

MINISTERSTWO OPIEKI SPOŁECZNEJ

B
WF
UW

9213

INSPEKCJA PRACY

W 1933 ROKU

WARSZAWA

1934

217
LCP-118

MINISTERSTWO OPIEKI SPOŁECZNEJ

9213

1933-1934

INSPEKCJA PRACY

W 1933 ROKU

SEMINARIUM SOCJOLOGICZNE
Uniwersytetu Warszawskiego 110

WARSZAWA

1934

<http://rcin.org.pl/ifis>

WYDZIAŁ FILOZOFICZNY UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO

9213

U-121725

DO PANA

MINISTRA OPIEKI SPOŁECZNEJ.

W myśl artykułu 12 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 lipca 1927 roku o inspekcji pracy (Dz. Ust. R. P. Nr. 67, poz. 590) mam zaszczyt przedłożyć sprawozdanie z działalności inspekcji pracy w 1933 roku.

Główny Inspektor Pracy
(—) *M. Klott.*

Warszawa, dnia 1 października 1934 r.

DO FAZA

MINISTERA OBRONY I SPOROZUMIEN

W tym celu otrzymano 13 Rozkazów...
1957 roku o inspekcji...
wzrostu i...
1957 roku o inspekcji...
wzrostu i...

Oficer...
1957 roku

Wzrost...
1957 roku

I.
SPRAWOZDANIE
GŁÓWNEGO INSPEKTORA PRACY.

J
SPRAWOZDANIE
GŁÓWNEGO INSPEKTORA PRACY

USTAWODAWSTWO OCHRONNE

Ustawy i rozporządzenia. W zakresie ochrony pracy w roku 1933 zostały wydane następujące przepisy prawne:

Ustawa z dnia 22 marca 1933 r. w sprawie zmian w ustawie z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. Nr. 27, poz. 227).

Ustawa wprowadza normę 48 godzin pracy na tydzień w miejsce dotychczasowej 46-godzinnej. Konsekwencją tego postanowienia jest skreślenie artykułów 8 i 9 ustawy z dnia 18.XII 1919 r. o czasie pracy, które zewalały na 8-godzinny dzień pracy w sobotę w zakładach o ruchu ciągłym, pod warunkiem zapłaty za 2 godziny nadliczbowe według norm art. 16 ustawy, oraz w handlu, zakładach fryzjerskich i łaźniach, pod warunkiem udzielenia pracownikom równoważnej liczby dni wolnych od pracy i zapłaconych. W myśl nowych przepisów 6-godzinny dzień pracy w sobotę może być utrzymany w poszczególnych zakładach, pracodawca jednak ma prawo żądać od pracowników odrobienia w inne dni nieprzepracowanych w sobotę godzin. Postanowienie o odrabianiu godzin może mieć zastosowanie i do innych wypadków, np. nieprzepracowanie niektórych świąt poza niedzielami i 8-mioma świątami uroczystymi.

Ważnym postanowieniem noweli jest przepis, wprowadzający możliwość rozkładania zasadniczych norm czasu pracy w przemysłach sezonowych, w których praca jest uzależniona od pory roku i warunków atmosferycznych. Przepis ten stanowi wielkie uelastycznienie dotychczasowych przepisów, pozwala bowiem na stosowanie w tych przemysłach 10-godzinnego czasu pracy na dobę pod warunkiem, że przeciętny czas pracy, obliczony na przyjętą liczbę tygodni, nie przekroczy 48 godzin na tydzień.

10-godzinny czas pracy na dobę został wprowadzony również w zakładach leczniczych, lecz jako norma stała, co było uzasadnione specjalnymi warunkami pracy w tych zakładach.

Dalej nowela wprowadza postanowienie, że pracownicy, którzy pracują w niedziele w zakładach, w których praca niedzielną jest ustawowo dozwolona, muszą otrzymać wzamian wolny dzień w tygodniu. Według dotychcześnie

wych przepisów pracownicy, którzy pracowali w niedzielę nie dłużej, niż trzy godziny, nie otrzymywali wolnego dnia w tygodniu, wskutek czego tygodniowa norma czasu pracy tych pracowników wynosiła faktycznie 49 godzin.

W sprawie wynagrodzenia za godziny nadliczbowe nowela przewiduje obniżenie stawek dodatkowego wynagrodzenia za te godziny o połowę: 50%, dodatek za pierwsze dwie godziny nadliczbowe został obniżony do 25%, a 100% dodatek za następne godziny nadliczbowe oraz za godziny nadliczbowe, przypadające na noc lub w niedziele i święta, — do 50%.

Nowela daje uprawnienie Ministrowi Opieki Społecznej do udzielania zezwoleń na niestosowanie lub skracanie przerwy odpoczynkowej. Dotychczasowe rygorystyczne postanowienia w tym względzie powodowały znaczne trudności, wynikające z miejscowych warunków danego zakładu pracy, w szczególności zaś z warunków komunikacyjnych.

Wreszcie nowela przewiduje rozciągnięcie ustawy o czasie pracy na Górny Śląsk, gdzie w zakresie czasu pracy obowiązują dotychczas przepisy mniej rygorystyczne, niż znowelizowana polska ustawa.

Jednolity tekst ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu ogłoszony został w drodze obwieszczenia Ministra Opieki Społecznej z dnia 25 października 1933 r. (Dz. U. R. P. Nr. 94/1933, poz. 734).

W związku z wejściem w życie z dniem 1 stycznia 1934 r. znowelizowanych przepisów o czasie pracy w przemyśle i handlu zachodziła konieczność zmiany niektórych rozporządzeń, opartych na pierwotnym brzmieniu ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy, oraz wydania nowych, przewidzianych w noweli z dnia 22 marca 1933 r. (Dz. U. R. P. Nr. 27, poz. 227).

Do pierwszej kategorii należą: *rozporządzenie z dnia 13 grudnia 1933 r. w sprawie czasu pracy osób, zatrudnionych w przemyśle przewozowym* (Dz. U. R. P. Nr. 103, poz. 805), oraz *rozporządzenie z dnia 27 grudnia 1933 r. w sprawie czasu pracy pracowników ruchu tramwajów* (Dz. U. R. P. Nr. 103, poz. 807). Do drugiej zaś kategorii: *rozporządzenie z dnia 20 grudnia 1933 r. w sprawie czasu pracy osób, zatrudnionych w zakładach leczniczych* (Dz. U. R. P.

Nr. 103, poz. 806) oraz *rozporządzenie z dnia 20 grudnia 1933 r. w sprawie trybu i warunków udzielania zezwoleń na niestosowanie lub skracanie przerw w pracy* (Dz. U. R. P. Nr. 103, poz. 808).

Rozporządzenie z dnia 13 grudnia 1933 r. regulujące czas pracy osób, zatrudnionych w przemyśle przewozowym, jest właściwie powtórzeniem rozporządzenia z dnia 3 marca 1932 r. z tą jednak różnicą, że czas pracy pracowników, objętych tem rozporządzeniem, nie może przekraczać w okresie 13-tygodniowym 624 godzin zamiast dawnych 598 godzin, oraz że — w myśl § 8 rozporządzenia — wzamian za pracę w niedzielę powinien być udzielony pracownikowi wolny dzień w tygodniu. Ustawa o czasie pracy w swem pierwotnem brzmieniu przewidywała w art. 13, że pracownicy, którzy pracują w niedzielę dłużej niż 3 godziny, muszą otrzymać równą ilość godzin wolnych w tygodniu, z czego wynika, że pracodawca miał poprzednio obowiązek udzielania całego dnia wolnego od pracy wzamian za przepracowaną niedzielę, jak i zatrudnionym niepełny dzień winien był dać odpowiednią ilość godzin wolnych od pracy w tygodniu.

Rozporządzenie z dnia 27 grudnia 1933 r., normujące czas pracy pracowników ruchu tramwajów, różni się tylko w dwóch punktach od poprzedniego rozporządzenia z dnia 13 sierpnia 1930 r., a mianowicie norma czasu pracy w okresie czterotygodniowym została zwiększona ze 184 do 192 godzin (48×4), a ponadto wprowadzone zostało nowe postanowienie, upoważniające Ministra Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu do zaliczenia do pracowników, objętych tem rozporządzeniem, jeszcze innych kategorii pracowników, o ile praca ich jest bezpośrednio związana z ruchem tramwajów. Wprowadzenie tego postanowienia okazało się konieczne ze względu na odmienne warunki lokalne, w jakich pracują tramwaje w Warszawie, Lwowie, czy też w innym mieście.

Czas pracy osób, zatrudnionych w zakładach leczniczych, normowany jest od 1 stycznia 1934 r. przepisami art. 6-go ustawy o czasie pracy. Przepisy te przewidują wydanie przez Ministra Opieki Społecznej w porozumieniu z właściwymi ministrami rozporządzeń, regulujących czas pracy osób, zatrudnionych w zakładach leczniczych, a ponadto ustalają zasadę, iż czas pracy tej kategorii pracowników nie może przekraczać 60 godzin na tydzień, nie wyłączając niedziel i dni świątecznych.

Rozporządzenie z dnia 20 grudnia 1933 r. w sprawie czasu pracy osób, zatrudnionych w zakładach leczniczych, rozwija przytoczone wyżej postanowienia art. 6 ustawy, ustalając, iż dzienny czas pracy nie może przekraczać 10 godzin oraz wyliczając kategorie pracowników szpitalnych, objętych tem rozporządzeniem. Wobec tego, że rozporządzenie obejmuje tylko

pielęgniarzy chorych i służbę salową, której praca, związana z obsługą chorych, polega na dozorze i opiece nad chorymi, — należy przyjąć, iż w stosunku do pozostałych kategorii pracowników szpitalnych nie będą miały zastosowania przepisy o 60 godzinnym tygodniu pracy, lecz ogólne przepisy ustawy o czasie pracy, a więc czas pracy tych osób nie może przekraczać 8 godzin na dobę i 48 godzin na tydzień.

Ponadto z zestawienia artykułów 6-go i 8-go wynika, że w stosunku do pracowników szpitalnych, których czas pracy wynosi 60 godzin na tydzień, nie będą miały zastosowania przepisy ustawy o odrabianiu nieprzepracowanych godzin.

Rozporządzenie z dnia 20 grudnia 1933 r. o niestosowaniu lub skracaniu przerw w pracy ulegalizuje stan, jaki się częściowo wytworzył w wielu zakładach a nawet gałęziach pracy w zakresie przerw odpoczynkowych w związku z odległością zakładów pracy od miejsca zamieszkania robotników oraz brakiem odpowiednich miejsc wypoczynku w fabrykach.

Jakkolwiek ustawa z dnia 18-go grudnia 1919 r. nakazywała stosowanie najdalej po każdym 6 godzinach pracy przerwy nie krótszej niż jednogodzinna, to jednakże życiowo przepis ten w wielu wypadkach okazał się niewykonalnym i dlatego też nie był przestrzegany, gdyż — poza przytoczonymi powyżej powodami — w zakładach, pracujących na dwie zmiany, powodował przekroczenie przepisów o zakazie pracy nocnej, tembardziej, że ze względów komunikacyjnych robotnicy nie mają możliwości rozpoczynania pracy o g. 4-ej rano.

Do odmiennej kategorii rozporządzeń należy *rozporządzenie z dnia 4-go października 1933 r. o czasie pracy dróżników na drogach publicznych* (Dz. U. R. P. Nr. 87, poz. 672), gdyż jest ono oparte na przepisach art. 5 ustawy, regulujących rozłożenie czasu pracy osób zatrudnionych w zakładach, których praca jest uzależniona od pory roku i warunków atmosferycznych. Wydawanie rozporządzeń z tego właśnie zakresu nie jest ani niezbędnie konieczne, ani też zamierzone, gdyż drugi ustęp art. 5, przewidujący regulowanie spraw rozłożenia czasu pracy w drodze umów zbiorowych, daje narazie dostateczną gwarancję, iż postanowienia art. 5 ustawy będą należycie wykonane i wprowadzone w życie. Wyjątek, jaki uczyniono dla dróżników drogowych, wynika przedewszystkiem ze stałości ich zatrudnienia w odróżnieniu od innych kategorii pracowników przedsiębiorstw sezonowych, a ponadto z publicznego charakteru ich funkcji. W myśl postanowień przytoczonego rozporządzenia — czas pracy dróżników drogowych będzie mógł być przedłużony w okresie letnim do 10 godzin na dobę, natomiast w okresie zimowym zostanie skrócony do 6 godzin na dobę.

Ustawa z dnia 22 marca 1933 r. w sprawie zmian w ustawie z dnia 16 maja 1922 r. o urlo-

pach dla pracowników, zatrudnionych w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. Nr. 27, poz. 228).

Nowela do ustawy o urloпах wprowadza następujące zmiany i uzupełnienia w dotychczasowej ustawie o urloпах:

1) precyzuje dokładnie, co należy rozumieć przez okres urlopowy, wprowadzając przepis, że za dni urlopowe uważa się kolejno po sobie następujące dni kalendarzowe, poczynając od ostatniego dnia pracy;

2) przewiduje wypłatę wynagrodzenia za czas urlopu tylko za dni robocze, przypadające w tym czasie, a więc z wyłączeniem dni niedzielnych i świątecznych;

3) daje uprawnienie Ministrowi Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu do zawieszania wykonania przepisów ustawy o urloпах w drodze rozporządzeń na określony przeciąg czasu nie dłuższy, niż rok w przypadkach, spowodowanych koniecznościami państwowymi lub gospodarczymi;

4) przewiduje rozciągnięcie ustawy o urloпах na Górny Śląsk.

Zmiany, wymienione w p. p. 1 i 2, mają na celu zmniejszenie wynagrodzenia za czas urlopu, w myśl bowiem dotychczasowych przepisów i orzeczenia Zgromadzenia Ogólnego Sądu Najwyższego (Z. O. 2/33 z dnia 20.XII 1923 r.) -- robotnicy mają prawo do wynagrodzenia i za przypadające w czasie urlopu dni niedzielne i świąteczne; innemi słowy zmiany te powodują skrócenie okresu płatnych urlopow.

Możność zawieszania wykonania przepisów ustawy o urloпах stanowi pewnego rodzaju odpowiednik do art. 6 p. d) ustawy o czasie pracy, który uprawnia Rząd do zmiany zasadniczych norm czasu pracy, przewidzianych ustawą, w wypadkach, spowodowanych koniecznościami państwowymi lub gospodarczymi.

Wreszcie rozciągnięcie ustawy o urloпах na Górny Śląsk wprowadzi w tej części Polski ustawowe urlopy w miejsce dotychczasowych umownych, zapewniając pracownikom dłuższe normy urlopowe oraz obejmując bardziej liczne kategorie pracowników, którzy będą mieli prawo do korzystania z urlopow.

Jednolity tekst ustawy z dnia 16 maja 1922 r. o urloпах dla pracowników, zatrudnionych w przemyśle i handlu, ogłoszony został w drodze obwieszczenia Ministra Opieki Społecznej z dnia 25 października 1933 r. (Dz. U. R. P. Nr. 94/1933, poz. 735).

Rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dnia 15 lutego 1933 r. w sprawie ustalenia stosunku procentowego młodocianych do ogółu zatrudnionych dorosłych robotników w hutach szklanych (Dz. U. R. P. Nr. 13, poz. 87).

Rozporządzenie to wprowadza następujące ograniczenie procentowe młodocianych robotników do ogółu zatrudnionych dorosłych robotników w hutach szklanych: w hutach, zatrudniających ogółem do 300 robotników, stosunek pro-

centowy młodocianych nie może przekraczać 12% w hutach butelkowych i galanteryjnych i 2% w hutach taflowych; w hutach, zatrudniających ogółem ponad 300 robotników, stosunek procentowy nie może przekraczać 10% w hutach butelkowych i galanteryjnych i 2% w hutach taflowych.

Ustawa z dnia 22 marca 1933 r. o przeznaczeniu wpływów z kar pieniężnych na akcję kulturalno - oświatową i opiekuńczą na rzecz robotników (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 274).

Ustawa ta przewiduje wstawianie corocznie do budżetu Ministerstwa Opieki Społecznej odpowiedniego kredytu w wysokości wpływów, osiągniętych w poprzednim okresie budżetowym z: a) kar pieniężnych, nakładanych na robotników w myśl art. 43 i 44 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę robotników (Dz. U. R. P. Nr. 35, poz. 324), i b) kar pieniężnych, nakładanych przez inspektora pracy za przekroczenie przepisów ustawodawstwa o ochronie pracy robotników. Do podziału i użycia wymienionego kredytu będzie powołana przez Ministra Opieki Społecznej specjalna komisja, złożona z działaczy społecznych, delegatów zainteresowanych Ministerstw oraz przedstawicieli robotników. Ustawa niniejsza uchyla ustęp 2 art. 23 oraz zdanie drugie ustępu 1-go art. 44 wymienionego wyżej rozporządzenia o umowie o pracę robotników.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. o pracy robotników portowych w Gdyni (Dz. U. R. P. Nr. 85, poz. 646).

Potrzeba wydania specjalnej ustawy o pracy robotników portowych w Gdyni wynika z całkowicie odrębnych warunków pracy w porcie, polegających głównie na tem, że przeładunek portowy wymaga zapewnienia ciągłości pracy oraz że większość robotników portowych nie jest związana trwałym stosunkiem pracy z danym pracodawcą. Wobec powyższego, zachodziły poważne trudności w stosowaniu norm ogólnego ustawodawstwa społecznego do pracy robotników portowych. Usunięcie tych trudności było konieczne zarówno z punktu widzenia racjonalnej reglamentacji pracy w porcie, jak i z uwagi na potrzebę utrzymania zdolności konkurencyjnej portu gdyńskiego z innymi portami na Bałtyku.

Rozporządzenie o pracy robotników portowych w Gdyni reguluje następujące kwestje z dziedziny ustawodawstwa społecznego w stosunku do robotników portowych w Gdyni: czas pracy, urlopy, indywidualną umowę o pracę, ochronę pracy młodocianych i kobiet, rozjemstwo, pośrednictwo pracy i kwalifikowanie robotników portowych oraz stosowanie do tych robotników ogólnego prawodawstwa z zakresu ubezpieczeń społecznych.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. o nadzwyczaj-

nych komisjach rozjemczych do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. Nr 82, poz. 604).

Rozporządzenie powyższe ma zastosowanie, jeżeli polubowne załatwienie zatargu zbiorowego pomiędzy pracodawcami i pracownikami w przemyśle, górnictwie, handlu, komunikacji lub w zakładach użyteczności publicznej, chociażby na zysk nieobliczonych, a prowadzonych w sposób przemysłowy, okaże się niemożliwe, a zatarg może mieć znaczenie dla interesu państwowego. Wówczas, na wniosek Ministra Opieki Społecznej, Rada Ministrów w drodze uchwały może poddać załatwienie zatargu nadzwyczajnej komisji rozjemczej, przewidzianej rozporządzeniem. Wymienione rozporządzenie nie ma zastosowania do osób, zatrudnionych w urzędach i instytucjach państwowych, zakładach pracy, podległych władzom wojskowym, w przedsiębiorstwach państwowych: „Polska Poczta, Telegraf i Telefon”, „Polskie Koleje Państwowe”, w monopolach państwowych, administracji lasów państwowych, w skomercjonalizowanych przedsiębiorstwach państwowych, do osób, zatrudnionych w szkołach i kursach zawodowych oraz w urzędach samorządowych. Nadzwyczajną komisję rozjemczą powołuje Minister Opieki Społecznej. W skład jej wchodzi: przewodniczący, mianowany przez Ministra Opieki Społecznej, 2 członków — jeden, mianowany przez Ministra Sprawiedliwości, drugi przez właściwego Ministra, z uwagi na charakter gałęzi pracy, dotkniętej zatargiem, oraz — ławnicy, powołani przez przewodniczącego nadzwyczajnej komisji rozjemczej w równej liczbie z pośród osób, zgłoszonych przez przedstawicieli pracodawców i pracowników. W razie uchylenia się od delegowania ławników lub uchylenia się ławników którejkolwiek ze stron od udziału w nadzwyczajnej komisji rozjemczej, — komisja ta urzęduje w składzie 3-ch członków, mianowanych przez ministrów. Orzeczenie nadzwyczajnej komisji rozjemczej nabiera mocy prawnej, jeżeli jest przyjęte przez uczestników zatargu, lub jeżeli Minister Opieki Społecznej zatwierdził orzeczenie. Przedmiotem orzeczenia nadzwyczajnej komisji rozjemczej jest ustalenie warunków indywidualnych umów o pracę w zakładach, objętych zatargiem, przyczem warunki pracy, przewidziane w umowach indywidualnych korzystniejsze — pozostają w mocy, natomiast mniej korzystne, niż warunki, ustalone w orzeczeniu z mocy prawa, — ulegają zastąpieniu przez warunki orzeczenia nadzwyczajnej komisji rozjemczej. Wymienione rozporządzenie weszło w życie z dniem 28 października 1933 r.

Wyjaśnienia i interpretacje. Udzielono następujących ważniejszych wyjaśnień i interpretacji co do stosowania ustawodawstwa o ochronie pracy:

1) W związku z wejściem w życie z dniem 1 stycznia 1934 r. noweli z dn. 22.III. 1933 r. do

ustawy o czasie pracy (Dz. U. R. P. Nr. 27, poz. 227), wprowadzającej 48-godzinny tydzień pracy oraz zmniejszenie dodatkowego wynagrodzenia za godziny nadliczbowe, Ministerstwo Opieki Społecznej wyjaśniło (pismo okólne z dn. 22.XI. 1933 r. Nr. 2657/P. O.), że przewidziane tą ustawą zmiany nie wchodzi w życie z mocy samego prawa, lecz wymagają przeprowadzenia odpowiedniej zmiany warunków umowy, względnie regulaminu pracy.

2) W sprawie czasu pracy w zakładach mleczarskich (przeróbki mleka) pismo okólne z dn. 19.VII. 1933 r. Nr. 1710/P.O. stwierdza, że praca w tych zakładach może być dopuszczona w niedziele i święta na podstawie art. 11 p. a) ustawy z dn. 18.XII. 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu—ze względu na codzienne potrzeby ludności i w granicach, niezbędnych do zaspokojenia tych potrzeb, przy robotach koniecznych dla przeróbki mleka, których niewykonanie mogłoby spowodować zepsucie mleka. Czas pracy pracowników, zatrudnionych w zakładach mleczarskich, nie może przekraczać norm, ustalonych w ustawie o czasie pracy.

3) Pismo okólne z dnia 29.V. 1933 roku Nr. 1235/P. O. wyjaśnia, że ustawa z dn. 18.XII. 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu nie ma zastosowania do młynów, pracujących wyłącznie na potrzeby własnego gospodarstwa rolnego (t. zw. młyny gospodarcze), obowiązuje natomiast tego rodzaju młyny, jeśli przerabiają one również zamówienia postronne.

4) Najwyższy Trybunał Administracyjny orzekł (orzeczenie z dn. 1 marca 1933 roku L. Rej. 2816/30), że ustawa z dn. 18.XII. 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu obowiązuje zakład dla umysłowo - chorych „Zofjówka” w Otwocku. Uzasadnienie wyroku podaje, że Zakład „Zofjówka” — jako wykonywujący samoistnie i ciągle czynności dla osób trzecich — jest zakładem, prowadzonym w sposób przemysłowy, mimo, iż nie jest on na zysk obliczony i działalność jego jest filantropijno - humanitarna.

5) Okólnik Głównego Inspektora Pracy z dn. 5.X. 1933 r. Nr. 13/33, podaje do wiadomości, że z dniem 15 maja 1933 r. weszły w życie nowe przepisy ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym. Art. 68 tej ustawy w zmienionym brzmieniu (Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr. 60, poz. 455) nie pozwala na rozwiązywanie przez pracodawcę umowy o pracę z powodu powołania pracownika do czynnej służby wojskowej, jak również w czasie między chwilą powołania a chwilą odbycia tej służby, o ile stosunek służbowy w chwili powołania trwał nieprzerwanie co najmniej sześć miesięcy. W związku z powyższem uległy zmianie odnośne przepisy ustaw o umowie o pracę.

6) Okólnik Głównego Inspektora Pracy z dn. 12.IV. 1933 r. Nr. 7/33 wyjaśnia stan przepisów prawnych, odnoszących się do egzekucji

sądowej z wynagrodzenia pracowników. Sprawę tę normuje od dn. 1 stycznia 1933 r. art. 575 Kodeksu Postępowania Cywilnego (Dz. U. R. P. Nr. 112, poz. 934), który zmienił przepisy art. 21 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o umowie o pracę pracowników umysłowych oraz art. 38 i 39 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o umowie o pracę robotników.

7) Pismo okólne Ministerstwa Opieki Społecznej z dn. 12.V. 1933 r. Nr. 1844/P. In. podaje do wiadomości tezę Komisji Międzydepartamentalnej, zatwierdzoną przez Ministra Opieki Społecznej, która wyjaśnia, jakich inkasentów należy uważać za pracowników umysłowych.

8) Okólnik Głównego Inspektora Pracy z dn. 7.IV. 1933 r. Nr. 6/33 wyjaśnia, w jakiej

mierze inspektorzy pracy są uprawnieni — na zasadzie art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 16.III. 1928 r. o bezpieczeństwie i higienie pracy — do wydawania zarządzeń, zapewniających pracownikom bezpieczeństwo i higieniczne warunki pracy.

9) Pismo okólne Głównego Inspektora Pracy z 18.I. 1933 r. Nr. 73/P In. podaje do wiadomości i zastosowania szczegółowy tryb postępowania w sprawie przymusowego wykonywania zarządzeń inspektorów pracy; między innymi, w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, wprowadzono zasadę, iż inspektor pracy w porozumieniu z władzą egzekucyjną (starostą) może objąć funkcję władzy egzekucyjnej w wypadkach, wymagających fachowej wiedzy.

SPRAWY ADMINISTRACYJNE.

Zmiany organizacyjne i terytorjalne. W roku 1933 na terenie Rzeczypospolitej czynnych było: 12 okręgowych inspektoratów pracy (urzędy II instancji) i 64 obwodowe inspektoria pracy (urzędy I instancji).

Podział terytorjalny pozostał bez zmian. Natomiast podział organizacyjny uległ zmianie następującej: decyzją Pana Ministra z dn. 5.X. 1933 r. została skasowana siedziba 34 Obwodu inspekcji pracy w Łomży i z dniem 1 listopada 1933 r. przeniesiona do Białegostoku z równoczesnym scaleniem kierownictwa i kancelaryj 32 i 34 Obwodów.

Zarządzenie powyższe ma charakter tymczasowy. Spowodowane zostało wyłącznie względami oszczędnościowo - budżetowymi. W razie poprawy położenia gospodarczego Państwa organizacja tych urzędów wróci do poprzedniego stanu.

Sprawy personalne. Ustawa skarbowa na rok budżetowy 1933/34 przyznała inspekcji pracy 205 etatów urzędniczych i 48 etatów niższych funkcjonariuszów, co w porównaniu z rokiem ubiegłym stanowi zmniejszenie o 20 etatów urzędniczych i o 2 etaty niższych funkcjonariuszów.

Względy natury oszczędnościowo - budżetowej, które spowodowały tak znaczne uszczuplenie etatów inspekcji pracy nie pozwoliły również na całkowite wykorzystanie przyznaczonych etatów.

Stan faktyczny obsady personalnej urzędów w inspekcji pracy, z wyłączeniem Głównego Inspektoratu Pracy, według zajmowanych stanowisk przedstawiał się w dniu 31 grudnia 1933 r. następująco:

Okręgowych inspektorów pracy .	12
Obwodowych " "	58
Podinspektorów pracy do spraw ogólnych	25
Podinspektorów pracy do spraw kobiet i młodocianych	6
Lekarzy inspekcyjnych	1
	<hr/>
Razem:	102
Personel kancelaryjny	86
	<hr/>
Ogółem:	188

Ponadto 5 etatów zajmowanych było przez 5 pracowników, przeniesionych w stan nieczynny. W Głównym Inspektoracie Pracy zatrudnionych było 13 pracowników.

Ruch służbowy. W roku sprawozdawczym przyjęto do służby 1 pracownika kontraktowego celem pełnienia obowiązków podinspektora pracy, zwolniono 3 pracowników, przeniesiono w stan spoczynku — 4.

Decyzją Pana Ministra z dnia 8.XI. 1933 r. został powołany w okresie od 20 do 25 listopada 1933 r. sześciodniowy kurs higieny pracy, przy Państwowej Szkole Higieny w Warszawie, który przesłuchało 14 inspektorów i podinspektorów pracy, powołanych ze wszystkich okręgów.

Egzaminy na stanowiska podinspektorów i inspektorów pracy w r. 1933 nie odbyły się, wobec przeciążenia pracą personelu urzędniczego w okręgach i obwodach inspekcji pracy.

Sprawy budżetowe. Ustawa skarbowa na rok 1933/34, obejmująca w części 14-ej preliminarza budżet Ministerstwa Opieki Społecznej na okres od dnia 1 kwietnia 1933 r. do dnia 31 marca 1934 r., została ogłoszona w Dz. U. R. P. Nr. 23, poz. 186/33 r.

Wzorem lat ubiegłych kredyty, przeznaczone na utrzymanie i działalność inspekcji pracy, zostały wyszczególnione w dz. II budżetu Ministerstwa Opieki Społecznej.

Preliminarz budżetowy inspekcji pracy na rok 1933/34, wobec ciężkiej sytuacji gospodarczej, sporządzony został z uwzględnieniem jak najdalej idących oszczędności i ograniczeń. Kredyty zaprojektowane obejmowały jedynie wydatki najniezbędniejsze. Mimo to, w myśl odnośnych zarządzeń i zaleceń Ministerstwa Skarbu, przy wykonywaniu budżetu zostały przeprowadzone dodatkowe uszczuplenia, któ-

re w ostatecznym wyniku stawiały urzędy inspekcji pracy w niezmiernie trudne warunki urzędowania.

Przedstawione poniżej zestawienie uwidacznia wysokość budżetu inspekcji pracy w okresie ostatnich dwóch lat, jednocześnie wyszczególnia wysokość kredytów, przyjętych ustawą i otwartych po przeprowadzeniu kompresji.

W roku sprawozdawczym nie były przyznane kredyty dodatkowe, jak również nie było przeprowadzone virement.

Nazwa paragrafu z dz. II budżetu	Okres 1932/33 r.		Okres 1933/34 r.		
	budżet w/g przedłożenia	wysokość ustalonych kre- dytów po usku- tecznieniu virement	budżet w/g ustawy skarbo- wej na 1933/34	kompresje	kredyty otwarte od 1.IV.1933 r. do 31.III.1934 r.
§ 1. Uposażenie	1.275.387	1.275.387	1.079.453	81.250	998.203
§ 2. Różne wydatki osobowe . . .	162.479	162.479	151.090	190	150.900
§ 3. Podróże służbowe i przesiedl.	137.000	137.000	135.000	—	135.000
§ 4. Środki lokomocji	10.060	10.060	14.690	2.172	12.518
§ 5. Pomieszczenie	92.000	96.100	88.690	5.230	83.460
§ 6. Wydatki biurowe	61.200	63.200	56.500	8.177	48.323
§ 7. Wydawnictwa	10.000	10.000	10.000	3.000	7.000
§ 8. Inne drobne wydatki	15.000	12.500	22.000	4.300	17.700
§ 9. Remont i konserwacja budowli	10.000	4.400	—	—	—
§ 10. Komisje Rozjemcze	30.000	32.000	30.000	—	30.000
	1.803.126	1.803.126	1.587.423	104.319	1.483.104

Rejestracja pracowniczych związków zawodowych *). W roku sprawozdawczym Główny Inspektor Pracy zarejestrował 11 organizacji zawodowych oraz 13 zmian statutu.

1) Przemysł budowlany	2	organizacje zawodowe
2) " spożywczy	2	" "
3) " skórzany	1	" "
4) Handel, kredyt, ubezpieczenia	2	" "
5) Usługi osobiste	1	" "
6) Transport i komunikacja	1	" "
7) Zakłady widowiskowe	1	" "
8) Rolnictwo i leśnictwo	1	" "

Z liczby 11 organizacji zawodowych — 8 było ogólnokrajowych, 3 wojewódzkie. Z organizacji tych na poszczególne gałęzie pracy przypadło:

Razem: 11 organizacji zawodowych.

Na podstawie decyzji Głównego Inspektora Pracy zarejestrowanych zostało przez miejscowych inspektorów pracy 9 lokalnych organizacji zawodowych.

W sprawach rejestracji pracowniczych związków zawodowych wydano ogółem 75 decyzji, niezależnie od spraw, dotyczących otwie-

rania oddziałów (filii), dla których poświadczono przeszło 1.200 statutów.

Według rejestru liczba organizacji zawodowych, zarejestrowanych przez Głównego Inspektora Pracy do dnia 31 grudnia 1933 r., wyniosła ogółem 708 pozycji rejestru.

*) Podstawa: Dekret z dn. 8.II. 1919 r. — Dz. Praw Nr. 15, poz. 209.

Pozycje te obejmowały:

1) Związków zawodowych ogólnokrajowych	570
2) Związków zawodowych wojewódzkich	116
3) Zrzeszeń związkowych	22

Razem: 708 organizacyj zawodowych.

Z powyższej liczby wykreslono z rejestru 236 organizacyj zawodowych.

Na dzień 1 stycznia 1934 r. czynnych było:

1) związków zawodowych	457
2) zrzeszeń związkowych	15

Razem: 472 organizacje zawodowe.

OCHRONA PRACY Kobiet I MŁODOCIANYCH.

Stan ochrony pracy kobiet i młodocianych na terenie poszczególnych okręgów podlegał, jak i w latach ubiegłych, specjalnemu nadzorowi ze strony Głównego Inspektoratu Pracy.

Inspektorka do spraw kobiet i młodocianych przy Głównym Inspektorze Pracy przeprowadziła w roku sprawozdawczym inspekcje 8-iu okręgów (II, III, IV, VI, VII, VIII, X, XI) w ciągu 47 dni, wizytując 85 zakładów pracy, oraz ponadto zwizytowała szereg fabryk na terenie okręgu I.

Stan zatrudnienia kobiet i młodocianych.

Bieżący rok sprawozdawczy nie wprowadza żadnych zmian w układzie stanu zatrudnienia poszczególnych kategorii pracowników. W dalszym ciągu przejawia się ta sama tendencja, co w latach ostatnich: zmniejsza się procentowy udział młodocianych chłopców o 0,4%, dziewcząt o 0,1%, zwiększa się natomiast odsetek kobiet o 0,1%.

Lata	Procentowy stosunek do ogólnej liczby zatrudnionych:			
	mężczyzn	kobiet	chłopców	dziewcząt
1929	74,7	18,4	5,0	1,9
1930	74,7	19,6	4,3	1,4
1931	75,7	19,6	3,7	1,0
1932	76,0	20,6	2,7	0,7
1933	76,4	20,7	2,3	0,6

Kryzys lat ostatnich ujawnił wyraźnie przyczyny wzajemnego ustosunkowania się sił na rynku pracy, a mianowicie — posilkowania się pracą młodocianych i kobiet. W okresie dobrej konjunktury, młodociany robotnik był poszukiwany ze względu na tanią jego robocizną.

Obecnie, wobec potaniaenia siły roboczej pracownika dorosłego — mężczyzny lub kobiety —, nie oplaca się zatrudniać większej liczby młodzieży, bądź co bądź nie zawsze tak samo wydajnej w pracy. Jasną się więc dziś staje niesłuszność argumentów przemysłu, usiłującego w okresie dobrej konjunktury udowodnić, że motywem zatrudniania nadmiernej liczby młodocianych były nie względy finansowe, ale względy techniczne — konieczność pracy młodzieży przy specjalnych robotach, do których dorosły pracownik jakoby się nie nadawał.

Naturalnie na zmniejszenie się liczby młodzieży pracującej wpłynęła i konsekwentnie przeprowadzana polityka Ministerstwa Opieki Społecznej i inspekcji pracy, szereg wydanych rozporządzeń, ograniczających nadmierny dostęp młodzieży do warsztatów pracy; akcja ta jednak z wyżej przytoczonych względów gospodarczych, nie spotkała się z takim sprzeciwem ze strony przemysłu, na jakiby z pewnością natrafiła w okresie dobrej konjunktury. Potwierdzeniem wniosku o wpływie kalkulacji finansowej na stan zatrudnienia jest stopniowy wzrost odsetka kobiet w przemyśle, zwiększający się właśnie w tych samych latach kryzysu. Wartość pracy kobiety dorosłej jest nie mniejsza, niż pracy robotnika - mężczyzny; kobieta jest często wykwalifikowaną, lub dobrze wyuczoną pracownicą, różnica natomiast stawki płac między robotnicą a robotnikiem pozostaje zawsze dużą i decyduje o udziale w produkcji kobiet, zwiększonym w 1933 r. w stosunku do 1929 r. o 2,3%. Różnica między stosunkowo większym wpływem kobiet niż mężczyzn do produkcji występuje jeszcze wyraźniej, kiedy porównamy ilość zatrudnionych kobiet i mężczyzn w roku sprawozdawczym w stosunku do ilości ich w roku ubiegłym. Przy ogólnym wzroście zatrudnienia w tym okresie o 3,8%, odsetek kobiet zwiększył się o 4,6%, a odsetek mężczyzn

o 4,4%, natomiast w r. 1932 w porównaniu z r. 1931 stosunkowo znacznie mniej ubyło kobiet, bo tylko 3%, a mężczyźni aż 7,3%.

Z bardziej charakterystycznych cyfr w poszczególnych gałęziach przemysłu przytoczyć można, że odsetek kobiet wzrósł w stosunku do roku 1932: w przemyśle mineralnym z 17,0% do 17,2% (w 1929 r. — 15,7%), w hutnictwie i mechanicznej przeróbce metali z 12,2% do 12,4% (w 1929 r. — 9,4%), w przemyśle maszynowym i elektrotechnicznym z 6,6% do 7,2% (w 1929 r. — 4,2%), w papierniczym z 38,0% do 38,2% (w 1929 r. — 34,9%), w poligraficznym z 23,3% do 24,1% (w 1929 r. — 21,0%), w przemyśle włókienniczym z 51,1% do 58,9% (w 1929 r. — 50,5%).

Ochrona macierzyństwa robotnicy. W stanie ochrony macierzyństwa robotnicy nie zaszły większe zmiany.

Otwarto 2 nowe stacje lotne i 1 żłobek oraz ponownie uruchomiono 1 stację lotną i 1 żłobek, zlikwidowano natomiast 3 stacje.

Ponadto porozumiano się z dwiema fabrykami włókienniczymi w Łodzi: „Widzewską Manufakturą” i „Zjednoczonymi Zakładami K. Scheiblera i L. Grohmana” co do założenia od dnia 1.I. 1934 r. stacji opieki lotnej, któreby były prowadzone przez instytucję p. n. „Kropla mleka”. Jest to niezmiernie ważny precedens przełamujący opór ze strony łódzkiego przemysłu włókienniczego, który od szeregu lat przeciwstawia się realizacji przepisów prawnych o ochronie macierzyństwa robotnicy.

Niektóre żłobki rozwijają się szczególnie dobrze — zgłoszenia dzieci przewyższają ilość miejsc.

Historja kilku żłobków najlepiej charakteryzuje możliwość rozwoju instytucji ochrony macierzyństwa robotnicy, zależnie od dobrej lub złej woli pracodawcy.

Żłobek w fabryce czekolady Wedla, zamknięty wkrótce po otwarciu z powodu zbyt małej frekwencji dzieci i otwarty ponownie, — dzięki przychylnemu ustosunkowaniu się zarządu przedsiębiorstwa i odpowiedniemu doborowi personelu — wykazał w ciągu roku sprawozdawczego pełną frekwencję — 21 dzieci. Wszystkie bez wyjątku dzieci są karmione przez matki, które otrzymują 2 razy dziennie dożywianie w formie zup mlecznych, bawarki, mleka.

Żłobek w fabryce obić papierowych Franaszka, otwarty w 1929 r., przez parę pierwszych lat wykazywał frekwencję zaledwie 1—2, najwyżej 3 dzieci; obecnie zdobył sobie całkowite zaufanie matek—dzieci było w roku sprawozdawczym stale 6-ioro (w r. 1934 już 9-ioro).

Natomiast historja jednego ze żłobków na terenie VII Okręgu świadczy wymownie, jak zła wola przedsiębiorstwa może sparaliżować akcję ochrony macierzyństwa robotnicy wewnątrz fabryki. Jedna z fabryk w tym Okręgu, mimo długotrwałego oporu, została zmuszona

przez inspekcję pracy do zorganizowania opieki nad matką i dzieckiem. Inspekcja pracy, licząc się z warunkami miejscowymi, znaczną odległością mieszkań robotniczych od fabryki, brakiem uświadomienia ze strony robotnic, — żądała od zarządu fabryki założenia stacji opieki lotnej zamiast żłobka. Nie mając jednak podstaw prawnych do wydania nakazu o stacji lotnej, formalnie wydała nakaz w sprawie założenia żłobka. Fabryka, której cała uprzednia polityka, łącznie z popierającymi ją związkami przemysłowców, wskazywała wyraźnie na sprzeciw raczej zasadniczy, niż trudności finansowe — wolała, zamiast mało kosztownej stacji lotnej, założyć żłobek i wydać znacznie większą sumę pieniędzy na jego urządzenie, aby udowodnić następnie, że robotnice nie będą przynosić dzieci do żłobka, a więc, że jest to instytucja niepotrzebna.

Chcąc uniknąć na przyszłość tego rodzaju niepożądanych incydentów, Ministerstwo Opieki Społecznej przystępuje obecnie do opracowania projektu odpowiedniej zmiany przepisów prawnych w tej sprawie.

Praca dzieci niżej lat 15-u. Należy stwierdzić, że ewidencja dzieci niżej lat 15-u, zatrudnionych w zakładach pracy, jest, jak i w sprawozdaniach z lat poprzednich, niekompletna. Większość dzieci pracuje w rolnictwie, służbie domowej i w drobnych zakładach nierejestrowanych w inspekcji pracy.

Ogólnie można jednak stwierdzić dalszy spadek zatrudnienia tej kategorii pracowników. Dla charakterystyki pracy dzieci niżej lat 15-u można przytoczyć tylko przykładowo dane z niektórych okręgów.

W Warszawie (okrąg I) ruch nieletnich pracowników, według danych Kas Chorych, obrazuje poniższa tablica.

Rok	Ogółem zgłoszonych	w tem:	
		chłopców	dziewcząt
1926	953	641	312
1927	1.233	803	430
1928	691	496	195
1929	757	420	337
1930	495	216	279
1931	392	121	271
1932	345	96	249
1933	441	141	300

W poszczególnych grupach zatrudnienia odsetek zarobkujących dzieci, w stosunku do ogółu zgłoszonych, przedstawia się w Warszawie następująco: służba domowa 51,9%, rzemiosło — 20,4%, handel — 15,4%, przemysł — 7%, usługi osobiste — 1,8%, zakłady widowiskowe — 0,5%, różne — 2,9%, tak więc, jak i w la-

tach poprzednich, najliczniejszą grupę stanowiła służba domowa, następnie rzemiosło.

Okrąg III stwierdza nieznaczą liczbę nieletnich dzieci, zgłoszonych przez Kasy Chorych, mimo, że w roku sprawozdawczym prawie wszystkie Kasy Chorych na tym terenie nadsyłały raporty.

Najwięcej nieletnich pracowników na terenie tego okręgu wykazała Łódź: 327 dzieci, przytem liczba zatrudnionych chłopców wzrosła w porównaniu z r. poprzednim, natomiast liczba dziewcząt zmniejszyła się, co wynika ze znacznego obniżenia zarobków służby domowej i możliwości przyjmowania do pracy domowej pracownicy starszej na warunkach płacy pracownicy nieletniej.

W okręgu IV było zgłoszonych 994 nieletnich pracowników, w tem 62% w wieku lat 14-u, 27% — 13-u, 8% — 12-u, 2% — 11-u, 3 osoby (2 chłopców i 1 dziewczynka) w wieku lat 8-u i 1 chłopiec w wieku lat 7-u. Najmłodsze dzieci spotyka się w służbie domowej i rolnictwie.

W okręgu XI zaznacza się spadek zatrudnienia nieletnich. Według wykazów Kas Chorych było w roku sprawozdawczym dzieci niżej lat 15-u — 353, podczas gdy w 1932 r. — 415, a w 1931 r. — 946.

Poza rolnictwem, leśnictwem i służbą domową, największą grupę stanowią tu dzieci w zakładach handlowych.

Na terenie okręgu VII w porównaniu z rokiem ubiegłym liczba dzieci zatrudnionych w przemyśle i rzemiosle znacznie spadła. Nie znaczy to jednak, jak stwierdza inspekcja pracy, aby spadło ogólne nasilenie pracy dzieci nieletnich. Nawet już dokładna kontrola wykazów Kas Chorych i porównanie nazwisk pracowników pozwala zauważyć powtarzanie się ich dwukrotne w różnych zawodach, co nasuwa wniosek, że nieletni, wydalony z pracy, bynajmniej nie rezygnuje z zarabkowania, stara się jedynie ulokować w zawodach, do których inspekcja pracy nie ma dostępu. W 8 wypadkach stwierdzono, że dziewczęta, które otrzymały zakaz pracy, jako praktykantki krawieckie względnie sklepowe, pozostawały u tej samej pracodawczyni, względnie przechodziły do innej, w charakterze służącej.

Uciekanie dzieci do pracy zarobkowej stwierdzano nawet w wypadku zaopiekowania się dziećmi, usuniętymi z pracy. Przyczyna leży w tem, że są one częstokroć zmuszane do zarabiania nietylko na siebie, lecz również na utrzymanie domu. Jedynie zatem bardzo rozgałęziona i wszechstronna akcja społeczna byłaby w stanie powstrzymać faktycznie napływ dzieci do pracy zarobkowej.

Badania lekarskie młodocianych. Zasięg badań lekarskich młodocianych został w roku sprawozdawczym znacznie rozszerzony.

Dotychczas systematyczne badania przez

lekarza były prowadzone jedynie w 22-ch Kasach Chorych w bardziej przemysłowych ośrodkach Polski; w pozostałych miejscowościach albo badań nie było wcale, albo też — w bardzo nielicznych wypadkach — były one zorganizowane przez fabryki na skutek nacisku ze strony inspekcji pracy.

Dopiero od kwietnia roku sprawozdawczego Związek Kas Chorych, po porozumieniu z Ministerstwem Opieki Społecznej, rozciągnął obowiązek badań młodocianych na wszystkie Kasy Chorych w Polsce.

Celem jednak uniknięcia nadmiernego wzrostu kosztów tych badań co, ze względu na trudną sytuację finansową Kas Chorych, było niezbędne, — ustalono dwojakiego rodzaju badania: w 17-u ośrodkach przemysłowych badania szczegółowe na dotychczasowych zasadach, t. j. przez lekarzy specjalistów, w godzinach, odrębnie wyznaczonych i według szczegółowych szematów. Badania te, tak jak i poprzednio, mają służyć jako materiał naukowy do opracowania danych statystycznych o stanie zdrowia młodzieży pracującej i o wpływie pracy zawodowej na zdrowie. Natomiast we wszystkich pozostałych Kasach młodociani są badani przez lekarzy ordynujących w zwykłych godzinach przyjęć ambulatoryjnych, na zasadzie skróconego szematu. Tu już nie chodzi o zbieranie materiału naukowego, ale jedynie o opiekę lekarską nad młodzieżą pracującą.

Niestety reorganizacja Kas Chorych na Ubezpieczalnie Społeczne w związku z ustawą scaleniową wpłynęła ujemnie na nadsyłanie sprawozdań do centrali w Warszawie. Według zestawienia, nadesłanego przez Zakład Ubezpieczenia na Wypadek Choroby, z 61 Kas sprawozdania za rok 1933 nadesłało tylko 41, t. j. 67%, z pozostałych zaś — kilkanaście przesłało dane tylko za 1 lub 2 kwartały 1933 r.

Już jednak z tych niepełnych danych wiadać znaczne rozszerzenie zasięgu badań. Kiedy bowiem w r. 1932 po raz pierwszy zbadanych było 9.657 młodocianych, w roku sprawozdawczym, mimo dalszego znacznego spadku stanu zatrudnienia młodzieży — zbadano 12.445 młodocianych. Stąd wynika jasno, że opieka lekarska sięgnęła do ośrodków i zakładów, w których dotychczas badań wogóle nie było. Łącznie z badaniami powtórными, przeprowadzono w roku sprawozdawczym — według danych z 41 Kas Chorych — 19.333 badania, przyczem uznano za niezdolnych do pracy 247 młodocianych, t. j. 2%.

Równoległe z rozszerzeniem zasięgu badań lekarskich młodocianych, należy stwierdzić w większości okręgów dalsze pogłębianie opieki lekarskiej nad młodzieżą pracującą, stałe zwiększanie się liczby badań u specjalistów, leczenia i przeprowadzonych zabiegów leczniczych.

W okręgu I (m. st. Warszawa) było zbadanych ogółem osób 3.022, w tem 820 dwukrot-

nie, 608 — trzykrotnie i więcej. Skierowano do różnego rodzaju specjalistów 604 chłopców i dziewcząt 693. Dokonano 16 operacji, wysłano 4-ro młodocianych do sanatorium, 4-ro na kolonie wypoczynkowe i 1-o na półkolonie; 29 młodocianych otrzymało szkła; wielu młodocianych poddano badaniu rentgenologicznemu, analizie płwociny, krwi i moczu. Stwierdzono dużą ilość chorób płuc niegruźliczych, chorób żołądka i kiszek (spowodowanych w większości wypadków niedostatecznym odżywianiem, spożywaniem suchych pokarmów i niejadaniem obiadów), głęboko posuniętej próchnicy zębów, nieprawidłowości menstruacji u dziewcząt (4 wypadki ciąży) i t. d.

W okręgu III stwierdzono, że, mimo istniejących jeszcze niedociągnięć w badaniach lekarskich młodocianych, rok sprawozdawczy stanowi znaczny krok naprzód w kontroli nad ich pracą. Poza Łodzią zbadano 496 młodocianych w 17-u Kasach Chorych. Na terenie Łodzi zbadano młodocianych po raz pierwszy — 736, po raz drugi — 132, po raz trzeci i więcej — 203.

Za zdolnych do każdej pracy uznano 12,6% młodocianych, za niezdolnych do pracy — 22 młodocianych.

Stan zdrowia młodocianych, zatrudnionych w łódzkich zakładach pracy, przedstawia się niepomysłnie: stwierdzono kilka wypadków zdeklarowanej gruźlicy płuc (u 4 chłopców i 1 dziewczyny), schorzenie gruczołów chłonnych — u 303 chłopców i 217 dziewcząt, wadę serca u 28 chłopców i 12 dziewcząt, zaburzenia nerwowe u 210 chłopców i 231 dziewcząt, padaczkę u 2 chłopców i 2 dziewcząt, jaglicę w fazie zaraźliwej u 4 chłopców i 2 dziewcząt. Na ogólną ilość zbadanych po raz pierwszy normalną temperaturę ciała miało 316 młodocianych (43%), temperaturę od 37° do 37,3° włącznie — 261 młodocianych (35,5%), temperaturę od 37,4° do 37,5° włącznie — 110 młodocianych (15%), temperaturę od 37,6° do 38° — 46 młodocianych (6,2%), temperaturę powyżej 38° — 3 młodocianych (0,4%).

W okręgu VII stwierdzono również dalszy poważny rozwój badań lekarskich. Ogółem zbadano 3.590 młodocianych (o 1.309 więcej, niż w r. ub.), w tem 2.600 po raz pierwszy, 990 — po raz drugi i więcej.

W Krakowie na 1.400 zbadanych młodocianych, stwierdzono dużą liczbę wypadków zmiany gruczołów węzkowych, zagęszczenie szczytów płucnych, przerostu migdałków, powiększenia tarczycy i płaskiej stopy. Skierowano do specjalistów 490 młodocianych, szczególnie do dentysty oraz do internisty płucnika.

Na rozszerzenie badań wpływa w dużej mierze współdziałanie z cechami, które nie zatwierdzają umów z uczniami bez świadectw lekarskich.

Lekarze, prowadzący badania młodocianych w niektórych ośrodkach, w roku sprawozdawczym, jak i w latach ubiegłych, próbują wnikać w przyczyny, powodujące zły stan zdro-

wia młodzieży, a więc badają warunki pracy w drodze wizytacji zakładów pracy oraz wywiadów, uzyskanych od młodocianych.

Dr. Maleszewska w Warszawie w sprawozdaniu swem stwierdza, że na specjalną uwagę zasługują ciężkie warunki pracy młodocianych w jadalniach, mleczarniach, niektórych sklepach spożywczych i mydlarniach. Z przeprowadzonych wywiadów okazało się, iż w jadalniach młodociane pracują w kuchni od 6½ godz. do 22½ godz.; obiad spożywają na miejscu przez 10—15 minut; w mleczarniach, sklepach spożywczych, mydlarniach pracują od 6-ej godz. do 21½ godz., również bez obowiązującej przerwy obiadowej; w mniejszych pralniach brudną bieliznę sortuje się bez przepisowych rękawiczek i t. p.

Dalej stwierdza zły wpływ na zdrowie młodocianych, zatrudnionych przy pracy akordowej; nawet, kiedy młodociane same nie pracują na akord, są, jako pomocnice dorosłych pracowników, wciągnięte w tempo pracy akordowej, a wyteżony pośpiech źle wpływa nie tylko na system nerwowy, lecz i na ogólny stan zdrowia słabszych fizycznie. W fabrykach trykotaży praca szpularek okazała się zbyt wyczerpującą dla jednostek słabszych fizycznie, dla słabowzrocznych — praca nakładaczek i maszynistek. Na młodociane, mające zajęte górne odcinki dróg oddechowych, źle oddziałują praca przy czesakach w fabrykach pończoch, wskutek czego zostały one przeniesione do innego zajęcia.

W końcu roku sprawozdawczego została załatwiona wreszcie na terenie Ministerstwa Opieki Społecznej sprawa opieki społecznej nad młodocianymi, usuniętymi z pracy na skutek orzeczeń lekarskich.

Ministerstwo uznało za wskazane, aby organa opiekuńcze w terenie współpracowały w tym względzie z inspektorami pracy, okazując pomoc młodocianym, usuniętym z pracy, w formie dożywiania ich, leczenia, organizowania dla nich zajęć świetlicowych, kolonij letnich i dymowych i t. p., jak również — w pewnych wypadkach — zatrudniania ich w sposób właściwy.

Ministerstwo Opieki Społecznej omówiło tę sprawę w specjalnym okólniku, skierowanym do wszystkich wojewodów.

Ponieważ zarządzenie to wydane zostało dopiero w końcu roku sprawozdawczego, narazie tylko okrąg VII podaje, że — w wyniku okólnika wojewódzkiego — inspekcja pracy porozumiała się z władzami administracyjnymi w sprawie pomocy udzielanej młodocianym, usuniętym z pracy. Ustalono, iż młodociane, usunięte z pracy, a nieuprawnione do korzystania z opieki lekarskiej Kasy Chorych, względnie po wyczerpaniu tvch uprawnień, — będą mogły korzystać z opieki lekarskiej w dalszym ciągu, ponadto będzie otrzymywał pomoc materialną z komitetu powiatowego pomocy bezrobotnym w postaci obiadów, względnie, o ile młodocianie zarabkował na utrzymanie

członków rodziny, — w postaci racyj żywnościowych. O takiej pomocy mówić można, niestety, jedynie na terenie większych miast, o ile zaś chodzi o młodocianych, rekrutujących się ze wsi — to pozostają oni dalej bez pomocy.

Uczniowie w rzemiośle i przemyśle. Zakaz bezpłatnego zatrudniania. W roku sprawozdawczym stała się aktualną na terenie Ministerstwa Opieki Społecznej sprawa dalszego rozszerzenia zakazu bezpłatnej pracy młodzieży.

Ustawa z dnia 7 listopada 1931 r. w sprawie zmian i uzupełnień ustawy z dnia 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet wprowadziła po raz pierwszy do ustawodawstwa pracy zakaz pracy bezpłatnej młodocianych oraz zakaz pobierania opłat za naukę.

Ustawodawca stanął na słusznym stanowisku produktywności pracy młodocianych robotników, czy też uczniów od chwili rozpoczęcia pracy, a więc — w konsekwencji — konieczności opłacania ich pracy i niepobierania od nich opłat za „naukę”.

Ustawa z r. 1931 przewidywała jednak ewentualne wyjątki od tych zasad dla rzemiosła. Wyjątki te miały być ustalone w drodze specjalnego rozporządzenia. Rozporządzenie takie dotychczas nie ukazało się, zakaz więc generalny obowiązuje i rzemiosło.

Ustawa ta obejmowała jednak tylko młodocianych pracowników, co w konsekwencji stwarzało w praktyce anormalną sytuację, ponieważ inspektor pracy mógł nakazać zakaz bezpłatnej pracy ucznia 17-letniego, nie mógł zaś tego zakazu rozciągnąć na razem z nim pracującego ucznia 19-letniego.

To też przy sposobności nowelizacji ustawy przemysłowej, która reguluje sprawę uczniów i terminatorów bez różnicy wieku, Ministerstwo Opieki Społecznej rozwinęło konsekwentnie swoje stanowisko, proponując wprowadzenie do noweli generalnego zakazu pracy bezpłatnej i pobierania opłat za naukę. Po uzgodnieniu z właściwymi czynnikami zasada ta została ostatecznie zredagowana w formie dodania w art. 116 dawnego rozporządzenia o prawie przemysłowem następującego ustępu:

„Bezpłatne zatrudnianie uczniów przemysłowych jest wzbronione. Wzbronione jest również przyjmowanie przez przemysłowca (pryncypała) wynagrodzenia za naukę uczniów”.

Ustawa traktuje sprawę tych zakazów bardziej rygorystycznie, niż ustawa z dnia 7.XI. 1931 r., nie przewiduje bowiem żadnych wyjątków od zakazu bezpłatnego zatrudniania, natomiast ustala, że rozporządzenie specjalne określi rodzaje rzemiosła, w których dopuszczony będzie wyjątek od zakazu pobierania opłat za naukę.

Nowela ta została przesłana do Sejmu i ogłoszona dopiero w 1934 roku. To też w roku sprawozdawczym akcja inspekcji pracy w tym zakresie miała jeszcze charakter raczej

fragmentaryczny. W szeregu okręgów stwierdzono liczne wypadki bezpłatnego zatrudniania młodocianych lub zatrudniania za wynagrodzeniem kilku (5—8) złotych miesięcznie.

Normowanie liczby uczniów w rzemiośle rozwijało się w roku sprawozdawczym nadal. Do 6-ju rozporządzeń wojewodów, wydanych w roku 1932, przybyło 8 nowych, łącznie więc sprawa ta została uregulowana już w 14-u województwach.

Sprawa dopilnowania w praktyce norm, ustalonych w rozporządzeniach, nie jest jednak łatwą.

W pierwszym rzędzie wpływa na to brak dokładnych rejestrów liczby uczniów i niespisywanie z nimi umów na piśmie.

Cyfra zgłoszonych np. do Izby Rzemieśniczej w Warszawie uczniów, według rejestrów, wyniosła: 540 w 1930 r., 569 w 1931 r., 398 w 1932 r., i 428 w 1933 r. i nie daje właściwego obrazu liczby faktycznie zatrudnionych uczniów.

W Kielcach Izba Rzemieśnicza posiadała w roku sprawozdawczym 1.769 zarejestrowanych umów o naukę (1.411 z uczniami ponad lat 18 i 358 z młodocianymi), oblicza jednak, że uczniów na terenie działania Izby jest około 6.000.

Na terenie okręgu VII praktyczne wprowadzenie w życie norm rozporządzenia wojewody krakowskiego, zarówno w stosunku do uczniów w rzemiośle, jak i w przemyśle, było zrealizowane w drodze:

1) ustalenia dla niektórych gałęzi przemysłu dopuszczalnej liczby uczniów w umowach zbiorowych, przyczem granice, nakreślone przez rozporządzenie, były uważane za najniższe. Należy zaznaczyć, że w niektórych gałęziach przemysłu (np. malarstwo, szklarstwo, przemysł poligraficzny) w zupełności wstrzymano dopływ uczniów na okres jednego roku, dla innych zaś gałęzi (np. piekarstwa) ustalono normy korzystniejsze, niż przewidziane w rozporządzeniu;

2) zobowiązania Izby rzemieśniczej oraz cechów do niezatwierdzania umów pracodawcom, którzy zatrudniają nadmierną liczbę uczniów;

3) każdorazowego badania stosunku liczbowego uczniów do zatrudnionych czeladników przy wydawaniu zezwoleń na pracę w związku z badaniami lekarskimi. Podobnych zakazów zatrudniania wydano w roku sprawozdawczym 70. Największa ilość zakazów była wydana dla przemysłu metalowego (20), konfekcyjnego (15) i fryzjerstwa (10);

4) usuwania stwierdzonych przy wizytacjach nadużyć czy to przez wydawanie nakazów, czy też przez kierowanie wniosków do władzy administracyjnej. Akcja ta jednak, wobec niemożności objęcia wizytacjami większej liczby zakładów rzemieślniczych, daje wyniki słabsze;

5) normowania liczby uczniów w porozumieniu ze związkami zawodowymi w zakładach

całej grupy zawodowej łącznie. W ten sposób zbadano i uregulowano np. w Białej normy w ślusarstwie, w Krakowie w pracowniach marsarskich oraz drukarniach, poza tem w mniejszych miastach w piekarniach, fryzjerniach i t. d.

Na terenie niektórych okręgów inspekcja pracy, po ukazaniu się rozporządzeń wojewodów i stwierdzeniu w wyniku wizytacji nadmiernej liczby uczniów, zwracała się z wnioskami do właściwych starostw.

W okręgu V stwierdzono w piekarniach zatrudnianie uczniów ponad ustaloną w rozporządzeniu wojewody normę.

Na terenie okręgu XI, jak stwierdza podinspektorka pracy, normy uczniów, ustalone w rozporządzeniu wojewody, wchodzą w życie dość opornie.

Pewne zahamowanie dopływu uczniów daje się spostrzec w tych gałęziach rzemiosła, na których najsilniej odbiła się depresja gospodarcza.

Dążenie do dalszego ograniczenia norm uczniów znajduje wyraz w uchwałach np. mistrzów fryzjerskich, podejmowanych wspólnie ze zrzeszonymi przy cechach czeladnikami fryzjerskimi.

W innych działach rzemiosła, a głównie w metalowym, w rzeźnictwie i piekarstwie rzeczywiste liczby uczniów b. często przewyższają normy dozwolone.

Normowanie liczby uczniów w przemyśle poligraficznym utrudnia niemożność stwierdzenia, w wielu wypadkach, kto jest pracownikiem wykwalifikowanym.

W okręgu III przeprowadzone wizytacje 51 zakładów miały narazie charakter raczej ostrzeżenia pracodawców o grożących im skutkach uchylania się od ustalonych norm.

W okręgu IV kierowano sprawy do odpowiednich starostw. W okręgu tym badania wykazały, że uczniowie w przemyśle graficznym najczęściej są bezpłatni, jednakże stwierdzono wypadki płacenia uczniom. Płace te były następujące: tygodniowo — 5 zł, 8 zł, 10 zł, 15 zł, 18 zł; dziennie — 1 zł; za godzinę — 6 gr, 6,5 gr, 10 gr, 15 gr, 20 gr, 23 gr, 45 gr; całodienne utrzymanie.

Umowy na piśmie o naukę w przemyśle graficznym są rzadkością — co stwierdza również okrąg III.

W okręgu XI liczba uczniów w przemyśle graficznym zmniejsza się w dalszym ciągu. Według danych związków zawodowych było w 1930 r. — 112 uczniów, w 1931 r. — 94, w 33 drukarniach; w 1932 r. — 75 uczniów w 63 drukarniach; w 1933 r. — według danych Korporacji Zakładów Graficznych — 65 uczniów w 34 zarejestrowanych drukarniach, w tem 5 lito i chemigrafów, 42 składaczy ręcznych, 18 drukarzy.

Dokształcanie młodocianych. Stan szkolnictwa dokształcającego nie zmienił się na lepsze w roku sprawozdawczym. Niektóre okręgi

w dalszym ciągu zwracają uwagę na zbyt słabo rozgałęzioną sieć szkolną, zwłaszcza w województwach kresowych.

Najważniejsza sprawa — godzin nauczania również nie postąpiła naprzód.

Tylko 3 okręgi podkreślają zmianę w tej sprawie na lepsze.

W okręgu II powszechnie niemal wykłady w szkołach rozpoczynają się o godz. 17-ej, zachodzą jednak wypadki rozpoczynania lekcji i o godz. 16-ej 16.30, 15-ej a nawet w jednej szkole o 14.10.

W Lublinie (okrąg V) była czynna, zainicjowana już w r. 1932, dzienna szkoła dokształcająca zawodowa. W szkole tej istnieją oddziały dla młodocianych pracowników przemysłu metalowego, drzewnego, włókienniczego i oddział mieszany oraz dla handlowców. Nauka trwa przez 3 lata i odbywa się raz na tydzień w ciągu całego dnia, wolnego całkowicie od pracy. Młodociani, nie mający ukończonej szkoły powszechnej, przechodzą uprzednio przez klasy przygotowawcze.

Frekwencja i ilość uczniów w szkole tej była znacznie większa, niż w szkołach wieczorowych. W roku szkolnym 1933/34 było 792 uczniów (w tem 79 dziewcząt z grupy handlowej).

Rok pracy tej szkoły wykazał, że eksperyment był całkowicie udany, że młodzież, ucząca się w godzinach normalnych, niezmeńczona całodzienną pracą, chętniej uczęszcza do szkoły i korzysta z niej więcej.

W okręgu VII czas rozpoczynania nauki w szkołach waha się w granicach godzin: 4-ej do 5-ej, przyczem większość szkół rozpoczyna naukę o 4-ej względnie 4.15. Wobec tego pracodawcy muszą zwalniać młodocianych z pracy minimalnie — na 20 minut przed rozpoczęciem nauki; jest to już poważne zbliżenie do postanowień art. 9 ustawy z 2.VII. 1924 r.

Inspekcja pracy niejednokrotnie już podkreślała przemęczenie, wynikające z niewliczania godzin nauki do godzin pracy, w związku z wieczorną pracą w szkołach. Na sprawę tę zwrócili również uwagę lekarze, badający młodocianych, co wiąże się przytem z utrudnieniem racjonalnego przeprowadzania leczenia.

Dr. Łukasiewicz w sprawozdaniu swem z Wilna za rok bieżący porusza kwestję nadmiernego przeciążenia terminatorów, ustawowo zmuszonych poza pracą zawodową do uczęszczania na kursy dokształcające. W praktyce równa się to 11 godz. dniu pracy, do czego nie włącza się czasu, zużywanego na drogę. Utrudnia to niezmiernie młodocianym korzystanie m. in. z leczenia dentyścycznego ubezpieczalni społecznej, ponieważ kończą oni w ten sposób dzienne zajęcia po godzinie 20-ej lub 21-ej, gdy ambulatorja są już zamknięte. Pracodawcy zaś tylko w rzadkich wypadkach zwalniają terminatorów w godzinach pracy w celu leczenia. Walka tedy z próchnicą zębów wśród młodo-

cianych, których znaczna większość jest nią dotknięta, napotyka na znaczne trudności.

To samo zagadnienie porusza i dr. Marynowska, badająca w Wilnie dziewczęta. W sprawozdaniu swem pisze:

„W pracowniach krawieckich uczennice pracują przeważnie od 8-ej, 9-ej rano do 3-ej, 4-ej ppoł. (z przerwą ½ godz. na śniadanie), następnie idą na obiad, a później na godz. 6-ą wieczór śpieszą do szkoły zawodowej, gdzie nauka trwa do 9-ej wieczór.

Niektóre uczennice, zwłaszcza daleko mieszkające, są wskutek tego b. wycieńczone i często wołają nie wracać do domu na obiad, a zjeść tylko kawałek przyniesionego z domu chleba, niż odbyć męczącą pieszą drogę”.

Frekwencja młodocianych w szkołach spada w poszczególnych okręgach w związku ze spadkiem stanu zatrudnienia, szkoły jednak były w dużym stopniu wykorzystywane przez młodzież bezrobotną.

Np. na terenie Warszawy bezrobotni stanowili 45,4% ogółu uczęszczających do szkół.

Z pośród pracujących przeważającą większość stanowią, jak i poprzednio, zatrudnieni na zasadzie umowy o naukę, w pierwszym rzędzie w rzemiośle.

W dalszym ciągu jedną z bolączek szkolnictwa doksztalającego jest sprawa karania uczniów grzywną i aresztem za opuszczanie lekcyj w szkołach.

Wprawdzie, wobec nacisku ze strony inspekcji pracy i stanowiska Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, coraz mniej nakładano kar na uczniów, sprawa ta nie została jednak definitywnie załatwiona w roku sprawozdawczym. Dla przykładu można przytoczyć z okręgu I-go ilość kar, nakładanych w ciągu 3-ch kolejnych lat szkolnych:

Rok szkolny	Liczba uczniów zapisanych w szkołach	Liczba nałożonych kar	Liczba kar umorzonych
1930/31	8.758	9.161 (104,6%)	3.235 (35,3%)
1931/32	8.653	5.880 (67,9%)	2.040 (34,6%)
1932/33	8.300	4.200 (50,6%)	

Na terenie tego okręgu kary w zasadzie nakładane są na pracodawców, większość ich jednak ściąga je następnie z zarobków młodocianych, czy to w drodze bezpośrednich potrąceń, czy też w formie wręczania młodocianym nakazów płatniczych do uregulowania. Wysokość poszczególnych kar waha się w granicach od 5 zł. do 19 zł.

Również okrąg II podaje, że kary pieniężne dochodzą do wysokości 19 zł. Niektóre starostwa karzą jednak tylko majstrów, którzy — w razie nieściągalności grzywny — odsiadują areszt.

W okręgu IX kar stosowano dużo. W sa-

mych tylko Katowicach ukarano w r. 1932/33—1.659 uczniów.

Okrąg X podaje dokładny wykaz kar, nałożonych w 1932/33 r. na uczniów i pracodawców w całym województwie poznańskim, na łączną sumę 2.538 zł. Wysokość kary pojedynczej, nakładanej zarówno na uczniów, jak i na pracodawców, wynosiła od 1 do 50 zł. Kary stosowano w rzemiośle, w przemyśle i handlu.

Niemoralność zasady nakładania kar pieniężnych charakteryzują dane z okręgu V, gdzie w jednym ze starostw ukarano grzywną uczniów za nietaktowne zachowanie się w szkole w stosunku do nauczycieli i kolegów.

W niektórych miejscowościach widoczna jest już jednak wyraźna zmiana ustosunkowania się do sprawy karania uczniów. W wielu okręgach większość starostw kar w stosunku do uczniów nie stosowała. Okrąg IV podaje, że tu i owdzie góruje tendencja podniesienia frekwencji uczniów w szkołach nie drogą nakładania kar, a innymi środkami. Niektóre szkoły mają swoich wywiadowców, którzy obchodzą warsztaty i informują się szczegółowo co do powodów nieobecności ucznia w szkole, inne starają się do akcji tej wciągnąć cechy rzemieślnicze przez delegata cechów, który zajmuje się sprawą nieobecności uczniów w szkole lub spóźniania się na naukę.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy młodocianych i kobiet. W roku sprawozdawczym sprawa wyodrębnienia nieszczęśliwych wypadków młodocianych przy pracy została uwzględniona już w 4-ch okręgach (I, II, IV, V), ponadto zaś w okręgu I wyodrębniono również wypadki kobiet.

Co się tyczy nieszczęśliwych wypadków z młodocianymi, na terenie okręgu I miało miejsce 37 wypadków, w tem 1 śmiertelny, przy eksploatacji kolei elektrycznej Warszawa-Grodzisk. Młodociany robotnik, przy wskakiwaniu do manewrującego wagonu, w celu podjechania do sprawdzanego sygnału, potknął się i wpadł pod wagon, co spowodowało natychmiastową śmierć.

2-ch młodocianych uległo wypadkowi przy wykonywaniu robót, wzbronionych młodocianym, t. j. przy obsłudze transmisji oraz przy maszynie o ręcznym posuwie materiału (heblarka do obróbki drzewa).

Niektóre formularze wskazują na charakterystyczne okoliczności wypadków, jak zbyt późne zorientowanie się młodocianego w defekcie maszyny, nieuwaga co do stanu sprawności używanego narzędzia, nieumiejętne umocowywanie obrabianego przedmiotu w imadle, wreszcie na samowolę uszkodzowanego (goniec puszczął tokarnię, w wyniku czego okaleczył palec; inny, w czasie nieobecności ślusarza, „borował hamulec, który spadł z podstawy i przycisnął prawą rękę młodocianego do wiertła”), co wynika z braku odpowiedniego dozoru.

W okręgu II było zgłoszonych 27 wypadków z młodocianymi, w tem 1 śmiertelny.

Większość nieszczęśliwych wypadków, bo aż 19, miała miejsce w rolnictwie, w tem częściowo wskutek braku osłon pasów lub trybów, oraz karygodnego dopuszczania do pracy przy maszynach dzieci nieletnich, których w rolnictwie nie brak.

Z najcharakterystyczniejszych przyczyn wypadków można przytoczyć następujące: 18-letni chłopiec uległ wypadkowi ucięcia dużego palca lewej ręki przy pile tarczowej w tartaku, wskutek zdjęcia ochrony. 15-letni chłopiec, zatrudniony w majątku ziemskim przy poganianiu koni w maneżu, podczas młócenia zboża został wciągnięty za rękaw przez nieosłonięte tryby młocarni. Wobec ciężkich obrażeń całego ciała, zmarł nazajutrz w szpitalu.

12-letni chłopiec w gospodarstwie rolnem uległ oberwaniu wszystkich pięciu palców prawej ręki przy zbieraniu kłosów z klepiska i układaniu ich na stole młocarni, poruszanej pociągowym kieratem konnym; w pewnej chwili łapy maszyny chwyciły rękę chłopca w swe tryby. Chłopiec ten, bez wiedzy i zezwolenia rodziców, zgodzony był do paszenia krów i do obsługi maszyny.

W gospodarstwie rolnem 12-letni chłopiec ładował na wóz skrzynię do kartofli i wskutek przedźwignięcia dostał raptury.

17-letni chłopiec w młynie elektrycznym uległ wypadkowi podczas zdejmowania ochrony przy trybach walcowych w czasie ruchu maszyny, a mianowicie: zmiżdżeniu lewej dłoni i urwaniu 5-go palca.

W okręgu IV było zgłoszonych 56 wypadków z młodocianymi, w tem 1 śmiertelny: chłopiec pracując w młynie, zakładał pas na koło pasowe w biegu, w pewnym momencie został pochwycony przez pas, owinięty na pędni i doznał takich obrażeń ciała, że zmarł w szpitalu.

14,3% wypadków przypada na rolnictwo, w tem część przy maszynach: zgniecenie palców lewej stopy przez tryby kieratu konnego młocarni, skutkiem czego nastąpiło odcięcie stopy, poszarpanie mięśni uda przez żniwiarkę, zgniecenie 3 palców lewej ręki przez młocarnię, skutkiem czego 2 palce zostały odjęte.

W leśnictwie miały miejsce 2 wypadki z chłopcami: przy dowożeniu balastu na nasyp kolejki, chłopiec, jadący w jednej z 2-ch koleb, chciał jedną z nich zahamować, wskutek czego pierwsza koleba wyskoczyła z szyn, a wstrząs spowodował, że prawa noga chłopca wpadła między bufory koleb i została złamana; drugi wypadek miał miejsce przy spuszczeniu drzewa w lesie, które, padając, przygniotło chłopca, zajętego przy tej pracy. Chłopiec doznał ogólnych obrażeń wewnętrznych i stał się zawsze niezdolny do prac.

W górnictwie — 12,5% wypadków; miały one miejsce przeważnie przy transporcie węgla na placu kopalni.

W przemyśle mineralnym — 8,9% wypadków — z bardziej charakterystycznych przyto-

czyć można następujące: w klinkierni chłopiec wiercił dziurę w piecu wypalowym, stojąc na drabinie na wysokości 8 m.; w pewnej chwili drabina złamała się na wysokości 6 m i chłopiec spadł z drabiny głową na bruk; doznał on ogólnych potłuczeń i został bezzwłocznie odwieziony do szpitala. Chłopiec, zatrudniony jako pomoc do odrzucania kopanej gliny, został przygnieciony kawałem gliny, doznając złamania prawej nogi i obojczyka oraz wybicia 2-ch zębów. Wreszcie w innej cegielni chłopiec przebił sobie udo żelazną ramą w suszarni.

W hutnictwie i przemyśle maszynowym i elektrotechnicznym było łącznie 46,5% wypadków. Większość wypadków stanowiły: przytłuczenia, okaleczenia, zgniecenia, złamania, okaleczenia dłoni, uszkodzenia palców, stopy, oparzenia ręki elektrycznością przy włączaniu prądu do wiertarki, zaproszenia oka opiłkiem żelaza podczas zdzierania żelaza na żdziernicy. Bardziej charakterystyczny wypadek był następujący: chłopiec wioził na taczce odpadki mosiężne; koło taczki wpadło w małe zagłębienie w posadzce, co spowodowało upadek chłopca tak nieszczęśliwy, iż okiem trafił na wystające końce walcówki, co spowodowało poważne uszkodzenie oka.

Według opinii podinspektorki pracy, nieszczęśliwe wypadki z młodocianymi niejednokrotnie były spowodowane złym stanem urządzeń, brakiem odpowiednich zabezpieczeń, nieraz brakiem dozoru nad robotnikami i dopuszczaniem młodocianych do wykonywania takich robót, które, jak zdrowy sens nakazuje, winny były być wykonane przez robotników starszych, bardziej doświadczonych.

Nieszczęśliwych wypadków z kobietami było w I okręgu 208, w tem 1 śmiertelny.

Do bardzo charakterystycznych wypadków należą tu wypadki przy różnego rodzaju pracach w przemyśle metalowym. Powtarzając się okolicznością, w jakiej ma miejsce wypadek, jest nieskoordynowanie ruchu ręki z ruchem nogi, przyciskającej pedał. W formularzach powtarza się przeważnie: „podłożyła palec pod sztacę i jednocześnie nacisnęła pedał prasy”.

W jednym z formularzy podkreślona jest okoliczność, iż robotnica uległa ponownemu wypadkowi „na skutek defektu palca (brak brzuśca i czucia), wynikłego z poprzedniego wypadku”.

Trzy wypadki w przemyśle metalowym spowodowane były manipulacjami w czasie ruchu maszyny i pracą przy nieochronionej pile tarczowej.

Z bardziej ciekawych wypadków w innych gałęziach przemysłu przytoczyć można, jako przyczyny wypadków w wytwórniach wódek: podźwignięcia i upadki przy wyładowywaniu butelek z wagonu; skałeczenia w myjni przy myciu butelek, w rozlewni skałeczenie ręki wskutek pięknięcia butelki; w przedzalni bawełny zaszedł klasyczny wypadek uderzenia tkaczki czołen-

kiem, które wypadło z sąsiedniego krosna; w zgrzeblarni linka, która spadła z głównego koła zgrzeblarki, owinęła się na prawej nodze robotnicy, powodując silne odciśnięcie i poparzenie.

Pomocnica prządki czyściła podłogę pod maszyną, w czasie biegu maszyny, koła pochwytyły ścierkę i wciągnęły prawą rękę robotnicy, obcinając palec czwarty i część piątego.

Płace kobiet. Niektóre okręgi podają dane, charakteryzujące aktualny stan płac kobiet oraz porównanie tych płac z płacami mężczyzn.

W okręgu I w przemyśle metalowym najczęściej spotykana stawka dla dziewcząt wynosiła od 25 gr do 35 gr za godzinę, dla kobiet dorosłych — 22 gr — 31 gr — 42 gr do 56 i 63 gr za godzinę.

W jednej z fabryk stawka kobiet dorosłych wynosiła minimum 50 gr, maksimum 75 gr za godzinę, a dla robotnika niewykwalifikowanego minimum 65 gr — maksimum 90 gr za godzinę.

W przemyśle chemicznym, w fabrykach wyrobów farmaceutycznych, stawki za godzinę pracy kobiet wynosiły w niektórych działach 23 gr do 35 gr, 42 gr i 56 gr, a stawka robotnika 66 gr; w innych działach 26 gr do 31 gr i 45 gr, a stawka robotnika 50 gr. Dziewczęta w okresie próby w tych fabrykach zaczynają od 13 gr za godzinę.

W drobnych zakładach, przygotowujących różne barwniki, stawka godzinowa pakowaczek wynosi od 45 gr do 55 gr, nasypywaczek 63 gr i 70 gr, a stawki robotników niewykwalifikowanych również od 63 gr do 70 gr.

W przemyśle włókienniczym w fabrykach pasmanterji dñiówka wykończarki wynosi 1 zł, zwijaczki — 2,50 zł, szpularki — 2 i 3 zł, a mężczyzn — 3 i 4 zł.

W przemyśle papierniczym w fabrykach papieru impregnowanego dñiówka młodocianych wynosi 1 zł 50 gr, kobiet dorosłych maksimum 4 zł 40 gr, mężczyzn, zwykłych robotników od 4 zł 50 gr do 5 zł dziennie.

W przemyśle galanteryjnym i konfekcyjnym, w fabrykach obuwia akordem w sztancowni zarabiają kobiety 17 zł tygodniowo, mężczyźni od 36 — 57 zł; w ćwiekowni kobiety 16 i 28 zł tygodniowo, mężczyźni 41 — 67 zł; w wykończalni kobiety 13 zł — 21 zł, mężczyźni od 45 zł do 48 zł tygodniowo.

W fabrykach wyrobu guzików w naszywalni robotnica w akordzie od naszywania 1 grossa guzików pobiera od 10 gr do 16 gr, od naszywania 1 grossa klamerek — 13 gr. Za 30 — 38 godzin pracy w tygodniu jedna tylko robotnica zarobiła 8 zł 46 gr, pozostałe miały od 3 zł 28 gr do 5 zł 75 gr.

W okręgu V we wszystkich gałęziach produkcji zarobek dzienny kobiety waha się w granicach od 80 gr do 2 zł i tylko w bardzo nielicznych wypadkach granicę górną przekracza.

Najmniej płatne są kobiety, zatrudnione w

tartakach (od 80 gr do 1,20 zł) i w kamieniołomach (od 1 zł do 1,50 zł).

W porównaniu do zarobków dziennych mężczyzn — przeciętne wynagrodzenie kobiet, wykonywujących te same czynności, co mężczyźni, jest od 20 do 40% niższe, z wyjątkiem kamieniołomów, gdzie przy pewnych czynnościach mężczyźni i kobiety są prawie jednakowo płatni.

VII okrąg stwierdza, że zarobki kobiet w r. 1933 ulegały dalszej obniżce, równoległe do przeprowadzanych ogólnych redukcji płac robotniczych. Wchodzą tu w grę poza tem różnice terytorjalne. I tak np. płace kobiet w tych samych grupach przemysłu wynosiły: w przemyśle mineralnym w Krakowie od 8 do 15 zł tygodniowo, w Nowym Sączu od 6,50 do 8 zł; w przemyśle metalowym w Krakowie od 12 do 20 zł, w Bielsku od 18 do 25 zł, w Nowym Sączu od 8 do 12 zł; najniższe płace są w okolicy nieprzemysłowej, w fabrykach, gdzie robotnice rekrutują się ze wsi i pracą w fabrykach „dorarabiają” jedynie na utrzymanie.

Podinspektorka pracy VII okręgu omawia ponadto drugą formę obniżki zarobków, t. j. przydzielanie obsługi większej ilości maszyn lub prac pomocniczych, w tym ostatnim zaś wypadku robotnica często nie jest w stanie wydobyc swojej dawnej normy dziennej. Tego rodzaju obniżka zarobków miała np. miejsce w jednej z największych fabryk włókienniczych na terenie 39 obwodu, gdzie w przędzalni zredukowano pomocnice (dwie na każdej sali), których zadaniem było znaczyć szpulki, pracę tę zaś przydzielono każdej z robotnic.

Okrąg X podaje, że płace kobiet wynosiły na godzinę: od 15 do 18 lat — od 17 do 24 gr, od 18 — 21 lat — od 23 do 31 gr, ponad lat 21 — od 28 do 36 gr, i były niższe o 40% od płac mężczyzn.

Ochrona robotnicy od nadmiernego wysiłku przy pracy i badania warunków pracy kobiet i młodocianych. Coraz bardziej aktualnym zagadnieniem w działalności inspekcji pracy staje się sprawa ochrony kobiety od nadmiernego wysiłku przy pracy, czy to w drodze zmniejszenia tempa jej pracy, czy też udogodnienia pozycji lub ułatwień w organizacji pracy.

Wydany w kwietniu roku sprawozdawczego okólnik Głównego Inspektora Pracy, opierając się na orzeczeniu Najwyższego Trybunału Administracyjnego, wyjaśnia inspektorom podstawy prawne tej działalności i możliwość wydawania nakazów na zasadzie art. 1 rozporządzenia o bezpieczeństwie i higienie pracy.

Ponieważ jednak rozpoczęta akcja nie jest łatwa do zrealizowania i może się opierać jedynie na dokładnej znajomości warunków pracy kobiet, inspekcja pracy w dalszym ciągu poświęca dużo czasu na przeprowadzanie szczegółowych badań.

Głównym zadaniem na rok bieżący w tym zakresie było polecone przez Główny Inspekto-

rat Pracy rozpoczęcie badań pracy kobiet w przemyśle włókienniczym — narazie tylko w przedziałniach bawełny.

Rezultaty tych badań będą tematem specjalnego opracowania.

Główny Inspektorat Pracy rozpoczął w roku sprawozdawczym, przy udziale podinspektorki pracy I okręgu, badania wysiłku przy pracy kobiet w rozlewniach wódek.

Ponadto podinspektorka pracy w Okręgu II opisała warunki pracy kobiet w papierniach a w innych okręgach przeprowadzono badania w pewnych pokrewnych grupach zakładów pracy.

W celu zmniejszenia zmęczenia przy pracy w Okręgu IV wydano szereg zarządzeń, głównie w fabrykach przemysłu metalowego i chemicznego, dotyczących wprowadzenia dla kobiet i młodocianych, tam, gdzie jest to możliwe: pracy w pozycji siedzącej; kolejnej zmiany rodzaju pracy przy pracy zespołowej, przy której jedne robotnice stałe siedzą, drugie zaś stoją; zamiany stołków niewygodnych, ław, skrzynek, pieńków i t. p. na stołki wygodne, z oparciem dla krzyża, nóg; wprowadzania stołków odpoczynkowych, gdy rodzaj pracy w pewnych momentach na to pozwala; wprowadzenia odpowiedniej wysokości stołów do pracy; usuwania z pod blatów stołów desek, ugniatających kolana robotnic; usuwania z pod stołów przedmiotów, które krępują swobodne umieszczanie nóg robotnic pod stołem i t.p. W jednej z dużych, porządnie utrzymanych fabryk stwierdzono np., że szereg robotnic, pracujących przy stołach, siedzi przy pracy ze skrzyżowanym kręgosłupem. Okazało się, że pozycja ta wywołana została skutkiem przeprowadzenia dookoła nóg stołów siatki metalowej, dla osłonięcia transmisyj, biegnących pod stołami. Polecono osłonę skonstruować inaczej. W paru wypadkach stwierdzono, że przy obsłudze niektórych maszyn robotnice siedziały w bardzo niewygodnej pozycji — np. na osłonie drewnianej motoru, na desce położonej na maszynie.

Zwrócono również uwagę na innego rodzaju ułatwienie wysiłku robotnic. W jednej z fabryk papieru stwierdzono, że robotnice, oklejające grubszym papierem paczki arkuszy papieru, męczą się ustawicznym schylaniem się do naczyn z klejem, umieszczonych wraz z pendzlami na podłodze. Przedmiotów tych nie mogły one ustawić na stole, przy którym pracowały, ze względu na brak miejsca. Zarządzono wobec tego ustawienie taburetów na naczynia z klejem i pendzle.

W okręgu VI w przemyśle włókienniczym inspekcja pracy interwenjowała, w związku ze skargami na nadmierny wysiłek przy przenoszeniu przez kobiety ciężarów, jak np. bali szmat. Jakkolwiek ciężar przenoszonego bala, rozłożony na kilka pracownic, nie daje wysiłku jednostkowego, przekraczającego miarę, przepisaną dla kobiet jako maksymalną, — jednak z uwagą na to, że uzyskanie jednorodnego rozłożenia ciężaru

na wszystkie dźwigające robotnice jest niemożliwe, inspekcja pracy przeciwdziałała używaniu kobiet do zbiorowego dźwigania ciężarów.

W przedziałniach zespoły zgrzeblarskie obsługiwane są przez kobiety, przy czym regułą jest, że każda maszyna zgrzeblarska obsługiwana jest przez oddzielną robotnicę. Usiłowania niektórych przedsiębiorców w roku sprawozdawczym, ażeby zespoły, złożone z 3-ch maszyn, obsługiwane były przez 2 pracownice, spotkały się ze stanowczym sprzeciwem robotnic, i ostatecznie utrzymała się pierwotna zasada, z wyjątkiem, bardzo nielicznych zresztą, zespołów, wyposażonych w automatyczne zasialanie przy zgrzeblarce wstępnej, gdzie zespół obsługiwany jest przez 2 robotnice.

W okręgu II we wszystkich fabrykach, w których produkcja pozwala na posadzenie kobiet przy pracy, wydawane są odnośne zarządzenia, czy to w formie zleceń, czy też nakazów. Niezawsze jednak robotnice korzystają ze stołków i pracę swą nadal wykonywują stojąc.

W kilku fabrykach zostały wprowadzone stołki wypoczynkowe.

Baczna uwaga podczas wizytacji zwrócona jest na oparcie nóg, jak też na podesty drewniane w salach o posadzkach kamiennych. Usuwane są również ławki zbiorowe.

W okręgu VII działalność inspekcji pracy szła w kierunku jaknajszerszej interpretacji art. 1 rozporządzenia o higienie i bezpieczeństwie pracy i dążyła, poza wprowadzaniem do fabryk urządzeń, ściśle przewidzianych ustawą, — do umożliwienia robotnicy drobnych udogodnień przy pracy, wprowadzanych w celu zmniejszenia wysiłku.

Działalność ta wyraża się przede wszystkim w: 1) umożliwieniu robotnicy dogodnej pozycji przy pracy; 2) ułatwieniu robotnicy transportu towaru; 3) badaniu i dostarczeniu robotnicy dogodnych narzędzi pracy; 4) dostarczeniu pracownicy racjonalnego ubioru przy pracy.

W zakresie udogodnienia pozycji przy pracy starano się wprowadzić pozycję siedzącą pracownicy wszędzie tam, gdzie to jest możliwe, przy czym stwierdzono, że, przy odpowiednim urządzeniu miejsca pracy, istnieje tylko drobny odsetek prac, które nie mogą być wykonane w pozycji siedzącej. Dalej przeprowadzano racjonalizację pozycji już siedzącej; polecenia z tego działu obejmowały przede wszystkim dostarczenie robotnicy krzesła z oparciem na plecy, dalej dostosowanie wysokości stołka do potrzebnego poziomu rąk, jak również umożliwienie racjonalnego oparcia nóg na indywidualnych podnóżkach, względnie szerokich i dających się przesuwac deskach, umieszczanych przy stołach pracy. Nie ograniczono się jednak wyłącznie do tych poleceń, gdzie bowiem stwierdzono, że wadliwą i męczącą pozycję powoduje wadliwe lub utrudnione odkładanie albo dostarczanie materiału, — tam wydano polecenia, usuwające te braki (również w formie nakazów). Ogółem

wydano z dziedziny pozycji przy pracy 72 poleceń, z tego 43 w formie nakazu.

Ułatwianie robotnicy transportu towaru oraz pakowania rozumiano jako ułatwienie wogóle czynności pomocniczych. I w tej dziedzinie wydano szereg zarządzeń w formie nakazu (14), pozostałe zaś (przeważnie próby, dotychczas nie stosowane) — w formie poleceń (22), jak np.: umieszczanie skrzyń na kółkach, tak aby ułatwić robotnicy ich przesuwanie; umieszczanie towaru pakowanego na specjalnych pochyło umieszczonych ławach do pakowania zamiast na ziemi, co umożliwia pracę bez schylania się; dostosowanie poziomu stołu pomocniczego ściśle do potrzebnego poziomu rąk, tak, aby robotnica nie musiała zbyt wyciągać rąk przy układaniu.

Zaznaczyć należy, iż bardzo często moment nieracjonalnego układania towaru uniemożliwia siedzenie przy pracy, rozwiązanie więc tego zagadnienia równocześnie pozwala na zastosowanie pozycji siedzącej.

Również pod kątem łatwości wykonywania pracy (zmniejszania więc wysiłku, potrzebnego do wykonania jej) starano się rozpatrywać narzędzia do pracy. Porównanie rozmaitych, używanych przy tych samych pracach, narzędzi wykazało, iż jakoś ich jest bardzo różna i często są one bardzo niedogodne do obsługi. Szczególnie niedogodne są wszelkiego rodzaju metalowe rączki, służące do poruszania maszyn do sztancowania, gdyż są zbyt twarde, nieelastyczne i, jako dobry przewodnik ciepła, w zimie niemiłe. Tam, gdzie tego rodzaju braki stwierdzono, wydano polecenie zastąpienia ich ruchomymi rączkami z drzewa, które, według informacyj robotnic, znacznie są dogodniejsze w użyciu. Szereg zleceń wydano również w sprawie przerobienia żelaznych kłap, służących do zatrzymywania wrzecion, a umieszczanych zbyt nisko względnie za wysoko. Podobnie zwrócono uwagę na formę pincetki, używanej przez węzłarki w przemyśle włókienniczym i t. p.

Równoległe z akcją polecenia wydawania ubrań roboczych, z uwagi na bezpieczeństwo oraz niszczenie ubrania własnego robotnicy, co ze względu na niskie płace, robotnica odczuwa bardzo dotkliwie, — starano się stopniowo zastępować obecne ubrania robocze wygodniejszymi, lepiej dostosowanymi do wymagań pracy. W pierwszym rzędzie tyczy się to trepów, które w użyciu są bardzo uciążliwe i winny być raczej zastąpione nieprzemakalnym obuwem do pracy.

Specjalne badania w zakresie racjonalizacji pozycji przy pracy przeprowadzono w roku sprawozdawczym w przemyśle konfekcyjnym. W wyniku szeregu prób ustalono typ krzesła najodpowiedniejszego dla szwaczek względnie wyszywaczek, który już w sporadycznych wypadkach wprowadzono w użycie. Jest to krzesło z oparciem na plecy oraz na ramię. Poza tem próbowano dostarczyć pracownicy warsztatu pracy w formie kolana z drzewa, które się

da regulować pod względem wysokości, tak, aby nie musiała się ona zbyt schylać nad materiałem, trzymanym dotychczas na kolanie własnym.

Badania nad tempem oraz metodami pracy w roku sprawozdawczym w dalszym ciągu miały charakter jeszcze raczej teoretycznych badań. W sporadycznych wypadkach tylko wydawano właściwe zarządzenia. Np. w jednej z fabryk przy pakowaniu tutek, przy obsłudze taśmy polecono dodać jedną robotnicę do dotychczasowego zespołu 3-ch, wskutek tego więc, przy tem samym tempie taśmy, normy ich pracy nieco spadły. W formie nakazu wydano jednak już polecenie, mające na celu zmianę organizacji pracy, a mianowicie zastosowanie kolejnych zmian robotnic przy różnych pracach — ze względu na pozycję. W formie zaś poleceń wydano cały szereg zarządzeń, wpływających na tempo pracy, szczególnie, o ile chodzi o przydzielanie, względnie kasowanie dodatkowych prac pomocniczych.

W ten sposób praktyka ostatniego roku dała podstawy do ingerencji organów inspekcji pracy w sprawę zwalczania nadmiernego wysiłku, stawiając sprawy pozycji przy pracy, transportu, metod pracy na jednej płaszczyźnie ze wszystkimi innymi brakami z dziedziny higieny.

W zakresie warunków pracy uczniów przeprowadzono szczegółowe badania w rzeźnictwie i kapelusznictwie.

Na terenie okręgu III (Łódź) podinspektorka pracy, z inicjatywy związku zawodowego, przeprowadziła lustrację większej ilości zakładów rzeźniczych pod kątem widzenia ochrony pracy terminatorów rzeźniczych. Terminatorzy ci rekrutują się przeważnie z żywiołu zamiejskowego, ze wsi. Jest to element wygodny dla majstrów, gdyż gospodarze wiejscy chętnie płacili majstrowi rzeźnickiemu wysoką sumę za naukę. Ponadto zaś element chłopców ze wsi dawał majstrowi gwarancję, że będzie na jego usługi bez ograniczenia w czasie pracy, jak również bez możliwości wyrażania swego niezadowolenia z powodu warunków pracy i życia u majstra. Wobec zubożenia jednak chłopstwa w okresie panującego kryzysu, gospodarze coraz mniejsze sumy wpłacają za naukę synów, majstrowie zaś, celem wyrównania ponoszonych przez to strat, coraz większe wymagania stawiają swym terminatorom i coraz gorsze stwarzają dla nich warunki pracy i życia.

Zbadano 59 zakładów rzeźniczych, zatrudniających 56 terminatorów, w tem 20 młodocianych. Zeznania terminatorów nie mogły odzwierciedlić w pełni ich położenia, gdyż terminatorzy, w obawie przed ewentualnymi konsekwencjami, w większości wypadków nie chcieli wyjawiać całej prawdy, nawet w czasie badania u inspektora pracy.

Charakterystyczny incydent przedstawiają zeznania chłopca, który pracował w zakładzie od 2-ch lat, a nie był zgłoszony do cechu. Maj-

ster w obawie kary kazał mu, podczas wizytacji inspektorki, zeznać, że, jako bliski krewny, nie jest właściwie terminatorem i pracuje dopiero 3 miesiące. Po wydaleniu go jednak z zakładu chłopiec przyszedł do inspekcji i zeznał, że pracował już 2 lata, nie dostawał żadnej zapłaty, tylko utrzymanie. Do cechu majster nie wpisał go, do szkoły nie posyłał. Zapis do cechu uzależniał od zapłaty za naukę 500 złotych. Pracował w zakładzie od 6-ej rano do 9-ej, 10-ej wieczorem; jeśli nie było roboty w warsztacie, musiał pilnować sklepu, sprzątać, być na posyłki, kartofle skrobać; przez cały tydzień nie wolno mu było wyjść, raz na kilka tygodni tylko wolno mu było iść do domu.

Z tak otrzymanych, niepełnych zeznań okazało się, że za naukę ojcowie zapłacili majstrowi: 1 — 1.000 zł, 1 — 500 zł, 1 — 400 zł, 4-ch — po 300 zł, 1 — 100 zł.

4 terminatorów ponadto nie mogło, czy też nie chciało powiedzieć, jaką sumę ojcowie ich zapłacili.

Fakt zatrudniania terminatorów w godzinach nadliczbowych stwierdziło w swych zeznaniach tylko 4 terminatorów: 2-ch zeznało, że pracują bez przerwy 11 godzin, 1 zeznał, że pracuje 13 godzin, 1 — 15, a nawet 16 godzin.

Badanie warunków mieszkania i spania terminatorów wykazało, że zaledwie w 10 — 12% warunki te odpowiadają najskromniejszym wymaganiom higieny; w olbrzymiej większości wypadków terminatorzy mają przeznaczone na swe mieszkanie, które użytkują głównie, jako pomieszczenie na spanie, — ciemne, wilgotne suteryny, zimny strych albo jakieś nędzne pokoiki, rzadko kiedy korzystają z mieszkania majstra, ściślej z kuchni w mieszkaniu majstra. Śpią na siennikach, rozłożonych pod ścianą, tapczanach lub rozstawianych na noc łózkach polowych, jeżeli zaś mają łóżka normalne, śpią przeważnie po dwóch. Z protokółów oględzin pomieszczeń do spania dla terminatorów można przytoczyć następujące charakterystyczne momenty: „pokój, w którym śpią terminatorzy, jest pomieszczeniem dawnego warsztatu; duży, nieopalony, z kamienną podłogą, wilgotny, nie nadaje się zupełnie w ziemie na miejsce do spania”. „Terminator sypia w pokoiku, znajdującym się w przybudówce na pięterku; do pokoju tego prowadzą zewnętrzne schodki drewniane, bardzo wąskie, strome, przedstawiające—zwłaszcza zimą—niebezpieczeństwo upadku, ze schodów do pokoju wchodzi się nie przez drzwi, lecz przez otwór, wysokości jeden metr dziesięć centymetrów, tak, iż wyższy chłopak musi zginać się prawie do połowy ciała”. „Terminator sypia na antresoli za sklepem, nieopalanej zimą”. „Terminator sypia w wilgotnej suterynie, obok ekspedycji mięsa”. „Piwnica, w której przechowuje się szynki i mięsiwo, przedzielona jest drewnianą ścianką; w drugiej jej części stoi łóżko, na którym w dniu wizytacji zakładu znalazłam na pościeli (poduszki, kołdra niepowleczone)—mięsiwo, a na ścianach rozwieszono były części gar-

deroby”. Wezwany do Inspektoratu pracy terminator tego zakładu zeznał: „Śpię w piwnicy z czeladnikiem. Powietrze w piwnicy jest bardzo złe, pościel jesienią i zimą wilgotna, zimno bardzo. Majster każe nam spać w piwnicy, byśmy pilnowali szynek: zamyka on nas w piwnicy o 9-ej, 10-ej wieczorem i rano dopiero piwnicę otwiera. W drugiej części piwnicy jest małe okienko: jest to niewystarczające, by przewietrzać pomieszczenie”.

W okręgu IV w badanych pracowniach kapeluszy damskich były ogółem zatrudnione 32 pracownice, z czego 26 w wieku powyżej 18 lat i 6 młodocianych (z tego 2 poniżej 15 lat).

Wszystkie młodociane oraz dwie starsze dziewczyny były to uczennice. Umów na piśmie o naukę nigdzie nie było. Uczennice pracowały bezpłatnie z wyjątkiem jednej, która otrzymywała 20 zł miesięcznie. W jednym wypadku pobrano za naukę od uczennicy 100 zł.

Warunki pracy uczennic są złe. Pracownice mieszczą się najczęściej w sklepach w szczytym kącie, oddzielonym od pozostałej, znacznie większej części sklepu szafami. W kącie tym zazwyczaj znajdują się: maszyna do szycia, stół do pracy, nieraz piecyk gazowy do grzania żelazek, często piecyk żelazny dla ogrzania pomieszczenia i grzania wody, potrzebnej do pracy, formy do kapeluszy, pudła z kapeluszami i materiałami, niezbędnymi do pracy, ubrania zwierzchnie pracownic i t. p. W tych warunkach pracownica z trudem wciska się na swoje miejsce pracy. Siedzi skurczona, ze skrzywionym kręgosłupem, bo nie ma gdzie nóg podziać, gdyż pod stołem znajdują się najczęściej pudła, nieraz i inne przedmioty do węgla włącznie, umieszczone tam z powodu ciasnoty miejsca. Rozpalony piecyk żelazny tak silnie przypieka stronę ciała zwróconą ku niemu, że pracownice zbijają się w gromadkę w przeciwległym końcu, aby uniknąć żaru. Natomiast, gdy piecyk wystygnie, drżą z zimna. Najczęściej spotykana betonowa podłoga ziębi stopy, to też można spotkać pracownice, siedzące przy pracy w botach. Wysokie szafy, półki z kapeluszami, często umieszczone tuż nad głowami pracownic, utrudniają dostęp świeżego powietrza. Wskutek niedostatecznego najczęściej dostępu światła dziennego do miejsca pracy, praca odbywa się stale przy świetle sztucznym. Żarówka zazwyczaj jest przezroczysta, niezaopatrzona w klosz, tak, że źródło światła razi oczy pracownic. Ubrania zwierzchnie powieszono lub położono są gdziekolwiek, umywalni — ani śladu. Nadmiernie długi czas pracy w okresach przedświątecznych. Między wizytowanymi pracowniami jedną znaleziono w pomieszczeniu, całkowicie zagłębionem w ziemi, mieszczącym się pod sklepem, z którego do pracowni wiodły wąskie, strome schody.

Takie warunki pracy, zwłaszcza dla osobników młodocianych, muszą stwarzać podatne podłoże dla rozwoju gruźlicy, wszelkiego rodza-

ju przeziębień, reumatyzmów, przemęczenia wzroku.

W sprawie polepszenia warunków pracy w pracowniach kapeluszy damskich oraz pracowniach krawieckich wydano szereg nakazów, a ponadto odbyto w tej sprawie konferencje z przedstawicielami cechów rzemieślniczych branży odzieżowej.

Wychowanie fizyczne kobiet pracujących.

W roku sprawozdawczym Ministerstwo Opieki Społecznej podjęło sprawę wychowania fizycznego kobiet pracujących — w pierwszym rzędzie robotnic fabrycznych.

Do akcji tej Ministerstwo przystąpiło z inicjatywy właściwego organu fachowego — Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego, uważając, że jest to akcja niezmiernie celowa z punktu widzenia ochrony zdrowia robotnicy.

Wychowanie fizyczne pracownic fabrycznych ujęte jest pod kątem widzenia profilaktyki, mającej na celu zapobieganie degeneracji fizycznej pracownicy i przeciwdziałanie ujemnym skutkom pracy w fabryce współczesnej, w szczególności zaś jednostronności pracy, wadliwej często pozycji przy pracy, zbyt wielkiemu wysiłkowi i t. d.

Zainicjowana akcja idzie w 2-ch kierunkach: tworzenia zespołów ćwiczeń, poza czasem pracy w fabryce, oraz — organizowania specjalnych ćwiczeń fizycznych w krótkich przerwach w pracy.

Ponieważ tego rodzaju organizacja codziennych ćwiczeń w fabrykach wymaga ogromnego aparatu instruktorskiego, Państwowy Urząd W. F. i P. W. przewiduje przygotowanie kadr przodowniczek ćwiczeń fizycznych z pośród pracownic fabrycznych na krótkich kursach (5 do 10 dni), organizowanych przez poszczególne okręgowe urzędy W. F. i P. W.

Chcąc stworzyć podstawy do objęcia tą akcją wszystkich robotnic fabrycznych, Ministerstwo Opieki Społecznej i Państwowy Urząd W. P. i P. W. stanęły na stanowisku, że nie powinna ona być łączona z innymi celami, które mogłyby powodować wprowadzenie, pod hasłem wychowania fizycznego, walki o wpływy i wzajemnego zwalczania się różnych stowarzyszeń. Pod kierownictwem władz państwowych mogą swobodnie ćwiczyć się razem członkinie odrębnych stowarzyszeń, czy różnych ugrupowań ideowych.

Również celem zapewnienia tej sprawie zyczliwego stosunku wszystkich robotników, Ministerstwo Opieki Społecznej porozumiało się z centralami zawodowych organizacji robotniczych wszystkich kierunków politycznych.

Ministerstwo Opieki Społecznej zdaje sobie sprawę z trudności przeprowadzenia w praktyce postulatów wychowania fizycznego, uważa jednak, że wartość tej akcji w ogólnej ochronie pracy robotnicy przesądza sprawę stopniowego i cierpliwego pokonywania wszelkich

przeszkód. Na trudności te zwracają uwagę i sprawozdania z okręgów. Ponieważ praca ta, tak zupełnie nowa, została rozpoczęta dopiero z końcem roku sprawozdawczego, w niektórych okręgach nie wyszła ona poza stadium przygotowań organizacyjnych.

Naogół stwierdzić można, że właściciele zakładów nie odnoszą się wrogo do tej akcji i godzą się w wielu wypadkach na pokrywanie kosztów, związanych z angażowaniem instruktorki, zakupem kostjumów, sprzętu sportowego i t. p., oraz na wprowadzenie przerw w pracy dla ćwiczeń.

Natomiast często obojętnie, a czasem nawet niechętnie odnoszą się do omawianej akcji — a głównie do ćwiczeń poza godzinami pracy — same robotnice, podnosząc: przeciążenie pracą, obowiązki rodzinne, głód i biedę, dostateczne wygimnastykowanie się podczas 8-iu godzin dziennej pracy w fabryce.

W okręgu VI organizacja wychowania fizycznego wśród robotnic rozwinęła się głównie na terenie fabryk dycht w Pińsku i okolicy, gdzie ćwiczy łącznie 245 robotnic.

W okręgu X przedsiębiorcy i pracownice w Poznaniu odnieśli się naogół do tej akcji negatywnie. W końcu jednak udało się zorganizować 40 kobiet w firmie „Goplana”, które dwa razy w tygodniu ćwiczą w salach gimnastycznych poza zakładem pracy. Z innych przedsiębiorstw ćwiczy około 260 kobiet narazie po pracy. Razem ćwiczy łącznie 300 kobiet. Dalsza akcja w toku, przygotowuje się szereg przodownic na kursach, które zajmą się prowadzeniem ćwiczeń z innymi pracownicami w zakładach w czasie przerw.

W Bydgoszczy 2 fabryki (fabryka wyrobów elektrotechnicznych i fabryka kartonów) zgodziły się na ćwiczenia podczas 15-o minutowej przerwy w pracy. Jedną z tych fabryk zdecydowała się również na wyszkolenie instruktorek z pośród robotnic.

W okręgu X wprowadzono również w paru fabrykach ćwiczenia podczas dwóch 10-minutowych przerw w każdej południówce pracy.

W okręgu XI przeprowadzona w 30-u zakładach ankieta wykazała, że w 30 przedsiębiorstwach, na łączną liczbę zatrudnionych 3.336 robotnic, należało do towarzystw, ćwiczących sprawność fizyczną swoich członków, zaledwie 12 (11 do „Sokoła”, 1 do harcerstwa), co stanowi odsetek 0,4%.

Okrąg zdecydował się na przystąpienie do organizowania tej akcji w formie powoływania w siedzibach obwodów inspekcji pracy komitetów, złożonych z najbardziej dysponowanych społecznie pracodawców, przyczem do każdego komitetu mieli wejść z urzędu: miejscowy inspektor pracy, instruktorka objazdowa Okręgowego Urzędu W. F. i P. W. przy D. O. K. VIII, instruktorka wychowania fizycznego danego ośrodka, oraz podinspektorka dla spraw kobiet i młodocianych.

Narazie powstał tylko Komitet w Grudziądzu, który postanowił od 1.I. 1934 r. zaangażować specjalną instruktorkę i rozpocząć prowadzenie ćwiczeń.

Ze względu na podnoszoną w sprawozdaniach z kilku okręgów sprawę niechętnego stosunku robotnic do akcji wychowania fizycznego, należy podkreślić, że doświadczenie roku następnego wykazało słuszność stanowiska Głównego Inspektoratu Pracy, który formę ćwiczeń podczas przerw w pracy uznał za warunek powszechności wychowania fizycznego robotnic.

Tam, gdzie fabryka odniosła się przychylnie do tej sprawy i przerwy takie chętnie wprowadziła, wychowanie fizyczne rozwijało się doskonale.

W pierwszym rzędzie wymienić tu należy prace, przygotowane już w roku sprawozdawczym w fabryce sztucznego jedwabiu w Choda-

kowie i w Państwowych Zakładach Umundurowania w Krakowie.

Fabryka w Chodakowie zaangażowała specjalną instruktorkę, dojeżdżającą z Warszawy, rozpoczęła organizację wychowania fizycznego od ćwiczeń podczas 10-minutowych przerw w pracy, rozszerzając stopniowo ćwiczenia z oddziału sortowni i motalni i na inne działy. Robotnice, początkowo niechętne, następnie odniosły się do tej sprawy z wielkim entuzjazmem. Po pewnym czasie udało się zorganizować równoległe i ćwiczenia po pracy.

W Zakładach Umundurowania 10-minutowe przerwy w pracy wprowadzono kolejno we wszystkich salach (ćwiczy około 400 robotnic). Sprawa ta nie nasunęła żadnych trudności technicznych, a kiedy, w okresie próbnym, zastosowano ćwiczenia tylko w paru salach, reszta robotnic wystąpiła z wnioskiem o rozszerzenie ćwiczeń i na inne sale (następnie i na pracownice umysłowe).

OCHRONA PRACY ROBOTNIKÓW ROLNYCH ORAZ DOZORCÓW DOMOWYCH.

Robotnicy rolni. W roku sprawozdawczym przeprowadzono scalenie przepisów w zakresie ubezpieczeń społecznych, wprowadzając istotne zmiany w położeniu robotników rolnych. Ustawa z 27.III. 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (t. zw. scaleniu — Dz. U. R. P. Nr. 51, poz. 396) ustala zasadę ubezpieczenia robotników rolnych na wypadek niezdolności do pracy i na wypadek śmierci oraz zapowiada wydanie w tych sprawach specjalnych przepisów ustawowych.

Ustawa dotyczy pracowników rolnych, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych i leśnych, ogrodniczych, hodowlanych i rybnych oraz przy melioracjach i komasacjach, jak również w zakładach pracy, ściśle z temi gospodarstwami związanych, a nieposiadających przeważającego charakteru przemysłowego lub handlowego; ustawa wymienia pracowników rolnych stałych i sezonowych oraz zatrudnionych dorywczo (t. j. takich, którzy przepracowali krócej, niż 25 dni u jednego pracodawcy), oraz nawet tych, dla których praca najemna nie jest źródłem utrzymania, a stanowi dochód uboczny, nie przekraczający 50 gr dziennie.

Świadczenia, jakie przysługują robotnikom rolnym oraz ich żonom i dzieciom do lat 15 na wypadek choroby i macierzyństwa — sprecyzowane są w art. art. 212 i 213. Pracodawcy obowiązani są do opłacania kosztów leczenia szpitalnego i pomocy położniczej w całości i ponoszą 90% kosztów pomocy lekarskiej oraz lekarstw i środków opatrunkowych (z wyjątkiem zabiegów techniczno - dentystycznych); pracodawca udziela choremu pracownikowi „zasiłków”, w wysokości pełnych świadczeń w naturze, ustalonych umową indywidualną lub zbiorową.

Zasiłek taki nie może wynosić mniej, niż 50% całkowitego wynagrodzenia, wobec czego ustawa przewiduje ewentualny dodatek wyrównawczy w gotówce. Ze świadczeń korzysta pracownik tylko wtedy, gdy leczy się u lekarza, wskazanego przez pracodawcę, poza wypadkami, wymagającymi nagłej pomocy.

Obowiązki wyżej wymienione ciążyą na pracodawcy na tych samych warunkach i w ciągu takich samych okresów, jakie ustalone są dla ubezpieczalni społecznych w stosunku do ubezpieczonych, t. j. w ciągu 26 tygodni w tej samej chorobie dla pracownika i w ciągu 13 tygodni dla członków jego rodziny. Po ustaniu stosunku służbowego, pracodawca rolny ma obowiązek udzielania świadczeń na podstawie art. 212, jeżeli choroba lub poród miały miejsce w czasie trwania stosunku służbowego.

Gdyby pracodawca odmówił wykonania obowiązków, wynikających z art. 212 — pomocy leczniczej udziela na jego koszt miejscowa władza administracji ogólnej. Spory, wynikające na tle świadczeń chorobowych, rozstrzygają Komisje Rozjemcze; tu należy podkreślić, że nieumieszczenie analogicznego przepisu w art. 213, na podstawie którego pracodawca obowiązany jest do dostarczenia środków przewozu dla chorego — jest jawnym przeoczeniem.

Ustawa przewiduje wykonanie obowiązków leczenia robotników rolnych przez zawarcie przez pracodawcę umowy z ubezpieczalnią społeczną.

Postanowienia, streszczone powyżej, weszły w życie z dniem 1.XI. 1933 r. w stosunku do wszystkich robotników rolnych (z wyjątkiem krewnych i powinowatych pracodawcy oraz robotników, zatrudnionych w gospodarstwach po-

niję 30 ha^{*)}), na terenie województw centralnych, wschodnich i południowych — na mocy rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej z 29.IX. 1933 r. w sprawie wejścia w życie art. 212 i 213 ustawy o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. R. P. Nr. 79, poz. 560^{**}).

Zasady, ustalone w art. 212 i 213, rozkłada rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Reform Rolnych z 24/X. 1933 r. o pomocy leczniczej dla pracowników rolnych (Dz. U. R. P. Nr. 87, poz. 673).

Świadczenia chorobowe, ustalone w ustawie o ubezpieczeniu, społecznym, cokolwiek obniżyły świadczenia w stosunku do warunków umów zbiorowych, względnie orzeczeń Komisji Rozjemczych z r. 1933/34. Najważniejszą różnicę stanowi przepis p. 2) (2) art. 212, uprawniający pracodawcę do potrącania wynagrodzenia gotówkowego za czas choroby, tymczasem, gdy umowy i orzeczenia ustalały tylko 10% -wy udział robotnika w wydatkach na lekarza, akuszerkę, dentystę i aptekę (z wyjątkiem wymienionych wyżej kosztów przyjazdu lekarza do folwarku oraz kosztów szpitalnych, ponoszonych w całości przez pracodawcę) — za okazaniem dowodów pisemnych.

W województwach zachodnich i południowych, gdzie robotnicy rolni byli ubezpieczeni w Kasie Chorych, ustawa usuwa ich z liczby ubezpieczonych od choroby.

Art. 212 (1) przewiduje możliwość ustalania korzystniejszych dla robotników warunków pomocy lekarskiej w drodze umów indywidualnych lub zbiorowych i orzeczeń Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych.

Przepisy ustawy wywarły wpływ na ukształtowanie się stosunków w tej dziedzinie przy ustalaniu zbiorowych norm pracy na rok 1934/35.

Dn. 22.III. 1933 r. została wydana ustawa o zabezpieczeniu czasowych mieszkań i pomieszczeń dla zwolnionych pracowników rolnych (Dz. U. R. P. Nr. 22, poz. 170), przedłużająca do 31.V. 1934 r. ochronę robotników rolnych przed eksmisją w chłodnej porze roku. Ochronę tę zapewniały na terenie województw centralnych, południowych i wschodnich ustawy o identycznej treści, wydawane zwykle na okresy roczne; w województwach zachodnich sprawę tę reguluje okólnik b. Ministerstwa dzielnicy pruskiej.

Zwolnienie gospodarstw rolnych od obowiązku wpłacania składek ubezpieczeniowych do Kas Chorych miało na celu pewne ich odciążenie i jest jednym z etapów akcji pomocy rolnictwu.

Kryzys w rolnictwie uległ dalszemu pogłębieniu; rozpiętość cen produktów gospodarstwa rolnego i wyrobów przemysłowych wynosiła mniej więcej, podług danych Głównego Urzędu

Statystycznego^{*)}) (biorąc ceny z r. 1927 za 100), w marcu 1933 r. różnicę pomiędzy przeciętną cen rolnych t. j. 50,7 i przeciętną cen przemysłowych 63,2; we wrześniu tego samego roku odpowiednie cyfry wynoszą 45,1 i 63,4 — t. j. w ciągu roku 1933 rozpiętość cen na produkty rolne i przemysłowe wzrosła. Stąd dalsze kurczenie się i ekstensyfikacja gospodarstw; zmniejszenie liczby folwarków (o 115 p/g danych inspekcji pracy — z 20.485 w r. 1932 na 20.370^{**}) w r. 1933) i spadek liczby robotników (o 3.838 — z 435.783 w r. 1932 na 431.945 w r. 1933^{**}).

Ten stan rzeczy wpłynął na poziom stawek płac, ustalanych w umowach zbiorowych, względnie w orzeczeniach Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych na podstawie ustaw z dn. 1/VIII. 1919 r. (Dz. U. R. P. Nr. 90/1931 r., poz. 706) oraz z 18/VII. 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686); stawki uległy ponownemu obniżeniu.

W roku służbowym 1933/34 obowiązywały niżej wymienione umowy polubowne, względnie orzeczenia Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych:

1. W dn. 10/XII. 1932 r. zawarto umowę, ustalającą warunki pracy i płacy na rok służbowy 1933/34 dla dojarzek, stale zatrudnionych dziennych pracowników rolnych i dla sezonowych robotników rolnych na terenie woj. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego z wyłączeniem powiatów: Tarnobrzeg, Kolbuszowa, Nisko, Brzozów, Łańcut, Przeworsk, Rzeszów, Jarosław, Sanok i Krosno (Monitor Polski Nr. 29/1933, poz. 41).

2. W dn. 10/XII. 1932 r. została zawarta umowa, ustalająca warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1933/34 na obszarze woj. woj. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego z wyłączeniem powiatów: Tarnobrzeg, Kolbuszowa, Nisko, Rzeszów, Łańcut, Przeworsk, Brzozów, Jarosław, Sanok i Krosno (Monitor Polski Nr. 30/1933, poz. 42).

3. W dn. 19/XII. 1932 r. zawarto umowę, ustalającą warunki pracy i płacy straży leśnej na rok służbowy 1933/34 na obszarze woj. woj. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego z wyłączeniem powiatów: Brzozów, Jarosław, Krosno, Kolbuszowa, Łańcut, Nisko, Przeworsk, Rzeszów, Sanok i Tarnobrzeg (Monitor Polski Nr. 31/1933, poz. 43).

4. W dn. 21/XII. 1932 zawarto umowę, ustalającą warunki pracy i płacy robotników rolnych w pow. olkuskim na rok służbowy 1933/34 (Kielecki Dziennik Wojewódzki Nr. 3/1933, str. 66).

5. W dn. 4/III. 1933 r. wydane zostało orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1933/34 na obszarze woj.

^{*)} Art. 311.

^{**}) Poza tem o wejściu w życie ustawy o ubezpieczeniu społecznym stanowią rozporządzenia z 27/XII. 1933 r. — Dz. U. R. P. Nr. 102, poz. 791, 792 i 793.

^{*)} Kwartalnik „Statystyka Cen” r. 1933, str. 121.

^{**}) Dane te dotyczą folwarków o przestrzeni ogólnej powyżej 50 ha.

woj.: warszawskiego, białostockiego, lubelskiego, łódzkiego i kieleckiego z wyjątkiem pow. olkuskiego (Monitor Polski Nr. 59/1933, poz. 75).

6. W dn. 29/III. 1933 r. wydane zostało orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1933/34 na obszarze woj. woj. poznańskiego i pomorskiego (Monitor Polski Nr. 81/1933, poz. 104).

7. W dn. 23/II 1933 r. zawarto umowę ustalającą warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1933/34 na obszarze woj. krakowskiego i powiatów: Brzozów, Kolbuszowa, Krosno, Łańcut, Nisko, Przeworsk, Rzeszów, Strzyżów, Tarnobrzeg i Jarosław woj. lwowskiego (Monitor Polski Nr. 118/1933, poz. 157).

8. W dn. 28/XII. 1932 r. zawarto umowę, ustalającą warunki płacy i pracy robotników rolnych na rok służbowy 1933 na obszarze Śląska Cieszyńskiego, pow. Bielsko i Cieszyn. (Gazeta Urzędowa woj. śląskiego Nr. 4/1933, poz. 2).

9. W dn. 3/IV. 1933 r. zawarto umowę (taryfę) dla robotników rolnych woj. śląskiego na rok 1933/34 (Dziennik Ustaw Śląskich Nr. 22 z 1/IX. 1933 r., poz. 45).

10. W dn. 30/III. 1933 r. wydano orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1933/34 na obszarze woj. wileńskiego i nowogrodzkiego (Monitor Polski Nr. 127/1933 r., poz. 164).

11. W dn. 20/IV. 1933 r. zawarto umowę, ustalającą warunki pracy i płacy robotników rolnych na r. 1933/34 na obszarze woj. poleskiego (Poleski Dziennik Wojewódzki Nr. 10/1933, poz. 66).

12. W dn. 17/V. 1933 r. zawarto umowę dla robotników rolnych na woj. wołyńskie (Wołyński Dziennik Wojewódzki Nr. 8/1933 str. 236).

13. W dn. 30/IX. 1933 r. wydano orzeczenie Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy straży leśnej na rok służbowy 1933/34 na obszarze woj. woj. warszawskiego, lubelskiego, kieleckiego, łódzkiego i białostockiego (Monitor Polski Nr. 232/1933, poz. 251 i sprostowanie Nr. 253/1933).

14. W dn. 10/X. 1933 r. zawarto umowę, ustalającą warunki pracy i płacy straży leśnej w woj. poleskiem na rok służbowy 1933/34 (Poleski Dziennik Wojewódzki Nr. 23/1933, poz. 106).

Obszar, posiadający przeważające znaczenie pod względem gospodarczym i najwyższą liczbę robotników rolnych, został — podobnie, jak w roku ubiegłym — objęty orzeczeniami Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych; umowy polubowne zawarto w tych miejscowościach, gdzie od dłuższego czasu stosunki pomiędzy pracodawcami i pracownikami rolnymi były regulowane w drodze obopólnego porozumienia.

Ścisłe obliczenie poziomu płac robotników rolnych jest niezmiernie utrudnione wobec cią-

glej fluktuacji cen produktów rolnych, które stanowią dla ordynariuszów około 90% wynagrodzenia, dla innych kategorii znaczną jego część. Obniżenie wartości otrzymywanych naturalij oraz spadek cen produktów rolnych i hodowlanych gospodarstwa domowego ordynariusza, częściowo przezeń sprzedawanych, wpływa bardzo znacznie na poziom zarobków robotnika rolnego; ścisłe jednak obliczenie spadku wymaga zebrania i opracowania licznych materiałów oraz przeprowadzenia obliczeń, znacznie przekraczających ramy niniejszego sprawozdania. Dlatego, stwierdzając ogólnikowo, że wskutek spadku cen produktów rolnych, robotnik rolny traci od lat kilku tak na wartości swych zarobków (w naturze), jak i wskutek niemożności zbytu lub zbywania za byle co wyprodukowanych w swem gospodarstwie domowym towarów — praca niniejsza poprzestaje na zestawieniu płac z r. 1933/34 z płacami za r. 1932/33, przyczem wszelkie obliczenia procentowe obniżek dotyczą wyłącznie płac gotówkowych.

Płace poszczególnych kategorii robotników rolnych przedstawiają się, jak następuje:

dla ordynariuszy utrzymano wynagrodzenie w naturze i w gotówce bez zmian w porównaniu z rokiem ubiegłym w województwach: poznańskim i pomorskim, wołyńskim i poleskiem; utrzymano płace w naturze, natomiast obniżono wynagrodzenie w gotówce w województwach: warszawskim, białostockim, lubelskim, łódzkim, kieleckim, lwowskim, stanisławowskim, tarnopolskim, wileńskim i nowogrodzkim. Obniżka ta wyniosła dla 5 województw centralnych dla I-ej grupy powiatów — 12,5%; grupy II-a i III-a powiatów zostały połączone, przyczem obniżka wyniosła dla dawnej grupy II-ej — 14,2%, dla dawnej III-ej — 7,6%; dla dawnych grup IV-ej i VI-ej — 14,2%, dla dawnej V-ej i VII-ej — 8,3%.

W województwach: lwowskim, stanisławowskim i tarnopolskim płaca gotówkowa została obniżona o 16,6%.

W województwach: wileńskim i nowogrodzkim pensja gotówkowa uległa 10%-ej obniżce.

Na obszarze województwa krakowskiego i niektórych powiatów województwa lwowskiego połączono I i II grupy powiatów, z czego wynikało obniżenie dla dawnej I-ej grupy o $\frac{1}{4}$ q ordynarji i 15% pensji, dla II-ej grupy obniżenie płacy gotówkowej o 9,3%; w dawnej III-ej grupie gotówkę obniżono o 14,2%, w dawnej IV-ej — o 14% i w dawnej V-ej — o 10,7%.

Ponieważ wynagrodzenie gotówkowe stanowi niewielką stosunkowo część wynagrodzenia ordynariuszy, obniżki nie mogą być uznane za znaczne. Tem niemniej należy wziąć pod uwagę, że wskutek omówionego wyżej spadku wartości wynagrodzenia w naturze stosunek płacy w gotówce do płacy w naturze uległ istotnej zmianie.

Płace gotówkowe stałych robotników rolnych zostały znacznie obniżone (płace w naturze bez zmiany): w 5 województwach centralnych (b. Kongresówce) różnica w stosunku do stawek gotówkowych na rok 1932/33 wyniosła: dla dziewcząt i chłopców do lat 16 w I-ej grupie powiatów — 8%, w II-ej grupie powiatów — 13%, w grupie III-ej płace pozostały bez zmiany; dla kobiet ponad 16 lat i chłopców od 16 do 18 lat w I-ej grupie powiatów obniżka wyniosła 15%, w II-ej grupie — 14% i w III-ej — 13,3%; dla mężczyzn ponad lat 18, zdolnych do kosy, w I-ej grupie powiatów — 18%, w II-ej — 14,2% i w III-ej — 15%.

W województwach zachodnich płaca gotówkowa robotników dniówkowych (zaciężników) została obniżona: dla dziewcząt i chłopców od 15 do 16 lat w woj. poznańskim o 14,2%, w woj. pomorskim o 15,5%; dla dziewcząt i chłopców od 16 do 18 lat w woj. poznańskim o 20%, w woj. pomorskim o 18,5%; dla dziewcząt ponad 18 lat w woj. poznańskim o 14,8%, w woj. pomorskim o 17,7%; dla chłopców od 18 do 21 lat w woj. poznańskim o 17,2%, w woj. pomorskim o 17,7%; dla mężczyzn ponad 21 lat, zdolnych do kosy, w woj. poznańskim o 16,6%, w woj. pomorskim o 17,2%.

Na obszarze woj. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego, gdzie wynagrodzenie dniówki płatne jest w całości w gotówce, różnica płacy (całkowitej) w stosunku do r. 1932/33 wynosi dla dziewcząt i chłopców do lat 16 — 14,9% w I-ej grupie powiatów i 11,8% w II-ej grupie; dla kobiet ponad 16 lat i chłopców od 16 do 20 lat — 21,9% w I-ej grupie powiatów i 16,3% w II-ej grupie; dla mężczyzn od 21 do 24 lat — 16,7% w I-ej grupie powiatów i 17% w II-ej grupie; dla mężczyzn ponad 24 lata — 9,3% w I-ej grupie powiatów i 7,5% w II-ej grupie.

Robotnikom sezonowym obniżono płace gotówkowe znacznie, niż robotnikom dniówkowym: w województwach centralnych mężczyznom od 16 do 18 lat i wszystkim kobietom obniżono w I-ej grupie powiatów o 18,4%, w II-ej o 20% i w III-ej o 18%; mężczyznom od 18 do 21 lat w I-ej grupie powiatów o 23,5%, w II-ej o 29% i w III-ej o 26,6%; mężczyznom ponad 21 lat, zdolnym do kosy, w I-ej grupie powiatów o 25%, w II-ej o 22,2% i w III-ej o 25,7%.

W woj. zachodnich płace gotówkowe zmniejszono: dziewczętom i chłopcom od 16 do 18 lat o 23,1%, kobietom ponad 18 lat o 16,6%, chłopcom od lat 18 do 21 o 18,4%, mężczyznom ponad 21 lat, zdolnym do kosy, o 17,2%.

Płace gotówkowe miesięczne robotników sezonowych w województwach lwowskim, stanisławowskim i tarnopolskim obniżono dla wszystkich kategorii robotników i grup powiatów o 20%.

Komornikom obniżono płacę gotówkową w województwach centralnych w różnych grupach powiatów — dla posiadających pełną zdolność do pracy o 10,2%, 11,4% i 6%; dla niepo-

siadających pełnej zdolności o 10,2%, 11,3% i 7,6%.

W województwach zachodnich płacę gotówkową komorników (chałupników) obniżono o 18,6%.

Przechodząc do omówienia stosunków na roli w okresie sprawozdawczym, zaznaczyć należy, że cyfry wykazują w zestawieniu z okresem ubiegłym znaczne uspokojenie, jeżeli wziąć pod uwagę cyfry zatargów, załatwionych bezpośrednio przez inspektorów pracy. Liczba zatargów strajkowych spadła znacznie o 181 (z 332 na 151), liczba straconych robotniko-dni o 22.340¹/₂; liczba robotników, którzy brali udział w strajku, spadła o 54.959 (z 83.537 na 28.578), a ilość folwarków, objętych zatargami zbiorowemi, zmniejszyła się do 3.837 z 5.770, co stanowi różnicę — 1.933 in minus.

Natomiast liczby zatargów zbiorowych, załatwionych przez Komisje Rozjemcze, wzrosły o 24 (z 44 na 68). Liczba zatargów indywidualnych, rozpatrzonych przez inspektorów pracy bezpośrednio, zmniejszyła się nieznacznie: z 7.100 na 6.797, t. j. o 303; nie wykazuje jaskrawszych odchyień liczba zatargów indywidualnych, załatwionych przez Komisje Rozjemcze, różnica stanowi bowiem 43 in minus (z 8.226 na 8.183).

Możnaby wnioskować, że ostrość zatargów uległa złagodzeniu; sądząc z posiadanych informacji, przyczyny zatargów, t. j. po większej części zaległości w wypłacie zarobków, — usunięte nie zostały.

Praca Komisji Rozjemczych wzmożła się cokolwiek; odbyło o 40 posiedzeń więcej (694) niż w r. 1932 (654); zmniejszyła się wskutek tego liczba spraw, pozostałych na następny okres. Liczba ta wyniosła w 1933 r. — 2.106, w roku 1932 wynosiła 2.578. Komisje były prowadzone w przeważającej liczbie przez inspektorów pracy (677); tylko 17 odbyło się pod przewodnictwem innych osób.

Działalność wyżej omówiona, oparta na ustawach z 1.VIII. 1919 r. o zatargach zbiorowych i z 18 lipca 1924 r. o Nadzwyczajnych Komisjach Rozjemczych, stanowi najdonioślejszą dziedzinę pracy inspekcyjnej na roli. Wielokrotnie było już poruszane w sprawozdaniach poprzednich, że inspekcja pracy w ścisłym tego słowa znaczeniu nie jest w stanie — z przyczyn czysto organizacyjnych t. j. z powodu niemożności wizytowania folwarków i wydawania zarządzeń — wydatniej wpływać na ogólne polepszenie warunków pracy w rolnictwie. Szczupłe kredyty i braki w komunikacji czynią nadal działalność wizytacyjną inspektorów pracy w gospodarstwach rolnych bardzo skromną. W roku sprawozdawczym dokonano 93 wizytacji w 84 zakładach (co stanowi 0,4% ogólnej liczby zakładów), zatrudniających 5.589 robotników (1,3% ogólnej liczby robotników). Wydano ogółem 541 zleceń (w zakresie higieny — 313, bezpieczeństwa pracy — 85 i ustawodawstwa socjalnego — 143). W porównaniu z r. 1932 cyfry

te świadczą jednak o pewnym wzmożeniu działalności wizytacyjnej w gospodarstwach rolnych.

Dozorcy domowi. Warunki pracy i płacy dozorców domowych, regulowane umowami zbiorowymi, względnie orzeczeniami Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych, pozostały w ogólnych zarysach bez zmiany w stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego. Zataręgi zbiorowe wynikły w 20 miastach w 22 wypadkach, przyczem nie było żadnego strajkowego. W r. 1932 przy ogólnej liczbie 27 zatar-

gów zbiorowych — strajków również nie zanotowano. Liczba uczestników zatargów zbiorowych spadła z 6.922 w r. 1932 na 6.177. Inspektorzy pracy załatwili bezpośrednio 20 zatargów zbiorowych i 484 zatargi indywidualne; cyfry te prawie nie różnią się od odpowiednich cyfr z r. 1932. Liczba posiedzeń Komisji Rozjemczych zmniejszyła się z 90 na 87, a spraw przez nie rozpatrzonych było: indywidualnych 891, t. j. więcej o 37, — zbiorowych 6, t. j. więcej o 2 w stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego.

HIGJENA PRACY.

SPRAWOZDANIE KIEROWNIKA LEKARSKIEJ INSPEKЦИИ PRACY ZA R. 1933.

Sprawy organizacyjne.

W dziedzinie lekarskiej inspekcji pracy w roku sprawozdawczym *organizacyjnych zmian* nie było. Jedynie II Okrąg Inspekcji Pracy ma własnego lekarza inspekcyjnego, który równocześnie obsługuje I Okrąg. Obowiązki Kierownika Lekarskiej Inspekcji Pracy pełnił nadal Dr. Brunon Nowakowski, kierownik oddziału higieny pracy Państwowej Szkoły Higieny. Dokonał on wizytacji w 56 zakładach pracy. Dni wyjazdowych było 23. Wszystkie wizytacje i wyjazdy były w związku z badaniem zagadnień szczególnych. Szczupłość sił aparatu państwowego zmusza do kładzenia szczególnego nacisku na pobudzenie zainteresowania higieną pracy wśród pracodawców, pracowników oraz instytucji ubezpieczeń społecznych. W tym kierunku w roku sprawozdawczym do zanotowania jest niewątpliwy postęp.

W związku z rozwojem akcji, zmierzającej do stworzenia *organizacji bezpieczeństwa pracy w obrębie zakładów pracy lub związków przemysłowych*, podniesiona została sprawa racjonalnej organizacji pierwszej pomocy dla ofiar wypadków przy pracy i związana z tem sprawa lekarzy fabrycznych typu zapobiegawczego. Brak lekarzy, doskonale obznajmionych ze środowiskiem pracy, stykających się bezpośrednio z pracownikami podczas i w miejscu ich pracy, stanowi słaby punkt dotychczasowej naszej organizacji higieny pracy. Sprawę tę referował kierownik lekarskiej inspekcji pracy na odbytym w roku 1933 zjeździe inspektorów pracy. Szczegółowy program pracy lekarza fabrycznego został przedstawiony przez niego na pierwszym zjeździe inżynierów bezpieczeństwa pracy, zorganizowanym w tymże roku przez Instytut Spraw Społecznych. Przedstawione w tej sprawie tezy zostały przyjęte przez Zjazd i będą rozwinięte w dalszych pracach Instytutu Spraw Społecznych. Również podczas inspekcji w większych zakładach pracy na to zagadnienie położony był szczególny nacisk.

W zakresie zainteresowania *sprawami hi-*

gieny środowiska robotniczego do zanotowania jest inicjatywa Państwowej Szkoły Higieny wytworzenia typu robotniczego samarytanina sportowego. Chodzi o pozyskanie czynnego współudziału młodego robotnika w trosce o jego zdrowie. Najwdzięczniejszy okazał się teren sportu robotniczego. Wysłunięto na czoło zagadnienie pierwszej pomocy na boisku sportowym, jako najbardziej realne i bezpośrednio przemawiające do przekonania robotnika sportowca. Wyszukoleni na kursach Państwowej Szkoły Higieny robotnicy utworzyli związek samarytan sportowych, gdzie drogą odczytów następuje rozszerzenie zakresu zainteresowań zdrowotnych. Przewidziane są kursy wyższego stopnia, poświęcone już zagadnieniom higieny. Ruch ten, zapoczątkowany w Warszawie, zaczyna obejmować prowincję i winien przyczynić się do podniesienia kultury higienicznej warstwy robotniczej.

W r. 1933 zorganizowany został w Państwowej Szkole Higieny Tygodniowy Kurs higieny pracy dla inspektorów pracy, który ukończyło 14 inspektorów i podinspektorów.

Z prac *normatywnych*, w których kierownik lekarskiej inspekcji pracy brał udział, wymienić należy rozporządzenie wykonawcze do ustawy o ubezpieczeniu społecznym w sprawie ubezpieczenia od chorób zawodowych, projekt rozporządzenia szczegółowego z zakresu higieny i bezpieczeństwa pracy w garbarniach, projekt nowelizacji spisu robót, wzbronionych młodocianym i kobietom.

Na początku r. 1933 został uruchomiony przez Związek Kas Chorych z udziałem warszawskiej Kasy Chorych oddział wraz z przychodnią chorób zawodowych skórnych w szpitalu Św. Łazarza.

W pierwszych 9 miesiącach jego istnienia zgłosiło się 36 chorych, liczba wizyt pierwszych i następnych wyniosła 247.

Dobrze rozwija się akcja wydawnicza Instytutu Spraw Społecznych. Z monografij, poświęconych bezpieczeństwu i higienie pracy, ukazały się opracowania, poświęcone produkcji

kwasów solnego i octowego, przemysłowi ceramicznemu i cementowemu, odlewniom żelaza; w przygotowaniu jest szereg dalszych prac tego typu.

Choroby zawodowe.

Statystyka chorób zawodowych. Rozwój zgłoszeń chorób zawodowych, na podstawie rozporządzenia wykonawczego z dn. 17.XII. 1928 r. do dekretu Prezydenta z r. 1927 o zapobieganiu chorobom zawodowym, — przedstawiony jest w tablicy 1.

Tablica 1.

Zgłoszenia chorób zawodowych.

Lata	Ogółem w Polsce			W tem w woj. Śląskiem		
	Zgłoszenia:			Zgłoszenia:		
	obowiązkowe	nieobowiązkowe	ogółem	obowiązkowe	nieobowiązkowe	ogółem
1929*)	14	12	26	—	—	—
1930	67	26	93	44	7	51
1931	517	176	693	461	103	564
1932	150	85	235	110	41	151
1933	112	72	184	62	29	91
razem	860	371	1231	677	180	857

Zaznaczający się od r. 1932 spadek liczby zgłoszeń trwał nadal w roku sprawozdawczym, dotyczył jednak wyłącznie województwa śląskiego. Jeżeli wydzielić to województwo, otrzymamy wzrost zgłoszeń obowiązkowych z 40 na 50, jako wyraz pewnej stabilizacji zatrudnienia z jednej, a poprawy w sprawności zgłoszeń z drugiej strony. Spadek zgłoszeń na Śląsku odnosi się wyłącznie do hutnictwa cynku i ołowiu, gdzie liczba zgłoszeń z 88 w r. 1932 spadła do 32 w r. 1933. Wspominano już o tem w poprzednich sprawozdaniach, że gwałtowny wzrost, zwłaszcza w r. 1931, był wyrazem masowego zgłaszania się do lekarzy hutników, zagrożonych redukcją lub zredukowanych. Obecny spadek jest w związku ze stabilizacją zatrudnienia i prawdopodobnie pewną poprawą warunków pracy oraz nadzoru lekarskiego, o czem była mowa w poprzednim sprawozdaniu. Rodzaje zgłoszonych chorób podane są w tablicy 2.

W tem pierwszym pięcioleciu nie zgłoszono ani razu zatruc fosforem, związkami cjanowemi, uszkodzeń promieniami Roentgena i radu oraz glistnicy górników. Istotnie zatrucia fosforem i związkami cjanowemi w przemyśle należą do rzadkości. Podczas inspekcji trafił się tylko jeden przypadek lekkiego zatrucia fosforem z przemysłu chemicznego. Niema u nas również warunków dla szerzenia się glistnicy górników, gdyż nasze kopalnie węgla na ogół nie posiadają tej ciepłoty, jakiej wymaga

rozwój pasorzyta glistnicy. Jak dotąd, w rachubę wchodziłyby tylko przypadki nosicieli z pośród górników reemigrantów z zagłębi węglowych zagranicznych, zakażonych glistnicą. Uderza natomiast brak zgłoszeń uszkodzeń promieniami Roentgena. Wobec tego, że chodzi głównie o zakłady lecznicze, świadczyłyby to o niedostatecznym uświadomieniu kierowników pracowni roentgenologicznych o obowiązku zgłoszenia tych uszkodzeń. Daje się zaobserwować znaczny wzrost zgłoszeń pylicy oraz uszkodzeń skóry na tle działania ciężkich produktów destylacji ropy naftowej i węgla. Dzięki temu względna częstotliwość poszczególnych rodzajów schorzeń zawodowych zaczyna się zbliżać do rzeczywistości, choć nadal nieproporcjonalnie wysoki jest udział ołowicy. W roku sprawozdawczym stanowi ona 51% wszystkich zgłoszeń obowiązkowych, wobec 84% za ubiegłe pięciolecie, a 76% w r. 1932, co oznacza dość duży postęp. Drugie miejsce zajęła chemiczna grupa rakotwórcza — 21% w roku sprawozdawczym, 4% za pięciolecie. Zauważył na tym wyniku nasz przemysł naftowy. Na trzecim miejscu znajduje się pylica z 18% w roku sprawozdawczym, z 3,5% za pięciolecie. Oczywiście pylica winna czasem wysunąć się na czoło.

Tablica 2.

Choroby zawodowe, zgłoszone obowiązkowo.

Nr. listy	Uszkodzenie zawodowe, spowodowane przez:	r. 1933	lata 1929—33
1	ołów	57	718
2	rtęć	—	4
3	arsen	—	2
4	fosfor	—	—
5	chrom	5	15
6	tlenki azotu	—	1
7	tlenek węgla	1	14
8	siarczek węgla	—	5
9	związki cjanowe	—	—
10	benzol i pochodne	2	21
11	alkohol metylowy	—	9
12	terpentyna	—	1
13	promienie Roentgena, radu	—	—
14	smoła, parafina i t p	23	33
15	pylica krzemowa	20	29
16	glistnica górników	—	—
17	wąglík	4	8
1—17	Ogółem	112	860

Ołowica zawodowa. Zgłoszenia ołowicy zostały zestawione w tablicy 3 według przynależności zawodowej. Zaznaczył się wybitny spadek w hutnictwie ołowiu i cynku z 77% w r. 1932, a 84% w pięcioleciu, na 56% w roku sprawozdawczym. O przyczynach tego spadku oraz o tem, dlaczego wydaje się prawdopodobna pewna poprawa warunków higienicznych, — była mowa obszernie w sprawozdaniu poprzednim.

*) Bez woj. Śląskiego.

W grupie II, mającej do czynienia z ołowiem metalicznym, nadal przeważają drukarnie z 6 przypadkami. Poza tem w tej grupie zgłoszono jeden przypadek przy spawaniu. W grupie III, przerabiającej lub stosującej tlenki i związki ołowiu, po raz pierwszy zgłoszono 11 przypadków u malarzy (malarzy przemysłowych). Wśród „różnych” zgłoszono 1 przypadek z kaflarni, 2 z fajansowni oraz 1 przypadek bliżej nieokreślony z przemysłu maszynowego. Zmniejszenie liczby zgłoszeń z przemysłu akumulatorowego znajduje częściowe wytłumaczenie w fakcie znacznej poprawy warunków higienicznych w największej naszej fabryce akumulatorów, o czem donosi lekarz inspekcyjny II Okręgu.

Tablica 3.

Zgłoszenia ołowicy według zawodów.

Grupy zawodowe	Liczba zgłoszeń:	
	1933	1929-33
I. Zakłady górniczo-hutnicze ołowiu i cynku:		
1. kopalnie	—	2
2. huty ołowiu	6	223
3. zakład kadmu	—	2
4. zakłady tlenku cynku	22	324
5. huty cynkowe	4	36
6. elektroliza cynku	—	16
razem	32	603
II. Przeróbka i stosowanie ołowiu metalicznego:		
1. drukarnie	6	46
2. odlewy z ołowiu i jego stopów	—	20
3. różne	1	6
razem	7	72
III. Przeróbka i stosowanie tlenków i związków ołowiu:		
1. wyrób akumulatorów	1	16
2. minjowanie części żelaznych	2	7
3. malarze	11	11
4. różne	4	9
razem	18	43
I-III Ogółem	57	718

Inne choroby zawodowe, zgłaszane obowiązkowo. Z pośród pozostałych zgłoszeń wyróżnia się liczebnością grupa schorzeń skórnych, wywołanych przez produkty destylacji ropy naftowej i węgla. Z 23 przypadków, zgłoszonych w r. 1933— 22 przypadki pochodzą z przemysłu naftowego; poza tem jest jeden przypadek egzemy, wywołany smołą. Wśród przypadków z przemysłu naftowego przeważa trądzik — 12 przypadków, egzemy było 7 przypadków, owrzodzeń 2, raka parafinowego moszni 1. Drugą większą grupą to pylice, nie stwierdzono jednak, czy wszystkie zgłoszone przypadki reprezentują istotnie pylicę krzemową. Wszystkie 20

przypadków zgłoszono z górnictwa. Ta jednostronność źródła wskazuje na poważne braki w rozpoznawaniu i zgłaszaniu tej choroby. Poza tem zgłoszono 5 owrzodzeń chromowych z zakładów, wytwarzających chromiany. Jedno zatrucie tlenkiem węgla pochodzi z piekarni. W grupie benzolu i pochodnych zgłoszono 1 przypadek zatrucia dwunitrobenzolem z przemysłu chemicznego i przypadek egzemy, wywołanej barwnikami anilinowemi u farbiarza. Z 4 zgłoszonych przypadków węgla tylko jeden okazał się zawodowym u rzeźnika; 3 przypadki u służby folwarcznej są pod tym względem wątpliwe, niewykluczone jest bowiem zakażenie pokarmowe. Brak jest w tym roku zgłoszeń zatruc piorunianem rtęci, które w liczbie ogólnej 4, zgłoszonych w ubiegłych latach, pochodziły z jednej fabryki. Z odnośnego sprawozdania lekarza inspekcyjnego wynika, że należy to zawdzięczać poprawie warunków pracy w tej fabryce.

Choroby zawodowe, zgłaszane nieobowiązkowo. Zgłoszeń takich wpłynęło w roku sprawozdawczym 72, ogółem 371 w pięcioleciu 1929—33. Wśród zgłoszeń tegorocznych przeważają sprawy skórne — 41 przypadków (57%). 20 przypadków, zgłoszonych z terenu województwa śląskiego, dotyczy gošca wśród górników. Ponadto zgłoszono 3 przypadki zapalenia torebek maziowych z górnictwa śląskiego, 3 przypadki zapalenia spojówek z przemysłu jutowego, 1 niezżyt oskrzeli z przemysłu wełnianego, 4 zaś zgłoszone przypadki nie są chorobami zawodowemi. Z pośród ogółu zgłoszeń w pierwszym pięcioleciu na pierwszym miejscu stoją schorzenia zawodowe skórne z liczbą 141 przypadków. Gošciec dał 132 przypadki — wyłącznie prawie u górników. 58 zgłoszeń dotyczyło różnych schorzeń zawodowych, przeważnie na tle zapylenia, 40 zgłoszeń nie posiadało tła zawodowego, lub też było ono bardzo wątpliwe.

Ubezpieczenie od chorób zawodowych.

W r. 1933 ogłoszona została ustawa o ubezpieczeniu społecznem z dn. 28.III. 1933 r. (Dz. Ust. 51 z r. 1933), która, reformując całokształt naszego systemu ubezpieczeń społecznych, rozszerzyła na całą Polskę ubezpieczenie emerytalne robotnicze i wprowadziła zrównanie chorób zawodowych z wypadkami przy pracy. Ten krok niewątpliwie ułatwi również zwalczanie chorób zawodowych i zapobieganie im, pobudzając zainteresowanie pracodawców, ubezpieczonych i instytucyj ubezpieczeniowych. Zwłaszcza zainteresowanie ubezpieczonych winno wpłynąć korzystnie na sprawność zgłaszania chorób zawodowych. Dotąd bowiem pracownik niewiele zyskiwał na zgłoszeniu choroby zawodowej, przeciwnie — obawiał go się nieraz z uwagi na możliwość przesunięcia do pracy gorzej płatnej lub wręcz utraty pracy. Te hamulce w znacznym stopniu obecnie odpadną. Narazie, zgodnie z konwencją międzynarodową z r. 1925, ograniczono ubezpieczenie od chorób

zawodowych do zatruc łożowiem i rtęcią oraz do zakażenia węglikiem w rolnictwie i przemyśle. Przewidziane jest rozszerzenie listy chorób zawodowych uchwałą Rady Ministrów. Postanowienia ustawy weszły w życie z dn. 1.I.1934 r. Do zgłaszania instytucjom ubezpieczeniowym chorób zawodowych, podlegających ubezpieczeniu, zobowiązani zostali lekarze powiatowi, do których wpływają zgłoszenia od lekarzy leczących. Tylko węglik zawodowy w rolnictwie jest zgłaszany bezpośrednio przez lekarzy leczących do instytucji ubezpieczeniowej.

Higiena pracy poszczególnych zawodów i gałęzi produkcji.

Przemysł naftowy. W czasie dwukrotnego wyjazdu zwizytowano w okręgach lwowskim i krakowskim 5 szybów naftowych, wzgl. gazu ziemnego, 3 samodzielne gazoliniarnie, 10 rafinerij, z których 3 posiadają również gazoliniarnie. Wyjazd miał na celu zapoznanie się ze stanem higieny pracy w tym specyficznym polskim przemyśle, znanym ze swoistych schorzeń zawodowych, z którego jednak żadnych zgłoszeń nie było. Zgrubsza specyficzne ryzyka tego przemysłu podzielić można na: możliwość zatrucia lotniami frakcjami ropy i możliwość schorzeń skórnych o wielorakim mechanizmie powstania. Węglowodory lekkich frakcyj są truciznami układu nerwowego, przyczem toksyczność ich wzrasta z liczbą atomów węgla w drobinie. Działają w pierwszej fazie pobudzająco, następnie narkotycznie. Zatrucia te mogą mieć charakter wypadku przy pracy przy dużej dawce. Zdarzały się takie wypadki przy czyszczeniu zbiorników, pobieraniu prób ze zbiorników. Zatrucia podostre i przewlekłe mogą się zdarzyć przy odbiorze lżejszych frakcyj podczas destylacji ropy. Gazoliniarnie, wobec daleko posuniętej mechanizacji pracy, nie przedstawiają większego ryzyka, raczej grozi wybuch. Głównie chodzi o proces destylacji frakcji benzynowej w rafinerjach. Proces ten odbywa się w zamkniętej aparaturze do chwili odbioru poszczególnych frakcyj. Do tego momentu o bezpieczeństwie decyduje konserwacja aparatury i prawidłowość obsługi. Odbieranie w starszych rafinerjach odbywa się w t. zw. boksach, otwartych zbiornikach z szeregiem przegród, pozwalających oddzielić poszczególne frakcje. Stąd odbywa się parowanie lżejszych frakcyj. Najlżejsze, nieskroplone, naogół odprowadzane są wąskimi przewodami nad dach w powietrze. W niektórych zakładach były one chwytywane i absorbowane zapomocą olejów w zamkniętych przewodach, co zwiększa znakomicie bezpieczeństwo. Wielkość parowania z boksów zależy od stopnia chłodzenia destylatów. Przy braku wody chłodzenia może być niesprawne. W dwóch zwizytowanych rafinerjach zapobieżono parowaniu zupełnie, odbierając poszczególne frakcje w szczelnych latarniach czy boksach. Próby w tym przypadku brane są zapomocą kranów z przewodów. Niebezpieczeństwo zatruc w zbiornikach należy zwalczać według

ogólnych zasad, obowiązujących przy tego rodzaju pracach.

Znacznie liczniejsze są możliwości schorzeń skórnych zarówno przez lekkie, jak ciężkie frakcje i pozostałości po destylacji. Lekkie frakcje, pozbawiając skórę warstwy ochronnej tłuszczowej, czynią ją suchą. Pęka ona łatwo, otwierając drogę zakażeniu. Ciężkie frakcje zamykają otwory gruczołów skórnych, dając trądzik i t. p. znowuż z możliwością wtórnego zakażenia. Wreszcie nieznanne jeszcze dokładnie składniki ropy, spotykane zwłaszcza w olejach parafinowych, działają swoiście na naskórek, powodując wpięrowanie jego bujanie w postaci brodawek, które następnie ulegają rozpadowi, tworząc owrzodzenia. Na tle tych owrzodzeń może rozwinąć się t. zw. rak parafinowy, podobny do raka zawodowego, wywołanego przez szereg substancji, jak sadze, smoła pogazowa, związki arsenu, oraz przez promienie krótkofalowe (rad, Roentgen). Nie wszystkie gatunki ropy posiadają te własności raktwórcze. U nas brak dotąd szczegółowych badań. Ropa borysławska posiada je z pewnością. Przypadki raka parafinowego z tego zagłębia były opisane już przed wojną. W roku sprawozdawczym został zgłoszony jeden przypadek. Podczas wizytacji miałem możność widzieć kilka przypadków stadjów wstępnych. Szereg typowych przypadków zebrał obwodowy inspektor pracy w Drohobyczu. Wogóle na schorzenia skórne narażona jest większość robotników rafinerij, na raka skórny—zwłaszcza robotnicy parafiniarni. Wobec tego przemysł ten obowiązuje jak największa czystość zarówno robotników, jak i warsztatu pracy. Pod tym względem zagłębie krośnieńskie naogół przedstawia się lepiej od borysławskiego; najgorzej jest oczywiście w małych rafinerjach. Robotnicy winni mieć specjalną odzież roboczą, mycie i kąpiel muszą być obowiązkowe. Narażeni na styczość z lekkimi frakcjami winni po umyciu nacierać skórę tłuszczem. Robotnicy parafiniarni i zajęci przy asfalcie winni podlegać okresowym oględzinom lekarskim. Wobec powolnego rozwoju zmian skórnych, mogących doprowadzić do rozwoju raka, wystarczyłyby terminy kwartalne. Dodać należy, że czysta parafina już nie przedstawia niebezpieczeństwa.

Z ryzyk niespecyficznych w tym przemyśle należy wymienić stosowanie kwasu siarkowego do rafinacji nafty i olejów, przyczem wydziela się dwutlenek siarki, zwłaszcza przy rafinacji olejów. Tu konieczna jest miejscowa wentylacja ssąca, bądź mechaniczna zapomocą wentylatorów kwasoodpornych, jaką stosuje rafinerja w Jedliczu, bądź przewodem wywiewnym, którego ciąg wzmocniono zapomocą eżektora powietrznego lub parowego. Do najcięższych prac należy t. zw. krakowanie, przyczem pod wpływem wysokiej ciepłoty ciężkie oleje rozpadają się częściowo na lżejsze oleje, a część ładunku zamienia się na koks. Robotnicy zmuszeni są oczyszczać kotły z pozostałości. Praca ta odbywa się w bardzo wysokiej ciepłocie, a zatem robotnicy, wychodzący z kotła bezpośrednio na powietrze, w chłodnej porze roku

narażeni są na bardzo gwałtowne różnice ciepłot. Praca jest bardzo brudna. Do prac tych należy dobierać bardzo silnych robotników ze sprawnym narządem krążenia. Czas pracy winien być ograniczony. Konieczna jest kąpiel codzienna.

Większość dużych zakładów przedstawia się naogół dość dobrze, natomiast niektóre średnie i małe zakłady wymagają daleko idących zmian i ścisłego nadzoru. Choroby zawodowe przemysłu naftowego winny się znaleźć możliwie wcześniej na naszej liście chorób zawodowych, ubezpieczonych narówni z wypadkami przy pracy. Z uwagi na doniosłość dalszych badań nad rakiem parafinowym w naszych zagłębniach naftowych, wielkie znaczenie miałyby ponowne otwarcie ośrodka chorób zawodowych skórnych we Lwowie.

Zakłady, stosujące rtęć. W roku sprawozdawczym zwizytowano 4 zakłady o typowym narażeniu na zatrucie rtęcią. 3 z nich wyrabiają i przerabiają piorunian rtęci, 1 wyrabia kapelusze filcowe i sam przygotowuje filc. W latach poprzednich zwizytowano 1 zakład, stosujący piorunian rtęci, i drugą fabrykę kapeluszy filcowych.

Do najbardziej niebezpiecznych czynności należy wyrób piorunianu rtęci. Rtęć metaliczna z kwasem azotowym daje azotan rtęci, który następnie dodany jest do alkoholu metylowego. W wydzielających się parach znajdują się m. in. pary tlenków azotu i związki rtęci. We wszystkich zwiedzanych zakładach odpowiednie urządzenia ssące usuwają te niebezpieczne pary. W jednym z tych zakładów dodawanie azotanu rtęci odbywa się za pośrednictwem przewodu wyciągowego, który do tego celu posiada lej. W ten sposób zbiornik jest stale pod działaniem wyciągu. Robotnicy tego działu podlegają okresowym badaniom lekarskim. W jednym z tych zakładów z dobrym wynikiem zastosowano systematyczną zmianę robotników: po 3 miesiącach pracy robotnicy ci przez 6 miesięcy pracują w innych działach, po czym wracają do tej pracy. Dalsza przeróbka — pastylkowanie — jest mniej niebezpieczna. Typowe objawy zatrucia występują tu rzadziej, bywają natomiast sprawy skórne. Robotnicy ci również podlegają okresowemu badaniu lekarskiemu.

W przemyśle filcowym do najbardziej niebezpiecznych czynności należy smarowanie futerek zajęczych i króliczych roztworem azotanu rtęci i następujące potem suszenie ich. Tylko jedna ze zwiedzonych dwóch fabryk kapeluszy filcowych posiada ten dział, zatrudniając przy tych czynnościach 7 osób. Smarowanie odbywa się ręcznie przy pomocy szczotki. Naczynia z azotanem rtęci umieszczone są pod wyciągiem. Robotnicy mają odzież roboczą fabryczną, zaopatrzeni są w palce drewniane i szczypce do chwytania skórek. Suszarnia jest pod działaniem wyciągu. Zdjęty z tak przyprawionych skórek puch stanowi filc, przerabiany

na kapelusze. Jakkolwiek skutkiem suszenia i dojrzewania filcu przed dalszą jego przeróbką zawartość rtęci się zmniejsza, mimo to niebezpieczeństwo istnieje nadal. Niebezpieczne są procesy pyłace i podgrzewanie. Pył filcowy zawiera pewne ilości rtęci, podczas grzania część rtęci paruje. Zatruc tego rodzaju zgłoszono w poprzednich latach 2. Robotnicy, zatrudnieni przy smarowaniu skórek, są poddawani okresowemu badaniu lekarskiemu. W księdze kontrolnej zachorowań nie odnotowano.

Barwny druk wgłębny (rotograwiura). Zwizytowano 3 drukarnie, stosujące barwny druk wgłębny, z uwagi na możliwość zatrucia ksylolem. Chodzi o odmianę maszyn rotacyjnych, pozwalających odbijać duże ilości druków barwnych. Istotnym jest stosowanie rozpuszczalnika dla farb, dającego się szybko odparować. Zastosowano w tym celu ksyloł, mający własności trujące podobne do działania benzolu. Uchodzi on za bardziej trujący od benzolu, jednak jako mniej lotny sprawiał dotychczas mało kłopotu. Przy druku wgłębny papier suszony jest na walcach ogrzewanych, skutkiem czego parowanie ksylołu jest duże i odbywa się z dużej płaszczyzny. Badania, przeprowadzone w jednej z tych drukarni przez prof. Gądzikiewicza i dr. Palucha, wykazały obecność do 7,9 mg ksylołu w litrze powietrza. W żadnej ze zwiedzonych drukarni nie zastosowano istotnie skutecznych środków ochronnych. Przez stosowanie dokładniej oczyszczonego ksylołu otrzymano pewną poprawę, polegającą na tym, że drażniący zapach nie tak silnie był odczuwany w sąsiednich pomieszczeniach. Odpowiednie zarządzenia zostały wydane przez właściwych inspektorów pracy. Omawiane zagadnienie staje się aktualne z uwagi na rozwój tego sposobu druku barwnego.

Siarkowódor przy wyrobie sztucznego jedwabiu. W jednej z fabryk sztucznego jedwabiu zdarzyły się masowe zachorowania oczu u robotników przędzalni. Jak wynika z danych, zebranych przez Inspektora Pracy III Okręgu, zachorowania takie zdarzają się co roku w chłodnej porze. Szczególnie dużo zachorowań powstało w styczniu i lutym 1933 r. podczas wyjątkowo silnych mrozów. Liczba zachorowań nie została dokładnie ustalona, wyniosła jednak ponad 50 osób, z których niektóre zapadły powtórnie. Zachodziło ostre podrażnienie spojówek oka, które w przeważającej liczbie przypadków w 2 — 4 dni ustąpiło pod wpływem leczenia. Było jednak kilka przypadków z niezdolnością do pracy, przeciągającą się do dwóch tygodni. Wobec tego, że w kąpielach koagulacyjnej następuje rozkład wiskozy z wydzielaniem siarkowodoru, należy przyjąć, że on był przyczyną tych schorzeń. Wskazuje na to również wybitna sezonowość tych schorzeń, występujących masowo wogóle w chłodnej porze roku, a szczególnie silnie zimą 1933 r. przy wyjątkowo wielkich mrozach. Najbardziej prawdopodobne wytłumaczenie powstania tej epidemii

wyduje się następujące. Przędzalnia tej fabryki jest silnie przewietrzana zapomocą instalacji ssącej, zaniedbano jednak wyrównania ciśnienia na sali zapomocą odpowiedniego dopływu powietrza zewnętrznego. Depresja ta powoduje wciskanie się chłodnego powietrza zewnętrznego poprzez nieszczelności budynku. Przy zastosowaniu tu górnym oświetleniu (system szedowy) powstają zimne prądy zstępujące, przeciwdziałające działaniu ekshaustorów, wyciągających powietrze z nad wanny koagulacyjnej ku górze. Skutkiem tego na poziomie oddechowym koncentracja siarkowodoru wzrasta. Na skutek wydanych przez inspektora pracy zarządzeń — fabryka przerabia swoje urządzenie wentylacyjne, uzupełniając je systemem, tłoczącym na salę ogrzane uprzednio powietrze. Lekarz inspekcyjny II Okręgu notuje w tymże okresie sprawozdawczym również wzrost liczby podrażnień spojówek oka u robotników drugiej fabryki sztucznego jedwabiu, przypisując winę rozpylonemu kwasowi siarkowemu z wanny koagulacyjnej.

Badania nad tlenkiem węgla. W roku sprawozdawczym oddział higieny pracy Państwowej Szkoły Higieny w porozumieniu z inspekcją pracy I Okręgu kontynuował badanie powietrza w zakładach pracy co do zawartości tlenku węgla. Zbadano powietrze w 9 odlewniach, dokonując 34 prób. Starano się uchwycić najgorsze warunki, pobierając próby podczas

odlewu. Najwyższa koncentracja spotkana wyniosła 2,3 części na 10000 (0,23%) i 2,1/10000 w dwóch odlewniach żelaza w pobliżu form, 6 prób dało około 1/10000, reszta mniej. Próby, które mogą być traktowane jako średnie próby powietrza w danej sali, dały zawsze poniżej 1/10000, wahając się w granicach od 0 — przed odlewem — do 0,8/10000 po odlewie. Są to więc ilości na pograniczu normy Hendersona i Haggarda dla zanieczyszczenia powietrza ulicznego.

Zbadano również 8 piekarni, dokonując ogółem 12 prób. Najwyższa koncentracja wyniosła 0,7/10000, wszystkie pozostałe dały poniżej 0,5/10000, najniższa koncentracja wyniosła 0,03/10000. Kilka prób analizowano również na dwutlenek węgla i tlen. W najgorszej piekarni z maksymalną ilością tlenku węgla znaleziono 1% dwutlenku węgla i 19,87% tlenu.

Stosunkowo duże ilości tlenku węgla znaleziono w garażach po wjeździe lub wyjeździe pojedynczych samochodów — do 1,1/10000, a w garażu autobusów nawet do 2,6/10000, przy czym w tym przypadku w 7 minut po wjeździe autobusu utrzymała się jeszcze koncentracja 1,2/10000. Wyniki te zostaną szerzej omówione w osobnej publikacji.

Z pozostałych prac ważniejszych na wzmiankę zasługuje podjęcie prac nad *badaniem wpływu wysokich norm wydajności na stan zdrowia robotników*. Badania są w toku.

ORGANIZACJA SŁUŻBY BEZPIECZENSTWA W ZAKŁADACH PRACY.

Organizacje bezpieczeństwa pracy rozwinęły się w r. 1933 przede wszystkim dzięki rozpoczęciu przez Ministerstwo Spraw Wojskowych w lutym 1933 roku systematycznej akcji bezpieczeństwa pracy wśród podległych Ministerstwu wytwórni i zakładów.

Po dokonaniu prac przygotowawczych, w dniu 19.VII. 33 r. zostało wydane zarządzenie Ministra Spraw Wojskowych o wprowadzeniu jednolitej akcji zapobiegawczej w zakładach i wytwórniach wojskowych. Odpis powyższego zarządzenia, uzgodnionego uprzednio z Ministerstwem Opieki Społecznej, został rozestany zakładom i wytwórniom w dn. 19.VII. 33 r. za Nr. 0810 — nw *Rob* 1824.

Organizacja służby bezpieczeństwa pracy, kierowana przez M. S. Wojsk., przedstawia się następująco:

W poszczególnych zakładach i wytwórniach wojskowych całokształt akcji zapobiegawczej powierzono jednej osobie, mianowicie szefowi administracji, w mniejszych zaś ośrodkach — kierownikowi zakładu. Ponadto zostały powołane lokalne komisje pod przewodnictwem szefa administracji. Skład tych komisji jest następujący:

A. Członkowie stali:

- 1) szef administracji (inżynier) — jako przewodniczący i odpowiedzialny za całokształt bezpieczeństwa pracy na terenie danego zakładu;
- 2) szef, względnie kierownik ruchu (inżynier), odpowiedzialny za stan bezpieczeństwa maszyn i urządzeń ochronnych;
- 3) urzędnik z biura administracji — jako protokółant.

B. Członkowie niestali.

- 4) kierownik wydziału, na którym zdarzył się wypadek;
- 5) majster, któremu podlegał poszkodowany.

Do obowiązków Komisji, prócz dochodzeń wypadkowych, należy stałe czuwanie nad bezpieczeństwem pracy. Z chwilą rozpoczęcia akcji zapobiegania wypadkom przy pracy zostało wydane zarządzenie komisyjnego zbadania, przy współudziale inspektora pracy, dotychczasowego stanu bezpieczeństwa pracy w danym zakładzie (wytwórni) i usunięcia zauważonych braków.

Każdy wypadek przy pracy podlega badaniu przez Komisję, która—w myśl opracowanej dla niej instrukcji — przeprowadza dochodzenie wypadkowe w ten sposób, aby zeznania poszkodowanego i bezpośrednich świadków wypadku mogły zobrazować możliwie najdokładniej wszelkie szczegóły i okoliczności, wśród których zaszedł wypadek, jak również dostarczyć wyczerpujących informacji o osobie poszkodowanego. Stosownie do instrukcji, Komisja, wydając swe orzeczenie na podstawie własnych obserwacji, zeznań świadków i poszkodowanego, — powinna mieć na uwadze wszystkie okoliczności i czynniki, zarówno techniczne, jak i psychiczne, które mogły stać się przyczyną wypadku.

Wobec tego, że jednym z najważniejszych czynników w walce z wypadkami jest statystyka, stworzono podstawy dla jej prowadzenia.

W tym celu opracowano kartę wypadkową (kwestionariusz), uzgodnioną z Ministerstwem Opieki Społecznej i Instytutem Spraw Społecznych, która daje możność zdobycia niezbędnych dla statystyki wypadkowej informacji, bez obciążenia zbytnią pracą zakładów i wytwórni wojskowych.

Statystykę wypadkową prowadzi M. S. Wojsk. na podstawie materiałów, nadsyłanych z poszczególnych zakładów i wytwórni.

Materiał powyższy, a mianowicie karty wypadkowe wraz z dołączonymi do nich protokołami dochodzeń i wykazami godzin, przeprowadzanych w okresie miesiąca sprawozdawczego, nadsyłają zakłady (wytwórnie) do M. S. Wojsk. po upływie 3-ch miesięcy od ostatniego dnia miesiąca sprawozdawczego.

Na podstawie danych statystycznych sporządzane są wykazy częstotliwości i ciężkości wypadków w odniesieniu do 10 tysięcy godzin, przepracowanych w okresie sprawozdawczym.

Ponadto przeprowadzane są bardziej szczegółowe badania przyczyn i okoliczności wypadków, umożliwiające wyciągnięcie tych lub innych wniosków w kierunku polepszenia stanu bezpieczeństwa danego zakładu.

W zakresie propagandy i wychowawstwa w dziedzinie bezpieczeństwa pracy zostało zalecone stosowanie plakatów ostrzegawczych, haseł, przepisów bezpieczeństwa, prumerowanie „Przeglądu Fabrycznego”.

Celem spopularyzowania zagadnienia bezpieczeństwa pracy wygłaszane są odczyty z zastosowaniem specjalnie opracowanych przezroczych filmowych, ilustrujących niebezpieczeństwa, grożące robotnikom przy pracy.

Opieka lekarska na terenach zakładów i wytwórni wojskowych była zorganizowana na długo jeszcze przed rozpoczęciem akcji zapobiegania wypadkom przy pracy.

Każdy zakład (wytwórnia) posiada lekarza, względnie felczera, którzy przebywają podczas pracy w zakładzie. Celem niesienia pierwszej

pomocy zorganizowane są drużyny sanitarne z pracowników.

Z chwilą powstania organizacji służby bezpieczeństwa pracy, wyłoniła się konieczność związania akcji zapobiegawczej wypadkom z akcją zwalczania chorób zawodowych. W tym celu, na mocy zarządzenia Ministra Spraw Wojskowych, Departament Zdrowia M. S. Wojsk. wydelegował lekarza, który wspólnie z kierownikiem lekarskiej inspekcji pracy bada stan higieny pracy w poszczególnych zakładach i wytwórniach.

Kierownictwa niektórych zakładów, jak np. odlewni żeliwa i metali „Ursus” pod Warszawą oraz Zakładu Pyrotechnicznego w Rembertowie z zapałem traktują włożone na nie obowiązki czynnej walki z wypadkami. Wkładają w nie wiele trudu i własnej inicjatywy, to też należy tu oczekiwać jak najlepszych wyników. W tych zakładach uważa się istnienie organizacji bezpieczeństwa pracy za niezbędne, podczas gdy inne zakłady ograniczają się do uznania jej za pożyteczną.

W niektórych przedsiębiorstwach robotnicy mogą ustnie lub pisemnie zgłaszać wnioski co do ulepszeń w zakresie zabezpieczeń ochronnych.

Organizacje bezpieczeństwa pracy na terenie zakładów i wytwórni, podległych Ministerstwu Spraw Wojskowych, istnieją zbyt krótko, aby można liczbowo przedstawić wyniki ich działalności. Niemniej jednak należy stwierdzić zarówno wśród personelu kierowniczego, jak i robotniczego wzrost zainteresowania i korzystną zmianę ustosunkowania się do zagadnień bezpieczeństwa pracy.

W związku z tem w wielu zakładach zarządzenia inspekcji pracy traktowane są z należytą uwagą, wykonywane starannie i bez zwłoki, a ogólny stan urządzeń ochronnych i sanitarno-higienicznych ulega stałej i widocznej poprawie. Liczba zakładów pracy, objętych organizacją, wynosi 64.

Wyniki działalności dawniej istniejących organizacji przedstawiają się następująco:

„Państwowa Fabryka Związków Azotowych” w Mościcach, zatrudniająca przeciętnie około 1.500 robotników:

Rok	Liczba wypadków
1931	222
1932	128
1933	106

„Vacuum Oil Company” w Czechowicach pod Dziedzicami:

Rok	Przeciętna liczba zatrudnionych	Liczba wypadków lekkich	Liczba wypadków ciężkich
1930	329	64	42
1931	282	40	14
1932	258	43	15
1933	225	19	16*)

*) 5 poza fabryką.

Organizacja bezpieczeństwa pracy w hutnictwie żelaznym nie uległa zasadniczym zmianom. Natomiast, począwszy od 1.I. 1933 r. „Związek Polskich Hut Żelaznych” wprowadził opartą na jednolitych podstawach statystykę nieszczęśliwych wypadków dla hut, położonych w województwach kieleckim i śląskim — oddzielnie dla każdego z tych terenów. Statystyka ta przedstawia się następująco:

Nieszczęśliwe wypadki, według skutków, w hutach żelaznych woj. kieleckiego w 1933 r.

Oddziały:	Wypadki lekkie		Wypadki ciężkie:			Wypadki śmiertelne	Razem
	bez przerwy w pracy	z przerwą do 4 tygodni	z przerwą do 13 tygodni	z przerwą ponad 13 tygodni	z zupełną niezdolnością do pracy		
Wielkie piece	14	40	8	—	—	—	62
Stalownie	51	169	39	1	—	1	261
Walcownie	123	346	44	5	1	2	521
Wszystkie inne oddziały pomocnicze i dalszej obróbki	173	387	74	4	1	1	640
Ogółem :	361	942	165	10	2	4	1.484

Nieszczęśliwe wypadki, w/g skutków, w hutach żelaznych woj. śląskiego w 1933 r.

Oddziały:	Wypadki lekkie		Wypadki ciężkie:			Wypadki śmiertelne	Razem
	bez przerwy w pracy	z przerwą do 4 tygodni	z przerwą do 13 tygodni	z przerwą ponad 13 tygodni	z zupełną niezdolnością do pracy		
Wielkie piece	34	122	7	2	—	—	165
Stalownie	78	269	33	3	—	2	385
Walcownie	192	828	75	13	—	2	1.110
Wszystkie inne oddziały pomocnicze i dalszej obróbki	283	753	123	18	—	4	1.181
Ogółem :	587	1.972	238	36	—	8	2.841

Na szczególną uwagę zasługuje organizacja służby bezpieczeństwa pracy w *Zakładach Ostrowieckich*, która jest jedną z najdawniejszych w Polsce i która wykazała wybitne rezultaty.

Działy produkcyjne zakładów, t.j. piece wielkie i martenowskie wraz z urządzeniami pomocniczymi, zmechanizowano, a znaczną część maszyn zelektryfikowano. Elektryfikacja walcowni np. umożliwiła centralne kierowanie szeregiem urządzeń oraz zastosowanie bezpiecznego napędu indywidualnego. Rozszerzenie budynku stalowni usunęło ciasnotę. Generatory gazowe zebrano razem, nakryto przewiewnym dachem, a ich obsługę zmechanizowano. Wiele wałów pędniowych zaopatrzone w łożyska samosmarujące, które zmniejszają niebezpieczeństwo dla smarowników.

Zwrócono baczną uwagę na urządzenia elektryczne, zastępując niebezpieczne instalacje prowizoryczne stałymi, przewody zaś wysokiego napięcia umieszczono pod terenem. Do ręcznych lamp przenośnych zastosowano prąd o napięciu ok. 24 V.

Odlewnia rur, fabryka wagonów, montownia i pracownia, kuźnia, koksoownia, warsztaty mechaniczne, wyrobów spawanych, narzędzi i elektrod, — są urządzeniami nowoczesnymi, przy budowie których odrazu przestrzegano zbieżności interesu bezpieczeństwa pracy i produkcji. Skutkiem tego zapewniają one dostateczne oświetlenie dzienne i sztuczne; celowe rozmieszczenie maszyn ułatwiło dostęp do nich i swobodę ruchów obsługi, racjonalnie zaś zorganizowany transport wewnętrzny zapobiegł niebezpiecznemu zetknięciu ludzi z materiałem przewożonym.

Przy planowaniu nowych urządzeń zwrócono uwagę na zapewnienie przestrzenności pomieszczeniom pracy, co umożliwi utrzymanie ich w stanie czystym, zapewnia dostęp powietrza i światła. Przestrzega się w rozbudowie zachowania linii kierunkowych między budynkami, aby do minimum zmniejszyć niebezpieczne skrzyżowania dróg komunikacyjnych.

We wszystkich warsztatach urządzono dostateczną liczbę wyjść oraz schodów zapasowych, dzięki czemu uniknięto tłoku w godzinach zmian obsady oraz zapewniono swobodne wyjście w razie popłochu.

Przewody wodne o wysokim ciśnieniu umieszczono pod ziemią, rury, poddawane próbom hydraulicznym, zabezpieczono specjalnymi osłonami, a dostęp do budynków, w których przeprowadza się badanie rur — mają jedynie osoby, powołane wyłącznie do tej pracy.

Ochrony indywidualne na podstawie odpowiednich badań dobrano starannie, tak, aby były celowe a zarazem dogodne dla pracującego. Zapewnia to rzeczywiste użycie ochron, przy czym — zwłaszcza w początkach — kontroluje się ich użycie przy pomocy specjalnych robotników, t. zw. „obchodowych”. Trwa to tak długo, dopóki robotnik nie przyzwyczai się do używania ochrony.

Ponieważ zastosowanie zabezpieczeń mechanicznych w żadnym razie nie wyczerpuje zagadnienia bezpieczeństwa pracy, nie zaniebano jednocześnie działalności techniczno-organizacyjnej i propagandowej, co odpowiada podziałowi czynności w zakresie służby bezpieczeństwa pracy w Zakładach Ostrowieckich.

Do zadań tego działu należy praca na polu pierwszej pomocy i ratownictwa. Polega ona na organizowaniu kursów ratownictwa dla robotników pod kierownictwem lekarskim, stałym nadzorze nad stanem oddziałowych skrzynek ratunkowych, dostępnych dla zmianowego majstra lub brygadzysty, w końcu na umieszczaniu instrukcyj, dotyczących pierwszej pomocy przy nieszczęśliwych wypadkach.

Zorganizowano korespondencję międzyoddziałową oraz dostawę materiałów z magazynu za pomocą specjalnych gońców, należycie obznajmionych z ruchem całości fabryki, co zapobiegło licznym wypadkom. Przeprowadza się systematyczną propagandę zapomożą specjalnych instrukcyj w robotniczych książkach

obrachunkowych, przepustkach i t. p. oraz plakatów. Materiały do tego celu Zakłady wytwarzają częściowo na podstawie własnych pomysłów.

Jednym z najpoważniejszych źródeł wypadków w zakładach wielkiego przemysłu są prace, związane z działem transportów. Z tego względu główną zasadą organizacji służby bezpieczeństwa w dziale transportów w Zakładach było prawidłowe rozplanowanie torów (jedno-kierunkowych), związanych linią okrężną. Usuwano dla robotników, idących i wracających z pracy, konieczność przechodzenia przez tory. Poza tem usunięto drugą poważną możliwość wypadków przez izolowanie sortowni wagonów, w której odbywa się manewrowanie pociągów, nadchodzących z zewnątrz. Tablice wzbraniają wejścia osobom niepowołanym na sortownie, co jest ściśle przestrzegane przez straż bezpieczeństwa.

Zasady ruchu są następujące: planowość, stały i wyszkolony personel, instrukcje i używanie właściwych przyrządów.

Do planowej obsługi zaliczyć należy stałość ruchu, ustaloną w/g wzorów P. K. P.

Do obsługi manewrowej używani są jedynie ludzie odpowiednio wyszkoleni i fachowi; drużyna składa się z dyżurnego ruchu, starszego „ustawiciela“, młodszego „ustawiciela“ i spinaacza oraz maszynisty i jego pomocnika. Na dobę pracują 3 takie drużyny na 3 ośmiogodzinne zmiany. Dla drużyn ustawicielsko-manewrowych opracowane są ściśle instrukcje pracy, ze znajomości których wszyscy członkowie drużyny zdają egzamin.

Drużyny wyposażone są w potrzebne do pracy narzędzia, a więc: gwizdki, latarki, choraągiewki, łapy hamownicze (buty) oraz odpowiednie umundurowanie, celem odróżnienia personelu „ustawicieli“ od reszty załogi.

Przy wyładunkach i naładunkach obowiązują następujące zasady, których myślą przewodnią jest bezpieczeństwo pracy: mechanizacja, stałość personelu, przeszkolenie, fachowość i selekcja.

W dziedzinie mechanizacji wylczyć należy następujące urządzenia zasadnicze: kran elektryczny do rozbijania ciężkiego złomu, chwytaki do ładowania mialu węglowego, elektromagnesy do ładowania złomu na podesty pieców martenowskich, krany do ładowania mialu węglowego do kotłowni przy wydziale elektrycznym, taśmy do przeładunków placowych oraz duża ilość kranów odpowiedniej mocy we wszystkich oddziałach. Dzięki powyższym urządzeniom niebezpieczna praca przeładunków ciężkich została w dużym stopniu skasowana. Dba się o staranne składowanie surowców i półproduktów na terenie między budynkami w dostatecznej odległości od torów kolejowych, co umożliwia stojącemu na torze cofnięcie się w porę w razie przesuwania wagonów.

Najwięcej zdarza się wypadków przy używaniu do roboty przeładunkowej robotników,

branych dorywczo z „placu“. W Zakładach personel przeładunkowy jest stały, odpowiednio wyszkolony specjalnie w tym fachu i podzielony według grup przeładunkowych. I tak specjalna grupa ludzi zajmuje się przeładunkiem bandaży do kół wagonowych, druga grupa służy do przeładunku osi wagonowych, trzecia — złomu, czwarta — węgla i materiałów wsadowych. Czynności przeładunkowe, napozór proste, w praktyce jednak wymagają specjalizacji, to też przesuwanie robotników z jednej grupy do drugiej łatwo może spowodować nieszczęśliwy wypadek.

Poniższa tablica ilustruje wybitnie dodatnie wyniki działalności służby bezpieczeństwa pracy. Szczególnie charakterystyczne jest ograniczenie wypadków w transporcie i przeładunku, które zredukowano do około 10% ogółu wypadków, podczas gdy w innych zakładach wielkiego przemysłu dochodzą one nawet do 30%.

Wykaz liczby nieszczęśliwych wypadków.

Rok	Ilość robotników	W y p a d k i :				% uszkodzonych w stosunku do średniej liczby zatrudnionych	Wydzielona z liczby ogólnej liczba wypadków w transporcie i przeładunku
		lekkie z przerwą w pracy do 4-ch tygodni	ciężkie z przerwą w pracy ponad 4-ry tygodnie	śmiertelne	razem		
1925	3398	540	97	4	641	18,8	49
1926	3053	438	60	—	498	16,3	48
1927	4235	741	85	1	827	10,5	104
1928	5361	977	109	4	1090	20,3	93
1929	5324	769	80	—	849	15,9	75
1930	4240	361	65	1	427	10,1	23
1931	3499	247	47	1	295	8,4	30
1932	3542	214	45	2	261	7,4	28
1933	3418	213	53	1	267	7,8	31

Huta żelazna „Baildon“ w Katowicach (stan załogi 1584 osoby) wprowadziła różne ulepszenia w stosunku do roku poprzedniego. Opracowuje się dalsze szczegółowe przepisy, dotyczące bezpieczeństwa pracy oraz przepisy porządkowe. Poczynione są dość znaczne wkłady w celu udoskonalenia urządzeń, jak np. zabezpieczenie włazów, przetransformowanie na 25 V oświetlenia kanałów i t. p. Organizuje się systematyczne kursy dla personelu obsługi silników, sieci elektrycznej, czadnic oraz urządza się wykłady dla kierowników oddziałowych i mistrzów w dziedzinie bezpieczeństwa pracy.

W „Śląskich Zakładach Elektrycznych“ S-ka Akc. wprowadzono dla personelu ruchu elektrycznego dodatkowe wykłady o porażeniach prądem elektrycznym i ratownictwie.

Szereg nowych organizacyj bezpieczeństwa pracy powstał głównie na Śląsku.

Huta Żelazna „Silesia“ w Paruszu na Śląsku (około 950 rob.), podobnie jak i Państwowa Fabryka związków azotowych w Chorzowie (1.657 rob.), utworzyły oddział bezpieczeństwa pracy.

Kopalnia węgla „Giesche“ Sp. Akc. w Niskowsku (3.055 rob.) ostatnio zaangażowała inży-

niery bezpieczeństwa, który zajmuje się całokształtem tego zagadnienia. Licząc w okresach rocznych, wypadki na tej kopalni zmniejszyły się ogółem o blisko 18%. Pogadanki o bezpieczeństwie pracy, organizowanie kursów dla ratowników, strzelców górniczych i t. p. dały dobre rezultaty.

W stadjum organizacji znajduje się służba bezpieczeństwa pracy w „Polskich Zakładach Przemysłu Cynkowego” w Będzinie.

W koncernie hut cynkowych „Gieschego”, zatrudniającym na Śląsku 1.496 rob., a w Zagłębiu krakowskim (Trzebinia) 207 rob., — wyznaczono od dn. 15.I. 1934 r. specjalnego inżyniera bezpieczeństwa, który wraz z personelem kierowniczym zakładów oraz przedstawicielami robotników (na Śląsku) programowo bada stosunki bezpieczeństwa poszczególnych zakładów.

Dwie fabryki w Pabjanicach posiadają organa, czuwające nad bezpieczeństwem pracy; są to „Zakłady włókiennicze dawniej R. Kindler” i „Fabryka Papieru Steinhagen i Saenger”.

Fabryka włókiennicza w r. 1932 zatrudniała około 1.200 robotników. Istota organizacji służby bezpieczeństwa polega na tem, że starsi robotnicy t. zw. salowi przestrzegają, by bezpieczeństwo zdrowia i życia pracujących było zachowane, a mianowicie: by nie zdejmowano ochronnych urządzeń a odjęte przy naprawach natychmiast zakładano, oraz aby odpowiadały one celowi. Dozór ten został wzmocniony ostatnio przy sposobności starania się firmy o zaliczenie do najniższej klasy niebezpieczeństwa. Osiągnięte wyniki są dodatnie, czego dowodem jest to, że ostatnio liczba nieszczęśliwych wypadków jest znikoma.

W fabryce papieru firmy Steinhagen i Saenger dozór nad bezpieczeństwem pracy sprawuje kierownik techniczny fabryki, a każdy z robotników ma polecenie zawiadomić go o spostrze-

żonych przez siebie brakach, ewentualnie o potrzebie urządzenia jakichkolwiek ochron i t. p.

Kierownicy wymienionych fabryk, jak i kilku innych, położonych na tym terenie, uważają istnienie takiej służby bezpieczeństwa za wskazane i bardzo pożyteczne.

Fabryka garbarska J. Sowadski i S-ka (151 pracowników), merceryzownia, bielarnia i farbarnia, W. i H. B-cia Miller (272 pracowników) oraz Kaliska Manufaktura pluszu i aksamitu (około 260 pracowników) — wszystkie w Kaliszu — wyróżniają się należyłą organizacją pierwszej pomocy, do czego przyczynił się miejscowy inspektor pracy. Pierwszej pomocy udzielają wyszkoleni robotnicy lub strażacy obecni na każdej zmianie w liczbie kilku osób.

Ostatnia fabryka, zaopatrzona w 3 apteczki wewnątrz fabryki, dysponuje stałym lekarzem fabrycznym i prowadzi ewidencję opatrunków; w ciągu r. 1932 udzielono opatrunków 129 osobom, a zatem połowie załogi. Niewątpliwie, w razie zaniechania tych choćby drobnych uszkodzeń, wzrosłaby liczba ciężko poszkodowanych. Jest to jeszcze jeden dowód, wskazujący jak ważną rolę w akcji przeciw-wypadkowej odgrywa racjonalnie zorganizowana pierwsza pomoc.

Inspektor pracy V Okręgu (obejmującego woj. lubelskie i wołyńskie) wydał zarządzenie, polecające obwodowym inspektorom pracy występowanie z inicjatywą organizowania kół bezpieczeństwa we wszystkich zakładach większych lub charakteryzujących się produkcją szkodliwą lub niebezpieczną.

Na tym obszarze powstało w ostatnim półroczu, przy żywym współdziałaniu inspekcji pracy, 5 organizacji służby bezpieczeństwa w następujących zakładach:

	Data założenia organizacji	Liczba robotników
1) Cukrownia „Babino-Tomachowska”	17.X.1933 r.	— 645
2) Tartak Państwowy w Kiwercach	29.XI.1933 r.	— 431
3) Państwowe Kamieniołomy w Janowej Dolinie	26.III.1934 r.	— 995
4) Papiernia „Mokwin”	24.III.1934 r.	— 95
5) Tartak Ordynacji Zamojskiej w Zwierzyńcu	5.IV.1934 r.	— 180

W ostatnim czasie, bo w marcu 1934 r., tartak parowy i fabryka skrzyń Braci Groedel w Skolem (pow. Stryj), zatrudniająca przeciętnie 800 robotników, nałożyła na kierownika (wermistrza) obowiązki:

- 1) nadzoru nad wszystkimi robotami, dotyczącymi bezpieczeństwa pracy i higieny w wymienionych zakładach;
- 2) kontroli stanu maszyn i urządzeń technicznych odnośnie bezpieczeństwa pracy i higieny;
- 3) kontroli nad stosowaniem przez robotników przy pracy przepisów ochronnych;
- 4) prowadzenia ewidencji otrzymanych od kierownictwa ruchu zarządzeń ustnych lub

pisemnych w przedmiocie organizacji i wykonywania czynności, związanych z bezpieczeństwem i higieną pracy w zakładach, oraz prowadzenia raportów tygodniowych odnośnie postępu prac w tym zakresie.

Ze względu na krótki okres czasu działalności służb bezpieczeństwa wszystkich wymienionych zakładów — wyników konkretnych jeszcze nie ustalono.

W roku ubiegłym stwierdzić można pewne ożywienie w dziedzinie organizowania służb bezpieczeństwa pracy. Niewątpliwie odegrały tu rolę różne czynniki, z których na pierwszy plan wysuwa się inicjatywa inspekcji pracy oraz I-szy Zjazd Inżynierów Bezpieczeństwa Pracy.

Ze strony przedsiębiorcy często motywem powstania organizacji jest zmniejszenie obawy karnej odpowiedzialności za wypadki przy pracy oraz uznanie cech zmniejszonego niebezpieczeństwa przez czynniki ubezpieczeniowe. Wpływ tego ostatniego motywu da się zapewne odczuć dopiero w przyszłości.

Niemniej jednak szerszej inicjatywy sfer

gospodarczych w akcji bezpieczeństwa pracy — poza „Związkiem Przemysłu Chemicznego Rzeczypospolitej Polskiej”, który w marcu 1934 r. stworzył w swym łonie Radę Bezpieczeństwa Pracy, — dotychczas nie widać. Postulaty rozwoju akcji, zawarte w sprawozdaniu za r. 1932, nie zostały jeszcze zrealizowane.

KRÓTKIE SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU SPRAW SPOŁECZNYCH W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA PRACY.

W roku ubiegłym Instytut zorganizował I-szy Zjazd Inżynierów Bezpieczeństwa Pracy, t. j. osób, zajmujących się sprawą bezpieczeństwa pracy na terenie zakładów przemysłowych.

Inicjatywa Instytutu miała na celu zarówno przedstawienie dotychczasowych wysiłków prywatnych w tym zakresie, jak i rozbudzenie zainteresowania środowiska inżynierskiego zagadnieniem bezpieczeństwa pracy. Zjazd odbył się w salach Państwowej Szkoły Higieny w Warszawie w dniach 14 i 15.XII. 1933 r. i zgromadził blisko 100 osób z różnych stron kraju. Uczestnicy Zjazdu i współpracownicy Instytutu wygłosili 12 referatów, które ukazały się drukiem w specjalnej publikacji p. t. „W służbie bezpieczeństwa pracy”, oraz oddzielnej odbitce referatu p. W. Adamieckiego „Gospodarcze znaczenie bezpieczeństwa i higieny pracy”.

Uchwalono szereg wniosków¹⁾, dotyczących opracowania norm i regulaminów bezpieczeństwa pracy w różnych dziedzinach zatrudnienia, przyczem przepisy z zakresu materiałów wybuchowych i budownictwa wysunięto na pierwszy plan; dalej uchwalono wnioski, dotyczące szeroko-ujętego szkolenia w zasadach bezpieczeństwa pracy, zapobiegawczej organizacji lekarskiej i pierwszej pomocy. Wkońcu zwrócono się do Instytutu z prośbą o przestudjowanie systemu składek ubezpieczeniowych, które stanowiąby dla przedsiębiorstw bodziec materialny do organizowania planowej akcji zapobiegawczej.

Zarówno fakt, jak i uchwały Zjazdu przyczyniły się wśród szerszego społeczeństwa do powiększenia zainteresowania zagadnieniem bezpieczeństwa i higieny pracy.

W związku ze Zjazdem Instytut opracował obszerny spis zagranicznych stowarzyszeń, poświęconych walce z wypadkami przy pracy, oraz wydrukowano „Wyciąg bibliograficzny z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy”.

Instytut zainicjował utworzenie Sekcji Bezpieczeństwa Pracy i odpowiadającego jej, narazie skromnego, działu w „Muzeum przemysłu i techniki” w Warszawie. Muzeum (Warszawa, Tamka 1 i Krakowskie Przedmieście 66) posia-

da kilkanaście eksponatów stałych, dotyczących ochrony indywidualnej pracującego, oraz innych, zmienianych periodycznie w witrynie wystawowej muzeum od strony ulicy Krakowskie Przedmieście.

Wydano monografię inż. St. Lieberta p. t. „Mechaniczne przenoszenie siły a bezpieczeństwo pracy”; w druku znajduje się praca pp. dr. Hesseka i inż. dr. Micewicza o hutnictwie cynku i ołowiu oraz o produkcji kwasu siarkowego ze stanowiska bezpieczeństwa i higieny pracy. Przygotowano do druku monografię o bezpieczeństwie i higienie pracy w młynarstwie zbożowym, przemyśle drzewnym (I część), przy wyrobie drutu, gwoździ i lin oraz monografię o wietrzeniu i ogrzewaniu zakładów pracy.

W porozumieniu ze „Stowarzyszeniem elektryków polskich” zbadano materiał, pochodzący ze wszystkich zakładów ubezpieczenia wypadkowego w stosunku do ofiar prądu elektrycznego, za ostatnie 10 lat. Na terenie działalności Zakładu Ubezpieczenia od Wypadków we Lwowie przeprowadzono podobnego rodzaju badania wypadków, powstałych przy maszynach do obróbki metali na zimno i w budownictwie lądowym. Wszystkie trzy badania zostały zakończone.

Zebrano dane, dotyczące działalności przedsiębiorstw oraz ich organizacji w zakresie zwalczania wypadków przy pracy we Francji, Italji, Niemczech i Kanadzie. Analogiczne badania przeprowadzono w Stanach Zjednoczonych Am. Pn. na miejsku.

Poza działami, rozpoczętymi w roku ubiegłym, podjęto badanie systemu składek ubezpieczeniowych ze stanowiska akcji zapobiegawczej, badanie przyczyn wypadków przy transporcie w górnictwie oraz w zakresie higieny pracy kobiet.

Poradnia Instytutu w zakresie bezpieczeństwa pracy. W porozumieniu z odpowiednim referatem Ministerstwa Spraw Wojskowych opracowano wzór karty do zestawień statystycznych wypadków na terenie wojskowych zakładów i wytwórni oraz materiał do pogadarek propagandowych.

¹⁾ Zob. „Praca i Opieka Społeczna” 1933 r., Nr. 4.

W porozumieniu z Departamentami Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Ministerstwa Opieki Społecznej opracowano wzory kilku typów zgłoszeń i protokółów wypadkowych, które są zastosowane od dnia 1.I. 1934 r. w dochodzeniach Zakładu Ubezpieczenia od Wypadków. W celu poprawy materiału dokumentacyjnego Zakładu Ubezpieczeń zaczęto opracowywać szczegółowe instrukcje dla sporządzających protokoły dochodzeń typowych wypadków przy pracy.

Rozpoczęto opracowanie instrukcyj technicznych dla przeprowadzających dochodzenia i sporządzających protokoły wszystkich niebezpiecznych wypadków, ponadto udzielono szeregu porad i informacji dla inspektorów pracy, prasy fachowej, informacji z zakresu organizacji bezpieczeństwa pracy dla Związku Przemysłu Chemicznego R. P., oraz wykaz literatury i dane o szkodliwościach ręcznego farbowania dla Państwowej Szkoły Technicznej w Wilnie.

W dziedzinie propagandy wydano plakat ostrzegawczy: „Nie nakładaj pasów rękami” oraz „Kalendarz bezpieczeństwa pracy dla

kierowników warsztatów pracy” na r. 1934 o nakładzie 22.000 egzemplarzy, a objętości znacznie powiększonej w stosunku do kalendarzyka za r. 1933. Na treść kalendarza składają się informacje o zabezpieczeniach przeciw wypadkom w różnych gałęziach produkcji, o społecznym i gospodarczym znaczeniu służby bezpieczeństwa w zakładach pracy.

W dalszym ciągu wygłaszano audycje radiowe (ogółem 71), z których część poświęcono bezpieczeństwu i higienie pracy.

Stan księgozbioru Instytutu wynosił w dniu 31.XII. 1933 r. 1263 pozycje inwentarzone; znaczna ich część należy do działu bezpieczeństwa i higieny pracy. Z tego działu prenumerowano następujące czasopisma zagraniczne: wydawane przez Międzynarodowe Biuro Pracy „Chronik der Unfallverhütung”, wydawnictwo francuskie „Protection—Sécurité—Hygiène dans l'Atelier”, włoskie „Securitas”, niemieckie „Die Berufsgenossenschaft” oraz III cz. „Reichsarbeitsblatt (Arbeitsschutz)”.

Ponadto Biblioteka gromadzi zagraniczne plakaty ostrzegawcze, ulotki i broszurki z dziedziny propagandy bezpieczeństwa pracy.

ROLA CZYNNIKA UBEZPIECZENIOWEGO W AKCJI ZAPOBIEGANIA WYPADKOM.

Rok ubiegły stanowić będzie datę przełomową dla roli czynnika ubezpieczeniowego w akcji zapobiegania wypadkom przy pracy.

Pierwszą przyczyną tego jest ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. R. P. Nr. 51/33, poz. 396). Ustawa w art. 57 do zakresu działania Zakładu ubezpieczenia od wypadków zalicza: „popieranie, organizowanie i współdziałanie w akcji zapobiegania wypadkom przy pracy...”, dzięki czemu Zakład ten wchodzi w nową fazę działalności, jako czynnik, współpracujący w całościakcie akcji zapobiegawczej.

Niemniej ważne dla rozwoju akcji zapobiegawczej było zakończenie najbardziej istotnej części prac, prowadzonych — przy czynnym i bezpośrednim współdziałaniu delegata Departamentu Pracy — przez Komisję Ministerjalną do ujednostajnienia statystyki i rewizji taryfy ubezpieczeństwa.

Wynikiem powyższych prac było ustalenie taryfy ubezpieczeństwa nowoczesnej, odpowiadającej stosunkom polskim, a jednolitej dla całego Państwa. Została ona ogłoszona w rozporządzeniu Ministra Opieki Społecznej z dnia 30.XII.1933 r. (Dz. Ust. z r. 1934 Nr. 1, poz. 2). Taryfa zawiera 297 tytułów, podzielonych na XVI grup przemysłowych, odpowiadających w zasadzie klasyfikacji działów zatrudnienia, stosowanej przez Inspekcję Pracy i Główny Urząd Statystyczny.

Rozporządzenie powyższe położyło kres dotychczasowej niejednorodności statystyki wy-

padkowej, prowadzonej przez zakłady ubezpieczenia od wypadków, co uniemożliwiało w tym zakresie wysuwanie ogólniejszych wniosków o charakterze syntetycznym.

Treść § 9 wyżej wspomnianego rozporządzenia określa następujące okoliczności, które powinny być brane pod uwagę przy zaliczaniu danego zakładu pracy do wyższej lub niższej klasy ubezpieczeństwa:

1) prowadzenie przy pomocy służby bezpieczeństwa pracy, utworzonej w obrębie zakładu pracy i z personelu zakładu dla przeciwdziałania wypadkom, a uznanej przez Zakład ubezpieczenia od wypadków,—systematycznej akcji zapobiegania wypadkom, dającej trwałe wyniki, jako okoliczność zmniejszającą ubezpieczeństwo;

2) zastosowanie specjalnych urządzeń ochronnych ponad wymagania, ustalone obowiązującymi przepisami, jako okoliczność zmniejszającą ubezpieczeństwo;

3) niedostateczne lub wadliwe warunki oświetlenia oraz brak dbałości o utrzymanie stanu i porządku zarówno pomieszczeń roboczych, jak i całego terenu zakładu pracy, jako okoliczność zwiększającą ubezpieczeństwo;

4) przestronność pomieszczeń, celowość dróg komunikacyjnych i ratowniczych w obrębie zabudowań, wzajemne rozplanowanie zabudowań i urządzeń w zakładzie pracy i związane z tem rozmiary transportu;

5) zatrudnianie z pomiędzy robotników, zajętych przy maszynach roboczych, więcej niż

połowy przy maszynach bezpośrednio połączonych z silnikami elektrycznymi, jako okoliczność zmniejszająca niebezpieczeństwo;

6) stosowanie generatora gazowego, ustawionego w pomieszczeniu nieotwartym, jako okoliczność zwiększająca niebezpieczeństwo;

7) posiadanie pomieszczeń roboczych, wadliwie lub niedostatecznie przewietrzanych oraz anormalnie zakurzonych, zamglonych, zadymionych i t. p., jako okoliczność zwiększająca niebezpieczeństwo;

8) wykonywanie prac, narażających na zatrucie ołowiem lub rtęcią, gdy materiały te występują w postaci łatwo przyswajalnej, jako okoliczność zwiększająca niebezpieczeństwo;

9) brak metodycznego stosowania środków ochrony indywidualnej, potrzebnych przy danej pracy (okulary, środki przeciwpyłowe i przeciwgazowe, rękawice, obuwie ochronne i t. d.), jako okoliczność zwiększająca niebezpieczeństwo;

10) zatrudnianie osób niefachowych przy pracach, wymagających specjalnych kwalifikacji, jako okoliczność zwiększająca niebezpieczeństwo;

11) większy zakres prac biurowych lub handlowych poza obrębem terytorjalnym głównego zakładu pracy, jako okoliczność zmniejszająca niebezpieczeństwo.

Ponadto, uwzględniając korzystne wyniki finansowe w postaci zmniejszenia obciążeń rentowych, jakie wydała systematyczna akcja zapobiegawcza niektórych hut żelaznych, wyodrębniono te huty w postaci specjalnego „ty-

tułu" (p. 28 załącznika 1. „Huty żelaza..., prowadzące akcję zapobiegania wypadkom o trwałych wynikach") — i przyznano im niższą kategorię niebezpieczeństwa.

Zarówno ustalenie cech zmniejszonego względnie zwiększonego niebezpieczeństwa, jak i wyodrębnienie powyższego „tytułu" wprowadzają — narazie w nieznacznej mierze — czynnik finansowego zainteresowania przedsiębiorstw akcją zapobiegania wypadkom to też przynajmniej w większych zakładach pracy niewątpliwie przyczynią się do jej rozwoju.

Również postęp wykazuje nowa klasyfikacja według bezpośrednich przyczyn wypadków, stanowiąca jedną z ważnych podstaw akcji zapobiegawczej. Klasyfikację dostosowano do 14 grup przyczyn zasadniczych, ustalonych przez Międzynarodowe Biuro Pracy, przyczem wprowadzono podział bardziej szczegółowy od poprzednio stosowanego. Zawiera on 67 rubryk przyczyn, zamiast 15 dotychczas uwzględnianych.

Według tego podziału sklasyfikowano przyczyny wypadków już w sprawozdaniu za r. 1932, opublikowanym przez Lwowski Zakład Ubezpieczenia od Wypadków. Najbardziej szczegółowo potraktowano rubryki: „upadek osób", „spadnięcie przedmiotów", „praca ręczna" i „zwierzęta", a zwłaszcza „transport" i „maszyny robocze". Tę ostatnią rubrykę podzielono według najważniejszych i najczęściej spotykanych maszyn roboczych na 15 poddziałów.

STAN ZATRUDNIENIA.

Rok 1933 upłynął pod znakiem poprawy ogólnej sytuacji gospodarczej. Okoliczność ta dość wyraźnie odbiła się na stanie zatrudnienia. Według rejestrów inspektorów pracy w roku sprawozdawczym w zakładach przemysłowych zatrudnionych było 816.944 robotników, w czem mężczyźni — 624.188, kobiety — 169.197, chłopców — 19.071 i dziewcząt — 4.488.

Tak więc, pomimo niekorzystnego początku roku 1933, nie tylko ustał notowany od r. 1930 spadek stanu zatrudnienia, lecz w dalszych miesiącach roku 1933 przejawiał się stosunkowo dość znaczny jego wzrost w porównaniu do lat ubiegłych.

Zmiany roczne w stanie zatrudnienia w ciągu ubiegłych czterech lat odzwierciedla następujące zestawienie:

Lata	Zmniejszenie się stanu zatrudnienia:		Zwiększenie się stanu zatrudnienia:	
	absolutne	procentowe	absolutne	procentowe
1930	129.776	11,7%	—	—
1931	128.004	13,5%	—	—
1932	65.664	7,7%	—	—
1033	—	—	30.120	3,8%

Powyższe zjawisko przypisać należy w dużej mierze prowadzonej w dalszym ciągu przez Rząd, przy wybitnym udziale inspekcji pracy — akcji zwalczania bezrobocia przez nieredukowanie załóg robotniczych lub przyjmowanie nowych party robotników kosztem redukcji dni pracy w tygodniu względnie długości dnia roboczego.

Procentowe zmiany udziału w pracy poszczególnych kategorii robotników — z podziałem według płci i wieku — w ostatnich czterech latach przedstawiają się następująco:

Lata	Procentowe zmiany w stanie zatrudnienia:			
	mężczyzn	kobiet	chłopców	dziewcząt
1930	-11,7 ⁰ / ₀	-5,5 ⁰ / ₀	-25,8 ⁰ / ₀	-32,3 ⁰ / ₀
1931	-11,8 ⁰ / ₀	-13,2 ⁰ / ₀	-24,9 ⁰ / ₀	-38,8 ⁰ / ₀
1932	-7,3 ⁰ / ₀	-3,0 ⁰ / ₀	-32,2 ⁰ / ₀	-34,0 ⁰ / ₀
1933	+4,4 ⁰ / ₀	+4,6 ⁰ / ₀	-10,7 ⁰ / ₀	-21,6 ⁰ / ₀

Jeżeli weźmiemy poszczególne grupy przemysłu (od III do XVI włącznie), to największy procentowy wzrost stanu zatrudnienia wykazuje: przemysł budowlany — 40,2%, następnie

przemysł drzewny i snycerski — 19,9%, górnictwo — 10,2%, przemysł włókienniczy — 8,2%, konfekcyjny — 6,7%, przemysł metalowy (hutnictwo i mechaniczna przeróbka metali — bez przemysłu maszynowego) — 5,4%, chemiczny — 5,1%, spożywczy — 1,1 i poligraficzny — 0,02%. Natomiast dalszy spadek zatrudnienia wykazują jedynie: przemysł maszynowy — 5,6%, przemysł garbarski i przetworów zwierzęcych — 2,5%, papierniczy — 0,9% oraz mineralny — 0,3%.

Poprawa sytuacji przejawia się również w zmianach, jakie zaszły w liczebności zakładów pracy, rozpatrywanych według ich rozmiarów. O ile w roku ubiegłym wzrost liczby zakładów spowodowany był znacznym zwiększeniem się liczby zakładów drobnych, zatrudniających poniżej 5 robotników, przy jednocześnie spadku liczby wszystkich pozostałych zakładów — o tyle w roku sprawozdawczym — poza nieznaczną redukcją zakładów, zatrudniających od 5 do 19 oraz od 50 do 99 robotników (2,3% i 1,3%) — wszystkie inne zakłady pracy zwiększyły swój stan liczebny. Największy wzrost wykazuje liczba drobnych zakładów — o 13,6% przy wzroście liczby zatrudnionych w nich robotników o 7,7% — następnie liczba zakładów największych, zatrudniających ponad 499 robotników — o 7,5% przy wzroście liczby zatrudnionych w nich robotników o 5,1% — wreszcie grupa zakładów, zatrudniających od 100 do 499 robotników — o 5,5%.

Zaznaczyć należy, że tak rozpowszechniona obecnie dziedzina pracy chałupniczej tylko w nieznaczej mierze objęta jest ewidencją inspekcji pracy; z pod ewidencji i nadzoru inspektorów usuwa się również znaczna ilość drobnych zakładów rzemieślniczych, zatrudniających pracowników najemnych.

Jeżeli chodzi o t. zw. częściowe bezrobocie, polegające na pracy w ciągu niepełnej ilości dni w tygodniu, to zmniejszyło się ono

nieznacznie. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, dotyczących częściowego bezrobocia, a obejmujących tylko większe zakłady przemysłu przetwórczego, zatrudniające ponad 20 robotników, — przeciętny procent częściowo bezrobotnych w tych zakładach spadł w roku sprawozdawczym w stosunku do roku 1932 z 38,8% do 36%¹⁾.

Redukcja częściowego bezrobocia uwydatnia się wyraźniej w II półroczu 1933 r. (m-cie sierpień, wrzesień). Wśród liczby częściowo bezrobotnych zmniejszyła się nieznacznie grupa pracujących 1—3 dni w tygodniu: w 1932 r. grupa ta stanowiła 30,8% ogólnej liczby częściowo bezrobotnych, a w roku 1933 — 28,4%.

Jeżeli chodzi o liczbę przepracowanych robotniko-godzin, to jest ona w dalszym ciągu niska i pozostaje prawie bez zmian w stosunku do roku ubiegłego. W roku 1932 liczba ta wynosiła w tysiącach 628,3, w roku 1933 zaś — 637,1 robotniko-godzin²⁾, przyczem liczba godzin w tygodniu, przepracowanych przeciętnie przez 1 robotnika, wynosiła w 1932 r. — 40,6, w roku 1933 zaś — 40,9³⁾.

Procentowy stosunek liczby częściowo bezrobotnych do ogólnej liczby robotników, zatrudnionych w omawianych zakładach, zmienił się o tyle, że w ostatnim kwartale 1932 r. na ogólną liczbę 325 tys. zatrudnionych robotników tylko 59,4% pracowało pełny tydzień, 28,6% pracowało 4—5 dni w tygodniu, a 9,8% — 1—3 dni w tygodniu; w tymże zaś kwartale roku sprawozdawczego na ogólną liczbę 351 tysięcy zatrudnionych — 66,4% pracowało wszystkie dni w tygodniu, 24,6% — 4—5 dni i 9,0% — 1—3 dni w tygodniu⁴⁾. A więc, jak widzimy, procentowy stosunek częściowego bezrobocia do ogólnego zatrudnienia uległ pewnej poprawie.

Poniższa tablica ilustruje stan częściowego bezrobocia w Polsce w poszczególnych miesiącach:

Częściowo bezrobotni w przemyśle.⁴⁾

Wyszczególnienie	Miesiące 1933 roku:											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Ogółem w tysiącach	118	114	97	135	98	110	95	95	102	110	122	122
„ w procentach	46,9	42,8	40,1	46,2	31,4	34,3	30,0	28,9	29,9	30,7	32,9	37,6
pracujący 4—5 dni w tyg. w tysiącach	75	74	60	99	72	84	72	71	77	79	88	93
pracujący 1—3 dni w tyg. w tysiącach	43	40	37	36	26	26	23	24	25	31	34	29

¹⁾ „Mały rocznik statystyczny” rok 1934, str. 131.

²⁾ „Mały rocznik statystyczny” rok 1934, str. 130.

³⁾ „Mały rocznik statystyczny” rok 1934, str. 131.

⁴⁾ „Statystyka pracy” rocznik XIII, zeszyt 1, str. 1.

ZAROBKI ROBOTNICZE W PRZEMYSLE W ROKU 1933 *)

Rok 1933 był okresem, w którym dokonano się powstrzymanie tendencji zniżkowej konjunktury gospodarczej w wielu krajach, a w tej liczbie również i na odcinku gospodarstwa społecznego w Polsce — poza rolnictwem. W ciągu tego roku w poszczególnych krajach zachodnio-europejskich konjunktura utrzymywała się na względnie stałym poziomie, a pewne notowane odchylenia w dół i w górę posiadały raczej tylko znaczenie lokalne.

Podkreślić należy poza tem, że w dziedzinie światowych przemian gospodarczych w r. 1933 po raz pierwszy w sposób poważny zaczęły zagrozić ośrodkom przemysłowym europejskim eksportowane towary japońskie, przenikające na rynki europejskie z łatwością z powodu niezwyklej taniości. Czynniki ten jednak dotychczas nie odbił się w sposób istotny na rynku gospodarczym w Polsce.

Również i rodzime warunki na rynku krajowym nie wywoływały tendencji do dalszego pogarszania się konjunktury przemysłowej, i stan gospodarczy w Polsce w r. 1933 uznany został poniekąd za t. zw. dno kryzysu, tem więcej, że stałe względnie utrzymywanie się warunków gospodarczych oddziaływało na wytworzenie bardziej spokojnych nastrojów, przy których ustępowała rozpowszechniona poprzednio rezygnacja gospodarza i wznawiano pracę w szeregu zatrzymanych uprzednio zakładów przemysłowych.

Jednocześnie w r. 1933 odzyskane zostały niektóre rynki dla dużego przemysłu (eksport metalowy do Rosji), dzięki czemu wytworzyły się warunki psychiczne do powstrzymania fali obniżek płac, a obniżki, których w tym okresie dokonywano, miały już tylko charakter likwidowania ostatnich przesterów i przystosowywania się życia gospodarczego do nowych warunków na obniżonym poziomie.

Miarą przemian, jakie dokonywały się w dziedzinie produkcji przemysłowej, mogą być wskaźniki podstawowych elementów, dających możliwość oceny rozmiarów produkcji przemysłowej. Tak np. przytoczyć można, jako bardzo czuły miernik konjunktury, wahania zbytu olejów smarowych. Zbyt ten wyglądał, jak następuje:

Rok	miesiąc	tonny
1929	październik	5.351
1930	kwiecień	3.490
"	październik	5.643
1931	kwiecień	3.060
"	październik	4.309
1932	kwiecień	2.639
"	październik	3.967

1933 r.	luty	2.443
"	marzec	2.327
"	kwiecień	3.302
"	maj	2.315
"	czerwiec	2.737
"	lipiec	3.090
"	sierpień	3.505
"	wrzesień	4.196
"	październik	4.681
"	listopad	3.472
"	grudzień	3.144

Z zestawienia powyższego wynika, że największy spadek produkcji dał się odczuć w końcu 1932 r. i na początku 1933 r., poczem następuje stopniowa poprawa, przyczem w październiku 1933 r. zbyt olejów smarowych wzrósł w stosunku do października 1932 roku przeszło o 35%. Wskazane warunki gospodarcze oddziaływały również na stan płac.

Sumując wyniki akcji w dziedzinie płac za r. 1933, należy uwzględnić wyjątkowe położenie, w jakim płace te się znajdowały w tym okresie. Z początkiem roku 1933 płace, regulowane umowami zbiorowymi, orzeczeniami arbitrażowymi, względnie ustalane w drodze porozumień pomiędzy pracodawcami, a ogółem pracowniczym — stanowiły zaledwie około 30% ogółu płac, przyczem, wobec wygasania lub wymawiania dawnych umów, a niezawierania umów nowych, sposób ustalania płac w drodze umów zbiorowych ulegał ograniczeniu, płace zaś, normowane indywidualnie, oczywiście wykazywały o wiele silniejszy ruch zniżkowy, niż płace regulowane zbiorowo. Przytoczyć tu należy, że w dwóch tak istotnej wagi dziedzinach produkcji, jak przemysł włókienniczy i górnictwo węglowe w zagłębiach — z początkiem r. 1933 nie obowiązywały umowy zbiorowe. Tymczasem w ciągu roku 1933 w obu tych dziedzinach — jak zresztą i w wielu innych — pozawierane zostały umowy, które objęły około 150 tysięcy robotników, wskutek czego w sposób zupełnie zasadniczy przekształciły strukturę warunków pracy w Polsce. Umowy te w zakładach większych na ogół sankcjonowały istniejący poziom płac, jednocześnie jednak przyczyniały się do znacznego podniesienia płac w przemyśle dotychczas niezrzeszonym oraz w zakładach drobnych. Wpłynęła w tym kierunku skuteczna akcja czynników rządowych, szczególnie energiczna w przemyśle włókienniczym, dopomagająca związkom zawodowym do narzucania umów zbiorowych pracodawcom niezrzeszonym.

W roku 1933 zanotowane zostały następujące ważniejsze zmiany płac w większych ga-

*) Źródło: materiały Ministerstwa Opieki Społecznej i publikacje Głównego Urzędu Statystycznego.

łęziach przemysłu lub znaczniejszych zakładach pracy.

W przemyśle włókienniczym w Łodzi w dniu 3 kwietnia 1933 r. zawarta została umowa zbiorowa, mocą której obniżono płace w porównaniu do poprzedniej umowy o 12 do 15% — w zależności od działu pracy. Umowa ta w rzeczywistości jednak nie stanowiła obniżki dla wielu zakładów pracy, które przeprowadziły obniżki indywidualne jeszcze w roku 1932, a w przemyśle drobnym w rzeczywistości stanowiła nawet podwyżkę płac najbardziej niskich.

W ślad za umową łódzką zawarta została umowa zbiorowa w przemyśle włókienniczym w Bielsku - Białej w dniu 23 maja 1933 r., przy czym umowa ta przyniosła około 15% obniżki.

Wreszcie w przemyśle włókienniczym w Białymstoku w drodze umowy zbiorowej z dnia 16 czerwca 1933 r. obniżono płace w zależności od kategorii robotników od 2 do 8%.

W górnictwie węglowym na Górnym Śląsku mocą orzeczenia specjalnej Komisji Pojedynawczo - Rozjemczej obniżono płace przeciętnie o 7½%, poczynając od dnia 1 sierpnia 1933 r., przy czym stopa obniżki zróżniczkowana została w zależności od rewirów węglowych.

W górnictwie węglowym w zagłębiach dąbrowskim i krakowskim obniżka płac, przeprowadzona orzeczeniem arbitrażowym Ministerstwa Opieki Społecznej, wyniosła od 10 do 15% i weszła w życie z dniem 1 sierpnia 1933 roku.

Z pośród innych gałęzi przemysłu wymienić należy obniżki płac: w częstochowskim przemyśle jutowym — o 6½ do 10%, w kopalniach rudy cynkowej i ołowianej na Górnym Śląsku — o 5%, pracownikom miejskim m. st. Warszawy — o 15%, pracownikom kolei elektrycznej łódzkiej — o 5 do 12%, w przemyśle piekarskim w Warszawie i t. d.

Przedstawiliśmy pokrótce zasadnicze przesunięcia, które dokonały się w dziedzinie płac w wyniku zasadniczych ich regulacji. Nie wyczerpuje to jednak bynajmniej przemian, przez jakie przechodziły rzeczywiste zarobki w poszczególnych zakładach pracy. Zwrócić należy uwagę, że w czasie kryzysu z powodu utraty odporności ze strony świata pracowniczego istnieją dla pracodawców możliwości indywidualnego przesuwania poszczególnych pracowników z jednych kategorii płac do innych i czynienia różnego rodzaju oszczędności w dziedzinie płac. Poza zjawiskiem t. zw. obrywania akordów, znanym od wielu lat szczególnie w przemyśle włókienniczym, wskazać należy na zjawisko przesuwania pracowników do niższych kategorii płac przy kolejnych redukcjach i wznawianiu produkcji. Tym sposobem w niektórych ośrodkach nawet poważnego przemysłu formalnie umowy zbiorowe nie były wcale wymawiane, mimo to jed-

nak stopniowo przeprowadzane zostały znaczne obniżki płac. Odbywało się to bez wiedzy inspekcji pracy drogą stopniowego redukcji robotników, posiadających wysokie stawki, i przyjmowania ich po pewnym czasie zpowrotem do pracy na stawki niższe. Okoliczność ta powoduje, że teoretyczne stawki umowne nie odzwierciedlają rzeczywistego stanu rzeczy i że w ocenie stanu płac należy opierać się na przeciętnych zarobkach rzeczywistych.

Zmniejszenie znaczenia płac, wynikających z umów zbiorowych i innych zbiorowych regulacji, spowodowało między innymi przebudowę statystyki zarobków robotniczych. O ile w latach poprzednich istniały obszerne materiały, dotyczące stawek płac podstawowych, o tyle, poczynając od r. 1933, skierowano przede wszystkim całą uwagę na rzeczywiste zarobki robotnicze, co oczywiście powoduje zbliżenie obrazu płac robotniczych do rzeczywistości.

Miarę zarobku robotniczego za jednostkę pracy stanowi przeciętny zarobek za godzinę pracy. Zarobek taki, obliczony przez Główny Urząd Statystyczny dla całego górnictwa, hutnictwa i przemysłu wytwórczego, a więc oparty na sumie wypłat około 350 tysięcy robotników, podzielonej przez liczbę przepracowanych robotniko - godzin, wyniósł:

	Przeciętny zarobek za godzinę pracy	Wskaźnik zarobków nominalnych (1928 r. = 100)
w 1928 r. (przeciętna roczna)	0,94 zł	100
w 1932 r. (przeciętna roczna)	0,87 zł	92,6
w 1932 r. grudzień	0,83 zł	88,3
w 1933 r. styczeń	0,82 zł.	87,2
„ luty	0,82 „	87,2
„ marzec	0,81 „	86,2
„ kwiecień	0,81 „	86,2
„ maj	0,81 „	86,2
„ czerwiec	0,81 „	86,2
„ lipiec	0,79 „	84,0
„ sierpień	0,78 „	82,9
„ wrzesień	0,78 „	82,9
„ październik	0,77 „	81,9
„ listopad	0,76 „	80,8

Wskazany w rubryce prawej wskaźnik zarobków nominalnych pozwala ocenić, o ile uległy obniżce zarobki robotników za godzinę pracy.

Podkreślić należy, że jest to spadek zarobku za godzinę pracy, co bynajmniej nie jest współmierne z rzeczywistą obniżką dochodu robotniczego, która w znacznej mierze związana jest ze zmniejszeniem ilości dni pracy w tygodniu, czyli t. zw. częściowym bezrobociem.

Miernikiem częściowego bezrobocia jest wskaźnik procentowy ilości robotników częściowo zatrudnionych w przemyśle przetwór-

czym w stosunku do ogólnej liczby robotników zatrudnionych. Procent ten wynosił:

w r. 1928 (przeciętnie)	13,0
w r. 1932	38,8
w r. " XII	48,4
w r. 1933 I	46,9
" " " II	42,8
" " " III	40,1
" " " IV	46,2
" " " V	31,4
" " " VI	34,3
" " " VII	30,0
" " " VIII	28,9
" " " IX	29,9
" " " X	30,7
" " " XI	32,9
" " " XII	37,6

Wskaźnik ten świadczy o zmniejszeniu się częściowego bezrobocia w r. 1933, co świadczy z jednej strony o pewnej poprawie położenia fabryk, a zarazem o stopniowym wyzbywaniu się przez pracodawców zbędnych robotników.

Wskaźnik zarobków nominalnych uwzględnia wartość pieniężną pracy. Dla robotników cena pracy jest jednak uzależniona od cen towarów, które kupują na pokrycie swoich potrzeb. Odpowiedź na pytanie, ile wynosi realna wartość płac robotniczych, daje dopiero t. zw. wskaźnik płac realnych, obliczony z uwzględnieniem kosztów utrzymania.

Zmiany, a właściwie zniżki kosztów utrzymania w poszczególnych miastach w ciągu roku 1933, według obliczeń komisji statystycznych, wynosiły:

Warszawa	— 5,26%
Łódź	— 4,43%
Sosnowiec	— 3,98%
Częstochowa	— 3,26%
Bydgoszcz	— 9,87%
Katowice	— 4,36%

Spadek przeciętny wyniósł więc dla całej Polski w r. 1933 — 5,19%, podczas gdy w r. 1932 wyniósł — 10,79%.

Z zestawienia powyższego wynika, że obniżki płac, przeprowadzone w ciągu r. 1933, o ile nie przekraczały 4 — 5%, nie powodowały w rzeczywistości obniżenia siły nabywczej płac robotniczych.

Obliczenie zmian kosztów utrzymania pozwala z kolei wyprowadzić wskaźnik płac realnych, którego wahania przedstawiają się, jak następuje:

Wskaźnik płac realnych.
(1927 r. = 100)

grudzień 1929 r.	119,9
" 1930 r.	124,0
" 1931 r.	130,0
" 1932 r.	133,6
" 1933 r.	128,9

Z zestawienia tego wynika, że cena jednostki pracy ludzkiej (np. za godzinę), obliczona w towarach, dzięki taniości życia w Polsce, nie jest niska i że cały ciężar zagadnienia dochodów robotniczych polega na tem, aby pracy tej była dostateczna ilość.

Rzeczywistą miarę dochodów robotniczych dają obliczenia ogólnej sumy wypłat oraz sumy wypłat na jednego robotnika za jeden okres płatniczy.

Pewną wskazówkę dla oceny realnych dochodów ogółu zatrudnionych robotników daje wskaźnik realnych wartości wypłat robotniczych, obliczany przez Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych. Wskaźnik ten w porównaniu z latami poprzednimi uległ następującym zmianom:

Wskaźnik wartości realnej wypłat robotniczych.
(1928 r. = 100).

1929 r. październik	108,3
1930 r. kwiecień	94,6
" " październik	94,2
1931 r. kwiecień	80,9
" " październik	76,9
1932 r. kwiecień	60,7
" " październik	64,1
1933 r. luty	60,0
" " marzec	54,4
" " kwiecień	60,7
" " maj	63,1
" " czerwiec	65,9
" " lipiec	60,0
" " sierpień	66,3
" " wrzesień	66,1
" " październik	65,3
" " listopad	66,8

Biorąc pod uwagę, że w międzyczasie dokonały się pewne obniżki stawek dziennych, wskazane powyżej liczby świadczą, że suma globalna zarobków robotniczych, szczególnie w drugiej połowie r. 1933, nie tylko nie uległa zmniejszeniu, ale nawet nieco wzrosła.

Analizując z kolei wypłaty na poszczególnego robotnika, wskazać należy sumy zarobków tygodniowych. Wynosiły one przeciętnie w całej Polsce:

O k r e s	Liczba objętych badaniami:		Przeciętny zarobek tygodniowy w złotych	Odsetek robotników, których całkowity zarobek tygodniowy wynosił w złotych:					
	zakładów	robotników		poniżej 10	10-20	20-30	30-40	40-50	50 i więcej
maj 1932	3.557	304.464		11	28	25	16	9	11
sierpień "	3.653	317.306	29,60	9	26	26	18	9	12
luty 1933	3.471	279.934	26,86	12	31	25	14	8	10
maj "	3.643	323.593	28,37	11	27	27	16	9	10
sierpień "	3.904	357.773	28,01	11	27	27	17	8	10

Z tablicy tej wynika, że w drugiej połowie roku 1933 zarobki tygodniowe przestały spadać i utrzymywały się na względnie stałym poziomie.

Podkreślić w dalszym ciągu należy bardzo znaczną rozpiętość pomiędzy płacami w zakładach różnych rozmiarów. Analizę tego zjawiska umożliwiają zestawienia zarobków według liczby robotników, zatrudnionych w poszczególnym zakładzie:

Przeciętne zarobki godzinne i tygodniowe w przemyśle przetwórczym w r. 1933.

Zakłady zatrudniające:	Przeciętny zarobek na godzinę w złotych:		Przeciętny zarobek tygodniowy w złotych:	
	maj	sierpień	maj	sierpień
do 49 robotników	0,60	0,59	24,59	24,68
od 50 do 199 robotników	0,64	0,62	26,88	26,14
powyżej 200 robotników	0,72	0,71	30,21	30,08

Wreszcie kształtowanie się zarobków tygodniowych w poszczególnych gałęziach przemysłu ilustruje następujące zestawienie:

Przeciętny zarobek tygodniowy w złotych.

Rodzaj przemysłu	styczeń 1932	listopad 1932	maj 1933	sierpień 1933
górnictwo węglowe	41,30	44,75	34,77	36,99
hutnictwo żelazne	27,67	45,16	50,24	47,29
mineralny przemysł metalowy	24,03	22,31	19,80	19,87
chemiczny	39,79	37,04	33,13	32,94
włókienniczy	38,55	38,63	38,84	37,95
papierniczy	26,45	24,02	28,84	27,85
skórzany	31,36	30,66	30,89	31,10
drzewny	36,36	35,87	34,51	33,58
spożywczy	23,46	19,51	16,44	16,39
odzieżowy	35,06	34,27	28,45	28,86
budowlany	22,92	23,19	23,75	23,29
poligraficzny	50,34	37,81	30,75	30,86
..	51,88	48,65	45,48	42,82

ZATARGI ZBIOROWE MIĘDZY PRACOWNIKAMI A PRACODAWCAMI I DZIAŁALNOŚĆ ROZJEMCZA INSPEKTORÓW PRACY.

Przebieg ważniejszych zatargów zbiorowych. W roku sprawozdawczym charakter i przebieg zatargów zbiorowych był nieco inny, niż w roku ubiegłym. O ile bowiem r. 1932 stworzył nowy typ walki, polegający na okupowaniu zakładów pracy, przyczem poważna część zatargów miała charakter tej metody walki, — w r. 1933 liczba okupowanych zakładów pracy znacznie zmalała i sposób ten — jako mało skuteczny — przestał być używany. W roku sprawozdawczym szczególnej ostrości nabrały jedynie połączone z okupacją zatargi kopalń „Mortimer” i „Klimontów”, oraz „Tomaszowskiej Fabryki Sztucznego Jedwabiu”. Poza tem zanotowano szereg okupacji zakładów pracy mniej lub więcej długotrwałych, które przeważnie stanowiły protest przeciwko zamierzonemu unieruchomieniu, lub też przeciwko dokonanyemu redukcjom robotników. Zaledwie w kilku wypadkach okupacja zakładów pracy stanowiła metodę walki przeciwko zamierzonym obniżkom płac.

Poza wielkim strajkiem włókienniczym, który spowodował liczbę straconych robotnikodniówek, dorównująca już w pierwszym kwartale roku sprawozdawczego całorocznej normie z r. 1932, — nie zanotowano wielkich zatargów strajkowych, któreby objęły całe gałęzie przemysłu przez czas dłuższy. Przeprowadzone rewizje płac odbywały się stosunkowo spokojnie, a drobne strajki o charakterze lokalnym wywołane były przez specyficzne warunki pracy danych przedsiębiorstw, wśród których pierwsze miejsce zajmowało zaleganie z wypłatą robocizny, oraz wspomniane wyżej redukcje robotnicze lub unieruchomienie zakładu pracy.

Sprawa rewizji płac w górnictwie węglowym miała dwie fazy, zarówno w stosunku do górnictwa węglowego Górnego Śląska, jak i górnictwa węglowego zagłębia dąbrowskiego i krakowskiego.

W górnictwie węglowym na Górnym Śląsku obowiązująca taryfa płac została wypowiedziana przed dniem 15 lutego 1933 r., wobec czego wprowadzenie nowych płac stało się teoretycznie możliwe już w dniu 1 marca. Ze strony organizacji zawodowych podjęta jednak została zdecydowana akcja w kierunku niedopuszczania do zmiany płac, przyczem proklamowany na dni 3 i 4 marca strajk protestacyjny objął całe górnictwo węglowe wszystkich zagłębi. W dn. 10 marca zostało wydane dla Górnego Śląska orzeczenie Komisji Pojednawczo-Rozjemczej, przedłużające dotychczasowe płace do końca lipca 1933 r.

W górnictwie węglowym zagłębia dąbrowskiego i krakowskiego w zakładach pracy zostało wywieszane ogłoszenie, zapowiadające obniżkę płac od 1 kwietnia o 15%, jednak pod naciskiem czynników rządowych Rada Zjazdu Przemysłowców Górniczych anulowała tę zapowiedź obniżki.

W ten sposób pierwsza faza zamierzonej przez pracodawców rewizji płac pozostała bez rezultatu.

Sprawa obniżki płac stała się ponownie aktualną z wpływem terminu orzeczenia dla górnictwa węglowego na Górnym Śląsku. Ponieważ wydanie w normalnym trybie orzeczenia Komisji Pojednawczo-Rozjemczej okazało się utrudnione, została powołana Specjalna Komii-

sja Pojednawczo-Rozjemcza, która w dn. 26 lipca wydała orzeczenie o obniżce płac o 6%, przyczem dla kilku kopalń obniżka ta została określona na 9%. Pomimo, że organizacje robotnicze obniżki nie przyjęły, orzeczenie otrzymało moc obowiązującą, i w ten sposób płace w górnictwie węglowym na Górnym Śląsku zostały ustabilizowane na dalszy rok. Orzeczenie dla Górnego Śląska przesądziło w sposób faktyczny sprawę obniżki płac w innych zagłębiach węglowych. Wobec niemożności bezpośredniego uzgodnienia stanowisk stron w zagłębiach dąbrowskim i krakowskim, pracodawcy i organizacje robotnicze tych zagłębi zgodzili się oddać spór pod orzeczenie arbitrażowe Ministerstwa. Wydane w dn. 3 sierpnia orzeczenie arbitrażowe obniżyło płace o 10% dla zagłębia dąbrowskiego i o 12% dla zagłębia krakowskiego z wyjątkiem Sierszy, gdzie obniżka wyniosła 15%. Orzeczenie obowiązuje na rok. Pomimo zasadniczych protestów związków zawodowych, żadne poważniejsze sprzeciwy nie zostały podjęte. Należy zauważyć, iż w ostatnich miesiącach przed wydaniem orzeczenia na szereg kopalni stosowano pozaumowne obniżki płac, na co robotnicy się godzili, wobec czego ustalona orzeczeniem obniżka faktycznie dała się odczuć tylko w pewnej ilości przedsiębiorstw.

W hutnictwie żelaznym na Górnym Śląsku została wypowiedziana na dz. 1 września 1933 r. umowa o akordzie grupowym i taryfie płac celem przeprowadzenia obniżki. Podjęte w tej sprawie pomiędzy stronami rokowania nie przyniosły załatwienia sprawy w okresie sprawozdawczym.

W kopalniach rudy cynkowej i ołowianej na Górnym Śląsku pracodawcy zażądali obniżki płac. Wobec niemożności uzgodnienia spornych stanowisk stron, sprawa została skierowana na Komisję Pojednawczo-Rozjemczą, która wydała orzeczenie, obniżające płace z początkiem czerwca roku sprawozdawczego o 5%. Orzeczenie zostało przyjęte przez strony, wobec czego nie zachodziła potrzeba nadania mu mocy obowiązującej.

W przemyśle budowlanym na Górnym Śląsku została zawarta w czerwcu roku sprawozdawczego umowa zbiorowa, ustalająca obniżkę płac o 8%.

Wobec niemożności bezpośredniego uzgodnienia stanowisk stron w sprawie zamierzonej przez pracodawców obniżki płac i zawieszenia szczeblowania dla *pracowników umysłowych, zatrudnionych w ciężkim przemyśle na Górnym Śląsku*, zostało wydane dn. 22 lutego 1933 r. orzeczenie Komisji Pojednawczo-Rozjemczej. Orzeczenie postanowiło utrzymać dotychczasową umowę ramową na dalszy rok, oraz na czas jednego roku zawiesić szczeblowanie. Orzeczenie otrzymało moc obowiązującą. Na dz. 1 września 1933 r. została wypowiedziana przez pracodawców taryfa płac, celem przeprowadzenia obniżki. Ostatnia obniżka płac pra-

owników umysłowych, zatrudnionych w ciężkim przemyśle na Górnym Śląsku, była dokonana w październiku 1932 r. i wynosiła 6%. Sprawa ta w okresie sprawozdawczym nie została załatwiona.

W przemyśle włókienniczym okręgu łódzkiego z dn. 1 maja 1932 r. wygasła, na skutek wypowiedzenia jej przez pracodawców, umowa zbiorowa, wobec czego niemal we wszystkich fabrykach w ciągu roku 1932 została przeprowadzona obniżka płac, wynosząca niejednokrotnie 25% i więcej. Z początkiem 1933 r. związki zawodowe robotnicze utworzyły Komisję Porozumiewawczą i wystąpiły do Inspektora Pracy III Okręgu z żądaniem zwołania konferencji w sprawie zawarcia nowej umowy, przyczem związki robotnicze, jako warunek, postawiły żądanie podjęcia rokowań w płaszczyźnie umowy zbiorowej z 1928 r. Pomimo interwencji inspekcji pracy, która usiłowała znaleźć płaszczyznę porozumienia, pracodawcy kategorycznie odrzucili żądanie robotnicze przywrócenia umowy zbiorowej z 1928 r., deklarując ze swej strony chęć podpisania nowej umowy zbiorowej na warunkach obniżki płac w stosunku do umowy z r. 1928 o 15% — 25%, w zależności od działów pracy.

Wobec powyższego związki robotnicze proklamowały strajk, który rozpoczął się w dn. 6 marca i objął cały przemysł włókienniczy okręgu łódzkiego.

Podjęta przez Ministerstwo Opieki Społecznej interwencja celem zlikwidowania zatargu napotykała na szczególnie odporne stanowisko obu stron wobec koniecznych wzajemnych ustępstw, jednak w dn. 29 marca na konferencji w Ministerstwie Opieki Społecznej został podpisany protokół, likwidujący strajk w przemyśle włókienniczym w Łodzi. Przemysłowców włókienniczych reprezentowały następujące organizacje: 1) Związek Przemysłu Włókienniczego w Państwie Polskim, 2) Krajowy Związek Przemysłu Włókienniczego, 3) Związek Wykończalni i Farbiarni Okręgu Łódzkiego, 4) Związek Zawodowy Farbiarni Zarobkowych — Łódź. Ze strony robotniczej protokół został podpisany przez: 1) Związek Zawodowy Robotników i Robotnic Przemysłu Włókienniczego w Polsce, 2) Związek Zawodowy Robotników i Robotnic Przemysłu Włókienniczego „Praca”, 3) Związek Zawodowy Robotników Przemysłu Włókienniczego Chrześcijańskiego Zjednoczenia Zawodowego, 4) Związek Zawodowy Robotników i Robotnic Przemysłu Włókienniczego Z.Z.P., 5) Związek Zawodowy Robotników Przemysłu Włókienniczego Związku Związków Zawodowych, 6) Związek Zawodowy Robotników i Robotnic Przemysłu Włókienniczego w R. P. (Fracja Rewolucyjna).

W dniu 30 marca b. r. odbyło się w Łodzi zebranie sprawozdawcze Związków Klasowego Zjednoczenia Zawodowego Polskiego, Związku „Praca” i Związku Chrześcijańskiego. Zebranie odbywało się w kinie oświatowym. Na zebra-

nie przybyło około 1.200 delegatów robotniczych, którzy w przeważnej części należeli do robotników, zatrudnionych w drobnym przemyśle, nieobjętym dotychczas umową zbiorową. Wśród delegatów było również wielu bezrobotnych.

Przed zebraniem w godzinach południowych doszło do poważnych zamieszek na skutek ogromnego podniecenia, jakie panowało w tłumie, zgromadzonym w okolicach kina oświatowego. Wobec nacisku tłumu na policję i odmowy rozejścia się, wywiązała się walka, w której robotnicy użyli kamieni. Skutkiem tego 5 policjantów, a w tem 2 oficerów policji odniosło rany. Wobec tego policja była zmuszona użyć broni, co spowodowało ranienie kilkunastu osób, przyczem jedna z tych osób (kobieta) zmarła.

Zebranie w kinie oświatowym powzięło uchwałę, domagającą się objęcia umową zbiorową przemysłu włókienniczego niezrzeszonego, jedwabnego, pluszowego, lnianego i konfekcyjnego, i do czasu zawarcia tej umowy zebranie postanowiło kontynuować strajk.

W wyniku narad, przeprowadzonych w poszczególnych związkach, przedstawiciele pracodawców i pracowników podpisali umowę zbiorową w dn. 3 kwietnia. Ze strony pracodawców umowę zbiorową podpisały 4 wielkie związki, a mianowicie: Związek Przemysłu Włókienniczego w Państwie Polskiem, Krajowy Związek Przemysłu Włókienniczego, Związek Fabryczny i Związek Wykończalni. Ze strony robotników umowę podpisały związki: Klasowy, Związek „Praca”, Związek Zjednoczenia Zawodowego Polskiego oraz Związek Chrześcijański. Związek Związków Zawodowych oraz Związek dawnej Frakcji Rewolucyjnej, umowę podpisały później. Umowa w porównaniu do umowy z 1928 r. przewiduje obniżkę płac dla przędzalni o 12%, dla wykończalni o 14%, dla tkalni o 15%.

W dniu 4 kwietnia pracę podjęły wszystkie fabryki wielkiego przemysłu zrzeszonego oraz te z pośród niezrzeszonych, które podpisały deklarację, iż będą stosować warunki umowy zbiorowej.

Dalsza akcja czynników rządowych w sprawie umowy zbiorowej zmierzała do objęcia ramami tej umowy wszystkich zakładów pracy przemysłu włókienniczego, położonych na terenie okręgu łódzkiego. W pierwszym rzędzie chodziło o objęcie umową zbiorową zakładów pracy, położonych na terenie samej Łodzi, a niezrzeszonych w żadną organizację. Porozumienie osiągnano na drodze specjalnych zebrań wszystkich właścicieli zakładów niezrzeszonych, którzy w Inspekcji Pracy składali podpisy o podporządkowaniu się umowie. W stosunku do zakładów przemysłu włókienniczego, reprezentujących specjalny rodzaj produkcji, a więc np. produkcję jedwabną, pluszową i t. p., były zawierane oddzielne umowy, przewidujące pewne odchylenia od zasadniczej umowy zbiorowej.

W odniesieniu do poszczególnych terenów okręgu łódzkiego poszczególne umowy zbiorowe przewidują stawki niższe o kilka procent, uzasadnione specjalnymi warunkami lokalnymi. I tak, Pabjanice uzyskały zniżkę od taryfy łódzkiej o 5%, Zgierz—2,5% dla pracujących na własny rachunek i 5% dla t. zw. zarobkowych, Tomaszów — 3,5%, Zduńska Wola — 15% i in. Utrzymanie płac na poziomie umowy wymagało do końca roku nieustannej pieczy czynników rządowych.

W związku z akcją o umowę zbiorową w przemyśle włókienniczym okręgu łódzkiego, zostały podjęte w ciągu m-ca marca wysiłki, celem doprowadzenia do realizacji umowy zbiorowej dla przemysłu sukienniczego okręgu Bielsko-Biała. W dniu 24 i 27 marca oraz w dn. 3 kwietnia 1933 r. odbyły się w inspekcji pracy konferencje, w których z ramienia pracodawców brały udział 2 organizacje, a mianowicie: Związek Przemysłowców Bielska, Białej i okolicy oraz Związek Fabrykantów Sukna. Z ramienia robotników w konferencjach brały udział przedstawicielstwa 4-ch Związków: 1) Związek Związków Zawodowych, 2) Związek Klasowy, 3) Związek Narodowy im. ks. Stojanowskiego, 4) Chrześcijański Związek Robotników Włókienniczych.

Przemysłowcy wyrazili w zasadzie zgodę co do zawarcia umowy zbiorowej, regulującej stawki płac przy robotach czesankowych i modnych zgrzebnych z wyjątkiem dostaw państwowych i samorządowych, zastrzegali jednak, że umowa ta musi objąć wszystkie fabryki Bielska, a zarazem uwzględniać poziom płac, ustalonych w umowie łódzkiej. Na konferencji w dn. 27 marca pracodawcy zaproponowali następujące warunki umowy zbiorowej: będzie przeprowadzona wspólnie z organizacjami robotniczymi dokładna ankieta, mająca na celu ustalenie przeciętnego zarobku tkacza. Ankieta ta ma się odbyć w 30 fabrykach, przyczem 20 fabryk wskażą pracodawcy, 10 zaś fabryk wskażą związki robotnicze. Umowa zbiorowa utrwali ten przeciętny zarobek jako stawkę umowy zbiorowej i ma spowodować niwelację zarobku, a mianowicie: robotnikom będzie przysługiwała podwyżka, jeżeli zarobek ich będzie niższy od stawki umowy zbiorowej, natomiast pracodawcom będzie przysługiwało prawo obniżania płac wyższych ponad poziom umowy zbiorowej. Robotnicy odrzucili żądanie pracodawców, aby jako podstawę rozmów przyjąć obecnie stosowane płace, i zażądali cennika z 1930 r., obniżonego: dla tkaczy o 18%, dla innych kategorii o 12%. Pracodawcy żądania te odrzucili. Prowadzone nadal rozmowy na terenie Bielska z udziałem przedstawiciela Ministerstwa w ciągu dn. 19 i 20 kwietnia doprowadziły do pewnego zbliżenia stanowisk stron, przyczem ustalono, że za podstawę do omówienia warunków przyszłej umowy przyjmie się stawkę podstawową z umowy zbiorowej z r. 1928. Robotnicy wyrazili zgodę na ustępstwo od tej umowy

o 8%; w drodze zastosowania rozjemczego przetargu ze strony przemysłowców padła cyfra ostateczna 16½%.

W dniu 24 kwietnia przedstawiciele obu stron przybyli do Warszawy, przyczem w ciągu całego dnia trwały rozmowy w Ministerstwie. W godzinach wieczornych uzgodniona została pomiędzy stronami cała treść protokołu, jednak w ostatniej chwili przed podpisaniem umowy związki robotnicze oświadczyły, że umowy podpisać nie mogą. Dopiero dn. 23 maja została podpisana umowa zbiorowa na warunkach, ustalonych na konferencji w Warszawie, t. zn. przy zasadniczej stawce dla tkacza 86 gr. za godzinę, co oznacza obniżkę od umowy z 1928 r. o 15%. Umowa zawiera klauzulę, mocą której umowa wchodzi w życie w pierwszy poniedziałek po dniu, w którym inspektorzy pracy w Bielsku i Białej stwierdzą, że wszystkie przedsiębiorstwa sukiennicze okręgu Bielsko-Biała podpisały umowę zbiorową. Umowa weszła w życie z dn. 5 czerwca 1933 r. Umowa powyższa została zrealizowana bez walki strajkowej.

Z końcem listopada 1933 r. pracodawcy wypowiedzieli umowę zbiorową, lecz pod naciskiem inspekcji pracy wypowiedzenie cofnęli i przedłużyli umowę do kwietnia 1934 r.

W przemyśle włókienniczym w Białymstoku już od początku 1933 r. stwierdzono, że umowa zbiorowa z dnia 12 lipca 1932 r. nie jest należycie przestrzegana. W związku z akcją o umowę zbiorową w przemyśle włókienniczym łódzkim, proklamowano w dn. 16 marca strajk w przemyśle włókienniczym białostockim, który stopniowo objął wszystkie fabryki tekstylne, zatrudniające bezpośrednio przed strajkiem około 1.300 robotników. Początkowo żądania przemysłowców szły w kierunku obniżki płac w tkalniach o 33%, w innych oddziałach o 20%, w stosunku do taryfy z 1932 r. Następnie w toku rozmów przemysłowcy redukowali swoje żądania obniżkowe, a w dn. 14 czerwca 1933 r., czyli po niemal trzymiesięcznym strajku, podpisano nową umowę zbiorową, obniżającą płace w zależności od kategorii o 2 — 8%. Ponieważ płace, stosowane faktycznie, były znacznie niższe od płac według umowy z 1932 r., oznaczało to poważną podwyżkę płac. Strajk był dlatego tak długotrwały, że chodziło tu o niewielką stonkunkowo liczbę robotników, która mogła dzięki temu otrzymywać pomoc organizacyjną, oraz że, ze względu na charakter produkcji białostockiej, która jest prowadzona przeważnie za ledwie 6 miesięcy w roku, — stracony czas i tak mógł być nadrobiony.

W *Tomaszowskiej Fabryce Sztucznego Jedwabiu w Tomaszowie Mazowieckim* wynikł w roku sprawozdawczym zatarg, który trwał cztery tygodnie. Początkową przyczyną zatargu było zapowiedzenie przez dyrekcję fabryki obniżki płac o 12%, w związku z obniżką płac w przemyśle włókienniczym łódzkim, oraz szereg drobnych kwestyj lokalnych. Robotnicy na znak

protestu przeciwko tym zarządzeniom zajęli fabrykę i pozostawali w niej od 11 do 15 kwietnia 1933 r.

Na skutek podjętej przez inspekcję pracy interwencji, udało się doprowadzić do likwidacji zatargu, przyczem podpisana w dn. 14 kwietnia umowa zbiorowa ustalała obniżkę płac, w zależności od wysokości zarobku, przeciętnie około 6%. Pomimo podpisania umowy robotnicy wystąpili z nowymi postulatami w początku maja. W trakcie odbywanych pod przewodnictwem inspektora pracy konferencji — zśród zgłoszonych 30 postulatów niemal wszystkie udało się załatwić polubownie, i jedynie żądania usunięcia jednego majstra oraz uznania przez dyrekcję fabryki powiększonego składu delegacji natrafiły na przeszkody. Na tle niezałatwienia przez dyrekcję tych drobnych stonkunkowo postulatów, wszyscy robotnicy w liczbie około 3000 podjęli w dn. 6 maja ponownie okupację fabryki.

W dniu 12 maja w Tomaszowie przebywała specjalna Komisja Międzyministerjalna, złożona z przedstawicieli Ministerstw Opieki Społecznej i Spraw Wewnętrznych, która stwierdziła, że dalsze przebywanie robotników w fabryce uniemożliwi, nawet w razie jej uruchomienia, normalną produkcję sztucznego jedwabiu.

W związku z tem w dn. 13 maja do późnej nocy toczyły się ponownie pertraktacje pomiędzy dyrekcją fabryki a robotnikami przy udziale inspektora pracy, przyczem w toku pertraktacji dyrekcja oświadczyła, że nie ma zamiaru zatrzymania fabryki ze względów koniunkturalnych (takie bowiem pogłoski obiegły wśród robotników okupujących fabrykę).

Pertraktacje w dn. 13 maja wyniku nie dały, wskutek czego w dn. 14 maja zostało w imieniu Ministerstw Opieki Społecznej i Spraw Wewnętrznych wystosowane do robotników wezwanie do opuszczenia fabryki. W wezwaniu tem podkreślono, że okupowanie fabryki jest stanem, sprzecznym z przepisami prawa, oraz że umowy o pracę z robotnikami zostały rozwiązane. W wezwaniu udzielono robotnikom terminu do dnia 15 maja do godz. 12 w południe na opuszczenie fabryki, przyczem zastrzeżono, że, o ile opuszczenie fabryki nastąpi przed tym terminem, umowa zbiorowa będzie utrzymana, i nikt za strajk nie będzie wydalony.

Pomimo wezwania, robotnicy fabryki nie opuścili, natomiast podjęli interwencję u czynników rządowych. W wyniku długotrwałych pertraktacji robotnicy opuścili fabrykę w dn. 22 maja. Okupacja fabryki przez robotników naraziła dyrekcję na pewne straty. Celem ostatecznego zlikwidowania zatargu w dniach 30, 31 maja i 1 czerwca 1933 r. odbyły się w Ministerstwie Opieki Społecznej dalsze konferencje stron. Konferencje te doprowadziły do podpisania umowy zbiorowej, na zasadzie której dyrekcja fabryki zobowiązała się uruchomić fabrykę w możliwie najkrótszym czasie, przyjmując w

miarę możliwości wszystkich dawnych robotników. Szereg kwestyj spornych został uzgodniony bądź w umowie zbiorowej, bądź w podpisanym jednocześnie protokóle. W dn. 3 b. m. odbyło się w Tomaszowie Mazowieckim zebranie zainteresowanych robotników, którzy wysłuchali sprawozdania delegacji i przyjęli uzgodnione warunki. Fabryka została uruchomiona w ciągu czerwca.

W związku z kilkudniowym strajkiem w fabryce włókienniczej „S. H. Cytron“ w Supraślu pod Białymstokiem, wynikłym na tle dążenia robotników do zawarcia umowy zbiorowej, i z niemożnością uzgodnienia spornych stanowisk stron na miejscu, odbyły się w Ministerstwie Opieki Społecznej w dn. 25 i 26 lipca 1933 r. pertraktacje stron, które doprowadziły do uzgodnienia. Na podstawie propozycji, wysuniętej przez Ministerstwo Opieki Społecznej, ustalono, że białostocki cennik płac dla przemysłu włókienniczego z dn. 16 czerwca 1933 r. obowiązuje fabrykę „S. H. Cytron“ z tem, że różnica płac wynosi dla tkalni 15%, dla przędzalni 10%, dla wykańczalni i innych oddziałów 8%. Nikt za strajki, ani za działalność związkową z fabryki nie będzie wydalony. Przedstawiciele robotników zobowiązali się zreferować natychmiast sprawę ogółowi; na zebraniu robotników w dn. 28 lipca treść protokołu została przyjęta.

W przemyśle metalowym w Warszawie związek robotników przemysłu metalowego w dn. 14 października zwrócił się do Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych z żądaniem zawarcia umowy zbiorowej, wysuwając szereg konkretnych propozycji, dotyczących czasu pracy i urlopów, oraz żądanie podwyżki płac.

Związek Przemysłowców uchylił się od podjęcia rozmów w tej sprawie.

W fabryce Tele- i Radjotechnicznej w Warszawie — dyrekcja przed końcem grudnia 1932 r. zawiadomiła robotników, iż w r. 1933 będzie płacić za urlopy w rozmiarach ustawowych, t. zn., że, ponieważ ostatnio fabryka pracowała przez 3 dni w tygodniu, zapłata za urlop będzie odpowiednio zmniejszona. Do roku 1932 fabryka płaciła za urlop bez względu na liczbę dni pracy w tygodniu, jednakże już w r. 1932 dyrekcja fabryki zakwestjonowała ten sposób wypłaty, przyczem sprawa oparła się o sąd, który orzekł, że fabryka dawała wyższe wynagrodzenie za urlop na mocy zwyczaju i wobec tego za r. 1932 wynagrodzenie musi być w tej samej wysokości wypłacone, ponieważ nie było wypowiedziane. Ażeby uniknąć na przyszłość wydatków większych, niż przewiduje ustawa, fabryka dokonała wskazanego wyżej wypowiedzenia.

Robotnicy w liczbie 900 urządzili w dniu 3 stycznia, pomimo zakazu dyrekcji, na terenie fabryki masówkę, na której postanowili zastrajkować i nie wychodzić z fabryki do chwili uwzględnienia ich postulatów. Robotnicy od

dnia 3 do 5 stycznia pozostawali w fabryce, przyczem, pomimo interwencji inspekcji pracy, robotnicy nie wykazali skłonności do ustępstw.

Ponieważ pozostawanie robotników w fabryce, produkującej m. in. na potrzeby wojska, stanowiło niebezpieczeństwo dla zgromadzonych tam materiałów, — robotnicy zostali usunięci w dniu 5 stycznia przy udziale władz bezpieczeństwa.

W związku z zamierzonym unieruchomieniem w zagłębiu dąbrowskim kopalń *Mortimer i Klimontów* — wynikł strajk połączony z okupacją kopalni. Strajk trwał od dnia 14 do 24 marca 1933 r. Robotnicy opuścili kopalnie na skutek zapewnienia władz, że będzie im udzielona jaknajwydatniejsza pomoc, a w szczególności, że robotnicy zatrzymają dotychczasowe mieszkania, deputat węglowy zostanie im wydany za okres 3-ch miesięcy, dożywianie dzieci bezrobotnych będzie dokonywane nadal, dzierżawione przez robotników działki ziemi na ogródki nie będą przez dyrekcję kopalń odjęte, natomiast robotnicy, którzy dotychczas ogródków nie mieli, będą mogli otrzymać odpowiednie tereny od dyrekcji kopalń i t. p.

Wśród pracowników miejskich m. Warszawy wynikł w dniu 7 marca 1933 r. strajk z powodu dokonanej obniżki płac o 15%. Strajk objął wdziały administracyjne Magistratu, natomiast przedsiębiorstwa miejskie, szpitale i szkoły pracowały normalnie. Strajk został zlikwidowany w dniu 13 marca, przyczem Magistrat obiecał przeprowadzić wyrównanie płac w indywidualnych wypadkach.

W przemyśle piekarskim w Warszawie obowiązywała do dnia 1 czerwca 1933 r. umowa zbiorowa, która wygasła w tym terminie. Na skutek inicjatywy inspekcji pracy odbył się szereg wspólnych konferencji celem uzgodnienia stanowisk. Pracodawcy zadeklarowali w dniu 21 czerwca 1933 r., że zobowiązują się nie zmniejszać płac umownych (15, 14 i 8 zł. na dniówkę dla zasadniczych trzech kategorii), tam, gdzie dotychczas są one stosowane. Natomiast w tych zakładach pracy, gdzie płace są niższe, zobowiązują się pracodawcy, zgrupowani w Cechu Piekarzy, płace te podnieść do 12, 11 i 7 zł. W wyniku przeprowadzonych konferencji w inspekcji pracy i w Komisarjacie Rządu m. st. Warszawy — dotychczasowa umowa została przedłużona do końca 1933 r., natomiast w piekarniach niezwiązkowych postanowiono, że płace zostaną podwyższone — w drodze interwencji inspekcji pracy — do 14, 13 i 7,50 zł.

Umowa zbiorowa w przemyśle naftowym, której termin upłynął z dn. 1 września 1933 r., została przedłużona na rok następny.

Strajk w przemyśle budowlanym w Krakowie wynikł w połowie lipca 1933 r. na tle wypowiedzenia przez pracodawców umowy, zawartej w dniu 20 maja 1933 r. Strajk został podjęty przez związek robotników przed terminem wygaśnięcia umowy. Przeciwieństwa

w stanowisku stron okazały się tak duże, iż wszystkie próby pojednania stron nie dały wyniku, a z urzędu uczynione trzykrotnie — za każdym razem inne — pojednawcze propozycje nie zostały przyjęte ani razu przez przedstawicieli robotników, natomiast dwie z uczynionych pojednawczych propozycji były przyjęte przez przedstawicieli pracodawców. Przyjęte przez pracodawców, a uczynione z urzędu propozycje umowy w treści swej były umowami dla robotników najkorzystniejszymi, jakie w przemyśle budowlanym w Polsce były dotychczas stosowane.

Ponieważ przedstawiciele pracodawców z powodu przeciągania się strajku cofnęli poprzednio przyznane warunki, ustalone w umowie płace były gorsze od płac, zaofiarowanych przez przemysłowców przed strajkiem, i tak jednak były one korzystniejsze od płac budowlanych w innych wypadkach. Strajk został zakończony w końcu sierpnia 1933 r.

Dyrekcja Kolei Elektrycznej Łódzkiej obniżyła płace pracownikom fizycznym od dnia 5 marca 1933 r. o 5 — 12,5%, przyczem godzinowa płaca gr. 75 i tygodniowa zł. 34,50 wyłączone są z pod obniżki. 5% -owa obniżka dotyczy płac do 1 zł. za godzinę i do 46 zł. na tydzień, z tem jednak, że obniżona stawka godzinowa nie może być niższa od gr. 75, a tygodniowa od zł. 34,50; 10% -owa zniżka obejmuje płace godzinowe powyżej zł. 1 do zł. 2,50 i tygodniowe od zł. 46 do zł. 115; płace powyżej zł. 2,50 za godzinę i powyżej zł. 115 tygodniowo obniża się o 12,5%. Obniżka płac pracowników umysłowych weszła w życie od dnia 1 maja roku sprawozdawczego i wyniosła od 5 do 15%. Poważniejszego zatargu na tle obniżki płac w tramwajach nie było.

W dniu 29 lipca w *Poznańskiej Kolei Elektrycznej* wybuchł strajk. Zawiesili pracę wszyscy pracownicy ruchu i zatrudnieni w warsztatach w liczbie 545. Kolej Elektryczna została całkowicie unieruchomiona. Powodem strajku było wypowiedzenie pracy wszystkim pracownikom. Dyrekcja zamierzała rzekomo obniżyć płace oraz usunąć pewną liczbę pracowników.

W dniu 31 lipca zatarg został całkowicie zlikwidowany za pośrednictwem inspekcji pracy, która działała w porozumieniu z Wojewodą.

Tramwaje zostały uruchomione już w dniu

30 lipca o godz. 15-ej na wezwanie Wojewody, po zapewnieniu strajkujących, że wszystkie ich słuszne żądania zostaną wypełnione. Podczas pertraktacji, w których brali udział prócz inspektorów pracy Wojewoda oraz Prezydent miasta Poznania, uzgodniono wszystkie sporne kwestje, uchylono wypowiedzenie pracy oraz usunięto różne drobne przyczyny zadrażnień.

W dniu 1 sierpnia 1933 r. w *cegielniach lwowskich* wybuchł strajk, który objął około 1200 robotników. Powodem był fakt niewypłacenia w trzech cegielniach zarobku tygodniowego.

W wyniku kilkodniowych konferencji w dniu 3 sierpnia strajk został zlikwidowany od 4 sierpnia na warunkach następujących:

1) Pracodawcy zobowiązali się do regularnych wypłat wedle umowy zbiorowej na r. 1933/34. W razie, gdyby którakolwiek z firm nie wypłaciła w okresie płatniczym zarobku za robociznę, pracodawcy i pracownicy zobowiązują się po upływie okresu 8-io dniowego zebrać się automatycznie na wspólną konferencję w inspektoracie pracy celem zatrudnienia w pozostałych firmach robotników, żyjących wyłącznie z pracy w zawodzie ceglarskim, a pracujących dotychczas w cegielniach, które zaprzestały wypłaty.

2) Wszyscy miejscowi wykwalifikowani bezrobotni, wykwalifikowani robotnicy ceglarscy mają być zatrudnieni w cegielniach zamiast robotników zamiejscowych, którzy dotychczas pracują w cegielniach, przyczem w pierwszej mierze mają być usunięci robotnicy zamożniejsi, a na ich miejsce mają być przyjęci równoukwalifikowani, — przedewszystkiem najbiedniejsi — miejscowi robotnicy bezrobotni.

3) Pracodawcy zobowiązali się przestrzegać ustawowych norm w zakresie ksiąteczek obrachunkowych.

4) Pracodawcy zobowiązali się, począwszy od 19 sierpnia wypłacać tygodniowo po 25 zł. na poczet zaległości na rzecz funduszu wdów i sierot po robotnikach ceglarskich.

Działalność rozjemcza inspektorów pracy. Działalność rozjemczą inspektorów pracy w liczbach obrazuje następujące zestawienie spraw do rozpatrzenia przez inspektorów pracy w ciągu roku sprawozdawczego w porównaniu z rokiem poprzednim:

	1933 r.	1932 r.	Różnica
Liczba zatargów indywidualnych przemysłowych	13.185	15.157	—1.972
„ „ „ rolnych	7.429	7.428	+ 1
„ „ „ dozorców domowych	536	508	+ 28
„ „ „ rolnych na Komisjach Roziem.	10.288	10.803	— 515
„ „ „ doz. dom. „ „	1.389	1.342	+ 47
Ogółem zatargów indywidualnych:	32.827	35.238	—2.411

	1933 r.	1932 r.	Różnica
Liczba zatargów zbiorowych przemysłowych	1.792	1.527	+ 265
" " " rolnych	586	867	— 281
" " " dozorców domowych	24	30	— 6
" " " rolnych na Komisjach Rozjemczych	69	45	+ 24
" " " doz. dom. " " "	8	5	+ 3
Ogółem zatargów zbiorowych:	2.479	2.474	+ 5

Umów zbiorowych przy pośrednictwie inspektorów pracy zawarto:

	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami
W roku 1933	240	227.711
W roku 1932	197	215.077
Różnica	+ 43	+ 12.634

Nadto działalność inspekcji pracy w zakresie rozjemstwa obrazują tablice: VIa, VIb i VII sprawozdania cyfrowego.

W tym samym okresie czasu do sądów pracy wpłynęło 16.930 spraw cywilnych i pozostało z roku ubiegłego 3.094 sprawy cywilne, czyli że sądy pracy łącznie miały do rozpatrzenia 20.024 sprawy cywilne z tytułu pracy (w roku 1932 — 24.532 sprawy).

Uwagi, wypowiedziane w sprawozdaniu za rok 1932 w kwestji ogólnej charakterystyki działalności inspekcji pracy w zakresie rozjemstwa, nie straciły na aktualności, to jest natężenie pracy rozjemczej naogół pozostało na analogicznym poziomie, jak w roku ubiegłym. Sposób ich załatwiania, charakter zatargów i t. p. w istocie nie uległy zasadniczym zmianom. Wykazany obrót spraw cywilnych w sądach pracy wskazuje, iż załatwianie zatargów indywidualnych z tytułu pracy pomiędzy pracownikami a pracodawcami obciąża głównie inspekcję pracy, zwłaszcza wobec trudności uzyskania prawa ubogich na prowadzenie spraw w sądach.

W odniesieniu do rolnictwa Inspektor Pracy X Okręgu podaje:

„Przyczyną przeważnej części zatargów było zaleganie z wypłatą zarobków robotniczych. Zaległości wynagrodzenia robotników, szczególnie w gotówce, nie uległy poprawie w porównaniu z okresem poprzednim. Zaległości te wynosiły w niektórych majątkach przeszło 150 tys. złotych. Robotnicy okazują daleko idące zrozumienie dla krytycznej sytuacji pracodawców, czekają cierpliwie na spłaty ratami i nie zwracają się przy pierwszych zaległościach ze skargami do inspekcji. Wyzywają to niektórzy niesumienni pracodawcy, nie wypłacając robotnikom przez rok cały — a nawet dłużej — należącego im się wynagro-

żenia, aż wreszcie cierpliwość robotników wyczerpuje się. Wtedy dopiero robotnicy udają się o pomoc do inspekcji pracy i częstokroć strajkują, by zmusić pracodawców do spłacenia zaległości. Polubowne załatwianie tego rodzaju zatargów przez inspekcję pracy w większości wypadków osiąga swój cel. Dochodzi bowiem w inspekcji pracy do zawarcia umów, w myśl których pracodawcy obowiązują się do spłacania zaległości w terminowych ratach, względnie do oddania robotnikom pługów rolnych na zabezpieczenie pretensyj. W wypadkach, gdy inspekcja pracy stwierdzi, że zaleganie z wypłatą wynagrodzenia nastąpiło z powodu lekceważenia lub złośliwości, — kieruje wnioskiem do władzy administracji ogólnej o ukaranie pracodawców — w myśl art. 59 prawa o wykroczeniach. W wielu wypadkach zagrożenie pracodawcom skutkami, wynikającymi z tego przepisu, osiągnęło swój cel. Władze administracji ogólnej wnioski inspektorów pracy, względnie wnioski związków zawodowych, dotyczące ukarania winnych wykroczenia przeciwko art. 59 prawa o wykroczeniach, załatwiają pilnie i sprawnie — w myśl wydanego w tej sprawie okólnika p. Wojewody”.

W powyższych kwestjach to samo należy powiedzieć odnośnie do stosunków na obszarze całego Państwa.

Krótką charakterystyką strajków i lokautów). *Strajki*. Poniższe zestawienie wykazuje natężenie akcji strajkowej w roku sprawozdawczym.

Strajki ogółem	Zakłady, objęte przez strajki	Strajkujący ogółem	Stracone dni robocze w okresie sprawozdawczym
641 ¹⁾	8.382	343.221	3.902.802

¹⁾ Dane tymczasowe w/g „Statystyki Pracy”, 1934 r., zeszyt 2, str. 107 — 110.

¹⁾ W tem 10 strajków, rozpoczętych w r. 1932.

W porównaniu z rokiem 1932 nastąpiło znaczne wzmoczenie akcji strajkowej, przyczem największy wzrost dotyczy liczby straconych dni roboczych (o 85,2%) oraz liczby zakładów, objętych strajkami (o 48,4%). Ilość strajków zwiększyła się o 137, ilość zakładów, objętych przez strajki — o 2.734, ilość strajkujących — o 29.428, ilość straconych dni roboczych — o 1.795.174.

Jak i w latach ubiegłych, największa ilość strajków dotyczyła płac, mianowicie 474 strajki przy 207.398 strajkujących i przy 3.618.356 straconych dniach roboczych. O zmianę innych warunków pracy strajkowano w 16 przypadkach przy 3.546 strajkujących i 8.461 straconych dniach roboczych. Poza tem w 4 przypadkach strajkowano o uznanie organizacji zawodowych przy 154 strajkujących i 2.492 straconych dniach roboczych; w 42 przypadkach — o nieredukowanie personelu, przyczem liczba strajkujących wynosiła 8.596, a liczba straconych dni roboczych 35.392; w 29 przypadkach strajkowano o przyjęcie do pracy wydalonych pracowników przy 3.793 strajkujących i 35.397 straconych dniach roboczych; w 12 przypadkach — przez solidarność przy 17.054 strajkujących, którzy stracili 8.664 dni robocze; w 30 przypadkach — ze względów politycznych i demonstracyjnych, przyczem strajkowało 95.658 robotników, tracąc 143.281 dni roboczych; w 2 przypadkach — o usunięcie kierownika, przy 600 strajkujących i 988 straconych dniach roboczych; w 32 przypadkach z żądaniami różnemi i nieokreślonymi, przy 6.422 strajkujących i 49.771 straconych dniach roboczych.

Największa liczba strajków objęła przemysł włókienniczy; w przemyśle tym miało miejsce 175 strajków przy 145.040 strajkujących i 2.857.784 straconych dniach roboczych. W pozostałych gałęziach przemysłu liczby strajkujących były stosunkowo niewielkie. Ze strajków, obejmujących znaczniejsze liczby robotników, należy wymienić następujące: w przemyśle odzieżowym, związanym zresztą z wymienionym już przemysłem włókienniczym, miało miejsce 25 strajków, które objęły 19.752 strajkujących i spowodowały utratę

343.828 dni roboczych; w górnictwie było 38 strajków, które objęły 13.820 strajkujących i spowodowały utratę 53.496 dni roboczych; w przemyśle budowlanym były 53 strajki, obejmujące 19.614 robotników przy 191.497 straconych dniach roboczych; w przemyśle mineralnym — 76 strajków przy 11.481 strajkujących i 71.443 straconych dniach roboczych; w przemyśle metalowym — 65 strajków przy 10.167 strajkujących i 63.587 straconych dniach roboczych. Drobne i krótkie strajki, między innymi, miały miejsce również w przemyśle drzewnym w liczbie 53; strajki te objęły 8.206 strajkujących, powodując utratę 91.743 dni roboczych. W rolnictwie było 46 strajków, które objęły zresztą tylko 1.743 robotników i spowodowały utratę 7.321 dni roboczych. Osobno należy wymienić strajki, obejmujące różne gałęzie przemysłu i mające charakter strajków powszechnych; strajków tych było ogółem 8, przyczem w 1.600 zakładach strajkowało 91.550 robotników, którzy stracili 138.828 dni roboczych.

Lokauty. Dane, dotyczące lokautów w roku sprawozdawczym, przedstawia następujące zestawienie:

Rodzaj zatrudnienia	Lo- kauty	Za- kłady	Zlo- kauto- wani	Stracone dni robocze
O g ó ł e m	7	13	2.457	29.149
Rolnictwo	1	1	8	88
Przemysł metalowy . .	1	1	21	840
" włókienniczy . . .	2	3	2.203	22.511
" drzewny	1	1	139	4.309
" odzieżowy	1	6	35	840
" poligraficzny . . .	1	1	51	561

Liczba lokautów w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się bardzo nieznacznie, bo zaledwie o 1; prawie podwoiła się natomiast liczba zakładów, objętych lokautem, poprzednio bowiem wynosiła 7 (wzrost o 6). Jeszcze bardziej wzrosła liczba zlokautowanych, mianowicie o 1.356, co stanowi 120,9%. Liczba straconych dni roboczych zmniejszyła się zato o 8.876, czyli o 23,3%.

CYFROWE ZESTAWIENIE CZYNNOŚCI INSPEKTORÓW PRACY

W 1933 ROKU

CYFROWE ZESTAWIENIE CZYNNOSCI INSPEKTORÓW PRACY

W 1993 ROKU

T A B L I C A I

Zakłady pracy i robotnicy według okręgów inspekeyjnych i grup zatrudnienia.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Okrąg I m. st. Warszawa		Okrąg II woj. warszawskie		Okrąg III woj. łódzkie		Okrąg IV woj. kieleckie		Okrąg V woj. lubelskie i wołyńskie		Okrąg VI woj. białostockie i poleskie		Okrąg VII woj. krakowskie		Okrąg VIII woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie		Okrąg IX woj. śląskie		Okrąg X woj. poznańskie		Okrąg XI woj. pomorskie		Okrąg XII woj. wileńskie i nowogródzkie		Ogółem zakładów:		Ogółem robotników:	
	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	zakład.	robotn.	w okresie sprawozdaw- czym	w okresie poprzed- nim	w okresie sprawozdaw- czym	w okresie poprzed- nim
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	3170	82763	1135	31431	825	20740	1938	30726	1395	8123	571	11338	2615	35142	172	6079	2071	124493	3134	66433	3344	14677	20370	20485	431945	435783
III Górnictwo	—	—	1	36	2	35	96	26770	30	3303	—	—	96	11918	403	9112	114	52147	3	675	1	30	1	55	747	701	104081	114726
IV Przemysł mineralny (ceramiczny, kamieniarski, szklarny)	106	1244	183	8513	152	4291	189	7686	152	4491	144	2195	157	6162	384	7813	133	4128	194	6189	124	1988	65	1630	1983	1945	56330	56525
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	404	12113	21	1964	38	1993	234	26945	7	55	7	129	110	2921	236	2051	326	24568	120	1647	65	1115	7	36	1575	1431	75537	71668
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	363	11558	139	4992	262	3186	80	4997	98	2442	62	762	52	2776	164	2900	286	5970	404	5152	273	2385	47	543	2230	2149	47663	50503
VII „ chemiczny	187	4533	35	2985	96	7538	75	5009	24	60	38	1204	60	5296	150	4254	65	6549	87	1678	32	2468	24	498	873	778	42072	40010
VIII „ włókienniczy	249	4251	32	2948	1997	102189	67	14588	69	617	139	6975	58	4060	50	1082	89	5242	33	742	2	20	38	391	2823	2455	143105	132248
IX „ papierniczy	135	2247	10	1830	68	1046	39	2362	—	—	6	44	31	1909	61	1184	31	1925	34	1189	4	216	22	942	441	397	14894	15038
X „ garbarski i pokrewnych przetworów zwierzęcych	88	1645	35	432	41	519	79	1155	35	355	79	647	41	1273	127	1250	26	675	32	430	9	55	48	469	640	651	8905	9138
XI „ drzewny i snycerski	291	1906	190	2133	267	3720	262	5176	234	5669	163	18117	302	4920	543	15902	472	2953	593	4977	517	4589	117	2640	3951	3793	72702	60611
XII „ spożywczy	446	9157	927	17562	525	8501	1391	7040	1365	19281	621	3971	364	6402	2029	17813	1819	7608	1409	28320	1631	11124	592	2988	13119	12248	139767	138219
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	341	4536	37	498	167	1728	126	1328	7	190	8	113	147	3361	278	1804	180	1287	80	1994	76	532	46	582	1493	1474	17953	16816
XIV „ budowlany	111	3054	36	1652	81	1498	51	3530	11	3230	10	1380	128	6891	139	4036	127	3611	96	1427	175	4877	33	2954	998	964	38140	27202
XV „ poligraficzny	264	4520	46	202	109	1427	94	711	91	358	45	229	74	1006	133	1144	79	1063	140	1910	71	848	60	363	1206	1106	13781	13749
XVI Zakłady użyteczności publicznej i przedsiębior. komunalne	22	5986	76	1074	40	2407	49	1148	70	657	48	810	38	1938	145	2785	44	1512	142	3183	66	1386	31	428	771	761	23314	23950
XVII Handel kredyt i ubezpieczenia	31	526	1	6	112	460	98	1581	18	117	4	145	11	88	157	993	51	584	15	93	83	3560	—	—	581	467	8153	7650
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	1	64	1	36	4	376	7	1816	1	63	9	1010	—	—	53	1754	2	560	6	180	13	1096	2	200	99	159	7155	5753
XIX Przemysł hotelowy, szynkarski i usług osobistych . . .	15	343	2	17	5	198	77	740	1	6	4	19	2	69	101	327	99	290	—	—	38	163	5	62	349	364	2234	1805
XX Zakłady widowiskowe	—	—	2	8	9	75	30	169	7	56	22	117	—	—	57	363	58	273	2	9	24	88	—	—	211	220	1158	1213
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	3054	67683	4944	129651	5110	172618	3869	133491	4158	71676	2804	45990	2242	72328	7825	111709	4173	127024	5461	184288	6338	102973	4482	29458	54460	1248889		
OGÓŁEM w okresie poprzednim	2463	68832	4870	129404	4509	164189	3384	130992	4066	66604	2825	35292	2444	72579	7147	103397	4769	136558	5546	185668	6133	101895	4392	27117	52548	1222607		
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprzednim (±)	+591	-1149	+74	+247	+601	+8429	+485	+2499	+92	+4992	-21	+10698	-202	-251	+678	+8312	-596	-9534	-85	-1380	+205	+1078	+90	+2341	+1912	+26282		

T A B L I C A I-a.

Zarejestrowane na dzień 31 grudnia 1933 roku czynne zakłady przemysłowe według liczby oraz według płci i wieku robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Z a k ł a d y z a t r u d n i a j a c e:																														Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:																			
	do 4 robotników					od 5 do 19 robotników					od 20 do 49 robotników					od 50 do 99 robotników					od 100 do 499 robotników					ponad 499 robotników					w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w t e m:				w okresie poprzednim	w t e m:													
	Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:		Liczba robotników:					Liczba robotników:		Liczba robotników:			Liczba robotników:													
	Liczba zakładów	Ogółem	dorostych:		młodoświadczących:		Liczba zakładów	Ogółem	dorostych:		młodoświadczących:		Liczba zakładów	Ogółem	dorostych:		młodoświadczących:		Liczba zakładów	Ogółem	dorostych:		młodoświadczących:		Liczba zakładów	Ogółem	dorostych:		młodoświadczących:		Liczba zakładów	Ogółem	dorostych:		młodoświadczących:		w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w okresie sprawozdawczym	w okresie poprzednim	w t e m:		w t e m:									
meżczyzn			kobiet	chłopców	dziewcząt	meżczyzn			kobiet	chłopców	dziewcząt	meżczyzn			kobiet	chłopców	dziewcząt	meżczyzn			kobiet	chłopców	dziewcząt	meżczyzn			kobiet	chłopców	dziewcząt	meżczyzn			kobiet	chłopców	dziewcząt	meżczyzn					kobiet	chłopców	dziewcząt	meżczyzn	kobiet	chłopców	dziewcząt					
III Górnictwo	151	419	413	4	—	2	286	3656	3635	14	7	—	138	4239	4155	67	17	—	50	3493	3312	157	17	7	56	11695	11186	483	23	3	66	80579	78624	1857	95	3	747	701	104081	101325	2582	159	15	114726	110673	3646	357	50				
IV Przemysł mineralny	578	1398	1298	71	25	4	753	7658	6570	863	184	41	391	12633	10231	2155	198	49	144	10302	8544	1578	121	59	112	20805	15664	4249	683	209	5	3534	2570	775	153	36	1983	1945	56330	44877	9691	1364	398	56525	44283	9604	1961	677				
V Hutnictwo i mechaniczny przetwórczości	798	1624	1238	44	341	1	473	4030	3134	305	572	19	134	4043	3059	628	340	16	65	4457	3275	966	188	28	74	16756	13702	2690	309	55	31	44627	39196	4770	601	60	1575	1431	75537	63604	9403	2351	179	71668	60277	8748	2409	234				
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	1144	2473	1835	14	623	1	728	6493	5300	142	1048	3	204	5804	4834	382	581	7	75	5199	4165	558	458	18	64	12464	10265	1368	714	117	15	15230	13891	961	372	6	2230	2149	47663	40290	3425	3796	152	50503	42013	3313	4946	231				
VII Przemysł chemiczny	366	892	689	173	24	6	288	2714	1852	724	91	47	93	2849	1955	830	38	26	44	3225	2126	1042	43	14	72	16815	11972	4693	86	64	10	15577	9387	6040	68	82	873	778	42072	27981	13502	350	239	40010	26033	13282	436	259				
VIII „ włókienniczy	786	1831	1195	555	48	33	1190	10084	5781	4038	147	118	435	12836	7032	5633	84	87	205	14902	7752	6907	137	106	159	34319	17146	16783	159	231	48	69133	28574	39921	325	313	2823	2455	143105	67480	73837	900	888	132248	62787	67593	853	1015				
IX „ papierniczy	147	335	189	116	21	9	183	1933	767	991	83	92	50	1431	472	875	33	51	28	2157	1123	957	31	46	28	5489	3315	2036	38	100	5	3549	2818	708	23	—	441	397	14894	8684	5683	229	298	15038	8768	5717	226	327				
X „ garbarski i pokrewnych przetwórczości	296	674	614	42	15	3	226	1984	1792	173	18	1	74	2274	1909	330	17	18	31	2139	1731	383	18	7	13	1834	1442	376	10	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
XI Przemysł drzewny i snycerski	1864	4066	3396	41	627	2	1388	12159	10532	498	1095	34	434	12078	10813	707	515	43	162	10975	9955	812	184	24	93	19219	15884	2947	334	54	10	14205	13409	706	90	—	3951	3793	72702	63989	5711	2845	157	60611	51668	5478	3197	268				
XII „ spożywczy	9706	9564	17039	539	1912	74	2764	22065	18625	2548	733	159	403	11940	8884	2492	417	147	108	7358	4382	2782	104	90	66	13582	7839	5372	103	268	72	65258	51764	12615	735	144	13119	12248	139767	108533	26348	4004	882	138219	107934	25754	3409	1122				
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	672	1497	686	548	195	68	652	5433	2219	2410	313	491	115	3368	1460	1741	60	107	30	2057	871	1092	61	33	21	3588	1140	2296	42	110	3	2010	851	1155	3	1	1493	1474	17953	7227	9242	674	810	16816	6867	8211	794	944				
XIV „ budowlany	229	594	440	28	125	1	434	4101	3637	137	316	11	154	4699	4429	128	137	5	84	5771	5578	130	61	2	89	16083	15704	310	64	5	8	6892	6867	25	—	—	998	964	38140	36655	758	703	24	27202	25435	726	931	110				
XV „ poligraficzny	602	1409	1094	122	178	15	447	3898	2798	692	339	69	101	2828	1938	659	191	40	37	2475	1552	736	118	69	19	3171	1945	1113	95	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
XVI Zakłady użyteczności publicznej	340	892	842	29	18	3	244	2428	2079	285	61	3	94	3022	2586	377	43	16	47	3096	2701	346	44	5	37	6988	6313	620	48	7	9	6888	6591	279	18	—	771	761	23314	21112	1936	232	34	23950	20937	2643	308	62				
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	313	994	805	110	63	16	212	1923	1540	255	89	39	35	991	718	212	34	27	9	630	506	118	5	1	10	2182	1745	421	16	—	2	1433	1221	209	3	—	581	467	8153	6535	1325	210	83	7650	5923	1535	123	69				
XVIII Komun., poczta, telegraf, telefon	34	131	128	2	1	—	30	272	261	10	1	—	11	346	340	2	4	—	8	533	495	38	—	—	13	3013	2906	101	6	—	3	2860	2697	142	18	3	99	159	7155	6827	295	30	5	5753	5514	179	56	4				
XIX Przemysł hotelowy, szynkarski i usług osobistych	246	625	352	147	103	23	76	641	371	178	56	36	23	711	530	175	3	3	4	257	214	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
XX Zakłady widowiskowe	117	299	218	54	21	6	88	633	431	160	32	10	5	154	102	44	6	2	1	72	36	32	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	18389	39717	32471	2639	4340	267	10462	92105	71324	14423	5185	1173	2894	86246	65447	17437	2718	644	1132	79098	58318	18677	1594	509	926	188003	138168	45858	2730	1247	287	331775	258460	70163	2504	648	34090		816944	624188	169197	19071	4488									
OGÓŁEM w okresie poprzednim	16191	36865	29948	2589	4007	321	10714	94040	71804	14685	6195	1356	2866	83954	62987	17016	3192	759	1147	78193	56782	18488	2139	784	878	178109	129957	43270	3398	1484	267	315663	246485	65735	2420	1023	32063		786824	597963	161783	21351	5727									
RÓŻNICA w porównaniu z okr. poprzednim (±)	+2198	+2852	+2523	+50	+333	-54	-252	1935	-480	-262	1010	-183	+28	+2292	+2460	+421	-474	-115	-15	+905	-1536	+189	-545	-275	+48	+9894	+8211	+2588	-668	-237	+20	16112	11975	+4428	+84	-375	+2027		+30120	+26225	+7414	-2280	-1239									

Grupy I i II. Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo — liczba zakładów ponad 50 ha przestrzeni ogólnej: w okresie sprawozdawczym . . . 20.370
w okresie poprzednim 20.485
Różnica (±) — 115

Liczba robotników stałych: 431.945
435.783
-3.838

TABLICA I-b.

**Zarejestrowane na dzień 31 grudnia 1933 r. czynne zakłady przemysłowe
według liczby robotników.**

OKRĄG I TERYTORJUM	Zakłady zatrudniające:												Ogółem zakładów	Ogółem robotników	w t e m:				
	do 4 robotn.		5—19 rob.		20 — 49 rob.		50 — 99 rob.		100—499 rob.		ponad 499 rob.				mężczyzn	kobiet	chłopców	dziewcząt	
	I. zakład.	I. robotn.	I. zakład.	I. robotn.	I. zakład.	I. robotn.	I. zakład.	I. robotn.	I. zakład.	I. robotn.	I. zakład.	I. robotn.							
Okrag I m. st. Warszawa . . .	1434	2121	1025	9619	339	10249	131	8949	105	18905	20	17840	3054	67683	46747	19460	1116	360	
„ II woj. warszawskie . . .	1043	1958	460	4199	113	3338	69	4834	68	11807	21	20752	1774	46888	37670	8257	728	233	
„ III „ łódzkie . . .	1417	3991	1673	14620	506	14770	187	13671	145	30530	47	63605	3975	141187	79286	59000	2066	835	
„ IV „ kieleckie . . .	1840	4101	709	6296	213	6356	103	7026	130	27830	49	61142	3044	112751	89671	20898	1712	470	
„ V „ lubelskie i wo- łyńskie . . .	1417	2734	555	4761	136	4076	52	3589	40	7858	20	17932	2220	40950	35447	4942	502	59	
„ VI „ białostockie i po- leskie . . .	763	1657	374	3510	139	4407	66	4853	60	13445	7	9995	1409	37867	30503	7099	233	32	
„ VII „ krakowskie . . .	469	1319	717	6446	264	8201	110	7758	90	18117	21	19149	1671	60990	48863	10704	1209	214	
„ VIII „ lwowskie, stani- stawowskie i tar- nopolskie . . .	2371	6147	2155	18761	472	13397	129	9229	68	14511	15	14522	5210	76567	64238	7853	3588	888	
„ IX „ śląskie . . .	2817	5092	708	6279	221	6906	114	7675	84	18843	57	76150	4001	120945	103103	13871	3588	383	
„ X „ poznańskie . . .	2003	4637	1002	8321	227	6798	74	4940	63	12541	21	22558	3390	59795	47582	10193	1510	510	
„ XI „ pomorskie . . .	2165	4539	759	6521	169	4973	55	3805	48	9192	8	7510	3204	36540	29494	4095	2529	422	
„ XII „ wileńskie i no- wogródzkie . . .	650	1421	325	2772	95	2775	42	2769	25	4424	1	620	1138	14781	11584	2825	290	82	
OGÓŁEM																			
w okresie sprawozdawczym	18389	39717	10462	92105	2894	86246	1132	79098	926	188003	287	331775	34090	816944	624188	169197	19071	4488	
OGÓŁEM																			
w okresie poprzednim . . .	16191	36865	10714	94040	2866	83954	1147	78193	878	178109	267	315663	32063	786824	597963	161783	21351	5727	
RÓŻNICA																			
w porówn. z okr. poprz. (±)	+ 2198	+ 2852	- 252	- 1935	+ 28	+ 2292	- 15	+ 905	+ 48	+ 9894	+ 20	+ 16112	+ 2027	+ 30120	+ 26225	+ 7414	- 2280	- 1239	

T A B L I
Inspekcje zakła
1. W i z y

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:						
	czynnych zakładów pracy	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	%, zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	%, robotników, objętych wizytacjami
					1 raz	2 razy	więcej razy		
I II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	20370	431945	84	0,4	76	7	1	5589	1,3
III Górnictwo	747	104081	277	37,1	217	38	22	95604	91,8
IV Przemysł mineralny	1983	56330	339	42,3	678	100	61	38665	68,6
V Hutnic. i mech. przerób metali	1575	75537	382	56,0	699	121	62	86737	114,8
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	2230	47663	1037	46,5	846	142	49	34260	71,9
VII „ chemiczny	873	42072	540	61,8	410	84	46	42079	100,0
VIII „ włókienniczy	2823	143105	1351	47,9	1011	191	149	113843	79,5
IX „ papierniczy	441	14894	248	56,2	185	40	23	13320	89,4
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych . .	640	8905	289	45,2	226	47	16	6067	68,1
XI „ drzewny i snycerski	3951	72702	1969	49,8	1545	333	91	46520	64,0
XII „ spożywczy	13119	139767	5923	45,1	4878	843	202	107767	77,1
XIII „ konfekcyjny i galant.	1493	17953	606	40,6	526	57	23	10739	59,8
XIV „ budowlany	998	38140	316	31,7	284	28	4	22709	59,5
XV „ poligraficzny	1206	13781	776	64,3	607	140	29	8950	64,9
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	771	23314	407	52,8	328	67	12	14853	63,7
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia .	581	8153	156	26,8	139	16	1	3650	44,8
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	99	7155	29	29,3	27	1	1	1300	18,2
XIX Przemysł usług osobistych .	349	2234	114	32,7	74	29	11	1043	46,7
XX Zakłady widowiskowe	211	1158	20	9,5	20	—	—	194	16,7
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	54460	1248689	15863	46,3	12776	2284	803	653869	79,4
OGÓŁEM w okresie poprzednim	52548	1222607	15369	47,7	12122	2329	918	599565	75,7
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±)	+ 1912	+ 26282	+ 494	- 1,4	+ 654	- 45	- 115	+ 54304	+ 3,7

1) Prócz powyższych dokonano w 1.513 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, 1.544 wizytacji, obejmu-

2) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględ-

C A II.
dów pracy.
tacje.

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Liczba wyzytacyj:					Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów, obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisyj (wraz z ko- laudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wyda- nych opinij
Ogólna	w t e m:							
	w zakładach zatrudniających:		w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśliwych wypadków				
	do 20 robotników	powyżej 20 robotników						
93	39	54	4	2	I i II	—	—	2
373	108	265	8	4	III	16	22	38
1117	522	595	11	21	IV	72	74	152
1252	727	525	22	52	V	81	98	200
1357	972	385	8	36	VI	69	88	216
752	421	331	5	21	VII	131	164	241
2144	1091	1053	211	23	VIII	82	65	242
362	205	157	6	6	IX	26	29	54
373	254	119	3	8	X	39	45	82
2525	1798	727	51	70	XI	102	119	260
7289	6500	789	511	102	XII	483	518	1204
717	537	180	15	6	XIII	34	40	95
355	123	232	4	19	XIV	1	1	2
1022	866	156	11	11	XV	49	54	102
499	387	112	26	14	XVI	29	36	84
174	130	44	14	4	XVII	46	64	101
32	16	16	—	2	XVIII	1	1	9
177	156	21	39	1	XIX	4	4	78
20	18	2	—	—	XX	7	12	12
¹⁾ 20633	14870	5763	949	402		1272	1434	3174
20456	14653	5803	1090	475		1219	1599	2998
+ 177	+ 217	— 40	— 141	— 73		+ 53	— 165	+ 176

jących 21.195 robotników.

niono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo“.

TABLICA III-a.

**Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy
i warunków zdrowotnych robotników.**

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okr. sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych				
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	sztoków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, surowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podstępnych	innych spraw		Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	235	8	6	8	—	4	6	3	2	3	—	19	3	4	3	—	—	—	3	6	313	68	342	—	269	
III Górnictwo	25	9	30	22	22	12	22	70	54	45	67	79	33	64	38	6	—	3	58	73	735	227	657	109	420	
IV Przemysł mineralny	62	15	48	51	50	29	41	162	239	219	28	150	34	90	66	14	—	25	123	128	1579	838	1629	666	1025	
V Hutnic. i mech. przerób metali	31	23	107	72	83	64	48	58	211	189	29	55	41	18	86	70	1	74	4	93	175	1532	728	1684	412	963
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	27	60	139	121	112	116	106	110	294	292	5	106	72	29	81	18	6	44	5	182	232	2157	995	2166	683	1390
VII „ chemiczny	3	24	56	116	49	79	54	54	111	117	44	49	31	31	82	20	—	27	5	40	124	1116	460	1120	249	697
VIII „ włókienniczy	2	42	124	161	69	34	144	56	510	317	7	78	30	74	87	38	—	26	47	130	452	2428	1685	2021	1169	1206
IX „ papierniczy	9	5	16	37	16	6	39	31	102	65	6	28	16	13	16	27	—	17	—	22	75	546	251	507	148	277
X „ garbarski i przetw. zw.	17	9	43	61	18	23	74	41	111	94	14	44	12	26	38	7	1	6	2	32	137	810	480	1145	665	344
XI „ drzewny	108	75	215	148	369	49	300	248	475	404	32	220	85	148	40	8	7	43	9	383	318	3684	2005	3344	1293	2412
XII „ spożywczy	310	348	1242	586	1098	445	861	260	1095	1333	62	552	141	269	251	70	9	173	28	787	2088	12008	6760	10144	3623	8276
XIII „ odzieżowy i galanter.	42	29	69	74	37	20	44	36	123	89	1	19	36	5	24	51	3	30	—	58	147	937	494	753	282	476
XIV „ budowlany	13	1	8	1	2	—	4	32	40	24	4	61	15	35	18	1	1	4	—	112	40	416	154	264	82	198
XV „ poligraficzny	5	30	100	116	254	40	97	44	253	242	7	35	44	30	63	14	—	67	1	75	295	1812	984	1837	674	993
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	1	8	23	35	20	16	24	20	88	65	20	48	18	14	18	4	—	2	—	69	69	562	257	551	172	358
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	8	16	19	20	11	2	4	5	38	45	3	25	9	15	3	1	—	7	—	42	33	306	115	141	16	181
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	2	1	6	4	—	—	3	2	1	3	2	3	6	12	3	—	—	1	1	7	7	64	32	31	14	21
XIX Przemysł usług osobistych . .	13	—	1	2	4	3	1	—	3	4	—	1	—	—	—	—	—	7	—	6	45	37	48	8	26	
XX Zakłady widowiskowe	—	1	3	7	2	—	1	—	6	9	—	3	2	1	1	—	—	2	—	2	15	55	36	20	3	13
OGÓŁEM																										
w okresie sprawozdawczym . . .	913	704	2255	1642	2216	942	1873	1232	3756	3559	331	1575	628	878	918	349	28	558	110	2218	4420	31105	16606			19545
OGÓŁEM																										
w okresie poprzednim	943	725	1767	1863	1648	996	2202	1060	3415	3271	287	1267	578	780	660	188	17	678	27	1899	4133	28404	10268			17704
RÓŻNICA																										
w porówn. z okr. popr. (+) . . .	-30	-21	488	221	568	-54	329	172	341	288	+44	308	50	98	258	161	+11	120	+83	319	287	2701	6338			+1841
OGÓŁEM																										
zleceń wykonanych	757	398	1324	974	1535	654	1261	715	2238	2215	188	961	333	603	536	166	3	414	53	1553	2664					

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych	
	kotłów i przewodów parowych	silników	pedni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przevożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podtóg	dróg, przejazdów, otworów	przejeść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń		W tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	3	4	1	—	3	—	4	—	9	4	5	4	8	4	11	25	85	37	88	—	35
III Górnictwo	13	9	26	7	10	5	4	13	—	—	40	16	20	18	32	33	108	354	168	244	81	268
IV Przemysł mineralny	49	67	290	36	64	12	8	92	—	—	136	69	70	105	191	201	199	1589	1013	1486	669	1233
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	9	65	306	75	18	217	23	13	—	—	70	13	17	122	39	82	106	1175	605	1323	353	829
VI Przemysł maszynowy i elektrotech.	25	72	416	152	20	468	72	34	—	—	130	4	13	167	68	123	140	1904	938	1652	559	1042
VII „ chemiczny	75	55	277	92	12	17	23	108	—	—	119	10	16	123	85	146	79	1237	428	902	224	517
VIII „ włókienniczy	90	178	830	87	36	25	28	12	752	—	188	—	—	200	49	214	131	2820	2380	3269	1932	1685
IX „ papierniczy	13	26	134	25	14	8	12	40	—	—	37	11	12	37	26	56	48	499	216	416	134	281
X „ garbarski i przetw. zwierz.	34	40	185	34	4	5	12	75	—	—	32	—	—	98	52	79	39	689	421	1005	566	356
XI „ drzewny i snycerski	340	332	1410	311	14	137	1754	54	3	—	278	84	91	391	283	581	379	6442	3903	4821	2270	3733
XII „ spożywczy	393	1358	6005	671	360	55	195	2227	—	—	1397	81	113	1150	941	2227	1081	18254	14035	13589	8315	9142
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	15	29	74	29	3	8	3	28	1	—	28	4	2	51	10	44	33	362	176	332	132	200
XIV „ budowlany	1	2	7	2	10	2	2	5	—	—	23	15	11	19	38	41	21	199	88	202	43	134
XV „ poligraficzny	2	76	162	85	4	6	5	59	—	—	70	—	1	128	10	48	75	731	417	550	210	344
XVI Zakłady użyteczności publicznej .	30	96	145	112	20	27	10	7	—	—	53	10	10	74	38	76	66	774	429	590	213	478
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	1	—	2	14	7	1	—	1	—	—	13	2	11	22	5	19	39	137	46	84	22	86
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telef.	—	1	3	1	—	—	—	—	—	—	6	2	—	1	6	6	3	29	9	15	8	9
XIX Przemysł hotel., szynk. i usług osob.	10	—	5	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	1	5	—	27	19	8	8	3
XX Zakłady widwiskowe	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	12	23	—	45	16	39	3	16
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym	1100	2409	10281	1743	596	996	2151	2772	756	9	2625	327	391	2719	1878	4004	2595	37352	25344			20391
OGÓLEM w okresie poprzednim	1087	2364	8473	1738	453	862	1550	1316	895	16	2071	231	323	2248	1428	3010	2550	30615	15742			17184
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (±)	+13	+45	1808	+5	+143	+134	+601	+1456	139	-7	+554	+96	+68	+471	+450	+994	+45	+6737	+9602			+3207
OGÓLEM zleceń wykonanych	636	1385	5269	1053	257	536	1387	1468	484	6	1569	193	185	1397	973	2076	1517					

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wpłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	8	9	6	28	47	—	—	1	44	143	11	70	—	78
III Górnictwo	86	26	21	198	23	5	4	53	40	456	202	370	105	324
IV Przemysł mineralny	233	38	39	1092	98	24	10	96	118	1748	1021	2412	996	1282
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	139	45	26	849	48	32	7	73	63	1282	634	1405	396	923
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	168	44	32	1183	81	85	11	102	109	1815	966	2031	659	1159
VII " chemiczny	91	29	22	454	53	6	6	53	45	759	321	898	229	593
VIII " włókienniczy	201	25	14	1300	116	52	9	132	105	1954	1347	2563	1345	1240
IX " papierniczy	72	11	6	305	19	11	4	41	24	492	198	520	185	290
X " garbarski i przetwor. zwierzęc. drzewny i snycerski	61	33	3	320	28	3	6	39	16	509	282	847	402	365
XI " spożywczy	1009	102	83	3005	840	120	21	311	134	5625	3884	5313	2761	3651
XII " konfekcyjny i galanteryjny	1320	241	161	5209	422	266	25	763	237	8644	5570	10375	5021	5676
XIII " budowlany	186	49	62	701	64	71	16	63	61	1273	711	1191	459	600
XIV " poligraficzny	158	5	37	369	61	7	2	44	25	708	327	549	235	379
XV " poligraficzny	116	36	59	981	61	84	—	95	118	1550	875	1417	629	769
XVI Zakłady użyteczności publicznej	82	26	23	331	27	5	1	63	14	572	302	737	275	385
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	152	48	53	235	28	42	—	47	24	629	352	627	204	379
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	20	7	3	112	105	—	—	—	1	248	223	340	303	21
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	134	43	38	168	15	30	—	36	11	475	403	128	40	291
XX Zakłady widowiskowe	9	—	1	22	4	2	—	2	5	45	31	10	1	1
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	4245	817	689	16862	2140	845	122	2014	1194	28928	17660			18406
OGÓŁEM w okresie poprzednim	4374	817	586	20232	1677	741	159	1834	1383	31863	14245			18061
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	-129	—	+103	-3370	+463	+104	-37	+180	-189	-2875	+3415			+345
OGÓŁEM zleceń wykonanych	2953	570	413	10419	1543	524	87	1157	740					

T A B L I C A IV.

Stwierdzone przez inspektorów pracy poszczególne okęgów wykroczenia zarządów zakładów pracy przeciwko obowiązującym przepisom prawnym.

WYKROCZENIA DOTYCZYŁY PRZEPISÓW:	Okrag I m. st. Warszawa				Okrag II woj. warszawskie				Okrag III woj. łódzkie				Okrag IV woj. kieleckie				Okrag V woj. lubelskie i wolońskie				Okrag VI woj. bialostockie				Okrag VII woj. krakowskie				Okrag VIII woj. lwowskie, tar- nopolskie i stanislaw- wowskie				Okrag IX woj. slaskie				Okrag X woj. poznańskie				Okrag XI woj. pomorskie				Okrag XII woj. wileskie i nowogrodzkie				Ogolem w okresie sprawozdawczym				Ogolem w okresie poprzednim			
	Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:			Ogólna liczba wykrożeń	z tej liczby:														
		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy		ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy	ukarano administracyjnie	skierowano do sądów ogólnych	skierowano do sądów pracy									
1. O regulaminach, księgach, ogłoszeniach, książeczkach obrachunkowych	1181	152	—	1	994	47	—	—	1577	559	—	2	717	76	—	—	1286	207	114	1	2683	412	246	—	1291	138	50	13	395	127	—	—	53	2	—	—	1351	63	2	—	814	2	—	—	230	47	—	2	12572	1632	412	19	10490	2212	118	36
2. O wyznaczeniu zarządzającego zakładów przemysłowych	106	8	—	—	66	2	—	—	202	84	—	—	53	2	—	—	116	10	—	—	33	19	—	—	137	8	4	2	51	14	—	—	5	—	—	—	67	5	1	—	32	—	—	—	10	—	—	1	878	152	5	3	1038	307	12	9
3. O świadectwach pracy, piśmiennym potwierdzeniu i wypowiedzeniu umowy o pracę	3	2	—	1	37	—	—	—	7	3	—	—	14	8	—	—	44	9	—	2	159	2	—	—	75	3	—	38	218	13	—	—	2	—	—	—	42	7	1	—	50	—	—	—	36	1	—	—	687	48	1	41	554	65	58	4
4. O wynagrodzeniu	12	3	—	1	76	7	—	—	79	26	45	1	55	10	3	—	85	4	7	2	379	37	34	4	236	—	—	23	150	33	—	—	41	—	2	—	66	9	1	—	183	—	1	—	20	3	1	1	1382	132	94	32	876	94	105	25
5. O czasie pracy	691	616	—	—	275	108	17	—	772	549	7	6	659	504	45	—	510	258	20	22	649	478	37	—	336	218	101	3	1391	853	—	—	83	9	28	—	267	88	87	—	204	13	5	—	128	63	1	1	5965	3757	348	32	5406	3051	155	371
6. O urlopach	—	—	—	—	1	—	—	—	10	—	1	4	35	—	—	2	11	8	3	—	3	—	—	—	23	—	—	1	73	—	30	4	12	—	—	—	17	—	—	—	182	—	—	—	3	—	—	—	370	8	34	11	343	—	53	9
7. O pracy kobiet	12	4	—	—	17	1	—	—	25	23	—	—	13	5	—	—	1	—	1	—	37	36	—	—	15	1	—	1	23	10	—	—	21	1	1	—	7	1	1	—	16	—	—	—	10	4	1	—	197	86	4	1	185	61	—	6
8. O pracy dzieci i młodocianych	222	36	—	—	104	9	—	—	113	15	—	—	118	2	4	—	22	9	3	—	22	22	—	—	80	25	16	2	38	7	—	—	26	2	—	—	138	7	2	—	418	2	1	—	11	1	—	—	1312	137	26	2	1762	176	73	12
9. O urządzeniach ochronnych i higieniczno-sanitarnych	1715	—	—	8	2095	—	—	—	4242	18	—	8	1386	—	—	4	3840	—	516	4	5033	—	76	5	2753	—	49	49	13010	—	23	—	337	13	9	—	3379	—	4	—	1988	1	1	—	1423	—	16	1	41201	32	694	79	29416	5	267	7
10. O nakładaniu kar przez pracodawców na robotników	6	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	3	3	—	—	3	—	—	—	5	1	2	—	—	—	—	—	5	1	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	34	6	3	—	36	5	1	1
11. O stosunku zarządów przedsiębiorstw do inspektorów pracy	14	—	—	14	43	6	35	—	58	47	1	—	4	1	—	3	144	6	84	11	13	12	1	—	3	3	1	—	1	—	—	—	5	4	—	—	43	27	1	—	22	20	2	—	12	9	1	—	362	135	126	28	539	172	319	39
12. O niestawiennictwie stron na wezwanie inspektora pracy	27	24	—	—	20	18	—	—	35	16	—	—	10	9	—	—	41	41	—	—	—	—	—	—	65	65	5	—	78	43	—	—	39	28	—	—	34	18	7	—	24	21	—	—	1	1	—	—	374	284	12	—	488	399	22	8
13. W innych sprawach	16	—	—	16	5	3	1	—	2	2	—	—	12	—	1	1	7	3	2	1	—	—	—	—	10	—	—	—	28	4	3	22	16	—	—	—	14	6	4	—	72	—	—	—	3	—	—	3	185	18	11	43	273	10	25	86
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	4005	845	—	41	3740	201	53	—	7122	1342	54	21	3078	617	53	10	6109	555	750	43	9014	1021	394	9	5027	461	226	132	15461	1105	58	26	640	59	40	—	5430	232	112	—	4005	59	10	—	1888	130	20	9	65519	8627	1770	291				
OGÓŁEM w okresie poprzednim	2048	451	—	248	2920	217	89	—	7439	1555	3	34	2443	640	20	2	7264	496	280	10	8288	1407	260	9	3987	247	52	72	8962	792	330	230	442	33	23	1	3867	438	122	—	3042	206	7	—	704	75	22	7	51406	6557	1208	613				
ROZNICA w porównaniu z okr. poprz. (+)	1957	394	—	207	820	16	36	—	317	213	51	13	635	23	33	8	1155	59	470	33	726	386	134	—	1040	214	174	60	6499	313	272	204	198	26	17	1	1563	206	10	—	963	147	3	—	1184	55	2	2	14113	70	562	322				

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																		OGÓLEM WYPADKÓW	Następstwa:						
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, żorawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materie zapalne, trujące, gorące i żrące	Załamanie się rusztowań, spadanie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konną; zwierzęta	Ruch kolejowy		Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (miotły, siekiery etc.)	Inne przyczyny	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe	
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki irynych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																			
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	2	14	5	18	6	—	321	60	1	4	6	17	26	509	626	345	980	13	3	508	514	3978	155	1976	1669	
III Górnictwo	8	5	11	10	2	—	—	—	6	6	1	20	37	746	69	866	360	28	—	147	666	2988 ⁾	39 ⁾	284 ⁾	2563 ⁾	
IV Przemysł mineralny	4	5	4	8	41	—	—	4	13	4	7	6	73	133	49	123	47	26	2	79	188	816	19	116	591	
V Hutnic. i mech. przerób metali	14	26	646	46	29	—	1	23	73	9	16	30	642	418	278	1164	49	86	1	328	1228	5107	21	434	4153	
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	15	22	532	64	33	—	2	26	38	19	15	14	159	273	91	210	36	38	—	293	341	2221	16	282	1722	
VII „ chemiczny	10	14	38	28	67	4	—	8	19	4	18	31	181	108	119	186	31	20	—	109	214	1209	16	172	910	
VIII „ włókienniczy	17	70	23	25	—	1007	1	3	9	2	12	1	88	151	210	206	41	6	2	117	633	2632	14	180	2201	
IX „ papierniczy	1	5	2	11	65	3	—	2	1	2	—	—	10	35	22	51	5	3	—	19	44	281	2	46	231	
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	1	4	1	4	34	1	—	1	—	—	1	—	17	5	10	10	3	1	—	19	18	130	1	35	77	
XI „ drzewny i snycerski	6	30	5	476	30	—	—	4	8	2	7	—	7	157	54	182	31	25	2	97	128	1251	28	449	685	
XII „ spożywczy	12	77	14	25	130	—	—	22	16	8	21	5	67	115	145	131	93	31	—	135	243	1290	37	359	798	
XIII „ konfekcyjny i galanter.	—	2	9	4	29	2	—	1	3	1	—	—	6	9	7	2	4	—	—	16	25	120	1	19	95	
XIV „ budowlany	6	2	1	5	5	—	—	—	16	8	2	5	23	221	221	137	41	37	4	103	185	1022	35	275	675	
XV „ poligraficzny	1	3	1	1	57	—	—	12	—	1	—	—	1	3	8	1	3	—	—	4	22	118	—	35	82	
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	22	6	59	28	9	—	—	2	13	23	15	8	77	219	315	229	82	14	1	280	571	1973	10	254	1668	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	2	2	1	—	1	3	4	1	1	3	2	38	49	172	67	8	11	15	89	469	18	137	312	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. . .	2	1	5	2	2	—	—	—	3	—	5	4	3	8	40	38	46	31	50	5	40	114	400	11	93	280
XIX Przemysł usług osobistych . . .	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	7	2	13	9	2	—	—	6	25	67	4	23	40	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	3	—	1	—	—	1	2	11	1	3	7	
OGÓLEM))))	
w okresie sprawozdawczym	122	286	1359	757	548	1017	326	171	223	101	126	145	1432	3183	2327	4070	1907	386	31	2316	5250	26083	428	5172	18759	
OGÓLEM																										
w okresie poprzednim	158	350	1248	785	564	980	259	219	275	143	173	128	1434	2989	1894	2959	1818	292	29	1949	5628	24274	406	4652	18049	
RÓŻNICA																										
w porówn. z okr. poprz. (+)	36	64	111	-28	-16	+37	+67	-48	-52	-42	-47	+17	-2	194	+433	1111	+89	94	+2	367	378	1809	+22	+520	+710	

UWAGA: Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 26.083 wypadków — 3.760 wypadków (w tem 117 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

) Liczby powyższe są niekompletne ponieważ — dla braku specyfikacji w g przyczyn — nie wymieniono 7.265 wypadków w kopalniach węgla kamiennego i rudy na terenie Górnego Śląska oraz 851 wypadków w kopalniach węgla kamiennego na terenie zagłębia Krakowskiego. W ogólnej liczbie nieobjętych specyfikacją 8.116 wypadków — śmiertelnych wypadków było 85, ciężkich — 1.864 i lekkich — 6.167.

4. *Microtus pennsylvanicus*

Year	Month	Day	Sex	Age	Weight	Length	Ear	Tail	Foot	Claw	Skull	Remarks
1911	July	15	♂	Ad.	100	180	25	100	25	10	15	...
1911	July	16	♀	Ad.	95	175	24	95	24	9	14	...
1911	July	17	♂	Ad.	105	185	26	105	26	11	16	...
1911	July	18	♀	Ad.	98	178	24.5	98	24.5	9.5	14.5	...
1911	July	19	♂	Ad.	102	182	25.5	102	25.5	10.5	15.5	...
1911	July	20	♀	Ad.	96	176	24.5	96	24.5	9.5	14.5	...
1911	July	21	♂	Ad.	108	190	27	108	27	11.5	17	...
1911	July	22	♀	Ad.	100	180	26	100	26	11	16	...
1911	July	23	♂	Ad.	103	183	26.5	103	26.5	11	16.5	...
1911	July	24	♀	Ad.	99	179	25.5	99	25.5	10.5	15.5	...
1911	July	25	♂	Ad.	106	186	26.5	106	26.5	11	16.5	...
1911	July	26	♀	Ad.	97	177	25	97	25	10	15	...
1911	July	27	♂	Ad.	104	184	26.5	104	26.5	11	16.5	...
1911	July	28	♀	Ad.	98	178	25.5	98	25.5	10.5	15.5	...
1911	July	29	♂	Ad.	101	181	26	101	26	11	16	...
1911	July	30	♀	Ad.	96	176	25	96	25	10	15	...
1911	July	31	♂	Ad.	103	183	26.5	103	26.5	11	16.5	...
1911	August	1	♀	Ad.	99	179	25.5	99	25.5	10.5	15.5	...
1911	August	2	♂	Ad.	102	182	26	102	26	11	16	...
1911	August	3	♀	Ad.	97	177	25	97	25	10	15	...
1911	August	4	♂	Ad.	105	185	26.5	105	26.5	11	16.5	...
1911	August	5	♀	Ad.	98	178	25.5	98	25.5	10.5	15.5	...
1911	August	6	♂	Ad.	101	181	26	101	26	11	16	...
1911	August	7	♀	Ad.	96	176	25	96	25	10	15	...
1911	August	8	♂	Ad.	104	184	26.5	104	26.5	11	16.5	...
1911	August	9	♀	Ad.	99	179	25.5	99	25.5	10.5	15.5	...
1911	August	10	♂	Ad.	102	182	26	102	26	11	16	...
1911	August	11	♀	Ad.	97	177	25	97	25	10	15	...
1911	August	12	♂	Ad.	105	185	26.5	105	26.5	11	16.5	...
1911	August	13	♀	Ad.	98	178	25.5	98	25.5	10.5	15.5	...
1911	August	14	♂	Ad.	101	181	26	101	26	11	16	...
1911	August	15	♀	Ad.	96	176	25	96	25	10	15	...
1911	August	16	♂	Ad.	104	184	26.5	104	26.5	11	16.5	...
1911	August	17	♀	Ad.	99	179	25.5	99	25.5	10.5	15.5	...
1911	August	18	♂	Ad.	102	182	26	102	26	11	16	...
1911	August	19	♀	Ad.	97	177	25	97	25	10	15	...
1911	August	20	♂	Ad.	105	185	26.5	105	26.5	11	16.5	...
1911	August	21	♀	Ad.	98	178	25.5	98	25.5	10.5	15.5	...
1911	August	22	♂	Ad.	101	181	26	101	26	11	16	...
1911	August	23	♀	Ad.	96	176	25	96	25	10	15	...
1911	August	24	♂	Ad.	104	184	26.5	104	26.5	11	16.5	...
1911	August	25	♀	Ad.	99	179	25.5	99	25.5	10.5	15.5	...
1911	August	26	♂	Ad.	102	182	26	102	26	11	16	...
1911	August	27	♀	Ad.	97	177	25	97	25	10	15	...
1911	August	28	♂	Ad.	105	185	26.5	105	26.5	11	16.5	...
1911	August	29	♀	Ad.	98	178	25.5	98	25.5	10.5	15.5	...
1911	August	30	♂	Ad.	101	181	26	101	26	11	16	...
1911	August	31	♀	Ad.	96	176	25	96	25	10	15	...

T A B L I C A VI-a (początek).

Działalność pośrednicząca poszczególnych okręgów inspekcji pracy w zatargach między pracownikami i pracodawcami w przemyśle.

A. Zatargi z poszczególnymi robotnikami.

OKRĄG I TERYTORJUM	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					Przeszło na okres następny
	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	zatrąwiono polubownie	nie doszło do zgody:		O g ół e m rozpatrzono w okresie sprawozdawczym	
					umorzono	skierowano do sądu lub innych urzędów		
Okrag I m. st. Warszawa	9	415	29	267	57	62	415	9
„ II woj. warszawskie	28	727	33	308	200	183	724	31
„ III „ łódzkie	17	1108	56	635	124	292	1107	18
„ IV „ kieleckie	90	2645	49	1588	489	540	2666	69
„ V „ lubelskie i wołyńskie . .	74	1069	52	421	206	418	1097	46
„ VI „ białostockie i poleskie .	193	1481	132	711	276	329	1448	226
„ VII „ krakowskie	16	632	18	317	74	226	635	13
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	25	2244	367	1011	398	463	2239	30
„ IX „ śląskie	11	824	23	459	190	138	810	25
„ X „ poznańskie	55	629	7	232	54	330	623	61
„ XI „ pomorskie	15	455	16	153	105	182	456	14
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	23	400	30	153	138	68	389	34
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	556	12629	812	6255	2311	3231	12609	576
OGÓŁEM w okresie poprzednim	607	14550	995	6682	3167	3757	14601	556
RÓŻNICA w porówn. z okresem poprzednim (±)	- 51	- 1921	- 183	- 427	- 856	- 526	- 1992	+ 20

B. Zatargi zbiorowe.

OKRĄG I TERYTORJUM	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					Przeszło na okres następny
	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono (sprawy zaniechane przez powoda)	zatrąwiono polubownie	nie doszło do zgody:		O g ół e m rozpatrzono w okresie sprawozdawczym	
					umorzono	skierowano do sądu lub innych urzędów		
Okrag I m. st. Warszawa	4	126	6	82	22	18	123	2
„ II woj. warszawskie	10	124	2	81	28	16	127	7
„ III „ łódzkie	—	340	6	303	9	22	340	—
„ IV „ kieleckie	5	293	—	245	45	5	295	3
„ V „ lubelskie i wołyńskie . .	2	47	—	31	3	15	49	—
„ VI „ białostockie i poleskie .	—	127	1	76	9	38	124	3
„ VII „ krakowskie	2	159	1	115	21	24	161	—
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	1	130	18	98	10	5	131	—
„ IX „ śląskie	1	195	2	117	38	30	187	9
„ X „ poznańskie	6	97	2	61	4	33	100	3
„ XI „ pomorskie	5	60	—	45	4	13	62	3
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	3	55	6	33	9	7	55	3
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	39	1753	44	1287	202	226	1759	33
OGÓŁEM w okresie poprzednim	57	1470	57	1041	168	222	1488	39
RÓŻNICA w porówn. z okresem poprzednim (±)	- 18	+ 283	- 13	+ 246	+ 34	+ 4	+ 271	- 6

T A B L I C A VI-a (dokończenie)

Ogólne informacje o zatargach zbiorowych w przemyśle na terenie poszczególnych okręgów inspekcji pracy

GRUPA ZATRUDNIENIA	Okrąg I m. st. Warszawa				Okrąg II woj. warszawskie				Okrąg III woj. łódzkie				Okrąg IV woj. kieleckie				Okrąg V woj. lubelskie i wolińskie				Okrąg VI woj. białostockie i poleskie				Okrąg VII woj. krakowskie				Okrąg VIII woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie				Okrąg IX woj. śląskie				Okrąg X woj. poznańskie				Okrąg XI woj. pomorskie				Okrąg XII woj. wileńskie i nowogrodzkie				Ogółem w okresie sprawozdawczym				Ogółem w okresie poprzednim																	
	Zakłady, objęte zatargami zbiorowymi*)	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych*)	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników*)	Zakłady, objęte zatargami zbiorowymi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników	Zakłady, objęte zatargami zbiorowymi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników	Zakłady, objęte zatargami zbiorowymi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników	Zakłady, objęte zatargami zbiorowymi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników	Zakłady, objęte zatargami zbiorowymi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników	Zakłady, objęte zatargami zbiorowymi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników	Zakłady, objęte zatargami zbiorowymi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników	Zakłady, objęte zatargami zbiorowymi	Robotnicy, uczestniczący w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników																									
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
IV Przemysł mineralny	32	316	1	1	980	29	3566	17	7	9734	18	632	7	—	—	21	2886	22	6	627	6	302	2	4	833	2	94	1	1	90	34	1161	14	4	673	38	1918	14	11	4850	9	453	13	1	171	18	2817	7	5	5075	3	48	2	1	10	15	521	6	4	2326	225	14714	106	45	25373	191	17529	85	46	56605
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	13	836	9	5	1263	—	—	—	—	—	121	1522	—	2	16148	34	7695	24	15	12104	—	—	—	—	—	6	215	—	6	1716	5	207	6	—	—	—	—	—	—	—	10	12085	10	4	517	3	160	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	192	22720	52	32	31742	67	19871	60	35	44875
VI Przemysł maszyn. i elektrotechnicz.	4	2068	6	3	943	11	235	10	1	700	—	130	—	2	1142	8	2947	22	2	408	6	1215	5	1	1690	2	15	—	1	30	5	1013	4	—	—	1	7	—	1	42	15	1105	8	8	3067	5	1298	6	1	887	1	3	1	—	—	—	—	—	—	—	64	10036	58	20	8909	91	7603	54	32	20795
VII " chemiczny	2	220	1	1	426	1	86	1	—	—	3	7345	—	3	98183	7	1023	4	3	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	108	4	—	—	5	480	3	4	1988	5	998	10	—	—	3	230	2	1	600	—	—	—	—	—	30	10490	25	12	101249	57	5411	32	13	53886					
VIII " włókienniczy	9	576	10	2	12940	2	2090	2	—	—	2980	149562	185	105	2524040	16	7027	12	9	22032	1	8	1	—	—	91	4412	—	5	145608	1	80	1	—	—	—	—	—	—	—	100	4407	23	—	—	—	—	—	—	—	3200	168162	234	121	2704620	552	50045	64	91	145980										
IX " papierniczy	1	80	1	—	—	8	685	10	—	—	—	—	—	—	—	3	213	5	2	1655	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	750	—	1	2928	1	52	—	1	208	5	646	8	—	—	1	33	1	—	—	21	2609	26	4	4791	37	5024	36	6	3309										
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	6	141	7	2	2717	4	150	4	—	—	—	—	—	—	—	3	106	3	—	—	1	38	1	—	—	26	200	—	8	4440	4	382	2	2	277	2	153	1	1	125	2	117	4	—	—	—	—	—	—	—	14	244	5	1	338	62	1531	27	14	7897	57	1522	22	9	7418					
XI " drzewny i snycerski	4	138	4	—	—	11	499	8	4	1553	101	638	3	6	6725	26	1668	23	9	4445	9	302	2	5	1958	51	4502	33	18	37108	153	833	18	1	111	7	1172	2	5	2555	9	1550	12	—	—	13	788	15	2	331	7	667	5	2	296	10	149	5	1	3279	401	12906	134	53	58364	195	8752	103	24	51625
XII " spożywczy	15	2085	19	4	696	17	265	17	1	150	366	1344	7	—	—	88	330	9	—	—	16	90	10	1	115	45	143	5	—	—	120	995	27	—	—	73	345	24	3	244	1	200	1	—	—	27	1504	17	1	1290	3	596	3	—	—	153	507	3	1	324	924	8404	142	11	2819	948	6992	207	10	2887
XIII " konfekcyjny i galanteryjny	6	2110	6	2	30022	2	97	2	—	—	61	91	4	—	—	99	6429	11	10	11854	48	530	1	1	7000	152	662	—	6	57128	9	774	5	—	—	103	482	1	13	441	1	7	1	—	—	2	72	2	—	—	—	—	—	—	—	259	835	4	2	18576	742	12089	37	34	125021	684	4137	38	16	34818
XIV " budowlany	13	1421	11	5	644	22	1287	26	1	451	60	1336	7	4	11450	89	1682	25	3	2324	8	655	8	—	—	47	1348	24	7	2429	365	4919	21	12	78296	14	1287	6	5	2345	18	644	19	4	514	21	2548	13	4	10886	58	2142	17	16	4648	16	310	11	—	—	725	19579	188	61	113991	334	11055	184	23	14215
XV " poligraficzny	10	253	3	7	125	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	—	1	54	26	342	8	—	—	7	701	5	2	64	1	20	1	—	—	5	92	4	1	7	9	263	7	2	262	14	100	—	1	330	73	1777	28	14	842	220	3036	30	7	2795
XVI Zakłady użyteczności publicznej	3	94	5	—	—	6	333	4	2	113	2	61	2	—	—	15	1391	6	3	8208	2	14	2	—	—	8	176	5	2	102	3	199	3	—	—	7	1711	4	3	1691	6	810	7	—	—	11	1280	7	4	2469	1	269	1	—	—	50	50	1	—	—	114	6388	47	14	12583	81	6757	51	9	9530
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	19	1	—	—	—	—	—	—	—	35	350	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	12	100	5	—	—	13	336	4	2	3850	4	440	5	—	—	6	179	2	—	—	4	74	4	—	—	2	49	2	—	—	78	1551	25	2	3850	168	2068	47	3	5241
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telef.	2	700	3	—	—	5	208	5	—	—	500	500	1	—	—	28	41	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	668	—	1	668	2	225	2	—	—	1	16	—	1	112	—	—	—	—	—	1	196	4	—	—	540	2548	16	2	780	14	1589	11	2	10320
XIX Hotele, gospody, jadłodajnie, usługi osobiste	4	102	4	1	114	4	54	4	—	—	—	—	—	—	—	1501	1457	2	—	—	1	5	1	—	—	—	—	—	—	—	12	104	7	—	—	1	5	—	1	45	4	196	7	—	—	—	—	—	—	—	1	12	1	—	—	1529	1938	27	2	159	1613	1998	19	1	153					
XX Zakłady widowiskowe	2	91	3	1	972	1	2	1	—	—	33	100	1	—	—	9	3402	—	1	213	1	2	1	—	—	1	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	19	4	—	—	1	15	1	—	—	—	—	—	—	—	1	7	1	—	—	51	3644	13	2	1185	44	251	10	1	45
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	131	11250	94	34	51842	123	9557	111	16	12701	4282	163611	218	122	2657688	2094	59486	196	99	121036	192	3370	36	13	11855	432	11779	69	55	248699	783	17391	137	24	83338	284	9685	72	59	19716	221	39302	168	19	4391	117	11032	80	20	21655	87	4074	41	21	5216	532	3170	45	16	25173	9098	343701	1267	492	3263312					
OGÓŁEM w okresie poprzednim	95	4927	97	32	8571	273	13179	119	16	24937	615	41469	39	108	486158	2193	46196	230	86	396668	61	2324	39	9	2183	224	9275	30	29	40953	450	7627	103	10	12033	617	21149	95	32	218434	132	54459	122	33	38343	313	7848	135	4	3759	109	2389	67	7	6604	653	4079	30	8	28112	5735	214921	1114	374	1266755					
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	+36	+6323	-3	+2	+43271	+150	+3622	-8	-	+12236	+3667	+122142	+179	+14	+2171530	+189	+13284	-34	+13	+275631	+41	+1046	-3	+4	+9672	+208	+2504	+39	+26	+207746	+333	+9764	+34	+14	+71305	+333	+11464	-29	+27	+198718	+89	+15157	+46	-14	+33952	+196	+3184	-55	+16	+17896	+22	+1685	-26	+14	+1387	+121	+909	+7	+2	+2939	+3363	+128780	+153	+118	+1996557					

*) Brak niektórych danych.

Działalność pośrednicząca poszczególnych okręgów inspekcji pracy w zatargach między pracownikami a pracodawcami w rolnictwie oraz w sprawach dozorców domowych.

I. Zatargi, rozpatrywane przez inspektorów pracy samodzielnie (t. zn. poza Komisjami Rozjemczymi).

Ogólne informacje o zatargach zbiorowych (z cz. I oraz II)).*

OKRĄG I TERYTORJUM	Zatargi poszczególnych robotników rolnych								Zatargi zbiorowe robotników rolnych								Zatargi poszczególnych dozorców domowych								Zatargi zbiorowe dozorców domowych								Zatargi robotników rolnych				Zatargi dozorców domowych									
	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:						Przeszło na okres następny	Było do rozpatrzenia:		Wyniki :praw rozpatrzonych:						Przeszło na okres następny	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:						Przeszło na okres następny	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:				Przeszło na okres następny												
	sprawy pozostałych z okresu poprzedniego	sprawy zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzone (sprawy zaniechane przez powoda)	zafatwiono polubownie	umorzone	nie doszło do zgody	skierowano do sądu lub innych urzędów	Ogółem rozpatrzone w okresie sprawozdawczym		sprawy pozostałych z okresu poprzedniego	sprawy zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzone (sprawy zaniechane przez powoda)	zafatwiono polubownie	umorzone	nie doszło do zgody	skierowano do sądu lub innych urzędów	Ogółem rozpatrzone w okresie sprawozdawczym		sprawy pozostałych z okresu poprzedniego	sprawy zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzone (sprawy zaniechane przez powoda)	zafatwiono polubownie	umorzone	nie doszło do zgody	skierowano do sądu lub innych urzędów	Ogółem rozpatrzone w okresie sprawozdawczym		sprawy pozostałe do rozpatrzenia	sprawy zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzone (sprawy zaniechane przez powoda)	zafatwiono polubownie	umorzone	nie doszło do zgody		skierowano do sądu lub innych urzędów	Ogółem rozpatrzone w okresie sprawozdawczym	Liczba folwarków, objętych zatargami zbiorowymi	Liczba robotników, uczestniczących w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników	Liczba miast, objętych zatargami zbiorowymi	Liczba dozorców domowych, uczestniczących w zatargach zbiorowych	Zatargi bez strajku	Zatargi strajkowe	Liczba straconych robotników
Okrąg I m. st. Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II woj. warszawskie	88	3132	37	128	76	2550	2791	429	10	69	2	38	13	19	72	7	59	244	18	3	—	236	257	46	3	4	—	2	—	2	—	4	3	59	1683	28	38	694	4	614	4	—	—			
„ III „ łódzkie	18	191	27	119	52	8	206	3	2	42	2	31	5	3	41	3	—	6	—	6	—	—	6	—	—	2	—	2	—	—	2	—	48	1500	36	5	595	2	500	2	—	—				
„ IV „ kieleckie	2	658	3	40	19	595	657	3	—	3	—	—	3	—	3	—	6	174	—	77	13	86	176	4	3	1	—	4	—	—	3	—	2	27	3	—	—	1	400	4	—	—				
„ V „ lubelskie i wołyńskie	17	272	46	73	75	87	281	8	—	10	—	8	1	1	10	—	—	9	—	7	—	1	8	1	—	1	—	1	—	—	1	—	10	296	3	7	468	1	27	1	—	—				
„ VI „ białostockie i poleskie	20	270	7	117	99	24	247	43	—	24	—	23	1	—	24	—	1	12	—	10	2	—	12	1	—	4	—	3	—	—	3	1	24	901	24	1	26	4	670	3	—	—				
„ VII „ krakowskie	1	47	1	22	2	23	48	—	—	2	—	2	—	—	2	—	—	10	—	8	2	—	10	—	—	3	—	1	—	—	3	—	2	39	2	—	—	3	373	3	—	—				
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	3	182	29	74	22	59	184	1	1	15	5	8	3	—	16	—	—	12	5	7	—	—	12	—	—	2	—	1	—	—	2	—	22	254	21	1	60	4	586	4	—	—				
„ IX „ śląskie	—	56	3	29	13	9	54	2	—	28	—	20	3	4	27	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52	1930	26	1	2646	—	—	—	—	—				
„ X „ poznańskie	77	757	75	381	82	248	786	48	35	249	6	221	18	23	268	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	232	6149	206	62	3515	—	—	—	—	—					
„ XI „ pomorskie	95	1318	307	563	257	213	1340	73	—	46	—	40	—	2	42	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	1122	6	36	633 ₃	—	—	—	—	—					
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	7	218	10	63	83	47	203	22	—	50	—	2	—	48	50	—	—	3	—	3	—	—	3	—	—	1	—	—	—	—	1	—	3344	14677	50	—	—	1	3000	1	—	—				
OGÓŁEM																																														
w okresie sprawozdawczym	328	7101	545	1609	780	3863	6797	632	48	538	15	393	47	100	555	31	66	470	23	121	17	323	484	52	6	18	—	14	—	6	20	3837	28578	405	151	8637₃	20	6170	22	—	—					
OGÓŁEM																																														
w okresie poprzednim	506	6922	475	1908	726	3991	7100	328	39	828	20	663	41	95	819	48	105	403	21	96	26	299	342	66	3	27	—	16	—	8	24	5770	83537	487	332	30978	25	6922	27	—	—					
RÓŻNICA																																														
w porównaniu z okr. poprzednim (+)	-178	-179	-70	-299	-54	-128	-303	-304	-9	-290	-5	-270	-6	-5	-264	-17	-39	-67	-2	-25	-9	-24	-42	-14	-3	-9	—	-2	—	-2	-4	-2	1933	-54959	-82	-181	-22340₃	-5	-752	-5	—	—				

*) Część II na odwróceniu tablicy.

T A B L I C A VI-b (dokończenie).

Działalność pośrednicząca poszczególnych okręgów inspekcji pracy w zatargach między pracownikami a pracodawcami w rolnictwie oraz w sprawach dozorców domowych

II. Zatargi, rozpatrywane na Komisjach Rozjemczych.

Liczba Komisji Rozjemczych
(w/g liczby protokołów ukonstytuowania).

OKRĄG I TERYTORJUM	Zatargi poszczególnych robotników rolnych							Zatargi zbiorowe robotników rolnych							Zatargi poszczególnych dozorców domowych							Zatargi zbiorowe dozorców domowych			Komisje w sprawach rolnych			Komisje w sprawach dozorców domowych									
	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					Przeszło na okres następnym	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					Przeszło na okres następnym	Było do rozpatrzenia:		Wyniki spraw rozpatrzonych:					Przeszło na okres następnym	Pod przewodnictwem:		OGÓŁEM	Pod przewodnictwem:		OGÓŁEM							
	spraw pozostałych z okresu poprzedniego	spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrzono w okresie sprawozdawczym	spraw pozostałych z okresu poprzedniego		spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrzono w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następnym	spraw pozostałych z okresu poprzedniego		spraw zgłoszonych w okresie sprawozdawczym	umorzono	uwzględniono powództwo częściowo lub całkowicie	oddalono	Ogółem rozpatrzono w okresie sprawozdawczym	Przeszło na okres następnym	inspektora pracy		innej osoby	OGÓŁEM		inspektora pracy	innej osoby		OGÓŁEM						
Okrag I m. st. Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
„ II woj. warszawskie	366	2488	985	1085	280	2350	504	1	13	5	8	—	13	1	68	234	95	113	14	222	80	—	2	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—		
„ III „ łódzkie	331	825	209	544	54	807	349	—	—	—	—	—	—	—	47	184	50	80	11	141	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
„ IV „ kieleckie	218	592	158	451	119	728	82	—	—	—	—	—	—	—	8	60	8	40	8	56	12	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
„ V „ lubelskie i wołyńskie	362	1601	446	1040	257	1743	220	—	—	—	—	—	—	—	8	37	8	27	5	40	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
„ VI „ białostockie i poleskie	405	373	131	320	49	500	278	—	1	1	—	—	1	—	34	77	8	38	3	49	62	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
„ VII „ krakowskie	113	164	57	105	58	220	57	—	—	—	—	—	—	—	25	19	9	16	5	30	14	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—		
„ VIII „ lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie	314	792	259	507	129	895	211	—	6	—	4	2	6	—	298	290	158	176	19	353	235	1	1	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—			
„ IX „ śląskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
„ X „ poznańskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
„ XI „ pomorskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
„ XII „ wileńskie i nowogródzkie	468	876	341	524	75	940	404	—	48	—	48	—	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—		
OGÓŁEM																																					
w okresie sprawozdawczym	2577	7711	2586	4576	1021	8183	2105	1	68	6	60	2	68	1	488	901	336	490	65	891	498	1	7	1	5	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—		
OGÓŁEM																																					
w okresie poprzednim	2284	8519	2851	4566	809	8226	2577	—	45	6	37	1	44	1	554	788	288	480	86	854	488	2	3	—	4	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—		
RÓŻNICA																																					
w porówn. z okr. popr. (+)	293	-808	-265	+10	+212	-43	-472	+1	+23	—	+23	+1	+24	—	-66	-113	+48	+10	-21	+37	-10	-1	+4	+1	+1	—	+2	—	—	—	—	—	—	—	—		

Wykaz umów zbiorowych, zawartych przy pośrednictwie inspektorów pracy poszczególnych okręgów.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Okrąg I m. st. Warszawy		Okrąg II woj. warszawskie		Okrąg III woj. łódzkie		Okrąg IV woj. kieleckie		Okrąg V woj. lubelskie i wołyńskie		Okrąg VI woj. białostockie i poleskie		Okrąg VII woj. krakowskie		Okrąg VIII woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie		Okrąg IX woj. śląskie		Okrąg X woj. poznańskie		Okrąg XI woj. pomorskie		Okrąg XII woj. wileńskie i nowogródzkie		Ogółem w okresie sprawozdawczym		Ogółem w okresie poprzednim			
	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami	Liczba umów	Liczba robotników, objętych umowami		
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	1	25	1	300	2	?	2	32020	1	520	—	—	—	—	—	—	7	32865	7	120919		
III Górnictwo	1	300	—	—	—	—	5	1570	—	—	—	—	4	172	2	1527	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	3569	4	1114	
IV Przemysł mineralny	—	—	1	342	3	597	8	2613	—	—	—	—	4	248	7	2023	—	—	2	560	—	—	3	336	28	6719	21	5621		
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	—	—	1	1493	4	1986	—	—	2	246	1	195	1	30	2	300	1	6000	—	—	—	—	12	10250	7	773		
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	—	—	—	—	—	1	55	—	—	—	—	1	50	—	—	1	10	—	—	—	—	—	—	3	115	4	1085		
VII „ chemiczny	—	—	—	—	—	—	1	325	—	—	—	—	—	—	2	204	—	—	—	—	—	—	—	—	3	529	7	1305		
VIII „ włókienniczy	1	12	—	—	21	102579	—	—	—	—	2	6688	—	—	—	—	5	4046	—	—	—	—	—	—	29	113325	21	15190		
IX „ papierniczy	—	—	1	106	—	—	—	—	—	—	—	—	1	750	—	—	1	100	—	—	—	—	—	—	3	956	10	3648		
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	—	—	1	128	—	—	3	277	—	—	3	354	—	—	—	—	—	—	3	244	10	1003	10	842		
XI „ drzewny	—	—	1	20	—	—	2	597	—	—	8	1368	2	476	1	120	1	300	1	12	—	—	1	149	17	3042	9	3008		
XII „ spożywczy	2	133	—	—	5	1284	3	240	1	64	1	83	12	1187	2	82	1	280	1	2525	—	—	—	—	28	5878	33	5727		
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	—	—	—	—	2	112	3	5118	—	—	—	—	1	117	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	5347	5	266		
XIV „ budowlany	5	?	—	—	1	283	7	1060	2	543	4	1097	13	1498	6	928	1	400	2	290	3	2160	—	—	44	8259	18	6841		
XV „ poligraficzny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	250	6	3835		
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	—	5	828	1	280	2	1763	2	127	4	447	1	70	3	4090	1	80	—	—	—	—	—	1	190	20	7875	26	17509	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	1	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	400	—	—	2	900	3	2045		
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	2	1100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1100	—	—		
XIX Hotele, gospody, jadł. us. osob.	2	49	—	—	—	—	—	—	2	66	—	—	2	432	2	116	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	663	1	89	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	1	30	1	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	130	3	115		
XXI Wychowanie i szkolnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	36	—	—	
XXIII Urzędnicy państwowi i komun.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	65	
Różne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	24900	—	—	—	—	—	2	24900	1	25000	
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	13	1594	9	1326	36	107226	37	15455	8	825	25	10506	45	5445	32	41530	14	6036	9	34287	4	2560	8	919	240	227711	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie poprzednim	9	486	11	2922	20	10408	33	9330	10	2620	27	7874	18	5622	28	16795	16	4744	8	2716	11	150850	6	710	197	215077	—	—	—	—
RÓŻNICA w porówn. z okresem poprz. (+)	+4	+108	-2	-596	+16	+9820	+4	+6125	-2	1795	-2	2632	+27	-177	+4	+24735	-2	+1292	+1	+31571	-7	+14290	+2	+209	+43	+12634	—	—	—	—

* Liczba robotników, objętych umowami, zawartymi w Okręgu I, — jest znacznie wyższa, w wielu wypadkach jednak nie można jej było ustalić.

Czynności urzędów obwodowych.

Inspektorzy i podinspektorzy	Okręgi i Obwody	Stan zatrudnienia:				Wizytacje	Opinie, dotyczące otwieranych lub przebudowanych zakładów pracy, wydane na Komisjach i poza Komisjami	Zlecenia w sprawach zdrowotnych, bezpieczeństwa i innych	Wykroczenia zarządów zakładów pracy przeciwko obowiązującym przepisom Prawnym	Nieszcześliwe wypadki przy pracy	Zatargi poszczególnych robotników	Zatargi zbiorowe	Umowy zbiorowe	Sprawy na Komisjach Rolniczych	Sprawy na Komisjach Rolniczych dla dozorców domowych	Dni, spędzone na rozjazdach	Czynności kancelaryjne:					Personel kancelaryjny
		w przemyśle		w rolnictwie													Pisma wchodzące i wychodzące	Konferencje protokółowane	Wycieczki, orzeszawiacz., orzeszawiania, odpisy, wezwania stron i t. p.	Książki sprzedane	Książki osteplowane	
		Liczba zakładów	Liczba robotników	Liczba zakładów	Liczba robotników																	
11*)	Okrag I	3054	67683	—	—	3005	284	8345	4005	2814	415	128	13	—	—	—	31194	225	8952	1359	446	8
2	Obwód 1-szy	578	13522	—	—	797	118	3167	1398	550	108	18	1	—	—	—	6292	37	2184	—	123	1
2	„ 2-gi	614	13226	—	—	592	31	1013	317	794	126	29	3	—	—	—	5322	27	1426	—	92	1
1	„ 3-ci	605	12715	—	—	596	52	1547	446	878	55	16	1	—	—	—	4590	36	1604	—	94	1
2	„ 4-ty	892	13938	—	—	755	75	2075	1460	231	73	27	—	—	—	—	7312	35	3175	—	66	1
1	„ 5-ty	285	14282	—	—	241	8	543	384	361	55	14	1	—	—	—	3217	21	804	—	71	1
3*)	Urząd Okręgu	—	—	—	—	24	—	—	—	—	24	7	—	—	—	—	4461	69	359	1359	—	3
10	Okrag II	1774	46888	3170	82763	1927	108	6473	3740	789	3772	203	9	2363	224	619	22194	147	15206	27	194	10
1	Obwód 6-ty	200	4291	1280	32138	162	—	542	193	62	728	5	—	479	35	65	2327	6	3538	—	14	1
2	„ 7-my	372	15661	203	3117	468	2	1381	964	281	421	24	2	186	17	122	4265	33	1984	—	77	1
1	„ 8-my	287	6925	328	8178	436	1	1246	700	165	441	21	2	297	62	138	2875	16	2004	—	21	1
1	„ 9-ty	182	3955	135	4183	319	—	1060	598	41	346	18	1	214	54	92	2039	18	1530	—	20	1
1	„ 10-ty	427	11848	573	21505	189	2	1492	453	151	1164	96	3	834	36	59	4479	65	4104	14	53	2
1	„ 11-ty	306	4208	651	13642	309	2	752	832	89	671	34	1	353	20	65	2746	4	2009	9	9	1
3	Urząd Okręgu	—	—	—	—	44	101	—	—	—	1	5	—	—	—	78	3469	5	37	4	—	3
10	Okrag III	3975	141187	1135	31431	2222	367	7044	7122	3265	1319	383	36	807	141	401	39368	246	6048	—	3331	8
1	Obwód 12-ty	1318	28637	—	—	274	84	1617	2258	636	23	44	—	—	—	—	6391	—	1732	—	771	1
1	„ 13-ty	452	36572	—	—	357	5	1346	1573	1194	11	39	—	—	—	3	5901	—	683	—	474	1
2	„ 14-ty	826	30352	—	—	359	165	818	957	601	134	71	—	—	—	4	6677	—	781	—	1175	1
2	„ 15-ty	702	23220	398	9285	532	86	1484	1487	492	441	117	14	217	28	218	5913	117	1204	—	633	1
1	„ 16-ty	262	14918	222	6026	143	3	484	291	180	159	35	3	233	91	93	4138	29	441	—	62	1
1	„ 17-ty	415	7488	515	16120	407	24	1295	556	162	551	52	4	357	22	45	3435	19	1097	—	216	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	150	—	—	—	—	—	25	15	—	—	38	6913	81	110	—	—	2

*) Jeden Podinspektor Pracy będący na etacie Okręgu I, zatrudniony był w Głównym Inspektoracie Pracy.

Inspektorzy i podinspektorzy	Okręgi i Obwody	Stan zatrudnienia:				Wizytacje	Opinie, dotyczące otwieranych lub przebudowanych zakładów pracy, wydane na Komisjach i poza Komisjami	Zlecenia w sprawach zdrowotnych, bezpieczeństwa i innych	Wykroczenia zarządów zakładów pracy przeciwko obowiązującym przepisom prawnym	Nieszcześliwe wypadki przy pracy	Zatargi poszczególnych robotników	Zatargi zbiorowe	Umowy zbiorowe	Sprawy na Komisjach Rozjemczych rolnych	Sprawy na Komisjach Rozjemczych dla dozorców domowych	Dni, spędzone na rozjazdach	Czynności kancelaryjne:					Personel kancelaryjny
		w przemyśle		w rolnictwie													Pisma wchodzące i wychodzące	Konferencje protokółowane	Wydane nakazy, zezwolenia, orzeczenia, odpisy, wezwania stron i t. p.	Książki sprzedane	Książki osteplowane	
		Liczba zakładów	Liczba robotników	Liczba zakładów	Liczba robotników																	
11	Okrag IV	3044	112751	825	20740	2309	125	5619	3078	6263	3499	302	37	728	56	573	58531	296	10943	5	646	9
1	Obwód 18-ty	764	13933	265	6801	458	10	1128	397	230	1157	74	16	412	32	83	10245	73	4517	—	216	1
1	„ 19-ty	322	13926	204	4293	179	15	675	493	390	924	32	8	124	24	95	9392	—	2486	—	199	1
1	„ 20-ty	726	10970	208	6062	193	—	418	309	477	426	—	—	135	—	113½	8943	—	1035	—	23	1
2	„ 22-gi	408	20311	95	2900	434	34	1590	1057	683	334	80	6	57	—	36½	7160	102	444	—	25	1
2	„ 23-ci	137	17726	12	360	147	9	250	79	2053	128	38	4	—	—	35½	3686	18	362	—	41	1
1	„ 24-ty	132	7339	30	94	202	—	571	24	276	138	31	1	—	—	20	3690	19	539	—	27	1
3	„ 25-ty	555	28546	11	230	501	24	987	719	2154	392	47	2	—	—	86½	9696	79	1560	—	115	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	195	33	—	—	—	—	—	—	—	—	103	5725	5	—	5	—	1
9	Okrag V	2220	40950	1938	30726	2429	86	12136	6109	709	1386	60	8	1743	40	766½	27232	80	13031	23	760	8
2	Obwód 26-ty	590	13744	342	9855	782	26	4040	3073	211	261	25	1	544	—	109	6777	10	3675	—	140	1
1	„ 27-my	293	6351	246	6369	260	3	1449	86	70	168	1	—	469	—	76½	3121	13	2481	—	38	1
1	„ 28-my	400	3873	230	5362	409	12	1300	377	54	275	15	2	330	—	131	3085	8	3036	1	126	1
1	„ 29-ty	200	2785	199	4970	259	2	1697	1694	93	124	15	1	272	22	146½	2865	16	1491	20	137	1
1	„ 30-ty	279	4698	285	1570	325	9	1407	759	94	274	1	—	30	—	97½	4918	—	1059	2	275	1
1	„ 31-szy	458	9499	636	2600	392	7	2243	120	187	284	3	4	98	18	112½	2019	9	1264	—	44	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	2	37	—	—	—	—	—	—	—	—	93½	4443	24	25	—	—	1
7	Okrag VI	1409	37867	1395	8123	589	90	13068	9014	455	1707	151	25	501	49	498	23126	84	7405	—	500	7
2	Obwód 32-gi	295	20480	145	1031	82	3	1035	590	143	176	42	14	105	—	49	5825	43	2696	—	251	2
2	„ 33-ci	198	4254	380	2600	70	—	951	422	60	338	17	3	158	4	38	2873	13	1238	—	25	1
***	„ 34-ty	85	1677	70	985	129	7	2212	1513	26	204	3	1	78	17	82	1690	—	858	—	7	***
****	„ 35-ty	61	1314	68	435	41	—	1946	1969	27	169	4	1	94	28	75	1849	4	603	—	15	****
1	„ 36-ty	348	4393	471	2334	192	27	1946	1657	46	233	5	2	45	—	89	1564	12	1054	—	74	1
1	„ 37-my	422	5749	261	738	75	12	4978	2863	153	587	80	3	21	—	86	5263	12	956	—	128	1
1	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	41	—	—	—	—	—	1	—	—	79	4056	—	—	—	—	2

*) Obwód 21 został skasowany w 1931 r. **) Personel inspektorski i kancelaryjny 25-go Obwodu. ***) Personel inspektorski i kancelaryjny 32-go obwodu. ****) Personel inspektorski i kancelaryjny 33-go obwodu.

7	Okrag VII	1671	60990	571	11338	1302	180	4330	5027	1305	693	166	45	220	31	284 $\frac{1}{2}$	23518	98	6470	—	464	4
2	Obwód 38-my	537	30935	175	1459	431	136	1272	1428	677	245	74	14	83	—	27 $\frac{1}{2}$	7122	29	1777	—	113	1
2	„ 39-ty	453	15585	70	6910	344	28	976	1001	360	67	36	14	11	—	85	5915	43	729	—	55	1
1	„ 40-ty	363	6522	215	2012	293	8	1189	1347	127	155	25	4	126	22	68 $\frac{1}{2}$	3736	8	2045	—	119	1
1	„ 41-szy	318	7948	111	957	234	8	893	1251	141	226	31	9	—	9	49 $\frac{1}{2}$	3883	18	1900	—	177	—
1	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	54	2862	—	19	—	—	1
9	Okrag VIII	5210	76567	2615	35142	2219	602	16516	15461	1648	2435	149	32	901	355	861 $\frac{1}{2}$	32412	212	10025	—	313	8
2	Obwód 42-gi	823	18883	452	8116	581	163	4139	4293	385	916	53	14	431	—	111 $\frac{1}{2}$	7190	67	5291	—	84	1
1	„ 43-ci	684	14469	299	1971	276	32	1907	1769	304	115	24	5	29	1	122	4626	27	768	—	48	1
2	„ 44-ty	826	11705	556	4932	498	48	3210	2651	145	589	33	6	146	256	169	3765	28	1302	—	19	1
1	„ 45-ty	567	7663	188	1714	234	166	3177	2572	290	213	18	3	43	53	98 $\frac{1}{2}$	3678	26	563	—	95	1
1	„ 46-ty	968	12455	290	1850	262	40	2161	2261	426	151	11	2	44	23	82	3811	12	740	—	35	1
1	„ 47-my	1342	11392	830	16559	368	121	1922	1915	98	451	10	1	208	22	182 $\frac{1}{2}$	4478	25	1361	—	32	1
1	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	32	—	—	—	—	—	1	—	—	96	4864	27	—	—	—	2
9	Okrag IX	4001	120945	172	6079	2088	768	6279	640	4988	864	214	14	—	—	569 $\frac{1}{2}$	19360	675	2598	1	104	7
2	Obwód 48-my	599	30990	11	315	442	230	375	58	865	97	33	—	—	—	83	5089	223	464	—	15	2
2	„ 49-ty	970	40662	5	203	790	114	2558	44	2859	183	17	—	—	—	99	1921	148	1049	—	—	2
*)	„ 50-ty	318	4359	42	2184	325	28	1132	15	112	29	11	—	—	—	57	569	31	301	—	—	*)
1	„ 51-szy	1687	26491	89	2857	304	272	1398	247	598	259	97	—	—	—	72 $\frac{1}{2}$	4484	188	589	1	56	—
2	„ 52-gi	427	18443	25	520	227	113	816	276	554	277	53	14	—	—	122	4086	85	162	—	33	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	11	—	—	—	19	3	—	—	—	136	3211	—	33	—	—	2
9	Okrag X	3390	59795	2071	124493	1675	333	6188	5430	1493	1409	368	9	—	—	412	23211	74	2580	—	392	7
2	Obwód 53-ci	1393	21661	596	42578	499	125	1719	1823	651	668	134	2	—	—	92	5351	59	442	—	184	1
2	„ 54-ty	762	11795	293	19440	315	55	1756	1501	325	89	18	—	—	—	79	4347	2	452	—	49	1
1	„ 55-ty	392	12151	331	20000	209	58	742	239	123	129	22	1	—	—	61	3184	1	350	—	42	1
2	„ 56-ty	470	8431	426	21850	294	15	1164	1237	121	155	50	1	—	—	85	2906	1	522	—	59	1
1	„ 57-my	373	5757	425	20625	307	80	807	630	273	360	139	2	—	—	64	3228	6	681	—	58	1
1	Urząd Okręgu	—	—	—	—	51	—	—	—	—	8	5	3	—	—	31	4195	5	133	—	—	2

*) Personel inspektorski i kancelaryjny 49-go obwodu.

Inspektorzy i podinspektorzy	Okręgi i Obwody	Stan zatrudnienia:				Wizytacje	Opinie, dotyczące otwieranych lub przebudowanych zakładów pracy, wydane na Komisjach i poza Komisjami	Zlecenia w sprawach zdrowotnych, bezpieczeństwa i innych	Wykroczenia zarządów zakładów pracy przeciwko obowiązującym przepisom prawnym	Nieszczęśliwe wypadki przy pracy	Zatargi poszczególnych robotników	Zatargi zbiorowe	Umowy zbiorowe	Sprawy na Komisjach Rozjemczych rolnych	Sprawy na Komisjach Rozjemczych dla dozorców domowych	Dni, spędzone na rozjazdach	Czynności kancelaryjne:					Personel kancelaryjny
		w przemyśle		w rolnictwie													Pisma wchodzące i wychodzące	Konferencje protokółowane	Wydane nakazy, zaświadczenia, orzeczenia, odpisy, wezwania stron i t. p.	Książki sprzedane	Książki osteplowane	
		Liczba zakładów	Liczba robotników	Liczba zakładów	Liczba robotników																	
5	Okrag XI	3204	36540	3134	66433	1896	214	9120	4005	2023	1796	104	4	—	—	496	21762	35	4177	—	397	5
*)	Obwód 58-my	779	6225	540	13828	483	54	3108	2303	372	521	21	1	—	—	146	4400	10	1597	—	221	1
1	.. 59-ty	1112	10609	945	31114	641	53	2459	3	816	657	7	—	—	—	121	4509	—	1839	—	17	1
1	.. 60-ty	671	14092	399	3985	502	37	2452	518	432	356	64	3	—	—	50 ¹	5336	7	228	—	101	1
1	.. 61-szy	642	5614	1250	17506	276	46	1101	1181	403	262	12	—	—	—	40 ²	5050	—	488	—	58	1
2	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	24	—	—	—	—	—	—	—	—	138	2467	18	25	—	—	1
5	Okrag XII	1138	14781	3344	14677	516	17	2267	1888	331	595	106	8	988	1	150	10761	107	5588	1	52	5
2	Obwód 62-gi	350	6016	19	378	180	10	662	662	51	171	33	3	—	—	—	1545	54	1833	1	30	1
1	.. 63-ci	201	2393	1097	4598	77	1	470	393	74	103	5	1	503	—	28	2207	8	1780	—	4	1
*)	.. 64-ty	210	1672	1083	4101	69	1	263	183	83	46	5	—	74	—	30	1441	1	307	—	4	1
1	.. 65-ty	377	4700	1145	5600	190	5	872	650	123	273	9	—	363	—	75 ³	3468	9	1628	—	14	1
1	Urząd Okręgu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	54	4	48	1	16 ⁴	2100	35	40	—	—	1
102	OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	34090	816944	20370	431945	22177	3174	97385	65519	26083	19890	2334	240	8251	897	5631	332663	2279	93023	1416	4599	86
110	OGÓŁEM w okresie poprzednim	32063	786824	20485	435783	21892	2998	90822	51406	24274	22143	2331	197	8270	858	4975 ¹	326363	2414	80658	1499	7856	89
-8	RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprzednim ±	+ 2027	+ 30120	-115	-3838	+ 285	+ 176	+ 6563	+ 14113	+ 1809	- 2253	+ 3	+ 43	-19	+ 39	+ 655 ¹	+ 6300	135	+ 12365	-83	3257	-3

*) Chwilowy wakans. **) Kierownik obwodu 63-go. ***) Liczby powyższe różnią się od liczb, podanych w tabl. II, z powodu uwzględnienia w powyższym wyliczeniu umieszczonych w załączniku do tabl. II — wizytacji w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

II.
SPRAWOZDANIA
OKRĘGOWYCH INSPEKTORÓW PRACY

II

OKRĘGOWYCH INSPEKTORÓW PRACY
SPRAWOZDANIA

O K R Ą G I.

WARSZAWA.

Stan zatrudnienia. Według stanu, wykazanego w tablicy I, ilość *zatrudnionych* wynosiła w roku sprawozdawczym 67.683 (w 1932 r. — 68.832), spadek ogólny zatem w porównaniu do roku ubiegłego wynosi 1,67%, przyczem zaobserwować się daje dalszy znaczny spadek młodocianych (o 25,3% w stosunku do ilości młodocianych z 1932 r.). Stosunek procentowy młodocianych do ogólnej liczby robotników obniżył się również z 2,9% do 2,2%. Zwiększenie ilości *zakładów* (z 2.463 w 1932 r. na 3.054 w 1933 r.) tłumaczy się głównie przeprowadzoną w końcu roku sprawozdawczego kontrolą rejestrów; kontrola ta nie została jeszcze zakończona.

Wydatniejsze zwiększenie stanu zatrudnienia uzewnętrzniło się: w przemyśle mineralnym—o 34,1%, chemicznym—o 16,5%, w przemyśle hutniczym o 3,0%, w innych zaś przemysłach wahało się w granicach od 4,2% do 7,9%. Zmniejszenie ilości zatrudnionych w stopniu znacznym (o 83,1%) notowane jest w grupie XVII (handel, kredyt, ubezpieczenia), nadmienić jednak należy, że rejestracja zakładów pracy w tej grupie zatrudnienia nie odzwierciedla ściśle stanu rzeczywistego. Pozostałe grupy wykazują drobne zmiany in minus, nie przekraczające 4,7%.

Najwybitniejszymi grupami przemysłu na terenie Warszawy są hutnicza i metalowa (V i VI), które łącznie zatrudniają 35% ogólnej ilości pracowników, następnie idzie przemysł spożywczy (13,5% zatrudnionych).

Nadmienić należy, że w dotychczasowych sprawozdaniach oraz w sprawozdaniu obecnym z przedsiębiorstw miejskich figurowały w rejestrze i umieszczone są w tablicy I wyłącznie: warsztaty główne tramwajów miejskich oraz gazownia na Woli z liczbą 670 robotników i 51 pracowników umysłowych.

Przy uwzględnieniu pozostałych pracowników miejskich (w liczbie 13.085, w czem 2.633 pracowników umysłowych) ogólna liczba zatrudnionych wyniesie przeszło 80.000 osób; dane te będą figurować w sprawozdaniu następnym po wspomnianem już uprzednio skorygowaniu rejestrów inspekcji.

Pracowników umysłowych w zakładach zarejestrowanych było 6.541 mężczyzn i 2.827 kobiet — ogółem 9.368 osób.

Na *robotach publicznych*, prowadzonych lub też subsydjowanych przez *Fundusz Pracy*, było zatrudnionych 3.401 osób.

Warsztatów rzemieślniczych na terenie Warszawy, według danych Izby Rzemieślniczej, jest 17.352; nie są one i nie mogą, przy obecnym stanie personalnym inspekcji, być objęte kontrolą przez inspekcję; wizytacje zakładów rzemieślniczych są robione dorywczo—poza tem dają one stosunkowo dużą ilość zatargów, kierowanych do inspekcji pracy.

Stan *bezrobocia* według danych P. U. P. P. przedstawiał się na terenie I Okręgu następująco:

w grudniu	1932 r.	zarejestrowanych	bezrobotnych	16.021
w styczniu	1933 r.	"	"	20.650
w lutym	"	"	"	24.860
w marcu	"	"	"	25.523
w kwietniu	"	"	"	21.621
w maju	"	"	"	19.418
w czerwcu	"	"	"	17.508
w lipcu	"	"	"	17.389
w sierpniu	"	"	"	17.501
we wrześniu	"	"	"	17.270
w październiku	"	"	"	17.807
w listopadzie	"	"	"	21.256

Z podanej ilości bezrobotnych duży odsetek (przeszło 40%) stanowią pracownicy umysłowi, poza tem tendencje zwykłą wykazują grupy metalowa i budowlana.

Poważniejsze redukcje były w fabryce „Parowóz” w związku z ograniczeniem zamówień oraz w telefonach w związku z dalszą ich automatyzacją (zredukowano 421 telefonistek).

Działalność inspekcyjna. Wizytacji dokonano w zakładach zarejestrowanych 2.754 i w niezarejestrowanych 236, ogółem przeszło 2.990 (w 1932 r. — 2.501); nie zwizytowano zakładów 797 (26,1%). W drobnych zakładach czasami wizytacje dokonywane były ze współudziałem przedstawicieli Związków Zawodowych.

Specjalnie w grupie XVII (handel, ubezpieczenia) były dokonywane wizytacje zakładów, zatrudniających pracowników umysłowych, głównie w celu stwierdzenia przekroczeń o czasie pracy; przekroczenia te w tego rodzaju zakładach są prawie notoryczne, a jednak bardzo trudno uchwytne.

Nocne i świąteczne wizytacje były przeprowadzane prawie wyłącznie w przemyśle spożywczym (piekarnie) w celu stwierdzenia pracy świątecznej, poza tem nocne wizytacje były dokonywane w zakładach pończosznich w związku z zakazem pracy nocnej w tych zakładach.

Poza tem inspekcja brała udział wspólnie z Komisarjatem Rządu w sprawie łagodzenia bezrobocia i podziału pracy między bezrobotnych. Działalność ta tyczyła się głównie drobnych zakładów (piekarnie, wędliniarnie, kelnerzy) i była prowadzona w ścisłym kontakcie z Komisarjatem Rządu.

Liczba komisji sanitarno-technicznych (251) wykazuje dalszy spadek w porównaniu do lat ubiegłych.

W roku sprawozdawczym wizytowane były roboty, uruchomione przez Fundusz Pracy; zadaniem inspekcji było sprawdzenie warunków higienicznych pracy oraz wymogów bezpieczeństwa pracy, jak również kontrola czasu pracy i przepisów formalnych.

Płace. Płace za roboczną naogół wykazały mniejszą tendencję zniżkową niż w roku ubiegłym, jednakże ruch zniżkowy płac był dość silny; w niektórych zakładach obniżki płac wynosiły do 50%. W nielicznych zakładach były wyższe płace.

Płaca dzienna robotnika niewykwalifikowanego, w zależności od grupy przemysłu i zakładu, wynosiła od 2.— do 8.— zł.; płace kobiety 1,20 do 9.— zł., młodocianych 1.— do 5.— zł. Płace robotników wykwalifikowanych wykazują również bardzo dużą rozpiętość.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. Zleceń w zakresie higieny pracy wydano 2.572 (w 1932 r.—

2.091), w tem w formie nakazowej 901 (323); w zakresie bezpieczeństwa pracy — 1.992 (1.528), w tem w formie nakazowej 916 (324). Pomimo zwiększonej w stosunku do roku ubiegłego ilości zleceń, sprawa ta jednakże wymaga zwiększonej uwagi, gdyż ogólnie biorąc ilość zleceń w stosunku do ogólnej ilości wizytacji jest stosunkowo nieznaczna.

Z chorób zawodowych zgłoszono:

- 1) ołowicę zawodową przy uszczelnianiu rur minią;
- 2) zatrucie ołowiem w drukarni;
- 3) podrażnienie skóry u robotnika, zatrudnionego w fabryce chemicznej;
- 4) zatrucie ołowiem u robotnika, zatrudnionego przy spawaniu blach ołowianych płomieniem wodoru;
- 5) choroba skóry u rąk przy produkcji ąłu chromowego i potasowego.

Doniesienie o chorobie zawodowej murarza przy budowie domu przyszło zbyt późno, i badanie stało się bezprzedmiotowe.

W fabrykach, w których znajduje się urządzenie do malowania metalu i drzewa systemem natryskowym, zdarzają się u robotników zatrucia dróg oddechowych rozpyloną farbą nitrocelulozową.

W sprawie malowania za pomocą natryskiwania, zwracano uwagę, by przedmioty malowane znajdowały się w kamerach, posiadających dobre urządzenia wentylacyjne. W Państwowych Zakładach Lotniczych robotnicy, zatrudnieni przy malowaniu, pracują 6 godz., mają dłuższe przerwy, otrzymują mleko i są badani przez lekarza.

Warunki zdrowotne, zwłaszcza w drobnych zakładach przemysłu metalowego, włókienniczego i konfekcyjnego, przedstawiają się bardzo źle (najgorzej w przemyśle metalowym); zakłady mieszczą się zazwyczaj w suterrenach, brak jest należytego oświetlenia, wentylacji, jadalni.

W stosunku do pracy kobiet wydawano zlecenia zamiany pozycji stojącej na siedzącą.

W zakresie *bezpieczeństwa pracy* najwięcej wydano zleceń w sprawie zabezpieczenia pędni (655 na 1992), poza tem duży nacisk położono na zabezpieczenie szranc, przy których praca powoduje dużo wypadków przygniecenia palcy; polecono zabezpieczenie szranc według pomysłu jednego z inspektorów.

Nieszczęśliwych wypadków zanotowano 2.814 (2.145 w 1932 r.), w tej liczbie śmiertelnych 17 (20).

Z podanej ilości wypadków w zakładach zarejestrowanych było 2.018, w tem 7 śmiertelnych.

Uwidacznia się duży wzrost ogólnej ilości nieszczęśliwych wypadków wraz ze spadkiem wypadków śmiertelnych.

Według płci i wieku podział poszkodowanych przez wypadki jest następujący:

	Mężczyźni	Kobiety	Chłopcy	Dziewczęta	Ogółem
Liczba nieszczęśliwych wypadków	2558	218	36	2	2814
% wypadków	90,9%	7,7%	1,3%	0,1%	
% zatrudnienia	69,1%	28,7%	1,7%	0,5%	

Z tabelki tej wynika, że mężczyźni ulegają nieszczęśliwym wypadkom w stosunku niewspółmiernie wyższym, niż wykazuje ogólny stan zatrudnienia.

Z wypadków śmiertelnych wymienić należy przede wszystkim te, które były związane ściśle z pracą: 1) robotnik zginął przy wybuchu gąsienicy; 2) elektromonter zginął przy przeprowadzaniu linii powietrznej—obsunął się ze słupa wysokości 5 mtr. i zabił się; 3) robotnik zakładał drągiem pas od wentylatora na koło pociągowe transmisji; drąg obsunął się, wpadł między szprychy sąsiedniego koła, a przeciwnym końcem uderzył robotnika w okolicę wątroby, co w następstwie spowodowało jego śmierć; 4) przy próbie nowego krążka szmerglowego szlifierki, krążek rozerwał się, zabijając robotnika; 5) przy montowaniu maszyny robotnik został pochwycony przez tryby; 6) w fabryce wody sodowej rozerwał się balon miedziany, co spowodowało śmierć robotnika; 7) przygniecenie windą; 8) przygniecenie robotnika przez łódź, przy wydobywaniu piasku z Wisły.

Z charakterystycznych wypadków wymienić należy:

1) W garbarni zatrucie gazami, przy czyszczeniu dołów garbarskich; 2) przy budowie gmachu „Prudential” — choroby oczu, wywołane spawaniem bez szkieł ochronnych; 3) wypadki okaleczeń z powodu pęknięcia syfonów z wodą gazową.

Z ogólnej liczby 2.021 nieszczęśliwych wypadków w zakładach zarejestrowanych—1.564 było w zakładach, zatrudniających ponad 100 pracowników.

Zawiadomienia o nieszczęśliwych wypadkach przychodziły naogół z dużym opóźnieniem (1.026 wypadków w okresie 3 miesięcy od daty wypadku).

Wykroczenia. Wzrosła znacznie ogólna liczba wykroczeń (4.005 wobec 2.048 w 1932 r.) oraz kar administracyjnych (845 wobec 451 w 1932 r.), zmniejszyła się natomiast poważnie ilość spraw sądowych (41 wobec 248 w 1932 r.).

Akcja karno-administracyjna ze strony Inspekcji była głównie skierowana, wzorem lat ubiegłych, na przekroczenia czasu pracy (616 spraw na ogólną liczbę 845 kar). Należy stwier-

dzić, że wyniki tej akcji nie odpowiadają zupełnie tej sumie pracy, którą inspekcja w to wkłada. Bezpośrednia akcja karna inspekcji przedstawia się — zarówno w ilości spraw, jak i w sumie nałożonych kar — dość imponująco, jednakże w wyniku konkretnym i ostatecznym akcja ta osiąga 5 — 10% pierwotnych zamiarów.

Akcja karna inspekcji najczęściej, bo w 1.125 wypadkach, tyczyła się drobnych zakładów, rzemiosła i t. p. — przeważnie zakładów niezarejestrowanych (w tej liczbie 342 piekarń, 220 zakładów fryzjerskich, 333 zakładów handlowych i rzemieślniczych) i 228 zakładów rejestrowanych (w tej liczbie 70 piekarń).

Podstawą do wszczynania akcji karnej są bądź protokoły inspekcji lub policji państwowej, bądź też zawiadomienia związków zawodowych, lub prywatne; przeważają protokoły policyjne (873 na 186 inspekcyjnych) z drobnych zakładów niezarejestrowanych, w zarejestrowanych sporządzane są w większości wypadkach protokoły inspekcyjne.

Zezwoleń na pracę nadliczbową wydano:

1) zezwoleń na pracę nocną kobiet — 1 dla 5 osób;

2) zezwoleń na 3-cią zmianę (nocną) — 28 dla 560 osób;

3) zezwoleń na pracę w godzinach nadliczbowych — 55 dla 3.762 osób, w tej liczbie 5 dla 1.100 pracowników umysłowych.

Z tytułu art. 59 prawa o przekroczeniach skierowano 4 sprawy do starostwa z wnioskiem o ukaranie za niewypłacanie zarobków, w jednym wypadku starostwo zwróciło się do inspektora z prośbą o wydanie opinii, czy była zła wola ze strony pracodawcy.

Spraw sądowych o niewykonanie nakazu zleceńowego inspektora było 14; przy rozpatrywaniu tego rodzaju spraw Sąd Pracy przeprowadza badania merytoryczne, bada celowość wydania nakazu, w jednym wypadku zarządził nawet wizję lokalną.

Odwołań od nakazów zleceńowych do Okręgu jest coraz mniej, pomimo zwiększonej akcji nakazowej; świadczyć to może o bardziej wnikliwym wydawaniu nakazów oraz o poważniejszym stosunku do nakazów ze strony pracodawców.

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników				
	Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:			
		Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:	
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		O g ó ł e m	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców		Dziewcząt	O g ó ł e m	Mężczyzn	Kobiet		Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m	Mężczyzn
III Górnictwo . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przem. mineralny	58	72	1	1	74	34	253	25	4	1 283	10	267	52	4	2 325	2	134	19	—	1 154
V Hutnictwo i mech. przerób metali .	204	291	17	18	326	123	960	132	70	4 1166	36	764	275	27	3 1069	22	919	574	28	8 1529
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	156	206	2	11	219	114	940	45	49	1 1033	49	1256	159	67	1 1483	23	1330	180	79	11 1600
VII Przem. chemiczny	74	106	29	4	133	67	342	289	1	5 637	23	431	255	2	— 688	10	344	377	6	7 734
VIII Przem. włókienniczy	140	149	27	—	1 177	65	203	349	4	9 565	28	249	572	2	25 848	8	196	338	3	11 548
IX Przem. papierniczy	57	63	34	3	100	57	240	335	17	16 608	14	115	269	6	16 406	3	99	95	2	5 205
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz.	29	42	2	—	44	32	276	51	1	— 328	17	400	114	—	— 514	8	425	94	11	5 535
XI Przemysł drzewny	205	267	3	9	278	66	475	56	15	— 540	13	310	51	6	6 373	3	183	30	1	— 214
XII Przem. spożywczy	203	258	41	2	301	171	1205	442	17	2 1666	39	713	442	5	6 1166	18	718	438	—	2 1158
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny .	157	114	84	1	1 200	130	435	683	17	49 1184	38	531	624	9	25 1189	9	314	288	10	8 620
XIV Przem. budowlany	35	41	—	3	44	43	386	4	8	— 390	17	507	17	—	— 524	10	683	10	9	— 702
XV Przem. poligraficzny	116	188	4	12	204	98	744	127	57	8 936	37	831	162	58	13 1064	9	436	111	17	7 574
XVI Zakłady użytecz- ności publicznej .	—	—	—	—	—	4	22	20	—	— 42	4	99	46	—	— 145	2	139	12	—	— 151
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	7	12	1	4	17	15	152	16	8	— 176	7	194	25	4	— 223	2	84	26	—	— 110
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	37	27	—	— 64
XIX Hotele, gosp., jadal- nie i usługi osob.	1	3	—	—	3	6	50	7	—	— 57	7	213	19	—	— 232	1	51	—	—	— 51
XX Zakł. widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	1434	1806	245	68	2 2121	1025	6683	2573	268	95 9619	339	6820	3082	196	97 10249	131	6095	2623	166	65 8949
OGÓŁEM w okresie poprzednim	790	1527	322	86	14 1949	1080	6790	2628	401	172 9991	326	6320	2998	259	127 9704	144	6532	3004	189	58 9783
RÓŻNICA w por. z okr. poprzedn. (+)	+ 644	+ 279	+ 77	+ 18	+ 12 172	-55	107	-55	133	77 372	+ 13	560	+ 84	69	30 + 545	-13	437	381	23	-7 834

C A I.

czyenne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:																	
Liczba robotników:						Liczba robotników:						Liczba zakładów	W okresie sprawo- zdawczym	W okresie poprzednim	W t e m :				W okresie poprzednim	W t e m :											
Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m	Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m	Doro- słych:					Mło- docia- nych:		W okresie poprzednim	Doro- słych:		Mło- docia- nych:											
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet				Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn		Kobiet	Chłopców	Dziewcząt									
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
2	222	182	4	—	408	—	—	—	—	—	—	—	106	78	1244	948	279	13	4	928	771	130	24	3	—	—	—	—	—		
14	1548	768	64	8	2388	5	4207	1343	85	—	5635	404	325	12113	8689	3109	292	23	11762	8356	2972	393	41	—	—	—	—	—	—		
16	2214	281	80	2	2583	5	4245	313	82	—	4640	363	297	11558	10191	978	373	15	12002	10590	877	524	11	—	—	—	—	—	—		
13	977	1335	15	14	2341	—	—	—	—	—	—	187	163	4533	2194	2285	28	26	3888	1953	1879	40	16	—	—	—	—	—	—		
7	351	718	9	18	1096	1	264	751	2	—	1017	249	171	4251	1412	2755	20	64	4005	1286	2598	46	75	—	—	—	—	—	—		
4	481	418	26	3	928	—	—	—	—	—	—	135	110	2247	998	1155	54	49	2157	914	1145	44	54	—	—	—	—	—	—		
2	160	62	2	—	224	—	—	—	—	—	—	88	72	1645	1303	323	14	5	1573	1237	305	25	6	—	—	—	—	—	—		
4	298	196	4	2	500	—	—	—	—	—	—	291	221	1906	1533	330	35	8	1814	1399	344	62	9	—	—	—	—	—	—		
11	1156	1038	—	—	2194	4	1377	1295	—	—	2672	446	363	9157	5427	3696	24	10	9606	5735	3810	50	11	—	—	—	—	—	—		
7	227	1060	3	53	1343	—	—	—	—	—	—	341	289	4536	1621	2739	40	136	4194	1487	2462	35	210	—	—	—	—	—	—		
8	1376	4	6	—	1386	—	—	—	—	—	—	111	100	3054	2993	35	26	—	3081	3033	23	26	—	—	—	—	—	—	—		
10	1127	596	18	1	1742	—	—	—	—	—	—	264	209	4520	3329	1000	162	29	4717	3457	1043	178	38	—	—	—	—	—	—		
7	1457	315	—	—	1772	5	3596	262	18	—	3876	22	19	5986	5313	655	18	—	5549	4469	1047	33	—	—	—	—	—	—	—		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	32	526	442	68	16	—	3105	2176	905	24	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	64	37	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	14	343	317	26	—	—	451	272	175	2	2	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
105	11594	6973	237	101	18905	20	13689	3964	187	—	17840	3054	—	67683	46747	19460	1118	360	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
105	12809	6518	274	100	19701	18	13162	4245	292	5	17704	2463	—	68832	47146	19715	1501	476	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1215	+453	37	+1	—796	+2	+527	—281	105	—5	+136	+591	—	—1149	—393	—255	—385	—116	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
1. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:							Liczba wizytacji:				
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników objętych wizytacjami	Ogólna	w tym:			
					1 raz	2 razy	więcej razy				do 20 robotników	powyżej 20 robotnik.	w nocy i w dni świąteczne	z powodunieszczęśliwych wypadków
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	106	1244	78	73,6	66	8	4	1052	84,6	94	77	17	—	—
V Hutnic. i mech. przerób metali	404	12113	309	76,5	254	45	10	10653	88,0	382	273	109	—	16
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	363	11558	282	77,7	230	47	5	9470	81,9	343	251	92	1	9
VII „ chemiczny	187	4533	141	75,4	116	21	4	3825	84,4	174	125	49	—	3
VIII „ włókienniczy	249	4251	189	75,9	166	19	4	3910	92,0	223	149	74	4	—
IX „ papierniczy	135	2247	162	75,5	81	15	5	1952	86,9	128	98	30	—	2
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	88	1645	68	77,3	53	9	6	1373	83,5	90	52	38	—	—
XI „ drzewny i snycerski	291	1906	190	65,3	167	19	4	1362	71,5	218	196	22	—	2
XII „ spożywczy	446	9157	374	83,9	305	60	9	8219	89,7	459	352	107	28	7
XIII „ konfekc. i galanter.	341	4536	241	70,7	218	14	9	3011	66,4	275	219	65	—	—
XIV „ budowlany	111	3054	42	37,8	41	1	—	1119	36,6	43	21	22	—	2
XV „ poligraficzny	264	4529	214	81,1	150	54	10	3711	82,1	290	228	62	—	2
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	22	5986	18	81,8	12	5	1	5839	97,5	25	3	22	—	2
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	31	526	7	22,6	6	1	—	318	60,4	8	1	7	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	1	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	15	343	2	13,3	2	—	—	30	8,7	2	1	1	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	3054	67683	2257	73,9	1867	319	71	55844	82,5	2754	2037	717	33	45
OGÓŁEM w okresie poprzednim	2463	68832	1995	81,0	1715	216	64	51181	74,4	2353	1713	640	45	46
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	+591	—1149	+262	—7,1	152	103	+7	4663	+8,1	+401	+324	+77	—12	—1

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakł., obejrzanym w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kolidacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinii
I i II	—	—	—
III	—	—	—
IV	12	14	16
V	28	29	31
VI	18	18	23
VII	36	40	41
VIII	12	14	16
IX	8	9	9
X	10	10	17
XI	20	20	21
XII	46	50	52
XIII	8	11	18
XIV	—	—	—
XV	28	30	32
XVI	—	—	—
XVII	4	4	6
XVIII	1	1	1
XIX	1	1	1
XX	—	—	—
	232	251	284
	258	282	312
	26	31	28

1) Prócz powyższych dokonano w 236 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, tyluż wizytacji, obejmujących 5.499 robotników.

2) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

TABLICA III-a.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																		W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych				
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	unywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, surowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podjętych	innych spraw	Ogółem zleceń		W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
IV Przemysł mineralny	—	—	2	12	9	12	—	6	22	7	—	—	9	—	5	—	—	5	—	—	1	20	116	22	45	7	25
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	1	12	30	26	28	5	20	88	55	1	12	17	1	27	24	1	35	—	2	55	440	157	345	49	107	
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	—	—	—	18	16	15	5	32	47	41	—	9	24	—	15	3	3	21	—	—	44	300	96	337	44	78	
VII " chemiczny	—	—	1	24	—	11	3	15	22	20	2	5	5	—	14	8	—	4	—	—	28	162	47	185	32	48	
VIII " włókienniczy	—	—	11	16	1	1	4	7	41	20	1	7	5	—	13	6	—	5	—	—	24	162	77	169	22	51	
IX " papierniczy	—	2	3	19	3	—	10	13	44	14	—	8	4	—	10	4	—	9	—	—	26	169	50	104	5	40	
X " garbarski i przet. zw.	—	—	2	7	—	3	—	8	29	7	—	4	2	—	5	—	1	—	1	1	17	87	35	67	8	26	
XI " drzewny i snycerski	—	—	1	4	4	—	1	4	22	16	—	1	6	—	—	—	1	—	—	—	13	78	39	118	17	20	
XII " spożywczy	—	—	5	18	—	6	16	17	107	59	—	10	12	—	10	13	5	10	—	—	83	371	122	193	21	60	
XIII " konfekc. i galanter.	—	—	2	20	5	7	10	7	36	18	—	3	8	—	11	15	3	12	—	1	37	195	65	178	60	40	
XIV " budowlany	—	—	—	—	—	—	—	5	1	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	1	1	12	—	—	7	1	4
XV " poligraficzny	—	—	10	22	41	8	7	21	95	54	—	6	11	1	24	5	30	—	—	1	113	449	175	319	56	84	
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	1	3	—	—	—	1	3	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	4	15	4	17	—	12	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	1	6	—	2	3	—	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XIX Przemysł usług osobistych . . .	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym . . .	—	3	57	194	105	94	61	159	558	314	4	71	104	2	134	81	13	142	—	7	469	2572	901	—	—	595	
OGÓLEM w okresie poprzednim	1	7	72	198	86	105	47	140	413	233	13	36	94	10	90	35	7	184	2	3	315	2091	323	—	—	280	
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+) . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OGÓLEM zleceń wykonanych	—	2	22	45	14	28	13	61	142	58	6	9	20	1	26	9	—	49	—	2	88	—	—	—	—	—	

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:														W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych							
	kotłów i przewodów parowych	silników	pełni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwignia ciężarów	podłóg	drog, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń		w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	w tem zleceń w formie nakazów				
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
IV Przemysł mineralny	—	4	5	14	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	47	15	25	8	29					
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	17	130	39	2	112	8	—	—	—	4	—	—	—	—	—	38	5	14	48	417	200	268	37	101	
VI Przemysł maszynowy i elektrotech.	1	5	89	57	1	81	13	1	—	—	—	—	—	—	—	—	21	4	14	23	312	123	299	62	104	
VII „ chemiczny	2	5	42	13	5	1	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	18	1	9	11	120	41	118	17	39	
VIII „ włókienniczy	—	4	62	5	—	4	1	3	21	—	—	—	—	—	—	—	14	12	12	8	126	67	95	30	37	
IX „ papierniczy	2	6	43	11	2	6	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	8	2	5	17	126	45	71	5	33	
X „ garbarski i przetw. zwierz.	1	4	66	9	1	2	7	8	—	—	—	—	—	—	—	—	12	3	6	8	127	75	50	5	29	
XI „ drzewny i snycerski	1	2	27	16	—	10	101	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	4	10	179	104	208	65	72	
XII „ spożywczy	—	12	97	50	4	2	3	6	—	—	—	—	—	—	—	—	24	9	11	20	238	111	209	53	136	
XIII „ konfekcyjny i galanter.	2	11	18	11	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	2	4	59	35	53	15	18	
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XV „ poligraficzny	—	15	74	49	2	—	5	16	—	—	—	—	—	—	—	—	36	—	2	17	219	92	106	22	53	
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	2	1	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	4	3	17	5	24	5	14	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telef.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osobis.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	9	85	655	275	18	221	143	56	21	—	16	—	8	197	33	78	177	1992	916							661
OGÓŁEM w okresie poprzednim	10	79	356	224	16	194	162	111	18	—	56	1	1	126	19	49	106	1528	324							300
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	-1	+6	299	51	+2	27	19	55	+3	—	40	-1	+7	71	+14	+29	+71	464	592							+361
OGÓŁEM zleceń wykonanych	4	13	222	114	8	50	74	23	3	—	4	—	2	68	11	20	35									

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		O g ół e m zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	O g ół e m zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	O g ół e m zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	13	—	—	132	7	—	2	14	5	173	46	69	10	44
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	24	—	1	413	7	12	—	32	19	508	193	384	66	134
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	18	—	3	386	—	10	2	38	19	476	146	325	45	109
VII „ chemiczny	11	—	—	158	2	1	—	23	4	199	43	152	19	49
VIII „ włókienniczy	5	—	—	219	8	6	2	27	9	276	87	218	23	73
IX „ papierniczy	13	—	—	143	1	4	1	27	5	194	57	131	13	57
X „ garbarski i przetw. zwierzęc.	2	—	—	98	3	—	—	15	4	122	48	99	12	36
XI „ drzewny i snycerski	6	1	1	159	3	10	—	31	6	217	76	207	56	38
XII „ spożywczy	13	2	—	494	—	4	2	54	10	579	222	336	78	157
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	9	—	5	253	4	24	14	29	14	352	92	278	71	76
XIV „ budowlany	6	—	—	64	—	—	1	6	—	77	3	51	6	13
XV „ poligraficzny	13	—	8	407	3	28	—	48	50	557	204	255	67	83
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	8	—	1	1	2	—	12	—	22	5	5
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	4	—	—	10	—	10	—	—	2	26	7	38	5	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	10	—	—	—	3	—	13	3	1	1	2
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	137	3	18	2954	38	110	25	349	147	3781	1227			876
OGÓŁEM w okresie poprzednim	102	1	29	2202	15	35	6	158	29	2568	479			723
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (±)	+ 35	+ 2	- 2	+ 752	+ 23	+ 75	+ 19	+ 191	- 118	+ 1213	+ 748			- 153
OGÓŁEM zleceń wykonanych	20	—	1	734	4	12	1	81	23					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																			Następstwa:							
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, żorawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materje zapalne, trujące, gorące i żrące	Zatamanie się ruszowań spadnicie przedmiotów	Upadek z drabin, z ruszowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	OGÓLEM WYPADKÓW	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe		
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																				
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2		
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	1	3	9		
IV Przemysł mineralny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	1	94	220		
V Hutnic. i mech. przerób metali	1	2	121	12	1	—	8	1	—	1	5	11	31	13	38	—	—	—	—	—	—	20	47	315	1	62	466
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	3	5	144	28	3	—	7	4	1	1	6	26	75	35	35	—	—	—	—	—	—	63	79	534	6	62	466
VII „ chemiczny	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	10	52	1	10	41
VIII „ włókienniczy	2	1	—	1	—	18	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	36	—	7	29
IX „ papierniczy	1	—	—	—	7	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	17	—	4	13
X „ garbarski i przet. zw.	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	19	—	8	11
XI „ drzewny i snycerski	1	—	—	19	19	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	4	60	—	14	46
XII „ spożywczy	1	1	3	2	22	—	2	—	1	—	1	4	11	22	23	—	—	—	—	—	—	10	27	145	2	43	100
XIII „ konfekc. i galanter.	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	7	21	1	8	12
XIV „ budowlany	2	1	—	1	—	—	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	34	156	1	28	127
XV „ poligraficzny	—	—	—	1	22	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	11	45	—	16	29
XVI Zakłady użyteczności publicznej	10	1	41	11	3	—	1	5	9	3	1	47	131	196	132	27	1	1	197	367	1184	1	87	1096			
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	1	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	29	87	2	22	63
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	41	105	1	21	83
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	9	22	—	7	15
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym	21	12	312	77	88	19	—	27	20	14	5	17	105	313	358	286	101	19	5	338	677	2814	17	435	2362		
OGÓLEM w okresie poprzednim	13	18	276	93	67	18	—	12	13	13	12	11	51	107	152	177	222	26	3	191	670	2145	20	381	1744		
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	8	6	36	16	21	1	—	15	7	1	7	6	54	206	206	109	121	7	2	147	7	669	3	54	618		

U w a g a. Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 2.814 wypadków — 793 wypadki (w tem 7 śmiertelnych) miały miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

O K R Ą G II.

WOJEWÓDZTWO WARSZAWSKIE.

Stan zatrudnienia. Pod względem stanu zatrudnienia w przemyśle Okrąg II (woj. warszawskie) zajmuje 8-e miejsce, w rolnictwie natomiast — 2-gie (po woj. poznańskim).

W roku sprawozdawczym w 1.774 zarejestrowanych zakładach przemysłowych było zatrudnionych 46.888 robotników, co w porównaniu z poprzednim okresem stanowi przyrost 100 zakładów (5,6%) i 1.130 robotników (2,4%).

Z nowozałożonych zakładów pracy zasługują na uwagę ze względu na większą ilość robotników: huta szklana w Jabłonie (szkło tafelowe) — 98 robotników; 5 przedsiębiorstw budowlanych, wykonywujących roboty ziemne i budowlane przy budowie Osiedla Łączności w Babcicach, które zatrudniały 500 robotników, oraz szwalnia dla bezrobotnych na Anopolu — 81 robotników.

Przeniesiono na teren II Okręgu: młotownię i zakłady mechan. „Parysów” z Warszawy — 50 robotników, Park I p. Lotniczego — 170 robotników; fabrykę haceli z Sosnowca — 220 robotników oraz kilkanaście mniejszych przedsiębiorstw.

Ponieważ na terenie Okręgu II, poza przemysłem spożywczym, na który przypada 52% zakładów i 37% ogółu robotników, nie ma specjalnie silnie rozwiniętych gałęzi pracy, zatrudniających większe ilości robotników, a przytem niema rozwiniętej produkcji, szczególnie wrażliwej na konjunktury sezonowe, jak np. przemysł włókienniczy—poważniejszych zmian w stanie zatrudnienia w ciągu roku nie było.

Młyny i cegielnie, b. liczne na terenie Okręgu, nie miały w dalszym ciągu możności wykorzystania pełnej zdolności produkcyjnej. Kampanja w cukrowniach przeważnie nie przekraczała 4-ch tygodni.

Z ogólnej liczby 46.888 robotników, zatrudnionych w roku sprawozdawczym, przypada: na mężczyzn — 80,3% (80,5)*); na kobiety — 17,6% (16,6); na chłopców — 1,6% (2,1) i na dziewczęta — 0,5 (0,8).

Praca nocna i w godzinach nadliczbowych. W okresie sprawozdawczym wydano 41 zezwoleń na pracę w godzinach nadliczbowych, w tem 32 dla cukrowni i palaczy w cegielniach; zezwolenia te dotyczyły 2.057 robotników. Na pracę nocną wydano 22 zezwolenia, obejmujące 244 robotników.

Działalność inspekcyjna. Z ogólnej liczby 1.774 zarejestrowanych zakładów zwiedzono 1.023, co stanowi 57,6%.

Wizytacyj łącznie z wizytacjami w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, dokonano 1.927; na jedną siłę inspekcyjną przypadało przeciętnie 192,7 wizytacji.

Liczba robotników, objętych wizytacjami, wynosiła 82,8%, nie były więc wizytowane przeważnie przedsiębiorstwa drobne, położone daleko od stacyj kolejowych i w miejscowościach, nieposiadających nawet komunikacji autobusowej.

Poważną przeszkodę do zwiększenia ilości wizytacji stanowi duża ilość spraw rolnych, zgłaszanych na Komisje Rozjemcze; na terenie 10-go Obwodu sprawy te stanowią przewagę czynności inspektora pracy.

Komisje. Udział obwodowych inspektorów pracy w komisjach przy otwarciu lub przebudowie zakładów pracy był b. mały, bowiem 93% tych komisji (w Urzędzie Wojewódzkim), przypadało na okręgowego inspektora pracy.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. W roku sprawozdawczym stosowany był w 50% system wydawania poleceń nakazowych, zlecenia zaś, wpisywane do książek do uwag inspektorów pracy, dotyczyły przeważnie drobniejszych wykroczeń, i stosowano je wówczas, kiedy istniała pewność, że będą bez nakazu usunięte.

W roku sprawozdawczym lekarz inspekcji pracy, przydzielony do Okręgów I i II, dokonał na terenie Okręgu II 135 wizytacji; wizytacje

* Cyfry w nawiasie dotyczą okresu poprzedniego.

te dotyczyły zakładów, gdzie stwierdzone były w latach ubiegłych, warunki pracy, szczególnie szkodliwe pod względem higieny. Były to zakłady, należące do różnych grup przemysłowych, lub też szereg zakładów, należących do jednej grupy. Taką grupę w roku sprawozdawczym stanowił przemysł garbarski. Zwizytowano ogromną większość zakładów garbarskich na terenie Okręgu II. Przemysł ten równorzędnie z kryzysem ekonomicznym wykazuje również liczne braki w zakresie urządzeń higienicznych. Zaobserwowano zjawisko, że większe garbarnie, w których udało się doprowadzić warunki higieniczno-sanitarne do stanu zadowalającego, są nieczynne, albo też likwidują się, i na ich terenie powstają dwie, a nawet trzy drobne garbarnie, których właściciele mają małe zrozumienie higieny pracy, i dlatego zarządzenia, dawane przy wizytacjach, obejmują rzeczy zasadnicze, jak umywalnie i szatnie, które przy poprzednich właścicielach już były. Stwierdza się również postępujące niszczenie się gmachów fabrycznych, wobec czego trzeba było dawać zarządzenia odnawiania podłóg i ścian. Jeszcze gorzej stan ten przedstawia się w drobnych garbarniach o typie chałupniczym, gdzie, ze względu na ubóstwo, niski poziom kulturalny i chroniczny brak pracy, — trudno coś z dziedziny higieny pracy przeprowadzić i utrzymać.

W dwóch garbarniach stwierdzono, że w tem samym pomieszczeniu była suszarnia i wykończalnia; ze względu na nadmierną temperaturę tego pomieszczenia, nakazano usunąć wykończalnię. W garbarni, gdzie stosowane jest moczenie skór w benzynie, polecono zastosować zamknięte naczynia i siłą wyciągową wentylację bezpośrednio nad stołem. Coraz szersze zastosowanie zyskuje metoda natryskowa nie tylko do malowania i lakierowania, ale również do obróbki skór, na przykład natryskiwanie formaliną.

Dmuchawki piaskowe, które są źródłem powstawania krzemicy płuc u robotników, są stosowane w postaci instalacji komorowych w czterech dużych fabrykach przemysłu metalowego. W jednej z tych fabryk, gdzie urządzenia takie były pod względem higienicznym złe, po wielu próbach zbudowano zabezpieczenie indywidualne robotnika od wdychania piasku. Przedstawia się ono, jako skafander w postaci luźnego, szczelnego hełmu aluminiowego z szybką do patrzenia; hełm jest przyśrubowany do kołnierza szczelnego, skórzanego kaftana, z związanymi rękawami przy stawie garstkowym, i ściągniętego w pasie pasem. Powietrze dopływa przez rurkę pod ciśnieniem zewnątrz i wychodzi przez odpowiedni wentyl. Robotnik tak zabezpieczony może pracować w komorze piaskowej nawet kilka godzin bez szczególnego zmęczenia. Robotnicy chętnie używają tych zabezpieczeń, jako rzeczywiście chroniących ich od pyłu piaskowego, czego nie można było powiedzieć o zabezpieczeniach dawnych. Urządzenia

te odfotografowano i opisano i polecono pozostałym fabrykom zainstalować to samo.

W fabryce sztucznego jedwabiu w Chodakowie zatruc siarczkiem węgla nie było; badani robotnicy siarczkowni, t. j. działu, gdzie siarczek węgla może im grozić, nie skarżą się na żadne przypadłości, spowodowane siarczkiem węgla, czują się dobrze, wyglądają mają zdrowy, i zmian chorobowych u nich nie stwierdzono.

W następnym co do szkodliwości dziale, mianowicie w przedzalni notowane są wypadki podrażnienia spojówek oka w ilości 66. Jest to ilość wyższa, niż w roku ubiegłym. Należy to tłumaczyć między innymi tem, że robotnicy, nauczeni doświadczeniem, zwracają się o pomoc lekarską w najlżejszych nawet wypadkach, co jest również intencją zarządu fabryki. Choroby te spowodowane są obecnością rozpylanego nad wanną kwasu siarkowego, którego ilość nadmiernie zwiększa się w razie złego funkcjonowania wentylatorów wyciągowych.

Zawartość siarkowodoru w salach pracy jest nieco mniejsza, niż w roku ubiegłym. Według danych, zawartych w księdze fabrycznej zapisów analiz powietrza, okazało się naprzykład, że w tak zwanej suchej metalni ilość siarkowodoru obniżyła się do 0,007 na 1 metr³; liczba tak niska dotąd nie była notowana.

Ilość zachorowań w tej fabryce nie jest wielka; na przykład w miesiącu październiku roku sprawozdawczego na 1.029 robotników, zatrudnionych w fabryce, było przeciętnie 19 chorych dziennie, co stanowi 1,8%, a w najbardziej szkodliwym dziale siarczkowni z 16-ma robotnikami zachorowań w tym miesiącu wcale nie notowano.

W fabryce celulozy we Włocławku została skasowana praca na placu przy oczyszczaniu kłoców drzewnych, dlatego że obecnie sprowadzają drzewo już oczyszczone. Wśród robotników tych w latach ubiegłych było dużo chorych z przeziębień do zapalenia płuc łącznie. Należy zanotować urządzenie i sprawę funkcjonowania kąpieliska fabrycznego z bardzo ładnie urządzonej natryskami i wannami, z których robotnicy rzeczywiście korzystają. Chorób, spowodowanych wdychaniem par związków siarki, nie notowano.

Wypadki ołowicy notowane były w fabryce akumulatorów pod firmą „Tudor”. Są to przeważnie nie zachorowania świeże, lecz recydywy dawnych zatruc i dotyczą robotników, zatrudnionych w dziale smarowni, t. j. przy wcieraniu w ażurowe płyty ołowiane masy, zawierającej związki ołowiu. Na uzdrowienie warunków pracy tego działu inspekcja pracy kładzie główny nacisk, i warunki te z roku na rok poprawiają się. W roku sprawozdawczym również należy zanotować dalsze ulepszenia. Przeprowadzono między innymi, że robotnicy w smarowni pracują stale w rękawicach gumowych. Stało się to możliwym dzięki temu, że skonstruowano rękawice gumowe z otworami na grzbienie dłoni. Obecnie robotnik może pracować

dłuższy czas i ręce mu się nie pocą i nie rozgrzewają nadmiernie, jak to miało miejsce przy rękawicach bez otworów. Robotnicy obecnie pracują z muslinowymi zasłonami na twarzy i na nosie, które nie są jednak praktyczne, i należy je traktować, jako próbę.

Stoły były pokryte płytami ebonitowymi, które jednak zawiodły pokładane w nich nadzieje, dlatego że masa, nie dając się łatwo zmywać, pozostawała przyschnięta i powodowała pył. Wobec tego, zastosowano obecnie płyty łupkowe, które daleko łatwiej dają się zmywać. Najważniejszym jednak krokiem naprzód w dziedzinie uzdrowienia pracy w smarowni jest używanie do smarowania masy rzadkiej zamiast gęstej i twardej dotychczasowej, która się kruszyła, łatwo wysychała, z czego powstawał pył. Obecnie przy stosowaniu masy rzadkiej, stale mokrej, ilość pyłu ogromnie się zmniejszyła. Żądanie tej zmiany wysuwane było przez inspekcję pracy oddawna. W roku sprawozdawczym administracja fabryki przebudowuje ten dział i ma urządzić — na wniosek inspekcji — zamiast obecnej betonowej podłogi, — podłogę klinkierową, która jest odporna na działanie masy, zawierającej kwas siarkowy i związki ołowiu.

Przy tej fabryce otwarto nowy dział wytwarzania akumulatorów bez ołowiu, mianowicie z niklu z tlenkiem kadmu. Akumulatory te w wielu, ale nie we wszystkich wypadkach mogą zastąpić akumulatory ołowiane. Tlenek kadmu dotąd nie spowodował żadnych zatruć.

Fabryka, używająca związków rtęci, kwasu pikrynowego i trotylu, w roku sprawozdawczym zatruc nie dała.

Robotnice, które pracowały od szeregu lat przy wyrobie masy wybuchającej, w skład której wchodzi piorunjan rtęci i antymon, zostały przeniesione do innej pracy; robotnice, zajęte przy tej pracy, obecnie są periodycznie zmieniane. W działach, które narażają robotnice na niebezpieczeństwo uszkodzenia oczu, są wydane dobre okulary, które muszą być obowiązkowo używane. Stwierdzono również używanie rękawic ochronnych przy odpowiednich pracach.

Z urządzeń sanitarno-higienicznych należy zanotować racjonalną przebudowę ustępów przy budynkach. Obecnie przykry zapach nie przenika już na sale pracy.

Fabryczna stołownia funkcjonuje w dalszym ciągu bardzo dobrze; frekwencja wynosi około 90% wszystkich robotników i pracowników umysłowych.

Jako pożyteczną nowość, którą zainicjowała dyrekcja fabryki, należy zanotować urządzenie kwietników przy poszczególnych budynkach. Kwietniki te oddano robotnicom, które je urządzają według swego gustu, a fabryka dostarcza potrzebnych do tego narzędzi, nasion i t. p. Robotnice po ukończeniu pracy w fabryce z ogromnym zapałem pracują przy kwiatkach. Administracja urządza konkursy i udziela na-

gród za najlepsze kwietniki. Praca i przebywanie na świeżym powietrzu jest bardzo wskazana wogóle, a w tym wypadku w szczególności, wobec tego, że robotnice w fabryce narażone są na ciągle wdychanie pary rtęci.

Poza inspekcjami lekarskimi, działalność inspekcyjna ogólna przedstawia się następująco:

Na terenie Okręgu II, znajduje się znaczna ilość cegielni, które, ze względu na sezonowy charakter produkcji, wizytowane są zazwyczaj w okresie letnim; niejednokrotnie w poprzednich latach było stwierdzone, że w cegielniach są tendencje do pewnych określonych wykroczeń ze strony kierownictwa, a mianowicie: nieprzestrzegania przepisów o pracy kobiet i młodocianych, niewydawania, względnie niedbałego prowadzenia książeczek obrachunkowych, niewywieszania cenników robocizny akordowej i regulaminów pracy, nieprzestrzegania czasu pracy, wydawania cegły oraz bonów do sklepów, zamiast wypłacania wynagrodzenia gotówką. W celu wykorzenia tych wykroczeń, z którymi inspekcja stale walczy od dłuższego czasu, rozestane było do wszystkich cegielni przed rozpoczęciem sezonowego wyrobu cegły pismo okólne, polecające ściśle przestrzeganie odnośnych wymagań i zakazów prawnych; przy wizytacjach sprawdzano, czy cegielnie zastosowały się do tych poleceń. Stwierdzono znaczną poprawę; w poszczególnych wypadkach niezastosowania się do wymagań przepisowych spisywano protokoły i nakładano kary w drodze administracyjnej.

W hutach szklanych główny nacisk inspekcja pracy kładzie przy wizytacjach na ściśle przestrzeganie przepisów o pracy kobiet i młodocianych, które to przepisy do niedawna w wielu wypadkach były przekraczane. Sprawy te zostały naogół uporządkowane; nieliczne stwierdzone wykroczenia były surowo karane w drodze administracyjnej (np. kierownik huty w Goławku ukarany został za zatrudnianie dzieci poniżej lat 15 na 4 tygodnie bezwzględniego aresztu).

W przemyśle metalowym w większych zakładach warunki pracy zarówno pod względem bezpieczeństwa, jak i higieny pracy są niezłe, a przy inspekcjach wydawane były jedynie zarządzenia, dotyczące poszczególnych maszyn lub urządzeń. W Polskich Zakładach Skody na Okęciu inspekcja pracy wystąpiła z inicjatywą zorganizowania przez Zarząd specjalnej służby bezpieczeństwa pracy, a to ze względu na stosunkowo znaczną liczbę nieszczęśliwych wypadków. Jakkolwiek wypadki w wymienionych zakładach nie były wynikiem jakichś karygodnych zaniedbań ze strony kierownictwa, to jednak poświęcenie specjalnej uwagi badaniu przyczyn okaleczeń i uszkodzeń, doznanych przez robotników w czasie pracy, niezawodnie wpłynie na zmniejszenie ilości wypadków. Zarząd Zakładów odniósł się przychylnie i ze zrozumieniem do inicjatywy inspektora pracy i nie-

zwłocznie zajął się tą sprawą, powierzając specjalnie nadzór nad bezpieczeństwem pracy i badanie wypadków przy pracy jednemu ze swych urzędników — techników.

Mirkowska Fabryka Papieru, w związku z żądaniem inspekcji pracy, przygotowuje instalację do odkurzania w szmaciarni; urządzenie to przyczyni się wybitnie do polepszenia warunków pracy w tym oddziale.

W młynach wydano znaczną liczbę zarządzeń, dotyczących zabezpieczenia pędni i przestrzegania środków ostrożności przy obsłudze tychże. Stwierdzić należy, że stan bezpieczeństwa pracy w młynach uległ w ciągu ostatnich paru lat — w związku z akcją inspekcji pracy — znacznej poprawie.

W pozostałych grupach przemysłu działalność inspekcyjna pozostawała w ramach normalnego dozoru i kontroli nad stosunkiem pracy oraz zapewnieniem robotnikowi należytych warunków zdrowotnych i bezpieczeństwa pracy.

Nieszczęśliwe wypadki. Jak widać z tablicy V, w roku sprawozdawczym miało miejsce 789 wypadków, w tem 31 śmiertelnych i 251 z utratą zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni.

Po odliczeniu wypadków w rolnictwie i w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, — na zakłady, znajdujące się w ewidencji inspekcji pracy, przypadało 481 wypadków, w tem 11 śmiertelnych. Z zestawienia liczby wypadków ze stanem zatrudnienia w Okręgu wynika, że 1 wypadek przypadł na 98 robotników, a jeden śmiertelny na 4.263 robotników.

Jeżeli wziąć pod uwagę, że 50% wypadków śmiertelnych i tyleż z niezdolnością do pracy na okres powyżej 4-ch tygodni przypada na rolnictwo, to, pomijając nawet część wypadków, zwłaszcza śmiertelnych, które nie wynikły z braku zabezpieczeń — należy stwierdzić, że praca w rolnictwie połączona jest z dużym niebezpieczeństwem, i wprowadzenie w życie przepisów z zakresu bezpieczeństwa pracy przy maszynach rolniczych jest sprawą pilną.

Poza rolnictwem największą ilość wypadków dał przemysł maszynowy i elektrotechniczny, na który przypada 27,5% ogólnej liczby wypadków w przemyśle; 50% tych wypadków spowodowały obrabiarki metali. Większość wypadków nie powodowała przeważnie dłuższej przerwy w zdolności do pracy, a z 2-ch wypadków śmiertelnych w tej gałęzi pracy jeden tylko (porażenie prądem) związany był ściśle z wykonywaną pracą.

Jako przyczyny wypadków śmiertelnych w rolnictwie ustalono: potłuczenie przez młocarnię, zgniecenie przez kierat, dźwiganie ciężaru, potłuczenie przez buhaja (2 wypadki), upadek z wozu, kopnięcie przez konia, przygniecenie ścinanem drzewem (2 wypadki), po-

tluczenie względnie zastrzelenie gajowych przez kłusowników (2 wypadki), przygniecenie ziemią, nagła śmierć z nieustalonej przyczyny, porażenie przez piorun, pęknięcie czaszki skutkiem upadku przy studni.

Wypadki śmiertelne w przemyśle i w zakładach, nieobjętych rejestrem, były spowodowane przez:

Pędnie: robotnik młyna wodnego został pochwycony przez łącznik wału transmisyjnego; robotnik młyna został pochwycony przez pas przy zakładaniu go (2 wypadki); w cukrowni wał pochwycił smarownika za ubranie; przy zakładaniu pasa w tartaku robotnik poślizgnął się i został pochwycony przez pas.

Porażenie prądem: robotnik podczas naprawy przewodów na słupie został porażony prądem i spadłszy zabił się.

Spadnięcie przedmiotów: kłoc spadł z wozu wskutek pęknięcia przewiązania i zabił woźnicę.

Jazdę: zderzenie jadącego na rowerze z samochodem; uderzenie w głowę obwożoną budką reklamową; uderzenie dyszlem kieratu w cegielni.

Ruch kolejowy: robotnik przy spinaniu wagonów upadł i został przejechany; robotnik, wracając do domu, wpadł pod pociąg (2 wypadki); maszynista kolejki wąskotorowej wskutek wykołajenia się parowozu został poparzony i zmarł nazajutrz.

Różne przyczyny: robotnik wpadł do rzeki przy rąbaniu lodu i utonął; konduktor kolejki dojazdowej zachorował na służbie i zmarł po godzinie.

Jako *wypadki charakterystyczne* zasługują na uwagę następujące:

Fornal wybił sobie oko batem z przywiązanym drutem telefonicznym; batem tym — jak się okazało — bił konie do krwi podczas wożenia nawozu.

W fabryce dykt i fornierów robotnik usiadł pod łuszczarką, która po przesunięciu pasa była jeszcze w biegu; pochwycony przez tryby, uległ zgruchotaniu prawego ramienia i okaleczenia boku; rękę amputowano, i po wyleczeniu się robotnik nadal pracuje w fabryce.

W wytwórni kabli podczas ołowienia kabla telefonicznego nastąpił wytrysk ołowiu z prasy, przyczem robotnik uległ oparzeniu twarzy gorącym ołowiem; pomimo zalania ołowiem znacznej części twarzy, poszkodowany uległ b. lekkiemu oparzeniu. Istnieje przypuszczenie, że robotnik ten miał twarz spoconą i pokrytą tłustą wydzieliną, tworzącą warstwę izolującą. Nazajutrz poszkodowany normalnie pracował.

Zgłaszanie doniesień o wypadkach. W roku sprawozdawczym doniesienia o wypadkach wpływały do obwodów w następujących terminach:

w 1-szym m-cu od daty wypadku	wpłynęło doniesień	444	(56,3%)
w 2-gim	"	159	(20,1%)
w 3-cim	"	64	(8,1%)
w 4-tym	"	34	(4,4%)
w 5-tym	"	26	(3,3%)
w 6 — 12	"	53	(6,7%)
po roku i później	"	9	(1,1%)

Wykroczenia, uwidocznione w 1-szej rubryce tablicy IV w ogólnej liczbie 3.740, stwierdzone były protokólnie; nie wchodzi tu te uchybienia, których usunięcie polecono bądź to przez wpisanie do księgi uwag, bądź też w formie pisma — bez sporządzenia protokołu i wydania nakazu.

W wyniku stwierdzonych protokólnie wykroczeń, uchybień i braków stosowane były: a) nakazy, polecające usunięcie wspomnianych uchybień z zagrożeniem rygorami karnymi, względnie przymusowem wykonaniem; b) kary administracyjne; c) pociąganie do odpowiedzialności karno-sądowej.

Nakazów wydano ogółem 560 z ogólną liczbą zleceń 3.240.

Kary z prawomocnych nakazów i orzeczeń karnych wyniosły w r. sprawozdawczym

zł. 3.015 i 14 dni aresztu, kary sądowe — zł. 7.575 i 123 dni bezwzględnej aresztu.

W kilku wypadkach inspektorzy pracy występowały z wnioskiem do starostów o pociąganie pracodawcy do odpowiedzialności karnej z art. 59 prawa o wykroczeniach za wstrzymywanie wypłat robotnikom; ukarani pracodawcy odwoływali się do sądu, a ponieważ inspekcja pracy nie przyjmowała już udziału w dalszym ciągu sprawy — ostateczne wyniki nie są znane.

W 2-ch tego rodzaju sprawach, dotyczących kilkudziesięciu robotników, starostwo dosyć dotkliwie ukarało przedsiębiorców; mianowicie 3-ch zarządców jednej fabryki ukarano po zł. 200 każdego, w innym zaś wypadku kierownik huty ukarany został grzywną 1.000 zł., a drugi — bezwzględnym aresztem na przeciąg 1 miesiąca.

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników								
	Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:							
		Doro- stych:		Mło- docia- nych			Doro- stych		Mło- docia- nych			Doro- stych		Mło- docia- nych			Doro- stych		Mło- docia- nych					
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt				
O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m									
III Górnictwo . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	36	—	—	—	36	—	—	—	—	—			
IV Przem. mineralny .	64	95	5	—	1	101	40	346	16	4	—	366	26	681	95	10	4	790	18	1122	251	7	6	1386
V Hutnictwo i mech. przerób metali. . .	8	14	1	—	—	15	5	57	3	—	—	60	2	34	6	—	—	40	2	125	—	—	—	125
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	64	99	1	19	1	120	43	350	—	32	—	382	13	340	26	27	—	393	9	601	38	12	—	651
VII Przem. chemiczny	7	7	2	—	—	9	11	113	14	—	—	127	3	76	6	1	—	83	7	353	119	6	—	478
VIII Przem. włókienniczy	14	17	7	—	3	27	9	43	25	1	—	69	5	67	124	—	1	192	3	85	119	6	13	223
IX Przem. papierniczy	6	7	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz. . .	17	33	—	—	—	33	11	122	4	1	—	127	4	91	7	—	—	98	3	133	41	—	—	174
XI Przemysł drzewny	108	172	—	5	1	178	61	589	20	24	4	637	9	242	12	3	—	257	9	573	28	1	—	602
XII Przem. spożywczy	644	1208	11	11	—	1230	231	1854	86	21	1	1962	30	700	95	1	—	796	6	265	83	7	5	360
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny .	23	31	11	6	—	48	7	30	15	1	5	51	5	64	75	1	17	157	1	81	—	—	—	81
XIV Przem. budowlany	5	13	—	—	—	13	11	121	—	1	—	122	7	233	—	—	—	233	8	565	—	—	—	565
XV Przem. poligraficzny	38	66	—	9	—	75	5	27	17	7	1	52	3	54	14	5	2	75	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczno- ści publicznej . . .	44	98	1	—	—	99	22	198	10	8	—	216	4	105	46	1	—	152	3	123	66	—	—	189
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	1	6	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	36	—	—	—	36	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gosp., jad- łodajnie i usł. osob.	—	—	—	—	—	—	2	10	7	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakł. widowiskowe	1	3	—	—	—	2	1	5	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczy . .	1043	1863	39	50	6	1950	460	3871	217	100	11	4199	113	2759	506	49	24	3338	69	4026	745	39	27	4834
OGÓŁEM w okresie poprzednim	929	1668	35	48	9	1766	483	3939	280	149	17	4385	119	3068	404	54	15	3541	60	2967	873	77	28	3945
RÓŻNICA w por. z okr. poprzedn. (+)	+ 114	+ 195	+ 4	+ 2	+ 3	+ 198	- 23	- 68	- 63	- 49	- 6	- 186	- 6	- 309	- 102	- 5	- 9	- 203	+ 9	+ 1059	- 128	- 38	- 4	+ 889

Liczba folwarków ponad 50 hektarów przestrzeni

C A I.

czynne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:									
Liczba robotników:						Liczba robotników:						W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W okresie sprawozdawczym	W t e m:				W okresie poprzednim	W t e m:			
Doro-słych:		Młó-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:		Młó-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:					Młó-docia-nych		Doro-słych:			Młó-docia-nych			
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet				Chłopców	Dziewcząt	Mężczyzn	Kobiet		Chłopców	Dziewcząt		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	36	36	—	—	—	36	36	—	—	—	—
35	4261	1378	198	33	5870	—	—	—	—	—	183	180	8513	6505	1745	219	44	8332	6261	1660	339	64	
3	624	185	15	20	844	1	547	333	—	—	21	18	1964	1401	528	15	20	1174	877	274	22	1	
8	1477	68	44	—	1589	2	1746	80	29	2	1857	139	126	4992	4613	213	163	3	4567	4139	203	216	9
6	621	546	2	—	1169	1	573	542	2	2	1119	35	34	2985	1743	1229	11	2	3003	1763	1176	16	48
—	—	—	—	—	—	1	1049	1334	8	46	2437	32	33	2948	1261	1609	15	63	2749	1282	1326	25	116
2	276	51	—	—	327	2	1251	245	—	—	1496	10	11	1830	1534	296	—	—	2303	1942	353	6	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	36	432	379	52	1	—	391	358	40	—	—
3	271	188	—	—	459	—	—	—	—	—	—	190	178	2133	1847	243	33	—	2282	2001	250	26	5
2	161	90	—	—	251	14	11136	1577	191	59	12963	927	892	17562	15324	1942	231	65	18591	16389	1986	240	76
1	85	69	1	6	161	—	—	—	—	—	—	37	34	498	291	170	9	28	457	184	237	20	16
5	719	—	—	—	719	—	—	—	—	—	—	36	18	1652	1651	—	1	—	458	450	—	8	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46	36	202	147	31	21	3	214	158	20	30	6
3	354	64	—	—	418	—	—	—	—	—	—	76	75	1074	878	187	9	—	1152	957	175	20	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	6	6	—	—	—	6	6	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	36	36	—	—	—	36	36	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	17	10	7	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—
68	8849	2639	260	59	11807	21	16302	4111	230	109	20752	1774	—	46888	37670	8257	728	253	—	—	—	—	—
60	7896	2357	379	56	10688	23	17301	3659	261	218	21439	1674	—	45758	36839	7608	968	343	—	—	—	—	—
+	8	953	282	119	3	1119	—	2	999	452	31	109	687	+100	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+1130	+831	—659	—240	—110	—	—	—	—	—

ogólnej: 3.170 z liczbą robotników stałych: 82.763.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
1. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:						Liczba wizytacji:					
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	Ogólna	w tym:			
					1 raz	2 razy	więcej razy				w zakładach zatrudniają:	w nocy i w dni świąteczne	z powodu nie-szczęśliwych wypadków	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	3170	82763	1	0,03	1	—	—	40	—	1	—	1	—	—
III Górnictwo	1	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	183	8513	128	70,0	73	23	32	7817	91,8	250	78	172	1	—
V Hutnic. i mech. przerób metali	21	1964	20	95,2	7	6	7	1848	94,1	40	20	20	—	—
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	139	4992	99	71,2	54	30	15	4755	95,3	174	98	76	—	—
VII „ chemiczny	35	2985	34	97,1	13	9	12	2889	96,8	82	26	56	—	—
VIII „ włókienniczy	32	2948	28	87,5	15	5	8	2897	98,3	82	25	57	3	—
IX „ papierniczy	10	1830	9	90,0	4	1	4	1824	99,6	26	1	25	—	1
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	35	432	30	85,7	11	15	4	415	96,0	53	40	13	—	—
XI „ drzewny i snycerski	190	2133	127	66,8	67	46	14	1837	86,1	211	167	44	1	3
XII „ spożywczy	927	17562	423	45,6	292	98	33	11712	66,6	599	524	75	24	5
XIII „ konfetc. i galanter.	37	498	24	65,0	18	5	1	434	87,1	31	21	10	—	—
XIV „ budowlany	36	1652	23	64,0	20	3	—	1495	90,5	26	6	20	—	—
XV „ poligraficzny	46	202	36	78,3	20	13	3	181	89,6	55	51	4	—	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej	76	1074	36	47,4	26	9	1	667	62,1	47	44	3	2	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	1	36	1	100,0	—	—	1	36	100,0	3	—	3	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	2	17	2	100,0	1	1	—	17	100,0	3	3	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	2	8	2	100,0	2	—	—	8	100,0	2	2	—	—	—
OGÓŁEM			¹⁾	²⁾				¹⁾	²⁾	¹⁾				
w okresie sprawozdawczym	4944	129651	1023	57,6	624	264	135	38872	82,8	1685	1106	579	31	9
OGÓŁEM														
w okresie poprzednim	4870	129404	926	54,7	533	241	152	40794	87,6	1640	1104	536	26	9
RÓŻNICA														
w porówn. z okr. popr. (±)	+74	+247	+97	-2,9	+91	+23	-17	1922	-4,3	+45	+2	+43	+5	—

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakł., objętych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kolaudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinii
I i II	—	—	—
III	—	—	—
IV	1	1	14
V	—	—	1
VI	2	2	13
VII	—	—	13
VIII	—	—	2
IX	1	1	3
X	—	—	3
XI	—	—	12
XII	3	3	36
XIII	—	—	—
XIV	—	—	—
XV	—	—	—
XVI	—	—	5
XVII	—	—	5
XVIII	—	—	1
XIX	—	—	—
XX	—	—	—
	7	7	108
	13	13	69
	-6	-6	+39

¹⁾ Prócz powyższych w 225 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, dokonano 242 wizytacji, obejmujących 3304 robotników.

²⁾ Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

TABLICA III-a.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy
i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																W okresie sprawozdawcz.:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych					
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, surowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych		innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	2	—	1	2	—	—	—	1	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	13	—	4	—	—	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IV Przemysł mineralny	4	—	11	5	2	4	—	20	34	28	2	16	9	2	14	10	—	4	—	10	16	191	93	218	59	70
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	—	2	3	—	5	5	5	—	2	1	1	4	4	—	—	—	—	7	39	27	28	—	11	
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	—	13	13	6	21	7	16	50	19	12	4	—	11	6	—	—	—	—	11	47	238	88	154	59	63
VII " chemiczny	—	—	7	12	—	2	1	9	19	9	1	5	1	4	8	2	—	—	—	1	11	92	27	112	5	80
VIII " włókienniczy	—	—	6	6	2	1	1	8	11	14	—	9	1	4	2	7	—	—	—	1	13	88	35	56	26	41
IX " papierniczy	—	—	—	—	2	—	—	12	2	—	5	—	—	1	1	—	—	—	—	—	5	29	13	74	43	8
X " garbarski i przetw. zw.	—	—	4	5	—	5	5	8	16	10	2	3	4	—	5	—	—	—	—	4	24	95	20	57	7	15
XI " drzewny i snycerski	—	—	15	9	3	4	3	22	39	32	7	12	5	—	5	2	—	—	—	13	40	212	116	147	53	68
XII " spożywczy	—	2	59	17	9	6	20	15	99	51	3	41	6	1	4	7	1	—	—	24	208	574	231	448	158	203
XIII " konfiec. i galanter.	—	—	—	2	2	1	—	6	8	8	—	1	2	—	1	1	—	—	—	10	48	35	32	19	22	
XIV " budowlany	6	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	5	4	20	1	4	4	
XV " poligraficzny	—	—	2	3	7	1	3	15	21	—	1	3	—	1	1	—	3	—	—	3	23	87	36	127	38	38
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	2	1	—	2	—	9	6	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—	2	7	33	11	34	5	11
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	3	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	1	2	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	3	11	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	12	2	122	79	33	50	41	109	321	206	17	112	37	17	57	40	1	19	—	76	422	1773	733	—	—	630
OGÓŁEM w okresie poprzednim	2	1	49	92	44	41	41	90	242	234	11	71	36	16	46	43	7	34	—	67	331	1498	472	—	—	414
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	+ 10	+ 1	+ 73	+ 13	+ 11	+ 9	— 19	+ 19	+ 79	+ 28	+ 6	+ 41	+ 1	+ 1	+ 11	+ 3	+ 6	— 15	—	+ 9	+ 91	+ 275	+ 261	—	—	+ 216
OGÓŁEM zleceń wykonanych	1	1	26	42	13	19	19	41	94	94	1	43	7	6	10	31	—	26	—	30	126	—	—	—	—	—

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:													W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych				
	kotłów i przewodów parowych	silników	peśni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przevożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw		Ogółem zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	w tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	4	7	26	—	4	—	—	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IV Przemysł mineralny	3	4	45	2	—	1	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	103	72	98	17	47	
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	1	14	1	—	2	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	33	26	11	2	3	
VI Przemysł maszynowy i elektrotech.	4	3	57	13	—	37	22	6	—	—	17	—	—	—	—	—	234	94	134	74	33	
VII „ chemiczny	3	3	8	2	—	1	1	—	—	—	4	—	—	—	—	—	10	5	14	2	36	
VIII „ włókienniczy	—	3	16	—	1	—	—	1	2	—	1	—	—	—	—	—	11	2	7	3	39	
IX „ papierniczy	1	1	25	2	1	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	5	6	54	
X „ garbarski i przetw. zwierz.	2	—	8	3	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	14	5	9	3	50	
XI „ drzewny i snycerski	13	4	86	7	—	4	72	3	—	—	13	—	—	—	—	—	13	16	33	30	294	
XII „ spożywczy	10	64	524	59	30	6	—	78	—	—	48	—	—	1	76	85	243	102	1326	827	797	
XIII „ konfekcyjny i galanter.	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XV „ poligraficzny	—	1	—	2	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	5	13	5	—	—	1	1	—	—	—	—	—	5	1	7	4	42	22	30	2	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telef.	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
XIX Przem. hotel., szynk. i usług osobis.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	36	91	799	98	33	51	100	100	2	—	92	—	2	173	144	364	210	2295	1288	—	—	859
OGÓŁEM w okresie poprzednim	36	54	531	62	24	50	67	64	1	—	88	1	4	104	73	268	81	1508	718	—	—	652
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±)	—	+ 37	+ 268	+ 36	+ 9	+ 1	+ 33	+ 36	+ 1	—	+ 4	—	+ 1	+ 69	+ 71	+ 96	+ 129	+ 787	+ 570	—	—	+ 207
OGÓŁEM zleceń wykonanych	17	36	321	38	6	14	33	54	1	—	55	1	1	53	35	154	40	—	—	—	—	—

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy,
ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2	—	1	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	57	—	—	314	15	8	3	25	51	473	265	573	194	292
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	3	—	—	29	—	1	1	1	—	35	20	29	4	9
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	16	—	2	194	5	4	6	16	16	259	113	227	65	177
VII „ chemiczny	10	2	3	41	—	—	1	1	6	64	6	93	11	61
VIII „ włókienniczy	8	—	—	69	2	—	2	5	16	102	52	120	52	97
IX „ papierniczy	—	—	—	3	—	—	—	1	—	4	1	53	40	5
X „ garbarski i przetwor. zwierzęc.	5	—	—	27	—	—	—	6	1	39	10	86	12	80
XI „ drzewny i snycerski	31	—	3	265	13	3	—	25	10	350	192	321	128	162
XII „ spożywczy	85	2	3	570	5	2	1	48	50	766	410	1009	326	308
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	3	—	13	56	2	5	—	5	6	90	67	69	40	33
XIV „ budowlany	8	—	—	31	1	—	—	5	3	43	24	20	14	—
XV „ poligraficzny	6	—	3	43	—	4	—	2	13	71	32	131	44	27
XVI Zakłady użyteczności publicznej	8	1	—	60	1	1	—	2	1	74	26	104	20	56
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	1	1	—	9	—	—	—	—	—	11	—	7	—	—
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	2	—	1	6	—	—	—	—	—	9	1	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	2	—	—	4	—	—	—	—	2	8	—	—	—	—
OGOŁEM w okresie sprawozdawczym	245	6	28	1722	44	28	14	142	176	2405	1219			1307
OGOŁEM w okresie poprzednim	218	7	10	2195	78	34	46	146	109	2843	1050			854
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	+27	-1	+18	-473	-34	-6	-32	-4	+67	-438	+169			-453
OGOŁEM zleceń wykonanych	81	8	—	999	15	26	19	81	78					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																				Następstwa:				
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, zórawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materie zapalne, trujące, gorące i żrące	Zalamanie się rusztołów, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztołów, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	OGÓŁEM WYPADKÓW	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																		
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	1	—	—	—	30	11	—	—	—	3	1	22	14	19	83	—	—	11	32	227	15	139	73	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	1	—	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	11	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	1	1	66	6	3	—	—	—	—	3	1	2	3	2	1	18	—	3	—	12	10	132	2	3	122
VII " chemiczny	—	1	4	—	4	3	—	—	—	—	—	7	2	2	3	4	—	—	—	1	4	38	—	6	32
VIII " włókienniczy	—	6	—	4	2	22	—	—	1	2	3	—	1	14	2	4	—	—	—	2	2	88	—	1	87
IX " papierniczy	—	1	—	2	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X " garbarski i przet. zw.	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XI " drzewny i snycerski	—	—	—	12	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XII " spożywczy	1	7	1	1	2	—	1	—	—	1	1	2	1	5	9	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIII " konfekc. i galanter.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV " budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	5	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XV " poligraficzny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	3	18	83	30	31	25	30	13	5	9	5	20	14	65	42	85	110	22	4	51	124	789	31	251	507
OGÓŁEM w okresie poprzednim	6	26	66	23	31	23	23	16	7	9	6	21	24	60	55	102	84	15	3	46	131	777	34	282	461
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (±)	3	8	+17	+7	—	+2	+7	-3	-2	—	-1	-1	-10	+5	-13	-17	+26	+7	+1	5	-7	+12	-3	-31	+46

Uwaga. Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 789 wypadków—306 wypadków (w tem 20 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

O K R Ę G III.

WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE.

Stan zatrudnienia. Według rejestrów inspektorów pracy, w roku sprawozdawczym w zakładach przemysłowych na terenie województwa łódzkiego zatrudnionych było 141.187 robotników, w czym: *mężczyzn*—79,286 (56,2%), *kobiet* 59.000 (41,7%), *chłopców* 2.066 (1,5%), oraz *dziewcząt* 835 (0,6%).

Notowany od r. 1928 spadek stanu zatrudnienia uległ zahamowaniu, i pod koniec roku sprawozdawczego obserwujemy dość znaczny wzrost ogólnego stanu zatrudnienia — o 8.545 robotników (6,4%), a w przeważającym na terenie III Okręgu przemyśle włókienniczym wzrost ten dochodzi do 8,3%. Niektóre jednak grupy zatrudnienia, np. przemysł mineralny, chemiczny i budowlany, wykazują dalszy spadek stanu zatrudnienia — o 4 do 13%.

Przemysł włókienniczy, który na początku roku sprawozdawczego był czynny z ograniczoną liczbą robotników przeciętnie po 4 dni w tygodniu, po ogólnym strajku marcowym zaczął bardzo intensywnie zwiększać stan uruchomienia i we wrześniu oraz październiku 1933 r. prawie wszystkie fabryki włókiennicze były czynne pełny tydzień ze zwiększoną przeciętnie o 20% załogą robotniczą. Pod koniec roku w okresie świąt Bożego Narodzenia nastąpiło dość znaczne osłabienie ruchu fabryk włókienniczych, jednak bez porównania mniejsze niż w roku poprzednim.

Pozostałe grupy przemysłowe, słabo reprezentowane na terenie III Okręgu, miały naogół zmienną konjunkturę, cokolwiek lepszą niż w roku 1932.

Liczba zarejestrowanych czynnych *zakładów* pracy wynosiła pod koniec roku sprawozdawczego 3.975 i w porównaniu z rokiem 1932 zwiększyła się o 601. Największy przyrost (o 375) wykazuje grupa zakładów, zatrudniających do 4 robotników, oraz grupa zakładów, zatrudniających 5 do 19 robotników (przyrost 223). Wymienione grupy uległy zwiększeniu kosztów zakładów, zatrudniających 50 do 499 robotników. Na jeden nowopowstały zakład przypada przeciętnie 4 robotników.

Rozdrabnianie się zakładów, zwłaszcza w przemyśle włókienniczym, ma łączność z istnieniem t. zw. przemysłu anonimowego. Ta forma przemysłu polega na finansowaniu bezpośredniej produkcji z pominięciem jakichkolwiek inwestycji; mnoży się więc t. zw. przemysł zarobkowy, wytwarzający ściśle na zamówienie. Dalszym procesem tego jest to, że posiadacz urządzenia fabrycznego (przedewszystkiem tkalni) sam fabryki nie prowadzi, a oddaje ją w dzierżawę—często tylko po kilka krosien—pojedynczemu przedsiębiorcy i na krótkie terminy, rzadko przekraczające rok kalendarzowy. Oczywiście taki dzierżawca stara się na wszystkich frontach prowadzić gospodarkę rabunkową i w pierwszym rzędzie gra na zwłokę; albo przed końcem dzierżawy zupełnie nie zostanie ujawniony, albo uniknie powtórnej sprawdzającej rewizji, albo wreszcie przed nadejściem władz egzekucyjnych zniknie z horyzontu jako firma.

Z pod ewidencji i nadzoru inspektorów usuwała się nadal cała niemal dziedzina rozposzechnionej na terenie III Okręgu pracy chałupniczej, oraz większości drobnych warsztatów rzemieślniczych, zatrudniających pracowników najemnych.

Działalność inspekcyjna polegała, jak i w latach ubiegłych, na wizytacjach normalnych, mających na celu stwierdzenie, czy w zakładach pracy są przestrzegane obowiązujące przepisy bezpieczeństwa, higieny i ogólnej ochrony pracy, — na wizytacjach nocnych, mających na celu stwierdzenie, czy uruchomione w porze nocnej zakłady posiadają odnośne zezwolenia Ministerstwa Opieki Społecznej, a w razie posiadania zezwolenia, czy nie stosują 12-godzinnej pracy dwóch zmian dziennych oraz czy nie zatrudniają w porze nocnej kobiet i młodocianych, — wreszcie na wizytacjach, dokonywanych na wniosek Wydziału Przemysłowego celem sprawdzenia wykonania zarządzeń, postawionych przez władze przemysłowe przy zatwierdzeniu projektu urządzenia zakładu. O wynikach tych ostatnich wizytacji inspektor pra-

cy zawiadania Wydział Przemysłowy, ew. z wnioskiem o ukaranie, jeżeli zarządzenia nie zostały wykonane.

Ogółem w roku sprawozdawczym dokonano 2.222 wizytacji zakładów przemysłowych, z tego w porze nocnej 239 oraz z powodu nieszczęśliwych wypadków 31. Ponieważ niektóre zakłady wizytowano dwa i więcej razy, liczba zwiedzonych zakładów była mniejsza od ilości wizytacji i wynosiła 1.438. Przeciętna ilość wizytacji, przypadających na 1 siłę inspekcyjną w okręgu, wynosiła w roku sprawozdawczym 222.

W porównaniu z rokiem poprzednim liczba wizytacji zmniejszyła się o 15%. Fakt ten ma uzasadnienie w tem, że rok sprawozdawczy mocno absorbował siły inspekcyjne działalnością rozjemczą w przemyśle włókienniczym przy załatwianiu zatargów, powstałych na tle niehonorowania umowy zbiorowej.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. Akcja nakazowa. Przy wydawaniu poleceń zasadniczo był stosowany system nakazowy: w sprawach bezpieczeństwa, higieny i ewidencyjnych (księgowość, regulaminy) — 83% poleceń wydano w formie nakazów. Spraw sądowych o niewykonanie nakazów było 7 i jedna o utrzymywaniu fabryki w stanie, zagrażającym bezpieczeństwu robotników. Z tych spraw dwie zostały przez sąd uchylone, gdyż obwinionym udało się przekonać sąd, że sprawa dotyczy tylko sposobu wykonania, a nie samego wykonania; w pozostałych sprawach wymierzono kary od 100 do 500 złotych.

Choroby zawodowe. Zawodowe ostre zapalenia spojówek występowały mniej lub więcej masowo wśród robotników przedzalni wiskozy.

Fakt ten został szczegółowo opisany przez kierownika lekarskiej inspekcji pracy w dziele „Higiena Pracy” na str. 34 niniejszego rocznika.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy. Ogólna liczba wypadków, jakie miały miejsce w roku sprawozdawczym w przemyśle i rolnictwie, wyniosła 3.265 i była o 7% wyższa, aniżeli w roku poprzednim; zwiększyła się również o 23% liczba wypadków śmiertelnych przy ogólnej liczbie 43, z czego 10 w rolnictwie i 10 w przemyśle włókienniczym. Zwiększenie liczby wypadków daje się wytłumaczyć powiększeniem stanu zatrudnienia i przepracowanych robotniko-godzin.

Prawie 70% wypadków zaszło w fabrykach włókienniczych. Przyczyny wypadków były różne, w zależności przedewszystkiem od rodzaju produkcji. Tak więc większość wypadków w przedzalniach, tkalniach i wykończalniach zdarzyła się przy obsłudze maszyn włókienniczych.

Poza tem zaszły również cały szereg wypadków, spowodowanych nie przy maszynie, lecz w związku z czynnościami pomocniczymi, a więc przy ładowaniu, wyładowaniu, dźwiga-

niu, podnoszeniu i transportowaniu towarów i surowców. Nie mniej wypadków spowodował upadek ze schodów, z drabin, względnie na równej powierzchni wskutek potknięcia się robotnika, bądź to na sali fabrycznej, bądź też na dziedzińcu fabrycznym.

Nieproporcjonalnie dużo wypadków śmiertelnych przypada na rolnictwo. Inspektor Pracy 17 Obwodu, zabierając głos na zjazdach wójtów, sołtysów, oraz na posiedzeniach Kaliskiego Sejmiku Powiatowego, zawsze kładzie duży nacisk na kontrolę nad kieratami, sieczkarniami oraz na uświadamianie pracowników, jak winni się obchodzić ze zwierzętami, aby nie byli narażeni na niebezpieczeństwo.

Z charakterystycznych wypadków śmiertelnych, można wymienić następujące:

Dwa wypadki przy zeszywaniu pasa zdjętego z koła pasowego, lecz z pozostawieniem go na obracającym się wale. Jeden robotnik trzymał pas, stojąc tyłem do obracającego się wału, a drugi dokonywał zszywania; w pewnej chwili robotnik, trzymający pas, poczuł, że coś pas podrywa i zakomunikował o tem szyjącemu, lecz w chwili, kiedy ten drugi starszy robotnik powiedział „rzucaj pas”, już robotnik, trzymający pas, był razem z pasem nawijany na obracający się wał. Były to typowe wypadki wykroczenia przeciwko art. 72 „Przepisów o środkach bezpieczeństwa”. W obydwóch wypadkach było polecone wywieszenie „przepisów”; postawiono wnioski o pociągnięcie do odpowiedzialności w jednym wypadku 2-ch kierowników technicznych, w drugim wypadku właściciela — za nieprzestrzeżenie udzielonych im poleceń. Na życzenie inspektora pracy — firma, sprzedająca księgi fabryczne przepisowe, wydrukowała oddzielnie art. 72 „przepisów”, i żąda się dodatkowego wywieszania tych ogłoszeń w fabryce.

Na pile tarczowej rznięto deski na łaty; jeden robotnik podawał 5-metrowe deski na piłę, a drugi poza piłą odbierał deskę i łatę; deskę przesunął po stole piły dla następnych cięć, a łatę przenosił ponad tarczą i odrzucał w bok. Jedna łąta złamała się na sęku i koniec jej oparł się na zębach piły tarczowej; robotnik, odbierający łatę, pociągnął ją ku sobie, lecz piła, obracająca się 1.200 razy na minutę, urwała złamany koniec łąty i, odrzuciwszy go po stycznej, ugodziła nim w lewą pierś robotnika, stojącego przed piłą. Uderzenie spowodowało krwotok i śmierć. Tarcza piły zwierzchu nie była osłonięta wbrew poleceniu. Postawiono wniosek o pociągnięcie do odpowiedzialności kierownika.

Wyładowywanie kłoców (długości 9 metrów) z wagonu na bocznicę firma oddaje swoim robotnikom akordowo. Jeżeli wagon jest naładowany kłocami powyżej kłonic i taki czub jest związany i utrzymany łańcuchami — rozładowanie wymaga szczególnych środków ostrożności i powinno być wykonywane pod kierunkiem doświadczonej osoby. Jeden z takich wa-

gonów wzbudził szczególne obawy u robotników. Robotnicy dali znać firmie, że proszą o pomoc. Dyrektor techniczny firmy i zarazem współwłaściciel odpowiedział, że nie mają się o co troszczyć, bo jak będzie wypadek to się wezwie pogotowie ratunkowe. Przy rozładowaniu jeden z kłoców przeważał się poza wagon, robotnik, stojący na wierzchu wagonu, nie spostrzegł tego i nie zdążył przez kloc przeskoczyć. Kloc podrzucił go dogóry i odrzucił w bok. Robotnik spadając nabił się na żelazny pręt stojącej obok zwrotnicy kolejowej. Sąd skazał dyrektora firmy na 6 miesięcy więzienia z zawieszeniem kary na 5 lat. Inspektor pracy polecił firmie sporządzić przyrząd, który pozwala na rozładowywanie „czubów” wagonu bez potrzeby znajdowania się robotników na wagonie w chwili jego rozładowywania. Przyrząd okazał się dobrym.

Robotnik spadł z IV piętra w otwór na windę w klatce schodowej budującego się domu i zabił się. Otwór na całej długości schodów nie był zabezpieczony poręczami, ani ogrodzeniami. W chwili wypadku budowa odbywała się bez dozoru technicznego. Postawiono wniosek o pociągnięcie do odpowiedzialności współwłaścicieli budującego się domu.

Przy budowie domu mieszkalnego, wykop na fundamenty był robiony w ziemi sypkiej. Dla zabezpieczenia przeciw obsypywaniu się ziemi robiono mocne oszalowanie boków balami i rozpórkami. W pewnej części robót, chcąc sobie ułatwić poruszanie się w wykopie, pomocnik murarski usunął jedną rozpórkę, całe oszalowanie zawałiło się i śmiertelnie przygniotło drugiego robotnika. Niebezpieczne te roboty były prowadzone bez należytego dozoru. Był postawiony wniosek o pociągnięcie do odpowiedzialności głównego kierownika robót i podmajstrzego murarskiego.

Kotłowy, dla rozprowadzenia pary po komunikacji, zbyt pochopnie otworzył zawór na głównej rurze; woda, prawdopodobnie zebrana w garnku zaworu, gwałtownym uderzeniem wyrwała pokrywę zaworu, i wybuch pary spowodował śmierć kotłowego.

Palacz centralnego ogrzewania w jednym z domów po dwóch dniach postoju nie mógł należycie rozpaść ognia w palenisku kotła Ströbla z powodu braku ciągu w przewodach. Chciał wywołać ciąg rozpaleniem słomy w głównym kanale dymowym; w tym celu otworzył drzwiczki do głównego komina, lecz nagromadzony już w kanale gaz otoczył palacza i, nim zdążył uciec, zadusił go. Urządzenie kotłowni nie budzi zastrzeżeń. Charakterystyczne, że tejsze zimy palacz kilka tygodni nocował w tem pomieszczeniu i zaniechał tego jedynie wobec sprzeciwu zarządu domu. Przypuszczalna przyczyna — zanieczyszczenie przewodów dymowych popiołem i niewyczyszczenie ich w porę.

Robotnik, będąc nachylony przy naprawie motaka w przędzalni, uderzył się o ten motak w głowę, przyczem nastąpił krwotok z nosa.

Wypadek ten, początkowo zdawałoby się błahy, spowodował nazajutrz dalsze krwotoki tak silne, że należało poszkodowanego przewieźć do szpitala, gdzie po 12 dniach życie zakończył.

Poszkodowany wszedł na stopnie za maszynę (pralnicę zwojową) w bielniku, celem smarowania łożysk i podsypywania pasa kalafonją podczas biegu maszyny. W trakcie tej czynności prawdopodobnie potknął się i upadł, doznając uszkodzenia prawej strony twarzy, prawej ręki i prawej nogi, co spowodowało po dłuższym pobycie w szpitalu śmierć. Wobec tego, że świadków wypadku nie było, — trudno ustalić bliższe jego okoliczności.

Robotnik, zatrudniony w oddziale bielnika przy kadzi do prania odpadków bawełnianych, przez nieostrożność wpadł do tejsze kadzi, napełnionej wrzątkiem. Wypadek nastąpił dlatego, że kadź nie była ogrodzona. Poparzenie było tak silne, że spowodowało śmierć.

Wykroczenia. Liczba wykroczeń, podlegających karom administracyjnym i sądowym, cokolwiek zmniejszyła się i ma dążność do dalszego zmniejszania się. Da się to wytłumaczyć rygorystycznym stosowaniem przepisów i wysokimi karami, jeżeli chodzi o przekroczenie przepisów o czasie pracy. Jednakże liczba wykroczeń jest znaczna i należą one do dwóch rodzajai: 1) nieprawidłowe prowadzenie przepisowych ksiąg lub książeczek obrachunkowych, bądź zupełne niewydawanie tych ostatnich, 2) przekroczenie ustawy o czasie pracy.

Pierwsze dotyczą tkalni zarobkowych, których właściciele — w dążeniu do potania produkcji na drodze swoistej, acz nieprawnej kalkulacji, — starają się obniżyć płace robotnicze, nie rejestrować robotników w ubezpieczalniach i wobec tego w różne sposoby unikają t zw. *ewidencji robotników i uwidoczniania ich zarobków*. Jest to też jeden z objawów anonimowego przemysłu, i tępienie tych wykroczeń ma znaczenie nawet społeczne.

Przekraczanie *ustawy o czasie pracy* dotyczyło pończoszarni kotonowych i przędzalni wigonjowych, których właściciele pragnęli wykorzystać solidarnie zobowiązanie się członków związków, do których należeli, do niestosowania pracy nocnej. Poza tem zanotowano wiele wykroczeń przeciwko pracy w niedziele i święta w piekarniach żydowskich i zakładach fryzjerskich (protokoły policyjne). Wysokie kary, nakładane orzeczeniami karnymi, i zatwierdzenie tych kar przez sąd pracy powstrzymują od powtórnych wykroczeń. W roku sprawozdawczym przeprowadzono w porozumieniu ze związkami robotniczymi masowe rewizje w piekarniach i warsztatach masarskich, a w porozumieniu ze związkami przemysłowców — masowe rewizje nocne w pończoszarniach, przędzalniach zgrzebnych i skręcalniach zarobkowych.

Oddzielne omówienie należy się działalności o *utrzymanie płac w przemyśle włókienniczym na poziomie umowy zbiorowej*, co było

równoznaczne z walką o utrzymanie normalnej pracy i nawet spokoju w tym przemyśle. Stan bezumowny w przemyśle włókienniczym, trwający od maja 1932 roku, wytwarzał stały niepokój, gdyż robotnicy, nie mając oparcia w jakichkolwiek normach przy coraz to następujących zniżkach płac, przystępowali do t. zw. włoskiego strajku t. j.—przerywali pracę, lecz nie opuszczali murów fabryki. Umowa zbiorowa z kwietnia 1933 roku miała temu położyć kres (oczywiście jeżeli będzie przestrzegana) a doniosła jej wartość polegała na tem, że została zawarta przez wszystkie zrzeszenia przemysłowców, niezrzeszeni zaś przemysłowcy pojedynczo i we własnym imieniu podpisywali zobowiązania na podporządkowanie się normom umowy zbiorowej. Po miesięcznym strajku w marcu, praca w przemyśle włókienniczym potoczyła się równo, lecz dawne nawyki do wyłamywania się od norm umowy zbiorowej już po paru miesiącach zaczęły dawać się we znaki robotnikom, aż wreszcie zaczął się objaw masowy łamania umowy — głównie w przemyśle niezrzeszonym. To też druga połowa roku sprawozdawczego całkowicie zostaje poświęcona na walkę o zachowanie norm płacy podług umowy zbiorowej. Jak widać z tablicy VI, liczba zatargów zbiorowych w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się o 131%. Liczba robotników, objętych zatargami, wzrosła 4-krotnie a wzrost ten dotyczył prawie wyłącznie przemysłu włókienniczego. Wysilek inspekcji pracy był tem większy, że wypadło pierwszy raz stosować dla tych spraw nową procedurę, w

w myśl przepisów (art. 59) prawa o wykroczeniach. Opór ze strony przemysłowców był znaczny i pomimo wszczęcia dochodzeń przeciwko obniżaniu zarobków — zażalenia nie przestawały napływać. Dopiero ogłoszenie pierwszego surowego orzeczenia, skazującego na bezwzględny 3-miesięczny areszt fabrykanta, zatrudniającego 285 robotników, powstrzymało pęd do łamania umowy zbiorowej. Choć zażaleń i spraw nie ubywało, to jednak kończyły się one u inspektora pracy, gdyż w razie ujawnienia różnicy w płacach, — fabrykanci godzili się na wyrównanie stawek i na dokonanie wypłaty różnicy za czas ubiegły.

W okresie sprawozdawczym skierowano do sądów starościńskich 65 spraw o złośliwe obniżanie zarobków wbrew umowie zbiorowej. Sprawy dotyczyły przeważnie tkalni zarobkowych, zatrudniających ogółem około 3.000 robotników. Sądy starościńskie stosowały w większości wypadków kary bezwzględnego aresztu od 7 dni do 3 miesięcy, a przy istnieniu okoliczności łagodzących — nakładały na właścicieli przedsiębiorstw wysokie grzywny. W odwołaniach sąd okręgowy zamieniał kary aresztu na grzywny, np. 3 miesiące aresztu na 1.300 złotych grzywny, a tylko w nielicznych wypadkach areszt został utrzymany.

Z ogólnej liczby 7.122 stwierdzonych protokólnie wykroczeń ukarano administracyjnie 1.342 (19%), skierowano na drogę sądową 73 (1%), a pozostałe załatwiono w trybie postępowania nakazowego.

CZEŚĆ CYFROWA

SPRAWOZDANIA Z OKRĘGU III.

Zarejestrowane na dzień 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników						
	Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:					
		Doro- słych:		Młó- docia- nych:			Doro- słych:		Młó- docia- nych:			Doro- słych:		Młó- docia- nych:			Doro- słych:		Młó- docia- nych:			
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		O g ó ł e m	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców		Dziewcząt	O g ó ł e m	Mężczyzn	Kobiet		Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców
III Górnictwo . . .	—	—	—	—	—	1	12	—	—	—	12	1	23	—	—	—	23	—	—	—	—	—
IV Przem. mineralny .	32	86	2	6	94	70	752	60	15	3 830	37	992	220	11	5 1228	8	362	95	8	3 468		
V Hutnictwo i mech. przerób metali. .	19	46	—	3	45	9	86	1	14	— 101	6	158	35	13	— 206	1	53	9	—	— 62		
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	113	270	4	76	350	111	875	23	201	2 1101	25	437	53	87	1 578	8	431	63	9	— 503		
VII Przem. chemiczny	52	125	9	4	138	30	173	40	15	7 235	7	126	89	—	3 218	2	190	164	1	1 356		
VIII Przem. włókienniczy	480	765	397	42	17 1221	916	4624	2684	109	70 7487	314	5568	3387	56	27 9038	138	5406	4523	113	53 10095		
IX Przem. papierniczy	22	38	13	13	1 65	36	158	144	17	24 343	7	72	115	1	2 190	1	29	22	—	— 51		
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz. .	14	41	—	1	— 42	21	156	—	3	— 159	5	161	—	—	— 161	—	—	—	—	— —		
XI Prz. drzew. i snc.	116	322	3	46	— 371	115	964	16	54	— 1034	25	633	50	41	1 725	7	350	73	3	5 431		
XII Przem. spożywczy	301	676	52	33	13 774	175	1294	226	46	12 1578	31	786	159	11	2 956	9	457	224	15	2 698		
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny .	77	116	158	6	5 285	77	293	322	32	47 694	10	197	82	11	5 295	2	70	101	4	7 182		
XIV Przem. budowlany	16	45	—	2	— 47	44	356	8	11	— 375	15	480	4	8	— 492	5	384	—	—	— 384		
XV Przem. poligraficzny	48	109	6	27	— 142	44	325	38	61	9 433	11	232	63	23	3 321	4	226	51	16	5 298		
XVI Zakłady użytecz- ności publicznej .	21	54	—	2	— 56	9	81	5	8	— 94	6	160	18	1	— 179	—	—	—	—	— —		
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	104	310	21	19	— 350	6	61	4	—	— 65	2	29	16	—	— 45	—	—	—	—	— —		
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon .	1	4	—	—	— 4	1	7	—	—	— 7	—	—	—	—	— —	1	58	—	—	— 58		
XIX Hotele, gosp., jado- dajnie i usługi osob.	—	—	—	—	— —	—	—	—	—	— —	4	68	45	—	— 113	1	59	26	—	— 85		
XX Zakł. widowiskowe	1	3	—	—	— 3	8	55	9	8	— 72	—	—	—	—	— —	—	—	—	—	— —		
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	1417	3010	665	280	36 3991	1673	10272	3580	594	174 14620	506	10122	4336	263	49 14770	187	8075	5351	169	76 13671		
OGÓŁEM w okresie poprzednim	1042	2206	475	187	14 2886	1450	9473	3051	480	143 13147	483	9408	4327	315	67 14117	203	8552	5542	202	96 14392		
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz.(+)	+ 375	+ 804	+ 190	+ 93	+ 18 1105	+ 223	+ 799	+ 529	+ 114	+ 31 1473	+ 23	+ 714	+ 9	+ 52	+ 18 653	+ 16	+ 477	+ 191	+ 33	+ 20 721		

Liczba folwarków ponad 50 hektarów przestrzeni

C A I.

czynne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:											
Liczba robotników:						Liczba robotników:						Liczba zakładów	W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W t e m:				W okresie poprzednim	W t e m:					
Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m		Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m					Doro-słych:		Mło-docia-nych:			O g ó ł e m		Doro-słych:		Mło-docia-nych:	
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt				Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	Mężczyzn	Kobiet
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
4	468	145	55	11	679	1	554	352	80	6	992	152	139	4291	3214	874	175	23	4480	3372	369	185	54		
1	167	—	—	—	167	2	1223	98	87	—	1408	38	29	1993	1733	143	117	—	1771	1549	169	50	3		
5	573	39	28	14	654	—	—	—	—	—	—	262	230	3186	2586	182	401	17	3018	2456	170	361	31		
3	596	58	8	—	662	2	2145	3748	5	31	5929	96	67	7538	3355	4108	33	42	8216	3304	4849	37	22		
114	13059	11435	130	159	24753	35	21744	27331	287	233	49595	1997	1775	102189	51166	49727	737	559	94330	48502	44729	593	506		
2	270	126	1	—	397	—	—	—	—	—	—	68	57	1046	567	420	32	27	1083	538	503	25	22		
1	138	19	—	—	157	—	—	—	—	—	—	41	36	519	496	19	4	—	550	512	23	15	—		
4	707	442	4	6	1159	—	—	—	—	—	—	267	230	3720	2976	584	148	12	3374	2710	490	153	21		
4	378	246	2	—	626	5	3004	771	54	38	3867	525	488	8501	6595	1678	161	67	8440	6627	1661	102	50		
1	119	153	—	—	272	—	—	—	—	—	—	167	100	1728	795	816	53	64	1103	483	524	44	52		
1	200	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	81	68	1498	1465	12	21	—	1731	1672	21	38	—		
2	98	119	14	2	233	—	—	—	—	—	—	109	93	1427	990	277	141	19	1343	920	277	127	19		
2	252	7	5	—	264	2	1805	9	—	—	1814	40	39	2407	2352	39	16	—	2482	2416	47	17	—		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	112	9	460	400	41	19	—	101	65	35	1	—		
1	307	—	—	—	307	—	—	—	—	—	—	4	2	376	376	—	—	—	409	409	—	—	—		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	198	127	71	—	—	94	67	27	—	—		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	8	75	58	9	8	—	64	52	6	6	—		
145	17332	12759	247	192	30530	47	30475	32309	513	308	63605	3975	—	141187	79286	59000	2066	835	—	—	—	—	—		
154	17481	13826	278	193	31778	42	28388	27179	292	263	56322	3374	—	132642	75708	54400	1754	780	—	—	—	—	—		
9	149	1067	31	1	1248	5	1887	5130	221	45	7283	601	—	8545	3578	4609	312	55	—	—	—	—	—		

ogólnej: 1.135 z liczbą robotników stałych: 31.431.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
I. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:						Liczba wizytacji:					
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	Ogólna	w tym:			
					1 raz	2 razy	więcej razy				do 20 robotników	powyżej 20 robotnik.	w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczerliwych wypadków
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	1135	31431	2	—	2	—	—	56	—	2	—	2	—	—
III Górnictwo	2	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	152	4291	29	19	24	5	—	2411	56	34	23	11	1	1
V Hutnic. i mech. przerób metali	38	1993	8	21	4	3	1	1246	63	13	6	7	1	—
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	262	3186	47	18	37	7	3	1117	35	68	56	12	—	1
VII „ chemiczny	96	7538	41	43	35	3	3	6219	84	57	40	15	2	—
VIII „ włókienniczy	1997	102189	830	42	588	128	114	73104	72	1322	713	709	184	16
IX „ papierniczy	68	1046	22	32	21	1	—	588	56	23	16	7	2	1
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	41	519	11	27	9	2	—	258	50	13	10	3	—	—
XI „ drzewny i snycerski	267	3720	75	28	66	8	1	2916	78	87	54	33	1	2
XII „ spożywczy	525	8501	141	27	103	27	11	6284	74	224	172	52	43	2
XIII „ konfekc. i galanter.	167	1728	12	72	12	—	—	305	18	12	8	4	—	—
XIV „ budowlany	81	1498	13	16	11	2	—	124	83	14	4	10	—	2
XV „ poligraficzny	109	1427	42	39	39	3	—	522	37	88	71	17	5	2
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	40	2407	8	20	7	1	—	302	13	9	2	7	—	1
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	112	460	8	71	8	—	—	194	44	8	2	6	—	2
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	4	376	3	75	3	—	—	76	20	3	2	1	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	5	198	3	60	2	1	—	113	57	4	—	4	—	1
XX Zakłady widowiskowe	9	75	2	22	2	—	—	28	37	2	1	1	—	—
OGÓŁEM			1)	2)				1)	2)	1)				
w okresie sprawozdawczym	5116	172618	1297	33	973	191	133	95863	68	2081	1180	901	239	31
OGÓŁEM														
w okresie poprzednim	4509	164189	1685	50	1260	294	131	109157	82	2380	1357	1023	352	38
RÓŻNICA														
w porówn. z okr. poprz. (+)	+601	+8429	-388	-17	287	103	+2	13294	-14	-299	-177	-122	-113	-7

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakł., obejrzaných w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisij (wraz z kolaudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinij
I i II	—	—	—
III	—	—	—
IV	—	—	7
V	—	1	2
VI	1	2	21
VII	15	6	22
VIII	27	12	165
IX	—	—	7
X	5	5	15
XI	—	1	25
XII	11	9	39
XIII	2	1	22
XIV	—	—	—
XV	—	—	18
XVI	1	1	4
XVII	5	4	14
XVIII	—	—	6
XIX	—	—	—
XX	2	2	—
	69	44	367
	69	69	361
	—	25	+6

1) Prócz powyższych w 141 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, dokonano 141 wizytacji, obejmujących 1.085 robotników.

2) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo.”

TABLICA III-a.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy
i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okr. sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych			
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	stędenia przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, surowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych	innych spraw		Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	2	1	2	2	—	—	4	—	—	—	—	4	—	3	—	—	—	—	—	—	18	—	4	—	18
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	5	—	3	—	—	6	2	11	8	1	4	—	11	7	—	—	1	—	5	64	15	115	37	45
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	1	—	—	2	—	—	7	6	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	23	16	22	7	14
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	8	8	12	2	5	5	—	28	21	—	6	—	5	9	—	—	5	—	6	147	89	93	54	96
VII „ chemiczny	—	1	1	7	—	8	2	—	8	7	—	1	—	2	2	—	—	—	—	9	48	31	72	61	23
VIII „ włókienniczy	—	26	55	65	18	22	67	11	378	192	—	27	11	20	23	3	—	12	—	46	1267	1158	1302	917	741
IX „ papierniczy	—	1	1	2	—	—	2	—	4	6	—	—	—	1	—	—	—	1	—	3	26	20	65	42	15
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	1	—	—	3	1	3	4	1	2	—	3	3	—	—	1	—	2	32	15	38	26	22
XI „ drzewny	—	8	9	11	6	—	9	5	30	25	—	7	3	12	6	—	—	—	—	12	160	98	143	37	90
XII „ spożywczy	—	19	21	22	16	2	13	2	41	42	2	12	15	21	14	6	—	2	—	27	301	143	504	207	216
XIII „ odzieżowy i galant.	—	—	2	4	—	—	1	1	3	3	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	21	17	29	10	6
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	—	2	—	3	4	—	—	—	—	3	17	—	15	—	17
XV „ poligraficzny	—	1	3	5	3	—	4	—	5	9	—	1	3	2	2	—	—	2	—	—	42	22	55	36	31
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	—	1	—	—	3	1	2	1	2	—	1	1	—	—	—	—	3	16	9	18	—	12
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3	3	13	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	4
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	2	70	104	134	46	39	117	26	523	329	5	68	34	85	71	10	—	24	—	112	390	2189	1636	—	1350
OGÓŁEM w okresie poprzednim	6	137	180	156	78	80	216	22	527	381	5	51	54	97	75	12	—	135	—	107	170	2489	1434	—	1898
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	-4	67	76	22	32	41	99	4	-4	52	—	17	20	12	-4	-2	—	111	—	+5	220	-300	+202	—	-548
OGÓŁEM zleceń wykonanych	2	60	59	39	51	24	99	13	328	176	3	45	21	73	50	10	—	59	—	87	151	—	—	—	—

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych	
	kotłów i przewodów parowych	silników	pedni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwignów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwignia ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń		W tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	2	—	5	—	—	—	3	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IV Przemysł mineralny	1	3	7	—	—	2	—	5	—	6	1	1	2	4	3	—	35	15	91	47	33	
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	3	1	—	1	3	—	—	—	2	—	1	2	—	—	—	13	10	24	7	12	
VI Przemysł maszynowy i elektrotech.	—	7	26	7	1	30	4	—	—	15	—	—	17	3	12	7	129	103	98	62	79	
VII " chemiczny	16	4	25	4	1	3	—	5	—	4	—	—	6	5	8	3	84	72	45	37	16	
VIII " włókienniczy	75	148	609	50	30	20	23	1	544	—	164	—	148	32	173	73	2090	2032	2419	1423	976	
IX " papierniczy	—	1	4	—	2	—	—	2	—	—	—	—	1	—	3	1	14	12	49	33	9	
X " garbarski i przetw. zwierz.	4	1	8	—	—	1	—	6	—	5	—	—	6	—	6	3	40	36	60	41	6	
XI " drzewny i snycerski	4	11	30	3	—	2	66	4	—	11	—	—	9	4	22	6	172	126	170	81	101	
XII " spożywczy	13	33	71	11	6	—	—	3	—	37	12	4	17	12	24	2	245	181	438	311	154	
XIII " konfekcyjny i galanter.	2	1	4	—	3	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	12	12	27	14	—	
XIV " budowlany	—	—	—	—	—	1	—	3	—	6	—	—	3	4	5	—	22	12	29	7	20	
XV " poligraficzny	—	7	12	—	—	—	—	—	—	4	—	—	4	—	3	1	31	16	25	16	12	
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	5	—	13	1	5	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telef.	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	—	
XIX Przemysł hotel. szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym	115	219	801	75	44	62	94	29	545	—	257	13	5	216	67	262	96	2900	2617	—	—	1428
OGÓLEM w okresie poprzednim	201	285	837	226	56	54	75	62	675	—	144	19	10	374	121	277	75	3491	2981	—	—	1749
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	86	66	36	151	12	8	19	33	130	—	113	6	5	158	54	15	21	591	536	—	—	321
OGÓLEM zleceń wykonanych	39	124	346	47	17	33	67	22	319	—	125	10	5	95	43	97	39	—	—	—	—	—

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	7	2	—	30	2	1	—	4	—	46	15	83	30	39
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	1	—	—	8	—	—	—	2	—	11	6	25	10	7
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	9	—	—	131	1	2	—	6	8	157	123	112	58	92
VII " chemiczny	2	1	1	38	—	—	—	2	—	45	38	65	48	6
VIII " włókienniczy	117	10	4	763	60	36	1	71	58	1120	992	1696	1083	705
IX " papierniczy	4	—	—	34	—	—	—	2	1	41	33	98	72	24
X " garbarski i przetwor. zwierzęc.	3	1	—	10	2	1	—	1	2	20	12	28	20	8
XI " drzewny i snycerski	11	4	2	104	4	—	—	17	7	139	111	177	95	69
XII " spożywczy	46	5	8	165	12	4	—	5	3	248	185	512	235	183
XIII " konfekcyjny i galanteryjny	1	—	—	23	—	—	—	1	1	26	26	41	22	—
XIV " budowlany	3	—	—	20	—	—	—	3	—	26	21	13	—	13
XV " poligraficzny	4	1	2	41	—	—	—	3	1	52	21	97	64	50
XVI Zakłady użyteczności publicznej	2	—	—	7	—	—	—	1	—	10	8	10	—	9
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	2	35	8	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	2	4	1	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	210	24	17	1378	81	44	2	118	81	1955	1595			1205
OGÓŁEM w okresie poprzednim	264	4	27	2268	15	95	6	317	4	3000	1746			1808
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	-54	+20	-10	-890	+66	-51	-4	-199	+77	-1045	-151			-603
OGÓŁEM zleceń wykonanych	147	18	9	801	62	44	1	102	21					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																		Następstwa:							
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, zórawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materiały zapalne, trujące, gorące i żrące	Zatamanie się ruszowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z ruszowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochoodem, wozem i konną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	OGÓŁEM WYPADKÓW	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe	
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																			
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	1	—	—	1	—	21	—	—	1	—	—	—	6	14	20	57	—	—	14	29	164	13	100	51	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	2	1	1	—	5	—	—	1	1	—	—	—	—	5	6	7	1	2	—	3	29	64	—	7	57	
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	1	16	3	3	—	—	1	1	—	—	—	—	3	12	2	8	—	1	—	3	12	66	—	9	57
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	—	3	42	4	1	—	—	1	—	2	—	—	16	12	4	11	2	—	—	23	31	152	1	11	140	
VII " chemiczny	—	3	2	3	10	1	—	—	—	1	—	—	8	11	1	12	4	2	—	4	23	85	2	12	71	
VIII " włókienniczy	11	55	18	17	4	818	—	—	8	—	7	1	67	117	188	162	33	1	—	79	517	2103	10	132	1961	
IX " papierniczy	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	21	1	2	18	
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	4	13	—	1	12
XI " drzewny i snycerski	1	2	—	44	1	—	—	—	—	—	—	—	1	4	1	8	1	1	—	3	13	80	2	28	50	
XII " spożywczy	—	8	1	3	9	—	—	1	2	—	—	—	7	2	8	11	12	5	—	2	28	99	2	14	83	
XIII " konfetc. i galanter.	—	—	5	1	1	1	—	—	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	2	4	19	—	1	18	
XIV " budowlany	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	2	4	20	11	1	1	—	1	21	65	5	13	47	
XV " poligraficzny	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	12	—	5	7	
XVI Zakłady użyteczności publicznej	3	—	7	12	1	—	—	1	3	—	—	1	9	22	35	33	12	5	—	15	88	247	—	23	224	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	5	9	—	—	1	17	42	6	6	30	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	20	27	—	4	23	
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2	6	1	2	3
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM																										
w okresie sprawozdawczym :	17	74	93	91	57	820	21	5	17	4	8	4	120	203	293	287	134	17	—	152	848	3265	43	370	2852	
OGÓŁEM																										
w okresie poprzednim :	5	74	99	93	46	762	24	6	15	17	21	4	138	198	252	288	123	20	1	163	693	3042	35	457	2550	
RÓŻNICA																										
w porówn. z okr. poprz. (±)	+12	—	-6	-2	11	58	-3	-1	2	13	13	—	18	+5	+41	-1	+11	3	-1	11	155	+223	+8	-87	+302	

U w a g a: Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 3.265 wypadków — 239 wypadków (w tem 8 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

O K R Ą G I V.

WOJEWÓDZTWO KIELECKIE.

Stan zatrudnienia. Rok sprawozdawczy: liczba zakładów 3.044, liczba robotników 112.751. Rok poprzedni: liczba zakładów 3.033, liczba robotników 110.146.

Ilość bezrobotnych na terenie woj. kieleckiego wynosiła w październiku 1933 r. — 21.564, w listopadzie — 24.455 i w grudniu — 29.901. Odpowiednie liczby w roku 1932 wynosiły: 17.657, 21.592, 29.073 czyli więcej, niż w roku 1932 — o 22,1%, 13,2%, 2,8%.

Reasumując powyższe, widzimy, że liczba zakładów przemysłowych zwiększyła się o 0,36%, liczba robotników, zatrudnionych w fabrykach, zwiększyła się o 2,36% i liczba bezrobotnych (w grudniu) zwiększyła się o 2,84%.

Co się tyczy zakładów przemysłowych, to przyrost, czy też przesunięcia liczbowe są zjawiskiem normalnym: część drobnych zakładów znika, na ich miejsce powstają nowe, a nieraz wspólnicy dzielą się majątkiem i tworzą dwa zamiast jednego zakładu.

Drugie zjawisko jest ciekawsze — liczba zatrudnionych i bezrobotnych się zwiększyła. Pozornie to absurd, faktycznie nie. Bieda na wsi zmusza część wiejskiej ludności do przenoszenia się do miast; ma to miejsce zwłaszcza w miesiącach letnich, gdy stosunkowo łatwiej o pracę; przybywszy ze wsi, przepracują oni parę miesięcy i potem się rejestrują jako bezrobotni. Poza tem i w mieście dorastają ludzie i z dziećmi stają się robotnikami, zdolnymi do pracy, pracują, a po paru miesiącach również rejestrują się jako bezrobotni.

Zwiększenie się liczby zatrudnionych robotników o 2,36% jest objawem pocieszającym, wskazującym na to, że następuje conajmniej stabilizacja, a może nawet i poprawa gospodarcza.

Procentowy stosunek ilości bezrobotnych w okresie sprawozdawczym na terenie IV Okręgu do ogólnej ich ilości w całej Polsce wynosił 9,3%, podczas, gdy taki stosunek dla analogicznego okresu w 1932 roku wynosił 12,4%. Stąd wynika, że nasilenie bezrobocia na terenie IV-go Okręgu w ostatnim miesiącu roku sprawozdawczego było słabsze, niż w roku 1932 oraz słabsze, niż na innych terenach Polski.

Działalność inspekcyjna. W roku sprawozdawczym przeprowadzono 2.309 wizytacji, w roku poprzednim 2.375, a zatem mniej o 66 wizytacji, a procentowo mniej o 2,74%. Sił wizytacyjnych Okrąg ma 11, na jedną więc siłę wizytacyjną przypada wizytacja; rocznie 209,9, miesięcznie 17,5. Niedostateczna ilość wizytacji spowodowana była poczęści tem, iż w roku 1933 obwodowi inspektorzy pracy poświęcili dużo czasu sprawom interwencyjnym, t. j. łagodzeniu zatargów, wynikłych na tle cbnizki płac, redukcji robotników i t. d. Usilnem staraniem było, ażeby nie dopuścić do redukcji ludzi, redukując raczej czas pracy, co prawie zawsze dawało się przeprowadzić.

Ze względu na kryzys i zubożenie przemysłu wydawanie nakazów i zleceń było ograniczone do granic niezbędnych.

W roku sprawozdawczym wydano ogółem 4.619 zleceń, w tem w formie nakazów 2.710; w roku ubiegłym — 6.967, w tem w formie nakazów 1.919.

Procentowy stosunek zleceń do nakazów w roku 1932 wynosił — 72,5 : 27,5, a w roku 1933 — 41,3 : 58,7, widzimy więc, że ilość nakazów się zwiększyła, lecz jest jeszcze niedostateczna.

Nieszczęśliwe wypadki. Nieszczęśliwych wypadków było w roku sprawozdawczym mniej o 372 (5,63%); pocieszającym jest to, że zmniejszyła się liczba śmiertelnych wypadków o 6 (7,8%) i ciężkich o 185 (30,7%).

Poniżej podane są przyczyny wypadków śmiertelnych, z których kilka jest bardziej charakterystycznych:

Robotnik był zatrudniony przy cynkowaniu drutu; zdejmując z bębna ocynkowany drut, odciął koniec źle ocynkowanego drutu, długości 10 — 12 m, i odrzucił na miejsce, gdzie się kładzie szmelc. Po pewnym czasie koniec tego drutu dostał się do motoru, pracującego o napięciu 500 volt, co spowodowało śmiertelne porażenie robotnika prądem.

Podczas sporu gajowego z nadgajowym w lesie i szamotaniu się przy odbieraniu strzelby, ta wypaliła, zabijając nadgajowego.

3 wypadki śmiertelnego porażenia przez piorun robotników, koszących trawę.

Upadek z wozu i przejechanie śmiertelne.
Zabicie przez stadnika.

Przygniecenie ścinanem lub wiezionem drzewem.

Oberwanie się ściany podczas kopania lub wywożenia oderwanych od ściany gliny, wapienia i t. p.

Przygniecenie wywożoną kolebą.

Porwanie przez pas, wał transmisyjny lub uderzenie przez uruchomioną wystającą część maszyny.

3 wypadki przejechania dążących do pracy robotników przez pociąg, względnie furmankę.

Upadek z rusztowania pijanego robotnika.

Śmierć wskutek zakażenia, spowodowanego zaniedbaniem obmycia skaleczonej siekiera ręki.

Wszystkie wypadki śmiertelne są badane zarówno przez inspekcję pracy, jak i przez komisje sądowe; część tych spraw idzie do sądu, obwody inspekcji pracy nie mają jednak odnośnych danych statystycznych. Tak w tych sprawach, jak i w innych, kontakt obwodów z sądem jest niewystarczający, i pożądane są zmiany w tym względzie.

Tylko jeden z obwodów (Obwód 18) daje wykaz pracodawców, ukaranych za spowodowanie śmiertelnych i ciężkich wypadków przy pracy, a mianowicie:

1. Właściciel młyna wodno-turbinowego ukarany został półrocznym więzieniem za spowodowanie ciężkiego okaleczenia robotnika, z racji niezabezpieczenia, pomimo otrzymanego polecenia — głównego wału transmisyjnego.

2. Zawiadowca kopalni skazany był na jeden rok więzienia za nieusunięcie w swoim czasie skały, zwisającej nad ścieżką, prowadzącą do prochni. Oberwana skała zabiła robotnika, idącego po materiał wybuchowy.

Wykroczenia. Wykroczeń w roku sprawozdawczym było 3.078, (w roku poprzednim — 2.443), czyli o 635 (26%) więcej; ukarano administracyjnie w 617 wypadkach, a więc mniej niż w roku poprzednim o 23 wypadki (3,6%); skierowano do sądów ogólnych 53 sprawy, t. j. o 33 (165%) więcej, niż w r. ubiegłym, a do sądu pracy — 10, czyli o 8 spraw (400%) więcej, niż w roku ubiegłym.

Jeśli chodzi o nakładanie kar za przekraczanie czasu pracy, to kary te nie były nakładane na duże przedsiębiorstwa, gdyż one pracują częstokroć poniżej 46-ciu godzin tygodniowo. Natomiast naruszają ośmiogodzinny dzień pracy — po większej części za zgodą robotników — przedsiębiorstwa sezonowe, np. cegielnie, oraz małe przedsiębiorstwa rzemieślnicze. Rzemiosło, broniąc się przed płaceniem wyższego patentu (obciążenie zakładów, zatrudniających do 4-ch robotników, jest minimalne) i związanego z tem podatku ryczałtowego, dochodowego, bezrobocia i innych świadczeń — unika przyjmowania większej liczby pracowników, wykonując zamówienia w nadgodzinach.

Co się tyczy kar za gwałcenie niedziel i świąt, to najczęściej nakładane są one na piekarnie oraz na przedsiębiorców — żydów, którzy, świętując w sobotę, chcą odrobić święto sobotnie w niedzielę.

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników								
	Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:							
		Doro- słych:		Mło- docia- nych			Doro- słych		Mło- docia- nych			Doro- słych		Mło- docia- nych			Doro- słych		Mło- docia- nych					
		Me- żczyzn	Ko- biet	Chłopców	Dziewcząt		Me- żczyzn	Ko- biet	Chłopców	Dziewcząt		Me- żczyzn	Ko- biet	Chłopców	Dziewcząt		Me- żczyzn	Ko- biet	Chłopców	Dziewcząt				
O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m									
III Górnictwo . . .	19	41	4	—	—	45	15	205	7	—	—	212	7	215	15	—	—	230	15	1107	123	8	3	1241
IV Przem. mineralny .	58	134	24	1	—	159	54	434	91	18	7	550	38	1094	165	41	1	1301	18	1024	165	11	4	1204
V Hutnictwo i mech. przerób metali.	96	229	11	20	1	261	64	400	70	50	13	533	24	615	49	72	1	737	10	617	65	33	8	723
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	49	89	2	16	—	107	25	174	22	15	—	211	4	108	1	9	—	118	3	191	5	17	—	213
VII Przem. chemiczny	32	48	20	2	5	75	21	156	35	—	7	198	7	132	49	7	4	192	5	286	18	20	—	324
VIII Przem włókienniczy	21	31	26	1	—	58	24	105	106	2	8	221	7	56	179	—	2	237	2	61	60	—	3	124
IX Przem. papierniczy	18	23	24	1	1	49	10	29	61	6	4	100	3	20	67	—	9	96	3	155	54	2	2	213
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz. .	32	73	20	—	2	95	31	334	24	2	—	360	12	365	7	4	—	376	3	170	12	4	—	186
XI Prz. drzew. i snc.	88	223	8	16	—	247	100	881	84	34	—	999	43	983	48	19	—	1050	22	1187	85	9	4	1285
XII Przem. spożywczy	1159	2042	19	84	9	2154	201	1427	83	56	8	1574	23	560	112	19	11	702	2	98	16	6	4	124
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny .	53	67	50	5	5	127	57	135	216	26	53	430	11	89	163	12	28	292	2	66	84	5	1	156
XIV Przem. budowlany	12	24	12	2	1	39	11	59	18	4	5	86	7	202	16	—	—	218	9	638	33	6	—	677
XV Przem. poligraficzny	59	122	23	17	3	165	27	151	47	28	2	228	5	114	17	3	3	137	3	59	100	10	12	181
XVI Zakłady użyteczno- ści publicznej . .	15	34	4	3	—	41	19	136	16	5	2	159	8	188	40	12	8	248	4	226	28	—	—	254
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . .	76	223	44	16	14	297	16	118	24	3	1	146	4	41	44	5	13	103	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon .	1	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gosp., ja- dłodajnie i usł. osob.	41	79	24	11	2	116	25	158	48	14	6	226	9	236	35	3	3	277	2	104	17	—	—	121
XX Zakł. widowiskowe	20	42	9	8	5	64	9	31	21	5	6	63	1	20	17	3	2	42	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	1840	3524	326	203	48	4101	709	4933	973	264	122	6296	213	5038	1024	209	85	6356	103	5989	865	131	41	7026
OGÓŁEM w okresie poprzednim	1349	2830	283	267	94	3474	752	4769	1135	447	266	6617	224	4920	929	277	153	6279	98	4879	1160	162	95	6296
ROZNIKA w por. z okr. poprz. (+)	+	+	+	-	-	+	-	+	-	-	-	+	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	+
	491	694	43	64	46	627	43	164	162	179	144	321	11	118	95	68	68	77	5	1110	295	31	54	730

Liczba folwarków ponad 50 hektarów paźstrzeni

C A I.

czynne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:									
Liczba robotników:						Liczba robotników:						W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W okresie sprawozdawczym	W t e m:				W okresie poprzednim	W t e m:			
Doro-słych:		Młodo-cia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:		Młodo-cia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:					Młodo-cia-nych:		W okresie poprzednim	Doro-słych:		Młodo-cia-nych:			
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet				Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn		Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
22	4172	280	6	—	4458	18	19975	579	29	1	20584	96	93	26770	25715	1008	43	4	28167	26822	1243	102	—
20	2985	610	76	33	3704	1	548	188	32	—	768	189	179	7686	6219	1243	179	45	8178	6412	1286	322	156
27	5507	962	98	24	6591	13	15851	1986	238	25	18100	234	220	26945	23219	3143	511	72	25371	21764	2950	533	124
6	1278	123	50	1	1452	2	2402	409	81	4	2896	80	79	4997	4242	562	188	5	5929	4941	679	258	51
9	1610	885	7	13	2515	1	1362	338	1	4	1705	75	67	5009	3594	1345	37	33	4790	3487	1214	51	38
4	329	648	—	—	977	9	4456	8456	27	32	12971	67	67	14588	5038	9475	30	45	14520	4738	9590	59	133
4	762	359	4	16	1141	1	668	95	—	—	763	39	32	2362	1657	660	13	32	2148	1485	628	8	27
1	80	58	—	—	138	—	—	—	—	—	—	79	68	1155	1022	121	10	2	1047	912	95	36	4
9	1455	125	9	6	1595	—	—	—	—	—	—	262	246	5176	4729	350	87	10	5341	4635	408	190	108
4	507	115	23	6	651	2	868	762	205	—	1835	1391	832	7040	5502	1107	393	38	6306	4574	1285	218	229
3	89	227	1	6	323	—	—	—	—	—	—	126	160	1328	446	740	49	93	1313	500	548	108	157
12	2423	73	11	3	2510	—	—	—	—	—	—	51	62	3530	3346	152	23	5	2584	2242	263	46	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	94	89	711	446	187	58	20	781	441	241	76	23
3	432	12	2	—	446	—	—	—	—	—	—	49	55	1148	1016	100	22	10	2066	1482	474	58	52
1	185	229	1	—	415	1	429	191	—	—	620	98	126	1581	996	532	25	28	612	431	120	25	36
5	914	—	—	—	914	1	900	—	—	—	900	7	81	1816	1814	2	—	—	367	367	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	77	101	740	577	124	28	11	450	280	115	29	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	32	169	93	47	16	13	176	93	48	15	20
130	22726	4706	288	108	27830	49	47459	13004	613	66	61142	3044	—	112751	89671	20898	1712	476	—	—	—	—	—
120	21240	4231	575	275	26321	46	46968	13451	406	334	61159	2589	—	110146	85606	21189	2134	1217	—	—	—	—	—
+	10	1488	475	287	167	1509	3	491	447	207	268	17	455	2605	4065	291	422	747	—	—	—	—	—

ogólnej: 825 z liczbą robotników stałych: 20.740.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
1. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:						Liczba wizytacji:					
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	w tym:				
					1 raz	2 razy	więcej razy			Ogólna	do 20 robotników	Powyżej 20 robotników	w nocy i w dni świąteczne	z powodu nie-szczęśliwych wypadków
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	825	20740	6	0,7	6	—	—	141	0,7	6	5	1	—	—
III Górnictwo	96	26770	65	67,7	40	11	14	28746	107,4	114	1	113	7	1
IV Przemysł mineralny	189	7686	95	50,3	70	13	12	7130	92,8	153	43	110	5	4
V Hutnic. i mech. przerób metali	234	26945	208	88,8	146	33	29	17652	176,8	413	118	295	21	12
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	80	4997	38	47,5	26	6	6	3997	79,9	101	19	82	2	—
VII „ chemiczny	75	5009	72	96,0	50	13	9	12262	244,8	111	41	70	—	1
VIII „ włókienniczy	67	14588	64	95,5	48	3	13	21751	149,1	117	27	90	15	4
IX „ papierniczy	39	2362	41	105,1	28	8	5	3760	159,2	72	45	27	1	1
X „ garbarski i przetwo- rów zwierzęcych	79	1155	47	59,5	36	9	2	922	79,9	62	46	16	3	4
XI „ drzewny i snycerski	262	5176	149	56,9	115	23	11	4251	82,3	196	137	59	15	25
XII „ spożywczy	1391	7040	325	23,3	238	56	31	7589	107,8	485	381	104	141	6
XIII „ konfekc. i galanter.	126	1328	137	108,7	119	13	5	1771	133,3	163	132	31	10	3
XIV „ budowlany	51	3530	35	68,6	26	8	1	4276	121,1	45	10	35	3	1
XV „ poligraficzny	94	711	99	105,3	85	11	3	613	86,2	116	101	15	6	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	49	1148	42	85,7	41	1	—	3286	286,2	43	19	24	1	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	98	1581	10	10,2	10	—	—	71	4,5	10	8	2	1	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	7	1816	1	14,3	1	—	—	2	0,1	1	1	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	77	740	56	72,7	31	16	9	546	73,0	101	90	11	24	—
XX Zakłady widowiskowe	30	169	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM				1)				1)						
w okresie sprawozdawczym	3869	133491	1490	48,8	1116	224	150	148760	131,8	2309	1224	1085	255	62
OGÓŁEM														
w okresie poprzednim	3384	130992	1430	55,0	1025	240	165	97512	88,0	2375	1382	993	179	68
RÓŻNICA														
w porówn. z okr. poprz. (+)	+485	+2499	+60	6,2	+91	-16	-15	+51248	+43,8	-66	-158	+92	+76	-6

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakł., obejrzanym w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kolaudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinii
I	—	—	—
III	—	—	3
IV	8	3	11
V	10	8	15
VI	2	2	—
VII	10	4	7
VIII	11	9	6
IX	1	—	3
X	3	2	2
XI	5	6	6
XII	62	12	65
XIII	4	3	1
XIV	—	—	—
XV	3	2	3
XVI	2	1	3
XVII	—	—	—
XVIII	—	—	—
XIX	—	—	—
XX	—	—	—
OGÓŁEM			
	121	52	125
OGÓŁEM			
	146	41	147
RÓŻNICA			
	25	11	22

1) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

TABLICA III-a.

**Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy
i warunków zdrowotnych robotników.**

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawcz.:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych					
	mieszkań robotniczych	przeznaczonych	świetła	przewietrzania ogólnego	usuwanie pyłu	usuwanie pary lub gazów	usuwanie odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, surowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych	innych spraw		Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	14	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	19	—	23	—	—
III Górnictwo	2	1	2	—	3	—	3	7	4	6	1	1	—	1	2	—	—	1	—	—	—	—	34	7	68	15	23
IV Przemysł mineralny	9	1	11	6	2	1	5	7	10	13	4	13	3	6	5	2	—	6	—	2	6	—	112	45	147	27	104
V Hutnic. i mech. przerób metali	11	7	51	10	23	4	7	9	48	48	4	9	8	2	7	29	—	28	—	14	46	—	367	199	388	107	278
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	—	6	1	4	1	4	4	8	8	1	6	4	1	4	2	—	1	—	1	1	—	57	21	86	18	78
VII „ chemiczny	—	—	5	7	7	5	1	4	9	8	1	5	8	—	18	6	—	2	1	1	10	—	98	33	132	24	92
VIII „ włókienniczy	—	1	2	7	3	—	1	1	9	9	2	13	6	2	2	7	—	3	—	4	7	—	79	31	110	18	61
IX „ papierniczy	1	—	5	5	2	1	7	6	21	17	1	6	7	7	—	22	—	5	—	2	9	—	124	80	144	4	82
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	2	3	—	1	7	6	5	6	—	3	—	4	2	—	—	3	—	5	5	—	47	36	63	9	67
XI „ drzewny i snycerski	5	1	3	2	15	1	9	8	12	8	5	10	2	4	4	—	1	6	5	8	13	—	122	78	209	101	163
XII „ spożywczy	7	2	12	14	18	5	6	8	32	26	6	14	1	1	11	1	—	4	2	15	25	—	210	84	393	100	180
XIII „ odzieżowy i galant.	—	2	13	1	—	1	3	3	20	8	—	1	10	1	3	18	—	3	—	3	12	—	107	73	117	33	83
XIV „ budowlany	3	1	3	1	1	—	1	5	3	3	3	2	—	1	1	—	—	—	1	4	—	—	33	7	54	21	15
XV „ poligraficzny	2	1	13	2	4	—	—	2	12	19	1	—	3	1	5	3	—	3	—	6	14	—	91	73	71	14	66
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	—	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	8	—	5	—	9
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	4	—	3	1	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	2	—	—
XIX Przemysł usług osobistych . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	55	18	131	60	84	20	55	70	195	180	29	86	52	32	66	90	1	67	8	69	148	1516	779			1303	
OGÓŁEM w okresie poprzednim	58	38	135	106	83	45	87	95	238	258	28	88	51	64	60	38	—	108	4	92	254	1930	492			1326	
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	-3	20	-4	46	1	25	32	25	43	78	1	-2	+1	32	+6	52	+1	41	+4	23	106	-114	+287			-23	
OGÓŁEM zleceń wykonanych	19	15	91	57	55	22	41	64	154	141	22	87	58	42	53	47	—	83	3	68	178						

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:														W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych			
	kotłów i przewodów parowych	silników	pedni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przełożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podtóg	dróg, przejazdów, otworów	prześci, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń		w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	w tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
III Górnictwo	6	2	13	1	2	2	1	—	—	—	3	1	4	—	2	1	5	43	8	41	13	36
IV Przemysł mineralny	5	13	33	10	16	—	1	19	—	—	5	5	2	16	11	10	3	139	87	134	18	171
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	6	21	49	7	5	38	1	4	—	—	13	2	1	10	6	17	4	184	114	334	136	265
VI Przemysł maszynowy i elektrotech.	3	7	14	3	3	7	2	1	—	—	5	1	1	3	6	8	5	69	45	81	26	67
VII " chemiczny	3	7	18	3	—	2	1	9	—	—	6	—	1	7	3	6	9	75	34	80	22	55
VIII " włókienniczy	2	3	4	1	—	—	—	—	5	—	5	—	—	2	4	3	—	29	13	55	18	49
IX " papierniczy	1	1	6	2	—	—	2	—	—	—	12	9	6	5	4	8	12	68	11	28	4	69
X " garbarski i przetw. zwierz.	9	13	37	1	—	—	2	14	—	—	4	—	—	6	4	4	—	94	53	112	47	82
XI " drzewny i snycerski	23	19	78	7	5	5	75	1	—	—	6	—	—	20	7	21	16	283	174	268	131	240
XII " spożywczy	22	63	152	12	28	3	5	8	—	—	46	7	14	49	15	62	20	506	237	335	177	159
XIII " konfekcyjny i galanter.	—	4	11	—	—	4	—	4	—	—	10	—	—	4	—	6	1	44	31	53	15	29
XIV " budowlany	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	3	3	—	1	3	4	—	16	3	8	2	11
XV " poligraficzny	—	4	6	2	—	—	—	4	—	—	5	—	—	4	—	5	—	30	14	26	6	28
XVI Zakłady użyteczności publicznej	3	4	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	18	4	13	—	1
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telef.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynk i usług osobis.	1	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	8	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	84	161	429	50	61	61	90	64	5	—	123	29	36	127	66	155	75	1616	828	—	—	1262
OGÓŁEM w okresie poprzednim	64	154	471	75	26	95	86	52	16	—	120	12	23	94	53	156	71	1568	615	—	—	1062
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	+ 20	+ 7	- 42	- 25	+ 35	- 34	+ 4	+ 12	- 11	—	+ 3	+ 17	+ 13	+ 33	+ 13	- 1	+ 4	- 48	+ 213	—	—	+ 200
OGÓŁEM zleceń wykonanych	81	118	353	56	40	80	102	47	7	—	83	17	19	64	63	82	50	—	—	—	—	—

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wpłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	1	—	2	1	2	—	—	—	38	44	—	18	—	4
III Górnictwo	48	18	7	11	3	4	1	4	15	111	24	166	36	108
IV Przemysł mineralny	50	15	11	54	14	4	3	7	10	168	57	304	59	164
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	76	35	8	182	17	3	5	6	12	344	179	485	100	222
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	27	7	7	24	7	2	1	—	—	75	17	154	29	129
VII „ chemiczny	23	5	6	32	7	1	1	1	5	81	33	170	33	77
VIII „ włókienniczy	29	3	3	52	4	2	3	3	11	110	36	175	28	94
IX „ papierniczy	37	7	3	55	5	2	2	3	10	124	46	61	9	96
X „ garbarski i przetwor. zwierzęc.	21	17	1	42	11	—	3	6	—	101	65	115	41	103
XI „ drzewny i snycerski	69	16	3	187	29	7	2	18	12	343	192	419	169	244
XII „ spożywczy	143	38	23	218	22	12	8	27	27	518	265	887	213	463
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	67	14	7	83	16	4	1	4	17	213	97	256	57	148
XIV „ budowlany	38	5	4	27	4	—	1	1	4	84	20	40	4	64
XV „ poligraficzny	28	3	5	48	6	2	—	—	3	95	51	169	32	100
XVI Zakłady użyteczności publicznej	10	3	2	8	2	1	—	—	1	27	7	27	—	6
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	9	2	1	4	—	—	—	—	—	16	—	21	2	16
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	3	2	—	—	—	—	—	—	—	5	—	2	—	—
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	19	1	—	1	1	—	—	—	6	28	14	—	—	1
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	698	191	93	1029	150	44	31	80	171	2487	1103			2259
OGÓŁEM w okresie poprzednim	864	259	164	1366	250	114	46	127	279	3469	812			2128
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	-166	-68	-71	-337	-100	-70	-15	-47	-108	-982	+291			+111
OGÓŁEM zleceń wykonanych	594	201	72	901	119	88	19	90	155					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																				Następstwa:				
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, zórawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materie zapalne, trujące, gorące i żrące	Załamania się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dzwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	OGÓLEM WYPADKÓW	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																		
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	2	—	4	1	—	20	8	—	—	—	1	2	19	12	23	46	1	—	37	30	212	15	50	33
III Górnictwo	7	3	8	8	1	—	—	—	1	5	1	16	29	660	57	840	355	22	—	123	634	2770	29	221	2426
IV Przemysł mineralny	—	—	—	1	14	—	—	1	7	—	2	5	55	35	20	28	5	12	—	13	79	277	5	21	169
V Hutnic. i mech. przerób metali	6	8	209	10	16	—	—	6	23	4	1	5	242	129	27	435	26	18	—	84	404	1653	7	54	1093
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	2	4	34	4	17	—	—	12	20	6	3	1	48	68	9	35	4	23	—	58	47	395	—	7	194
VII „ chemiczny	—	2	12	5	12	—	—	—	2	1	—	11	30	16	12	29	5	2	—	7	17	163	6	2	44
VIII „ włókienniczy	1	3	5	3	1	104	—	2	—	1	—	—	11	16	10	25	4	4	—	31	68	289	—	2	50
IX „ papierniczy	—	2	1	1	22	3	—	1	1	2	—	—	6	11	7	17	2	—	—	1	10	87	—	3	82
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	2	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	1	—	—	1	—	14	—	—	—
XI „ drzewny i snycerski	—	1	1	31	—	—	—	—	5	—	—	—	—	5	3	16	2	3	1	2	4	74	2	10	11
XII „ spożywczy	1	3	1	3	18	—	—	1	1	1	2	1	4	8	6	9	5	1	—	4	12	81	2	8	13
XIII „ odzieżowy i galant.	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	6	—	—	1
XIV „ budowlany	1	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	3	23	16	21	8	9	—	13	17	113	2	24	62
XV „ poligraficzny	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	—	—	5
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	—	2	—	—	—	—	—	—	2	1	—	6	6	12	20	4	1	—	7	20	88	1	7	45
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2	1	5	—	—	4
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	1	1	3	2	—	2	—	3	2	27	1	7	15
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	1
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym	19	31	274	71	114	107	20	33	61	24	10	44	439	997	196	1500	471	104	1	386	1361	6263	71	417	4248
OGÓLEM w okresie poprzednim	8	40	300	72	85	137	16	49	101	31	10	31	533	1344	228	757	512	54	4	305	2014	6635	77	602	4962
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	+11	-9	-26	-1	29	30	+4	16	40	-7	—	+13	-94	347	-32	743	-41	50	-3	+81	657	-372	-6	-135	-714

Uwaga. Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 6.263 wypadków — 43 wypadki miały miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

O K R ą G V.

WOJEWÓDZTWA: LUBELSKIE I WOŁYŃSKIE.

Stan zatrudnienia. Stan zakładów rejestrowanych ulega wahaniom nie tylko wskutek zachodzących zmian w przemyśle, lecz również wskutek przyjętych metod rejestracji zakładów, podciąganych pod stały nadzór inspekcyjny.

Podstawy rejestracji zakładów nie są ścisłe i dają dużą swobodę inspektorom pracy w rejestrowaniu zakładów pracy, a dla powzięcia decyzji wymagają uprzedniego zbadania zakła-

du przez inspektora pracy na miejscu. Wobec braku sił inspekcyjnych i niemożności objęcia wizytacjami, w określonym czasie, wszystkich zakładów — kwalifikacja przez inspektorów pracy często jest ustalana powierzchownie, dane o ruchu zakładów nie gwarantują przeto stanu, zgodnego z rzeczywistością. W tych warunkach wyciąganie wniosków o ruchu zakładów i stanie zatrudnienia jest niezmiernie trudne.

P o d z i a ł s t a n u z a t r u d n i e n i a .

Wskaźnik — r. 1928 = 100.

Rok	Zakłady zarejestrowane:		Robotnicy ogółem:		Mężczyźni:		Łącznie: kobiety, chłopcy, dziewczęta:			W t e m :					
	Liczba	Wskaźnik	Liczba	Wskaźnik	Liczba	Wskaźnik	Liczba	Stosunek % do ogółu robotników	Wskaźnik	Kobiety:		Chłopcy:		Dziewczęta:	
										Liczba	Wskaźnik	Liczba	Wskaźnik	Liczba	Wskaźnik
1923	1298	49	21648	61	17021	60	4669	210/0	69	1697	46	2442	100	488	65
1924	1196	45	25511	72	21326	75	4285	170/0	63	2397	64	1375	53	413	55
1925	2473	93	34320	97	28138	99	6282	180/0	92	3594	98	1820	74	768	103
1926	2457	93	36014	102	30252	106	5762	160/0	84	3401	97	1727	70	634	85
1927	2516	96	35555	101	29605	103	5950	170/0	87	3653	100	1752	72	545	73
1928	2617	100	35277	100	28473	100	6804	190/0	100	3610	100	2449	100	745	100
1929	1299	50	32383	92	25228	82	7156	220/0	105	3811	105	2560	104	785	105
1930	1500	57	33735	95	27462	96	6273	190/0	92	4262	118	1560	64	451	57
1921	1530	57	32955	93	27639	96	5316	160/0	78	3862	107	1231	50	223	30
1932	2044	78	37983	107	32637	114	5343	140/0	78	4481	121	756	30	109	14
1933	2230	85	40950	116	35447	124	5513	130/0	80	4942	136	502	20	59	8

Wskaźnik zatrudnienia dla ogółu robotników i wskaźnik dla zakładów rejestrowanych wykazują rozbieżność. Zmiany w ilościach rejestrowanych zakładów są niewspółmiernie większe, niż zmiany w stanie zatrudnienia robotników. Inspekcja pracy w początkowej fazie wciągała do rejestrów tylko większe zakłady przemysłowe. Od roku 1925 uzupełniano rejestry, przede wszystkim z większych ośrodków, ma-

lemi zakładami, nie zawsze wymagającymi stałego nadzoru inspekcyjnego. W roku 1929 przeprowadzono ponowną klasyfikację zakładów i usunięto z rejestrów przeszło 50% zakładów dawniej rejestrowanych, o małej jednak liczbie zatrudnionych robotników.

Na rok 1928 przypada największa liczba rejestrowanych zakładów. Największa zaś liczba zatrudnionych robotników przypada na rok

1926. Następne lata po 1929 r. dają wyższą zarówno ilości rejestrowanych zakładów, jak i zatrudnionych robotników. Ilość jednak zatrudnionych robotników wzrasta szybciej tak, że w latach 1932 i 1933 przewyższa najwyższy stan zatrudnienia z lat dobrej konjunktury, natomiast liczba zakładów w rejestrze osiąga w roku 1933 zaledwie 85% zakładów rejestrowanych w 1928 r.

Na zwiększenie liczby rejestrowanych zakładów częściowo wpływają nowo-powstałe zakłady i nanowo uruchamiane dawniejsze, przeważnie zaś — skrupulatniejsza ewidencja położonych w terenie zakładów, które dawniej, na skutek trudności dojazdowych, nie były obejmowane wizytacjami inspekcyjnymi.

Na zwiększenie liczby zatrudnionych poważny wpływ wywarła podniesiona, w związku ze zwalczaniem bezrobocia, akcja usuwania pracy w godzinach nadliczbowych i zastosowania podziału pracy między większą liczbą robotników, dlatego też w latach 1932 i 1933 mamy wyraźną wyższą zatrudnionych robotników.

Na skutek ożywienia ruchu przedsiębiorstw poważnie zwiększono stan zatrudnienia w kamieniołomach, w tartakach i — zawdzięczając akcji Funduszu Pracy — w budownictwie. Nie wielkie ożywienie wykazuje przemysł maszynowy. Fabryki, produkujące dawniej maszyny rolnicze, przechodzą na produkcję, zapotrzebowaną przez instytucje wojskowe i państwowe. W roku sprawozdawczym znaczne osłabienie produkcji wykazują garbarnie.

W ostatecznym bilansie zatrudnienia rok 1933 przyniósł pewną wyższą — utrzymała się stwierdzoną w roku 1932 tendencja powolnego wzrostu zatrudnienia, a zatem i poprawy konjunktury gospodarczej.

Na skutek wykreślenia z rejestrów 187 zakładów pracy ubyłoby z ewidencji 1.526 robotników. Nowozarejestrowane zakłady w liczbie 363 dały wyższą zatrudnionych robotników o 4.546, a zatem na skutek zmian w rejestrze uzyskano zwiększenie stanu zatrudnienia o 3.020 robotników. W pozostałych zaś zakładach, czynnych w obu latach, (t. j. bez uwzględnienia zakładów skreślonych i wpisanych w roku sprawozdawczym) liczba robotników zatrudnionych zmniejszyła się o 53. Dane te wskazują na pewną stabilizację zatrudnienia.

W roku sprawozdawczym zanotowano równomierniejszy podział czasu pracy między robotników. Z jednej strony usunięto w znacznym stopniu pracę w godzinach nadliczbowych, a w koniecznych wypadkach zastosowano dalszy podział czasu pracy, z drugiej zaś strony przymusowe przerwy w pracy maleją.

Na 40.950 robotników pracowało:

po 56 godzin tygodniowo —	479	robotników
po 48 " " —	1.690	"
po 46 " " —	23.987	"
po 42 " " —	4.301	"

po 40 godzin tygodniowo —	727	robotników
po 36 " " —	35	"
po 35 " " —	10	"
po 30 " " —	8	"
po 24 " " —	33	"

Nie określono godzin pracy dla 9.680 robotników.

Są to liczby godzin pracy nominalne, a nie przeciętne. Na 13.816 robotników, zatrudnionych w zakładach o ruchu ciągłym, otrzymało w roku sprawozdawczym zezwolenie na pracę w godzinach nadliczbowych (56 g. tyg.) tylko 479. Na zwiększone tempo życia przedsiębiorstw wskazuje tendencja przechodzenia zakładów na dwie i trzy zmiany.

	Ogółem zarejestrowanych w Okręgu	w tej liczbie stosujących:			
		pracę ciągłą	pracę na 3 zmiany	pracę na 2 zmiany	razem pracę ponad 8 g. dziennie
Ilość zakładów	2220	238	38	249	525
Ilość robotników . . .	40950	13816	1678	2618	18112

Zarobki robotnicze. Rok sprawozdawczy przyniósł dalszą obniżkę płac robotniczych. Zmiany cenników płacy wprowadzane były poza inspekcją pracy i bez udziału organizacji robotniczych. Zbiorowego oporu robotników nie ujawniono, i zatargów na tem tle nie notowano.

Spadek płac robotniczych osiągnął już tak niski poziom, że ujawnia się samorzutne załamanie dalszego spadku przy ustalaniu płac dla poszczególnych robotników i niewielkich grup. Dla niektórych kategorii, szczególnie robotników wykwalifikowanych, płace utrzymały się na poziomie lat ubiegłych, a nawet notuje się pewną wyższą. Wprowadzone, w związku z akcją zwalczania skutków bezrobocia, ograniczenia czasu pracy, a zatem i automatyczne zmniejszenie zarobków robotniczych — powstrzymało przedsiębiorstwa od stosowania obniżek płac nominalnych.

W hutach szklanych płace nominalne (dniówkowe) obniżono nieznacznie, więcej natomiast płace akordowe. Zarobki realne w hutach znacznie zmalały wskutek stosowania długich przerw w pracy. Cementownie z chwilą wznowienia ruchu w roku sprawozdawczym zastosowały znaczną obniżkę płac; ponadto zalegają od szeregu miesięcy z wypłatami, co zmusza inspekcję pracy do stosowania energicznych środków interwencyjnych. W przemyśle maszynowym — wytwórniach samolotów — płace utrzymały się na poziomie bez zmian, a w fabrykach maszyn rolniczych, z chwilą ożywienia ruchu, płace doznały pewnej wyższości. W tartakach płace w dalszym ciągu spadają. W młynach nie stwierdzono większych zmian; płace w tym prze-

myśle już w latach ubiegłych osiągnęły bardzo niski poziom. *Cukrownie* w roku sprawozdawczym również zastosowały obniżki. Wiele cukrowni, jak cukrownia „Lublin”, zaniechały obniżek płac dla robotników niewykwalifikowanych, a to w związku ze znacznym ograniczeniem czasu pracy dla tej kategorii robotników.

Działalność inspekcyjna. Planowa akcja usprawnienia działalności inspekcyjnej wyraziła się w roku sprawozdawczym: a) dalszym uporządkowaniem i uzupełnieniem ewidencji zakładów, mających być pod stałym nadzorem inspekcyjnym; b) objęciem wizytacjami możliwie wszystkich zakładów rejestrowanych i części zakładów nierejestrowanych oraz sprowadzeniem do minimum liczby zakładów niewizytowanych; c) rozszerzeniem zakresu obserwacji inspekcyjnych w zakładach pracy i d) konsekwentnym dopilnowaniem wykonania wydawanych zleceń inspekcyjnych.

Działalność wizytacyjna w roku sprawozdawczym wykazała dalszy postęp. Ilość dokonanych wizytacji została utrzymana na poziomie roku 1932, pomimo zmniejszenia liczby sił inspekcyjnych. Zaznaczyć należy, że rok 1932 był wyjątkowym co do ożywienia działalności wizytacyjnej. Wizytacjami objęto w roku sprawozdawczym większą ilość zakładów, osiągając 82,8% zakładów rejestrowanych, a zatem znacznie zbliżono się do normy, która gwarantuje realne zachowanie nadzoru nad zakładami Pracy.

W porównaniu do lat ubiegłych wzrost działalności wizytacyjnej przedstawia się jak następuje: zwizytowano w 1930 roku — 838 zakładów, t. j. 85,9% ogółu zakładów; w 1931 roku — 567 zakładów, t. j. 36,6%; w 1932 r. 1.534 zakłady, t. j. 74,3%; a w 1933 roku — 1871 zakładów, t. j. 82,8% ogółu zakładów rejestrowanych.

Objęto wizytacjami robotników: w 1930 r. — 27.069, t. j. 77,9% ogółu robotników; w 1931 r. 22.404, t. j. 73,3%; w 1932 r. — 32.458, t. j. 84,2%, a w 1933 r. — 36.505, t. j. 86,2% ogółu robotników.

Dokonano ogółem wizytacji w zakładach rejestrowanych i nierejestrowanych: w 1930 r. — 1.206, w 1931 r. — 969, w 1932 r. — 2.503, w 1933 r. — 2.429.

Szczególną uwagę zwrócono na zwizytowanie zakładów, leżących w miejscowościach mało dostępnych i zupełnie niewizytowanych lub wizytowanych bardzo dawno.

Nie zdołano zwizytować 402 zakładów, z których jednak 210 zakładów było wizytowanych w roku 1932. Zupełnie niewizytowanych zakładów pozostało 143. Są to przeważnie zakłady nieczynne i nowo-zarejestrowane.

Utrzymanie działalności wizytacyjnej na tak wysokim poziomie możliwym było przy zachowaniu konsekwentnym celowego rozplanowania wizytacji, czuwaniu nad równomiernym

rozwojem akcji wizytacyjnej i przy należytem utrzymaniu materiału orientacyjnego o położeniu zakładów.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. W skład Okręgu V wchodzi, jak powiedziano, województwa: lubelskie i wołyńskie, ziemie nawskroś rolnicze o małym uprzemysłowieniu, związane z przemysłem rolniczym. Na 2.220 zakładów rejestrowanych, w grupie spożywczej jest 1.365 zakładów, t. j. 61%, w grupie drzewnej 234 zakłady, t. j. około 10%, w grupie mineralnej — 152 zakłady, t. j. 7%, tak więc 78% rejestrowanych zakładów stanowią z grupy spożywczej przeważnie młyny, z grupy drzewnej — tartaki i z mineralnej — cegielnie, pozostałe zaś 22% przypada na inne przemysły mało liczne. Przeciętna ilość robotników, zatrudnionych w jednym zakładzie, wynosi około 19 robotników, przyczem liczba zakładów, zatrudniających poniżej 5 robotników, jest przeważająca, gdyż stanowi ona 63% wszystkich zakładów zarejestrowanych. Na zakłady większe, zatrudniające powyżej 50 robotników, przypada zaledwie 5% ogółu zakładów — są to: cukrownie, kamieniołomy, klinkierne, część tartaków, 2 fabryki samolotów i parę fabryk mechanicznych. Inspekcyjny plan działania w zakresie organizacji bezpieczeństwa i higieny pracy musi uwzględniać warunki lokalne, któremi są: duża ilość drobnych zakładów, rozrzuconych w terenie i do których dostęp jest trudny; duże zacofanie — tak pracodawców, jak i robotników — w odniesieniu do kultury urządzeń fabrycznych; brak częstokroć najprymitywniejszych urządzeń higienicznych i wreszcie — zakorzenione przyzwyczajenie pracowania bez dostatecznych zabezpieczeń ochronnych.

Inspektor pracy, rzadko dojeżdżający do zakładów źle urządzonych i nie znajdujący dostatecznego zrozumienia dla swych zarządzeń, ograniczał się do dawania najniezbędniejszych wskazówek. Przeciętna ilość wydawanych zleceń w latach ubiegłych była nader niska.

Zapoczątkowana w roku 1932 akcja usprawnienia działalności wizytacyjnej miała również na celu podniesienie wartości nadzoru inspekcyjnego w zakładzie pracy, a zatem rozszerzenie obserwacji inspekcyjnych w zakładzie i konsekwentne dopilnowanie, by zlecenia wydane były wykonywane. W roku 1930 wydano przeciętnie z zakresu bezpieczeństwa i higieny zleceń na jeden zakład 3,8, w r. 1931 — 3, w r. 1932 5,2, w r. 1933 — 4,9. W roku 1933 zarządono, by przy sprawdzaniu wykonywanych nakazów zlecenia niewykonane nie były ponownie podawane, jako powtórne zarządzenia, tak, że wykazana ilość zleceń w r. 1933 zawiera tylko nowe zlecenia.

Zwiększono dozór nad wykonywanymi zleceniami przez częstsze ich sprawdzanie przez inspektora pracy, bądź przez organa policyjne, zwiększono stosowanie sankcji karnych i przymusowych w stosunku do opornych przedsię-

biorców. Ilość wykonanych zleceń znacznie wzrosła, przyczem zaznaczyć należy, że obecnie skrupulatniej (protokólnie) ustala się zlecenia wykonane. Stwierdzono wykonanych zleceń z dziedziny bezpieczeństwa i higieny pracy: w 1930 r. — 1.458, przeciętnie na 1 zakład wizytowany — 1,7; w 1931 r. — 1.062, przeciętnie — 1,9; w 1932 r. — 1.630, przeciętnie 1 zlecenie i w 1933 r. — 3.602, przeciętnie 2 zlecenia. Zlecenia dotyczyły najprostszych zadań. Z zakresu *bezpieczeństwa pracy*: urządzeń osłon *pędni, silników i obrabiarek* oraz znacznej ilości urządzeń *podłóg, dróg, przejść i schodów*. Z zakresu *higieny i warunków zdrowotnych* zlecenia dotyczyły przede wszystkim instytucji higienicznych, jak: urządzenia *jadalni, umywalni, ustępów, kąpeli*, dostarczania zdrowej wody do picia, poza tem podstawowych wymagań czystości *powietrza i dobrego oświetlenia*.

Położono duży nacisk na wymagania zasadnicze, lecz powszechnie zastosowane do ogółu zakładów. Wyjątkowe zlecenia, wymagające większych inwestycji, stosowane były rzadko i dotyczyły przede wszystkim większych zakładów pracy.

W kamieniołomach wprowadzono okulary ochronne specjalnego typu, po dokonanych próbach i doświadczeniach zarówno kierownictwa robót, jak i inspekcji pracy. Cechą tych okularów jest: lekkość, nierozpryskliwość szkła, łatwo wentylacja, a zatem niepocenie się szkła. Nadmienić należy, że — wbrew dotychczasowej praktyce — ogół robotników chętnie korzysta z okularów. Inspekcja pracy postanowiła wprowadzić te szkła ochronne w pozostałych przemyślach, gdzie oczy pracownika narażone są na okaleczenia. Wprowadzono następnie nakolanniki przy tłuczeniu kamienia, poduszki do siedzenia, tarcze ochronne pomiędzy poszczególnymi warsztatami. Z zakresu urządzeń higienicznych zaprowadzono jadalnie, służące jednocześnie za sklepy i restauracje fabryczne.

W wytwórniach samolotów w dziale lakierowania cellonem nakazano wentylowanie przegrzanem powietrzem i zastosowanie ochronnego obuwia, gdyż w dziale tym podłoga jest kamienna i silnie oziębiana przez zastosowanie dolnej wentylacji. Przy spawaniu drobnych części zastosowano szalki oszklone (digestorium).

W fabryce obcasów przy ich lakierowaniu, wprowadzono wywietrzniki (ekshaustory), odprowadzające przewodami gazy od miejsca pracy.

W hutach szkła zalecono dezynfekcję ustników fajek, używanych przy wydmuchiwanie szkła; zalecono noszenie okularów pracownikom, bezpośrednio zatrudnionym przy piecach hutniczych.

W cukrowniach poprawiono znacznie wentylację przez podniesienie w poszczególnych działach stropów, zastosowanie latarń wentylacyjnych, wyciągów kominowych, a w wyjątkowych wypadkach i mechanicznych wentylacji; przy pakowaniu, rąbaniu cukru - kostki

w rafinerji zarządzono stosowanie higienicznych ubiorów — na wzór ubiorów, używanych w zakładach masarskich.

Nieszczęśliwe wypadki. Ilość notowanych nieszczęśliwych wypadków nie uległa w roku sprawozdawczym większemu wahanii i zmniejszyła się o 8 wypadków. Poprawiła się sprawność w rejestrowaniu wypadków. Stan bezpieczeństwa w stosunku do lat ubiegłych należałoby uznać za nieco lepszy.

Zaobserwowany charakter nieszczęśliwych wypadków jest taki sam, jak w latach poprzednich.

Śmiertelnych wypadków w rolnictwie i leśnictwie było 17, t. j. 40% ogółu wypadków śmiertelnych. Wypadki te spowodowane były przez: zwierzęta — 3, przygniecenie drwali drzewami — 4, uduszenie gazami w studni i dole kloacznym — 2, upadek z wozu i przejechanie — 4, zabójstwo stróża nocnego — 1, osunięcie się ziemi w czasie wydobywania piasku — 2, wciągnięcie w tryb kieratu — 1.

W przemyśle w zakładach zarejestrowanych zanotowano śmiertelnych wypadków 21, a mianowicie: w kamieniołomach i kopalni wapienia oberwanie się zwałów spowodowało — 5 wypadków, pochwycenie przez pędnie maszynisty — 1, upadek do odkrywki kopalni fosforytu — 1. *W hucie szklanej* robotnik, zajęty oczyszczaniem rusztów, poparzony został zwałem rozżarzonego koksu. *W gremplarni* jeden robotnik został pochwycony przez tryby kieratu, a inny — przez pędnie. *W garbarni* zaszedł wypadek skażenia i zakażenia krwi. *W tartaku* parowym przy zakładaniu pił gatra — śmierć na udar serca. *W cukrowni* wypadek przepukliny pachwinowej, przy dźwiganii ciężarów, oraz śmierć stolarza na udar serca przy tarcu drzewa ręczną piłą. *W browarze* parowym robotnik wpadł do otworu windy i doznał pęknięcia czaszki. *W młynach*: przy zrzućaniu pasa robotnik uderzył głową o koło i doznał pęknięcia czaszki; przy nakładaniu rękoma pasa robotnik został pochwycony przez wystające części wału, a inny przy puszczeniu młyna — pochwycony przez wał; przy czyszczeniu cylindra robotnica została pochwyciona przez koła zębate za koniec chustki i uduszona. *W olejarniach* — pochwycenie 2 robotników przez pędnie. *W elektrowniach*: przy wyczerpywaniu wody z podziemia uderzenie głową o sufit; przy obsłudze pieca gazogeneratorowego — zatrucie tlenkiem węgla. *W handlu* — przy rozwożeniu nafty upadek woźnicy z wozu. Tokarz w warsztatach *kolejki podjazdowej* ugodzony został odłamkiem w oko, a szofer — uderzony odłamkiem lewaru.

Ogledzin zakładów pracy, dokonanych w związku z wypadkami, było 14. Prokuratorom wydano opinie w 37 wypadkach. Do sądu wzywani byli inspektorzy pracy — jako biegli — w 6-ciu wypadkach.

Wypadkami cięższymi wyróżniają się: praca na roli, w leśnictwie, w kamieniołomach, tartakach, i w grupie maszynowej. Praca przy maszynach, aparatach i przewodach (silniki, pędnie, maszyny, dźwigi) dały w 1931 roku — 149 wypadków (26%), w 1932 r. — 148 (20,6%), w 1933 r. — 148 (20,9%). Praca zaś, w której przeważający wpływ ma organizacja pracy (ostrożność) i warunki budowlane, dały w 1931 roku — 335 wypadków (58,5%), w 1932 r. — 509 (70,9%), w 1933 r. — 505 wypadków (71%).

Wykroczenia. Zwiększona akcja wizytacyjna w latach 1932 i 1933, konkretyzowanie niewykonanych zleceń i stosowanie konsekwentniejsze rygorów karnych spowodowały w roku sprawozdawczym zwiększenie działalno-

ści w zakresie spraw karno-administracyjnych, karno-sądowych i przymusowego wykonania.

Stwierdzono przekroczeń w 1931 r.—1.945, a wszczęto postępowanie karne w 726 sprawach; w 1932 r. — wykroczeń 7.264, wszczęto postępowanie karne w 886 sprawach; w 1933 roku — stwierdzono wykroczeń 6.109, a wszczęto postępowanie w 1.348 sprawach.

W związku z zastosowaniem art. 59 prawa o wykroczeniach wystąpiono z wnioskami o ukaranie w 10 wypadkach.

Przy zastosowaniu postępowania przymusowego wystąpiono do władz administracji ogólnej o przymusowe wykonanie nakazów w stosunku do 220 zakładów.

Oskarżenia o niewykonanie nakazów wystosowano w stosunku do 192 przedsiębiorstw.

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników								
	Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:							
		Doro- stych:		Mło- docia- nych:			Doro- stych:		Mło- docia- nych:			Doro- stych:		Mło- docia- nych:			Doro- stych:		Mło- docia- nych:					
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt				
III Górnictwo . . .	12	12	—	—	12	—	—	—	—	—	5	168	—	1	—	169	6	378	12	8	4	402		
IV Przem. mineralny .	67	113	7	—	120	50	411	113	4	—	528	16	401	139	6	10	556	8	419	156	4	3	582	
V Hutnictwo i mech. przerób metali . .	2	4	—	1	—	5	5	48	1	1	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	68	129	1	11	—	141	19	161	5	6	—	172	4	116	1	15	—	132	2	92	—	75	—	167
VII Przem. chemiczny	23	53	1	—	—	54	1	6	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VIII Przem włókienniczy	30	63	9	—	—	72	32	220	27	1	—	248	5	138	5	—	—	143	2	150	4	—	—	154
IX Przem. papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz. .	24	45	2	2	—	49	6	46	6	—	—	52	3	105	16	—	—	121	2	132	1	—	—	133
XI Prz. drzew. i snyc.	82	181	5	2	—	188	89	819	40	6	2	867	33	902	43	6	—	951	16	986	81	7	—	1074
XII Przem. spożywczy	978	1800	6	6	—	1812	299	2277	93	6	—	2370	57	1488	124	—	1	1613	12	287	532	—	—	819
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny .	3	12	—	—	—	12	2	25	—	—	—	25	1	14	22	—	—	36	—	—	—	—	—	—
XIV Przem. budowlany	4	7	—	—	—	7	1	10	—	—	—	10	3	71	2	3	—	76	1	75	—	1	—	76
XV Przem. poligraficzny	68	118	2	8	—	128	21	162	7	7	1	177	2	45	7	1	—	53	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczno- ści publicznej . .	43	102	—	—	—	102	18	157	—	—	—	157	7	216	10	—	—	226	1	60	5	—	—	65
XVII Handel, kredyt. ubezpieczenia . .	11	27	—	—	—	27	6	36	—	—	—	36	—	—	—	—	—	—	1	54	—	—	—	54
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	63	—	—	—	63
XIX Hotele, gosp., ja- dłodajnie i usł. osob.	—	—	—	—	—	—	1	1	5	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakł. widowiskowe	2	5	—	—	—	5	5	42	6	3	—	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM okr. sprawozdawczym	1417	2671	33	30	—	2734	555	4421	303	34	—	34761	136	3664	369	32	11	4076	52	2696	791	95	7	3589
OGÓŁEM w okresie poprzednim	1209	2305	16	39	—	2362	590	5094	381	36	—	75568	148	3741	543	93	10	4387	45	2244	723	171	22	3160
RÓŻNICA porówn. z ok. poprz. (+)	+208	+366	+17	+9	—	+372	+35	+673	+78	+52	—	+4807	+12	+77	+174	+61	+1	+311	+7	+452	+68	+76	+15	+429

Liczba folwarków ponad 50 hektarów przestrzeni

C A I.

czynne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników					Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:											
Liczba robotników:						Liczba robotników:					Liczba zakładów	W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W tem:				W okresie poprzednim	W tem:					
Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:				Mło-docia-nych:		W okresie poprzednim	Doro-słych:		Mło-docia-nych:					
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn				Kobiet	Chłopców		Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		
5	881	16	13	—	910	2	1807	3	—	—	1810	30	19	3303	3246	31	22	4	2435	2265	155	15	—	
10	1639	280	165	28	2112	1	525	59	9	—	593	152	144	4491	3508	754	188	41	4636	3436	871	252	77	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	1	55	52	1	2	—	5	5	—	—	—	
4	1005	113	27	—	1145	1	616	35	34	—	685	98	101	2442	2119	155	168	—	2228	1954	92	181	1	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	22	60	59	1	—	—	218	151	65	2	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69	15	617	571	45	1	—	82	41	39	—	2	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	74	355	328	25	2	—	958	917	39	2	—	
14	2039	479	61	10	2589	—	—	—	—	—	—	234	238	5669	4927	648	82	12	6238	5344	720	154	20	
5	268	610	—	—	878	14	9936	1846	1	—	11783	1365	1213	19281	16056	3211	13	1	18230	15693	2469	66	2	
1	117	—	—	—	117	—	—	—	—	—	—	7	15	190	168	22	—	—	184	140	4	33	7	
—	—	—	—	—	—	2	3061	—	—	—	3061	11	15	3230	3224	2	4	—	1332	1329	—	3	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91	87	358	325	16	16	1	385	334	15	36	—	
1	101	5	1	—	107	—	—	—	—	—	—	70	75	657	636	20	1	—	652	635	12	5	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	19	117	117	—	—	—	53	53	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	63	63	—	—	—	323	318	—	5	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6	1	5	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	4	56	47	6	3	—	24	22	—	2	—	
40	6050	1503	267	38	7854	20	15945	1943	44	—	17932	2220	—	40950	35447	4942	502	59	—	—	—	—	—	
33	6208	1025	284	66	7583	19	13045	1793	83	2	14923	2044	—	37983	32637	4481	756	105	—	—	—	—	—	
+	7	158	478	17	28	275	+	1	2900	+	150	39	2	3009	+	176	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	2967	+	2810	+	461	—	254	—	56	—

ogólnej: 1.938 z liczby robotników stałych: 30.726.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
1. Wizytacje.

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:							Liczba wizytacji:								
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	Ogólna	w tym:							
					1 raz	2 razy	więcej razy				w zakładach zatrudniają:	w nocy i w dni świąteczne	z powodunieszczęśliwych wypadków					
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	1938	30726	31	1,6	30	1	—	1185	3,9	32	27	5	—	—	I	—	—	2
III Górnictwo	30	3303	17	56,6	9	8	—	3155	95,5	25	1	24	—	—	III	—	—	3
IV Przemysł mineralny	152	4491	119	78,3	111	5	3	3311	73,7	130	82	48	—	—	IV	—	2	2
V Hutnic. i mech. przerób metali	7	55	7	100,0	6	1	—	52	94,6	8	8	—	—	—	V	1	1	2
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	98	2442	87	88,7	77	9	1	1720	70,4	99	89	10	3	—	VI	1	—	1
VII „ chemiczny	24	60	23	95,8	22	1	—	57	95,0	21	24	—	—	—	VII	—	—	—
VIII „ włókienniczy	69	617	51	74,0	44	7	—	510	82,6	58	48	10	—	—	VIII	3	3	7
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	IX	—	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	35	355	21	60,0	20	1	—	187	52,7	22	18	4	—	—	X	7	6	13
XI „ drzewny i snycerski	234	5669	206	88,0	169	34	3	4657	82,1	246	135	111	18	—	XI	2	2	8
XII „ spożywczy	1365	19281	1146	83,9	1048	90	8	17827	92,4	1255	1149	106	70	—	XII	6	7	45
XIII „ konfekc. i galanter.	7	190	3	43,0	3	—	—	122	64,2	3	2	1	—	—	XIII	—	—	—
XIV „ budowlany	11	3230	7	63,6	5	2	—	2890	89,4	9	3	6	—	—	XIV	—	—	—
XV „ poligraficzny	91	358	87	95,6	77	10	—	343	95,8	97	93	4	—	—	XV	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	70	657	60	85,7	48	11	1	396	60,2	73	67	6	6	—	XVI	—	1	1
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	18	117	1	5,5	1	—	—	54	46,1	1	—	1	—	—	XVII	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	1	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XVIII	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	1	6	1	100,0	1	—	—	6	100,0	1	1	—	—	—	XIX	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	7	56	4	57,1	4	—	—	33	58,9	4	4	—	—	—	XX	1	1	2
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	4178	71076	1871 ¹⁾	82,8 ²⁾	1675	180	16	36505 ¹⁾	86,2 ²⁾	2087 ¹⁾	1751	336	97	—		21	23	86
OGÓŁEM w okresie poprzednim	4066	66684	1534	74,3	1140	262	132	12458	84,2	2129	1721	408	176	4		22	28	53
ROZNIKA w porówn. z okr. poprz. (+)	+112	+4992	+337	+8,5	+535	-82	116	+4047	+2,0	-12	+30	-72	-79	-4		-1	-5	+33

1) Prócz powyższych dokonano w 340 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji. 342 wizytacji, obejmujących 1.637 robotników.

2) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

TABLICA III-a.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																			W okresie sprawozdawcz.		W okresie poprzednim.		Ogółem zleceń wykonanych	
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	ziłbków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, urządzeń i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów		Ogółem zleceń
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	9	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	8	3	—	—	7	1	6	1	1	—	—	—	—	3	9	39	39	38	34
IV Przemysł mineralny	7	2	2	4	6	1	25	20	25	1	16	3	11	6	1	—	—	—	—	12	28	173	166	164	129
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	—	2	—	—	1	1	2	2	—	1	—	2	—	—	—	—	—	2	2	16	16	—	—
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	8	11	26	8	9	8	11	23	—	4	6	4	4	—	3	—	—	—	3	16	148	143	181	162
VII „ chemiczny	—	1	—	3	3	1	5	1	2	7	1	5	1	2	2	—	—	—	—	7	6	47	47	30	25
VIII „ włókienniczy	—	3	15	28	15	3	54	1	22	21	—	5	1	31	40	—	—	—	—	42	23	351	220	16	11
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	2	1	4	10	6	5	13	2	7	12	—	7	—	8	1	1	—	—	—	6	41	126	126	349	334
XI „ drzewny i snycerski	—	3	27	20	7	6	26	43	48	70	1	27	15	17	5	—	—	—	—	8	51	377	363	400	364
XII „ spożywczy	4	73	137	141	120	12	209	34	163	225	5	123	28	69	10	—	1	7	6	75	510	1952	1895	1459	1224
XIII „ odzieżowy i galant.	—	—	1	2	3	1	3	—	6	7	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2	4	32	32	34	30
XIV „ budowlany	1	—	—	—	1	—	—	5	4	2	—	4	4	5	6	1	—	—	—	6	17	58	58	6	6
XV „ poligraficzny	—	1	20	15	17	—	20	—	29	27	1	1	7	11	11	1	—	—	—	16	25	201	201	177	162
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	2	8	—	3	3	1	11	14	2	4	—	3	—	—	—	—	—	5	26	83	81	86	75
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	5	5	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	3	1	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	1	4	2	—	1	—	3	9	—	2	—	—	1	—	—	—	—	11	36	36	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	17	92	220	263	190	41	344	124	331	444	11	205	68	168	90	6	4	26	53	181	772	3650	3431	—	1279
OGÓŁEM w okresie poprzednim	20	56	314	310	197	17	285	83	293	165	10	162	10	138	34	6	—	54	2	166	628	2950	2571	—	525
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	-3	36	94	47	-7	24	59	41	38	279	1	43	58	30	56	-	+4	28	51	15	144	+700	+860	—	+754
OGÓŁEM zleceń wykonanych	7	35	66	132	58	19	108	37	114	71	13	78	11	75	19	2	1	17	6	123	287	—	—	—	—

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:															W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych		
	kotłów i przewodów parowych	silników	pedni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drewna	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przevożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwignia ciężarów	podtóg	dróg, przejazdów, otworów	przejsć, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	w tem zleceń w formie nakazów		Ogółem zleceń	w tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	1	—	6	—	—	—	—	—	—	—	9	3	2	1	1	5	36	67	67	43	43	42
IV Przemysł mineralny	5	3	19	1	—	1	1	13	—	—	30	2	8	19	11	28	32	173	166	111	74	60
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	2	5	2	—	4	1	2	—	—	—	—	—	3	—	1	—	20	20	—	—	1
VI Przemysł maszynowy i elektrotech.	6	9	27	6	—	49	4	2	—	—	—	—	—	17	8	4	5	144	144	131	92	54
VII „ chemiczny	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	6	—	3	2	17	17	10	9	5
VIII „ włókienniczy	—	3	4	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	3	2	—	15	11	5	4	6
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetw. zwierz.	5	2	—	3	2	—	1	12	—	—	—	—	—	13	13	5	4	63	63	79	66	16
XI „ drzewny i snycerski	21	47	135	16	—	20	128	6	—	—	30	—	—	48	38	64	48	601	586	565	423	250
XII „ spożywczy	53	358	1395	60	24	9	83	542	—	—	276	—	—	—	—	—	—	4246	4215	3952	3086	1815
XIII „ konfekcyjny i galanter.	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	2	9	9	10	10	2
XIV „ budowlany	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3	3	3	3	2
XV „ poligraficzny	2	12	2	—	—	—	—	1	—	—	13	—	—	—	—	—	—	39	39	43	11	18
XVI Zakłady użyteczności publicznej	5	19	24	22	—	1	1	—	—	—	7	—	—	10	13	15	12	131	131	124	78	54
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	1	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telef.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł hotel., szynk. i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	100	457	1619	113	30	84	219	584	—	—	379	6	38	429	376	768	341	5543	5486	—	—	2323
OGÓŁEM w okresie poprzednim	19	659	1910	83	23	49	212	380	2	5	335	3	1	320	206	470	405	5082	3898	—	—	1105
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	+ 81	- 202	- 291	+ 30	+ 7	+ 35	+ 7	+ 204	- 2	- 5	+ 44	+ 3	+ 37	+ 109	+ 170	+ 298	- 64	+ 461	+ 1588	—	—	+ 1218
OGÓŁEM zleceń wykonanych	27	207	758	59	15	44	97	344	1	—	121	1	9	111	108	275	146	—	—	—	—	—

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy,
evidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i lesnictwo	—	—	—	2	1	—	—	—	3	6	—	4	—	—
III Górnictwo	5	—	2	48	2	—	—	4	—	61	59	21	21	16
IV Przemysł mineralny	21	—	6	132	6	—	—	8	5	178	168	267	184	180
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	—	—	—	14	—	—	—	—	—	14	14	1	—	7
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	9	—	2	60	2	—	—	3	3	79	77	174	138	61
VII " chemiczny	12	—	—	34	8	—	—	3	1	58	58	58	47	61
VIII " włókienniczy	1	—	1	36	13	—	—	7	4	62	49	12	12	17
IX " papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X " garbarski i przetwor. zwierzęc.	5	—	—	39	3	—	—	1	1	49	45	188	165	24
XI " drzewny i snycerski	26	1	11	287	6	3	—	40	8	382	371	571	425	272
XII " spożywczy	134	3	4	1178	47	5	—	214	18	1603	1571	2310	1672	924
XIII " konfekcyjny i galanteryjny	10	—	2	22	6	1	—	1	—	42	42	99	96	9
XIV " budowlany	11	—	3	37	6	6	—	7	1	71	71	16	4	—
XV " poligraficzny	11	2	5	116	3	7	—	3	11	158	156	238	215	102
XVI Zakłady użyteczności publicznej	14	—	—	76	2	—	—	10	1	103	98	160	113	50
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	6	1	—	13	3	1	—	—	2	26	14	44	17	4
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	7	—	—	10	2	1	—	—	—	20	18	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	7	—	—	18	1	2	—	2	1	31	31	—	—	—
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym	279	7	36	2122	111	26	—	303	59	2943	2842	—	—	1727
OGÓLEM w okresie poprzednim	659	52	39	2812	147	15	1	287	151	4163	3109	—	—	1170
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	-380	-45	-3	-690	-36	+11	-1	+16	-92	-1220	-267	—	—	+557
OGÓLEM zleceń wykonanych	280	21	31	1225	61	7	1	59	42	—	—	—	—	—

OKRĄG VI.

WOJEWÓDZTWA: BIAŁOSTOCKIE I POLESKIE.

Stan zatrudnienia. W roku sprawozdawczym zarejestrowano w 1.409 zakładach pracy 37.867 robotników. Porównanie z rokiem poprzednim daje niemal niezmienną ilość zakładów pracy, natomiast przyrost liczby robotników — o 12.793, czyli o 51%. Przyrost ten spowodowany został zarówno ożywieniem w przemyśle, jak i wprowadzeniem pewnych zmian w statystyce stanu zatrudnienia, polegających na tem, że uwzględniono ilość robotników, zatrudnionych w zakładach pracy w okresach najwyższego w ciągu roku ożywienia, i w ten sposób uniknięto błędów, wynikających z rejestracji posezonowej.

Najwyższy stan zatrudnienia wykazują na terenie okręgu przemysły: włókienniczy, drzewny i spożywczy, ponadto silniej reprezentowane są przemysły: mineralny, chemiczny, garbarski i budowlany.

W przemyśle *mineralnym* więcej niż połowę zakładów pracy stanowią cegielnie, poza tem znaczniejszą ilość zajmują kaflarnie. Ponieważ ruch budowlany ciągle jeszcze nie wykazywał należytego ożywienia, więc i cegielnie miały słaby odbyt. Stosunkowo lepiej kształtowały się stosunki w kaflarniach, z których było czynnych 23, zatrudniające 618 robotników. Huty szklane były czynne 2 i zatrudniały 414 robotników. Najwyższą sumę zarobków wypłaciły kaflarnie, potem huty szklane (około ¼ miliona zł), a następnie cegielnie (około 150,000 zł), — jeżeli pominiemy drobniejsze zakłady, jak betoniarnie, fabryki kredy, fabryki luster i dachówkarnie. Jedyna na terenie okręgu cementownia była przez cały rok nieczynna.

W przemyśle *metalowym* (grupy V i VI) wspomnieć należy o 4-ch czynnych odlewniach żelaza i jednej fabryce gwoździ, — resztę zakładów stanowią drobniejsze warsztaty ślusarskie i reperacyjne.

W przemyśle *chemicznym* największym zakładem jest fabryka zapalek w Pińsku, która w roku sprawozdawczym zatrudniała 227 robotników w jednej zmianie po 4 dni w tygodniu, — oraz 2 większe fabryki chemiczne suchej destylacji drzewa, obydwie w Hajnówce, w puszczy Białowieskiej, z których jedna, zatrudniająca 199

robotników przeważnie w 3-ch zmianach, czynna była ogółem w ciągu 256 dni, druga zaś przez cały rok zatrudniała 107 robotników. Z większych zakładów grupy chemicznej wymienić należy 2 zakłady impregnacji drzewa, które zatrudniały w ciągu 70 do 90 dni razem 350 robotników. Oprócz tego czynny był szereg drobniejszych zakładów, w tej liczbie kilkanaście smolarń i terpentyniarń, głównie w puszczy Białowieskiej, z liczbą 183 robotników.

W przemyśle *włókienniczym* zarejestrowano w 139 zakładach 6.975 robotników, przyczem ilość zakładów zwiększyła się o 11, a ilość robotników o 1.583, czyli o 29%. Po blisko 3-miesięcznym strajku przemysł włókienniczy białostocki uruchomił się właściwie dopiero z końcem czerwca, w związku z pomyślną konjunkturą na rynku eksportowym. W stosunku do roku poprzedniego eksport był nieco wyższy mimo że ogólny eksport towarów włókienniczych z całej Polski spadł równocześnie o 40%. Po pewnem załamaniu w październiku, spowodowanem niejasną sytuacją w związku z cofnięciem premij eksportowych oraz pertraktacjami w sprawie organizowania ogólnopolskiego Syndykatu Eksportowego Odzieży, przyczem nastąpiła utrata zamówień na konfekcję; w połowie listopada polepszyła się konjunktura, w związku ze znacznymi zamówieniami na towary włókiennicze, szczególnie do Rosji Sowieckiej.

W przemyśle *garbarskim* zanotowano 79 zakładów (spadek o 4) oraz 647 robotników, przyczem liczba robotników jest blisko o 36% wyższa od zeszłorocznej. Największe zakłady znajdują się w Białymstoku. Przemysł garbarski ożywił się w związku ze spadkiem walut zagranicznych, skóry bowiem zarówno końskie, jak i bydlęce sprowadzane są przeważnie z zagranicy, np. z Argentyny.

Bardzo intensywną działalność wykazał w roku sprawozdawczym przemysł *drzewny*. Według rejestrów pracowało w 163 zakładach ogółem 18.117 robotników, zatem liczba zakładów spadła o 13, liczba zaś robotników zwiększyła się o 9.308, czyli wzrosła o przeszło 100%.

Tak silny wzrost wytłumaczyć należy zarówno pomyslnym rozwojem działu drzewnego, jak i okolicznością, że do działu drzewnego zaliczano częściowo także i robotników, zatrudnionych przy eksploatacji lasów. Z ogólnej liczby zatrudnionych robotników przypada 8.269 robotników na tartaki, oraz 3.126 na fabryki dykt, z których na terenie okręgu czynnych było 11. Poza wschodnią częścią Polesia, gdzie przemysł drzewny, a właściwie tartaczny przeżywał fazy chwiejności z powodu ciągłych tendencji „niżkowych” zarówno na surowiec, jak i na materiały przetarte, — na pozostałych obszarach konjunktury dla tartaków kształtowały się pomyslnie, a to ze względu na wzrastające zapotrzebowanie na rynkach zagranicznych na drzewo tarte polskiego pochodzenia. W związku z tem zapasy materiałów na składach tartacznych, pochodzące z dawniejszej produkcji, uległy zmniejszeniu.

W dziale dykty panowało bardzo silne ożywienie. Wszystkie fabryki dykt pracowały przy dobrej konjunkturze handlowej i przy dużym zbyciu towaru, przyczem przemysł ten walczyć musiał na rynku światowym z bardzo silną konkurencją sowiecką, z powodu której przy niezmięniej cenie surowca (olszy) zmuszony był do zastosowania obniżki cen na dyktę.

Przemysł *spożywczy* nie wykazał w porównaniu z rokiem poprzednim wybitniejszych zmian. W przemyśle *budowlanym*, pomimo ciągłego jeszcze zastoju, wykazało się zwiększenie ilości zakładów czynnych i robotników. Wreszcie rozwój i ożywienie *zakładów użyteczności publicznej* zaznaczyło się w zwiększonej o 30% liczbie robotników.

Podział według *wielkości zakładów* pozwala ustalić, że w dwu grupach najniższych, obejmujących zakłady z ilością do 19 robotników, ilość zakładów i robotników uległa zmniejszeniu, natomiast zwiększyła się we wszystkich 4-ch pozostałych grupach zakładów większych, nastąpiło zatem przesunięcie zakładów z grup niższych do wyższych.

Według podziału *na wiek i płeć* pracowało w roku sprawozdawczym ogółem we wszystkich działach przemysłu 30.503 *mężczyzn* (80,6%), 7.099 *kobiet* (18,7%), 233 *chłopców* (0,6%) i 32 *dziewcząt* (0,1%). Procentowość zatrudnienia mężczyzn wzrosła o 4,4% w porównaniu z rokiem poprzednim, udział pracy pozostałych trzech kategorii pracowników uległ zmniejszeniu, a mianowicie: kobiet o 3,8%, chłopców o 0,5%, a dziewcząt o 0,1%.

Działalność inspekcyjna. W porównaniu z rokiem poprzednim działalność wizytacyjna uległa osłabieniu. Zwizytowano 388 zakładów pracy, czyli o 86 zakładów mniej niż w roku poprzednim, a także liczba 536 *wizytacji*, przeprowadzonych w tych zakładach, jest o 125 niższą od zesłorocznej. Przyczyny tych niepomysłnych stosunkowo wyników szukać należy w pierwszym rzędzie w zmianach personalnych

i terytorjalnych, jakie w roku sprawozdawczym zaszły na terenie okręgu. Poza tem likwidacja długotrwałego strajku w przemyśle włókienniczym i całego szeregu wynikłych na jego tle zatargów zbiorowych do późnej jesieni zaabsorbowała wszystkie niemal siły w najbardziej przemysłowym obwodzie. Natomiast w porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła bardzo wydatnie ilość wydawanych zarządzeń, która przy zmniejszonej ilości wizytacji dała w wyniku — jako przeciętną liczbę — 24 zlecenia na jedną wizytację, a więc liczbę wyższą od przeciętnej ogólnopolskiej. Na tak wysoką przeciętną wpływa dobre pogłębienie i staranne opracowanie materiału wizytacyjnego, niemniej jednak i odrębny sposób ujęcia materiału w liczby sprawozdawcze. Po wyeliminowaniu różnic w ujęciu cyfrowym, ilość zarządzeń, przypadających na jedną wizytację, byłaby wprawdzie nieco niższa, ale w każdym razie wyższa od przeciętnej polskiej. Przy przeprowadzaniu wizytacji obwodów okręgowy inspektor pracy wskazywał na konieczność jednolitego ujmowania materiału wizytacyjnego w zarządzeniach, a jednocześnie na niezbędność zwiększenia ilości wizytacji.

Inspektorzy pracy zwrócili szczególniejszą uwagę na wizytowanie zakładów większych, zatrudniających powyżej 20 robotników, w związku z czem ilość wizytacji w tych zakładach wzrosła o 10%.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. Wydano ogółem 9.343 zarządzenia, przyczem działy przemysłu drzewnego oraz spożywczego stanowią w ogólnej liczbie zarządzeń około 80%.

W ważniejszych działach przemysłu stan zakładów pod względem bezpieczeństwa i higieny pracy przedstawia się następująco:

Przemysł włókienniczy, skupiony w Białymstoku i w jego okolicy, przedstawia bardzo liczne niedomagania. W sortowniach szmat oraz szarparniach powietrze jest ogromnie zanieczyszczone pyłem. Urządzenie szarparni, jako pierwszej fazy przeróbki szmat, składa się z wilka szarpiącego o dość prymitywnej konstrukcji, z którego materiał rozluźniony dostaje się tłoczącym przewodem wentylatora do małej, najczęściej z blachy urządzonej komory, zamykanej zapomocą drzwi, skąd robotnice rękami wynoszą go i ładują do worków z przeznaczeniem do dalszej przeróbki. Przy każdym otwarciu drzwi wydobywają się z tych komór całe kłęby pyłu, zanieczyszczając powietrze szarparni. O mechanicznym wentylowaniu tych komór nie może być mowy, ponieważ wentylator usuwałby razem z powietrzem także i przerobiony materiał. Szarparnie są zazwyczaj wyposażone w wentylatory ssące, najczęściej umieszczone w pobliżu stropu pracowni, — ale działanie tych wentylatorów, właśnie z powodu ich niewłaściwego umieszczenia, nietylko nie przyczynia się do zmniejszenia plagi kurzu, ale raczej ją zwiększa, powodując przepętnienie

pyłem całej przestrzeni szarparni. Jeżeli ponadto weźmiemy pod uwagę, że przestronność niektórych szarparń jest bardzo mała, że umieszczone w nich wilki szarpiające oraz komory pozostawiają małe i ciasne przejścia, że napęd pasowy wilków, zużywających zazwyczaj około 25 KM jest niezabezpieczony, oraz że zdarzają się wypadki umieszczania na komorach wyciągów, odprowadzających pył bezpośrednio do pracowni, — otrzymamy obraz białostockiej szarparni szmat. Zazwyczaj w tem samym pomieszczeniu znajdują się także wilki trzepiące, których konstrukcja, jakkolwiek również dość prymitywna, jednak przy szczelnych osłonach oraz dość silnej wentylacji ssącej z wyprowadzaniem pyłu nazewnątrz pracowni — przedstawia stosunkowo mniej sposobności do uwag. Napełnianie tych wilków odbywa się periodycznie, t. zn. po wytrzepaniu ładunku szmat zatrzymuje się ruch wilka w celu ponownego napełnienia, i tu jednak byłoby pożądane wprowadzenie samoczynnych zasłon, zabezpieczających ruchome części w okresie ładowania materiału do maszyny.

Wilki mieszające, względnie zgrzeblące, znajdują się bądź w oddzielnych pracowniach, bądź w samych przędzalniach. Przerobiony materiał wentylator, umieszczony w maszynie, wydmuchuje bezpośrednio na salę, skąd ręcznie albo w worach, przenosi się go na zgrzeblarki. Dział wilków mieszających jest również połączony z powstawaniem ogromnej ilości pyłu, na który narażeni są w wypadku pomieszczenia wilka w oddzielnej pracowni tylko odnośni robotnicy (wilczarze), natomiast przy pomieszczeniu w przędzalni powoduje on uciążliwość dla całej obsady przędzalnianej. Oprócz tego napęd pasowy wilków—mieszaków jest najczęściej niezabezpieczony.

Dalszą fazą przeróbki są właściwe przędzalnie. Zespoły zgrzeblarek są najczęściej tak rozmieszczone, że przejścia między poszczególnymi maszynami są zbyt wąskie. Napęd pasowy zgrzeblarek jest z reguły niezabezpieczony, a niemożność zabezpieczenia motywują przedsiębiorcy ciasnotą przejść komunikacyjnych. Wszędzie stosuje się napęd od głównego wału, prowadzonego pod stropem, zapomocą pasów ukośnych, napędzających maszyny, rozmieszczone w dwu szeregach, wzdłuż głównego przejścia. Ta sama zasada stosowana jest we wszystkich działach przemysłu włókienniczego, także w tkalniach oraz wykończalniach suchych i mokrych. Duża ilość ukośnie prowadzonych pasów przedstawia znaczne trudności w zabezpieczeniu wszystkich poszczególnych pasów już choćby z tego względu, że osłonięcie wszystkich pasów powodowałoby znaczne przyciemnienie najczęściej i bez tego niezbyt obficie w okna wyposażonych sal.

Przańnice wózkowe, umieszczone bardzo często na poddaszach, pozostawiają zwykle niedogodne przejścia. U wielu wózków wrzecionowych kółka prowadzące nie mają osłon,

zabezpieczających robotnika przed uszkodzeniami stopy.

Warsztaty tkackie naogół mają zabezpieczenia siatkowe na wypadek wyskakiwania członków, ale najczęściej siatki te umieszczone są w takiej odległości od warsztatów, że pozostawiają przejście pomiędzy warszatem i siatką i w ten sposób zupełnie chybiamy celu, nie chronią bowiem osób, korzystających z tych przejść.

Niedomaganiem w wykończalniach mokrych są zazwyczaj źle urządzone spływy dla cieczy, wypuszczanych z kadzi pralnic, wskutek czego w przejściach gromadzi się na podłodze dużo nieczystości i piany, które robotnicy muszą często usuwać przez polewanie podłogi wodą z ręcznych wiader. Napęd pasowy pralnic i foluszów, przynajmniej w przejściach, najczęściej jest niezabezpieczony.

W ostatnich czasach przemysł włókienniczy w bardzo dużych rozmiarach zelektryfikował swoje urządzenia. Ponieważ jednak zmieniono tylko sam napęd, pozostawiając dawny układ pędni, przeto na polepszenie warunków bezpieczeństwa pracy ta modernizacja nie ma dużego wpływu. Napęd elektryczny jednostkowy, t. zn. napęd każdej maszyny oddzielnym silnikiem elektrycznym, znalazł zastosowanie tylko w oddziałach lonkietniczych tkackich.

Jak widać z powyższego opisu, niedomagania przemysłu włókienniczego są bardzo duże i spowodowane technicznymi właściwościami samej produkcji. Byłoby niezbędne wprowadzenie technicznych ulepszeń, którym na przeszkodzie stoi niechęć i opór przedsiębiorców przeciw dokonywaniu jakichkolwiek wydatków. Zakłady pracy, budynki fabryczne i ich urządzenia w przeważnej mierze nigdy nie są remontowane. Częstsza zmiana właścicieli oraz dzierżawienie w większych budynkach fabrycznych poszczególnych sal, a nawet miejsc w salach, przez drobniejszych przedsiębiorców, którym zupełnie nie zależy na tem, ażeby w należytych stanie utrzymywać oddzierżawione im budynki lub też ich części, — sprowadza pomału do ruiny pierwotnie nawet dobrze pomyślane i budowane zakłady, których stan z każdym rokiem przedstawia się coraz gorzej. Lepiej nieco przedstawia się stan tych zakładów włókienniczych, przeważnie większych, które w ciągu dłuższego okresu pozostają przy jednym właścicielu, jakkolwiek i tu starannie unika się wszystkiego, co mogłoby prowadzić do „niepotrzebnych” wydatków. Stąd płynie trudność, jaką ma inspekcja pracy w wprowadzeniu jakichś widocznych zmian na lepsze, oraz fakt, że wydawane nakazy i zlecenia nie osiągają pożądanego skutku. Gdyby nie wzgląd na zatrudnienie jak największej ilości pracowników, należałoby w stosunku do całego szeregu zakładów lub ich oddziałów wystąpić z wnioskami o ich zamknięcie.

Zastanawiając się nad tą kwestją, doszedłem do przekonania, normalna droga wzy-

towania i wydawania zarządzeń powinna być uzupełniona akcją uświadamiania przedsiębiorców i wyrabiania w nich zrozumienia dla ulepszeń. Na skutek rozmów, przeprowadzonych na tem tle ze Związkiem Przemysłowców, powstała myśl wyłonienia specjalnej komisji z ramienia tego związku, która ma współdziałać z inspekcją pracy w przeprowadzaniu zasadniczych i typowych dla wszystkich zakładów postulatów w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy. Przypuszczam, że tą drogą, w sposób planowy i w dłuższym okresie czasu, uzyska się wyniki pomyślniejsze.

Przemysł *drzewny* stanowi drugą co do ilości wydanych zarządzeń grupę. W tartakach kwestjonowano sposób zabezpieczenia głównej dolnej pędni w postaci odgródzenia części przestrzeni, zawierającej pędnie, zapomocą prymitywnego odgródzenia, najczęściej zniszczonego. Wszędzie polecano, niezależnie od tego odgródzenia, urządzenie osłon wszystkich poszczególnych części pędni, a więc wału głównego, kół pasowych na tym wale, pasów, napędzających traki i inne obrabiarki, oraz dolnego napędu traków. W jednym z tartaków zażądano usunięcia wiorów i trocin, które gromadziły się tam za głównym wałem pędnym, zupełnie niezabezpieczonym, i były usuwane ręcznie mimo wyraźnego niebezpieczeństwa, grożącego odnośnym robotnikom. Na skutek uwagi inspektora pracy, przedsiębiorca natychmiast, podczas wizytacji, przystąpił do usunięcia braków i wadliwości i z tytułu pewnych niedomagań ewidencyjnych w księgowości ukarany został grzywną, którą uiścił, nie wchodząc na drogę skargi odwoławczej.

Urządzenia higieniczno-sanitarne wykazują niedomaganie, jak np. w jednym z tartaków, gdzie dla robotników w liczbie 25 osób na jadalnię przeznaczono przy wejściowej bramie jeden bardzo mały pokój z małym stołem i ławką, wszystko brudne i zniszczone. Piec kuchenny miał popielnik tak zawalony odpadkami i śmieciem, że nie można było rozpałić w nim ognia. W innym tartaku dla doprowadzenia do należytego stanu higieny i bezpieczeństwa pracy w samej tylko kotłowni trzeba było wydać 33 zarządzenia. Sygnalizowanie z kotłowni do hali pił odbywało się zapomocą wołania.

Fabryki dykty, z których największe zostały już w drodze celowych zarządzeń doprowadzone mniej więcej do poziomu wymagań, — w innych obwodach wymagały dużej ilości zarządzeń. W fabryce dykt w 32 Obwodzie wydano 51 zarządzeń, w czem 27 w zakresie bezpieczeństwa pracy, dotyczących przeważnie zabezpieczenia rozmaitych obrabiarek, przy czem polecono wykonać wszystkie zabezpieczenia z siatki metalowej, napiętej na metalowej ramie, — oraz 24 zarządzenia z zakresu higieny pracy. Zarządzenia te odnosiły się do poprawienia tynków i obielenia ścian, wstawienia szyb w oknach, wentylacji naturalnej, wentyla-

cji mechanicznej w wytwórni kleju, wydania klejarkom fartuchów i rękawic, ubieralni i umywalni, wreszcie powiększenia liczby natrysków. W innej fabryce dykt stwierdzono, że mimo nakazu stosowania pasów ochronnych przy czynności wyjmowania kloców z parników, robotnicy wykonywali tę pracę niezabezpieczeni. Z polecenia inspekcji pracy zarząd wywiesił w oddziale parników plakaty ostrzegawcze oraz zagroził karami robotnikom, którzy nie będą stosować się do nakazu.

Korzystając ze sposobności wydawania opinii, o które zwracała się Izba Skarbowa w odniesieniu do przedsiębiorstw, które zamierzały zatrudnić w pewnych okresach większą ilość robotników z pośród bezrobotnych, zapotrzebowanych z P. U. P. P., bez obowiązku wykupywania świadectwa przemysłowego wyższej kategorii, — inspektor pracy 33 i 35 Obwodu uzależniał wydanie opinii od wykonania zarządzeń w zakresie higieny i bezpieczeństwa pracy i ustawodawstwa socjalnego w odnośnych zakładach. Tym sposobem zdołał w niektórych tartakach oraz garbarniach uzyskać szybkie wykonanie wydanych zarządzeń.

W *przemysłe spożywczym* główny nacisk położony został na wizytowanie młynów. Zakładów tych jest bardzo duża ilość, a objęcie ich planową akcją wizytacyjną jest wskazane z tego powodu, że zakłady te, jakkolwiek niewielkie, przedstawiają bardzo duże niedomaganie zarówno w zakresie higieny, jak i bezpieczeństwa pracy. Przeprowadzanie wizytacji jest utrudnione z tego powodu, że młyny są rozrzucone po całym terenie i, wobec trudności dostępu do nich przy braku dogodnych dróg komunikacyjnych, szczególnie na Polesiu, — dotarcie do nich i zwizytowanie wymaga dużego nakładu czasu. Szereg tych zakładów poddano już wizytowaniu, ale ogromna ilość oczekuje jeszcze na zbadanie przez inspektora pracy.

Rozmiar wykonania zleceń, wydanych przez inspektorów pracy, w odsetkach ogólnej ilości wydanych zleceń wynosi w zakresie higieny pracy 60,5%, w zakresie zaś bezpieczeństwa pracy 49,5%, — zatem w pierwszym zakresie stopień wykonania w porównaniu z rokiem poprzednim poprawił się, w drugim obniżył się o 18%.

Niektórzy przemysłowcy wnosili w roku sprawozdawczym podania o przedłużenie terminu wykonania nakazu, motywowane ciężkim położeniem gospodarzem. Podania te były przeważnie uwzględniane.

W roku sprawozdawczym zastosowano formę *nakazową* w 73,5% zleceń bezpieczeństwa pracy oraz w 62% zleceń z zakresu higieny. Odsetek wydawanych nakazów był zatem niższy, niż w roku poprzednim, jednak ta łagodniejsza forma urzędowania nie spowodowała obniżenia rozmiaru wykonania zarządzeń.

Od wydanych nakazów obwodowych inspektorów pracy przedsiębiorcy wnieśli skargi odwoławcze w 15-tu wypadkach, które dotyczy-

ły: przędzalni, garbarni, zakładu przemysłu drzewnego, piekarni i 11-tu młynów. Od orzeczenia okręgowego inspektora pracy wniósł skargę odwoławczą do Ministra Opieki Społecznej właściciel jednego z młynów.

Na potrzebę organizacji służby bezpieczeństwa pracy wskazywali inspektorzy w większych zakładach przemysłu drzewnego. Istniejące fabryczne straże pożarne będą mogły stanowić zaczątek, a w przemyśle włókienniczym — wspomniana wyżej komisja przy Związku Przemysłowców.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy. Ilość wypadków nieszczęśliwych w roku sprawozdawczym wynosiła 455 i jest nieco wyższa od analogicznej ilości z roku poprzedniego. Najwięcej nieszczęśliwych wypadków (42,7%) przypada na przemysł drzewny, następnie (18,2%) na leśnictwo, rolnictwo (6,6%), przemysł chemiczny i włókienniczy (po 4,9%), — oraz mniejsze ilości na pozostałe gałęzie.

Z ogólnej ilości wypadków śmiertelnych wynik zanotowano u 19 poszkodowanych (4,2%), utratę zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni stwierdzono w 218 wypadkach (48%), — co do pozostałych wypadków nie otrzymano bliższych informacji, względnie były to wypadki o przebiegu łżejszym.

Najczęściej nieszczęśliwe wypadki powodowane były ładowaniem, podnoszeniem i dźwiganie ciężarów (14,9%), narzędziami ręcznymi (14,4%), załamanie się rusztowań i spadnięciem przedmiotów (14,3%), oraz pracą przy obrabiarkach drzewa, nienależycie zabezpieczonych (10,9%).

Uderza szczególnie znaczny wzrost liczby wypadków przy obrabiarkach drzewa, w roku bowiem poprzednim stanowił on 6,9% ogólnej ilości wypadków. Także znaczna ilość wypadków śmiertelnych (5%), oraz duży procent wypadków ciężkich wskazuje na to, że przemysł ten stale wymaga bardzo czujnej uwagi ze strony inspekcji pracy. Nadmienić jednak wypada, że w dziale tym duży procent wypadków wydarzył się w zakładach, nierejestrowanych przez inspekcję pracy, w każdym jednak razie — nawet po wyeliminowaniu tych wypadków — dział drzewny przedstawia duże niebezpieczeństwo.

Duża również była ilość nieszczęśliwych wypadkach w rolnictwie, a szczególnie w leśnictwie, przyczem wszystkie zaszły w zakładach pracy, niepodlegających rejestracji inspektorów pracy.

Z ważniejszych wypadków wymienić należy następujące:

W rolnictwie — fernal wszedł na strych domu właściciela majątku po materiał, potrzebny do reparacji wozu. Z powodu załamania się przegniłych desek spadł razem z kłocem drzewa na korzytarz, przyczem, uderzony tym kłocem w głowę, poniósł śmierć na miejscu. W innym folwarku robotnica rolna (t. zw. posyłka), przy podawaniu słomy do sieczkarki, schwy-

ciwszy przypadkiem jakiś przedmiot, który wzięła za szczura, skoczyła z rozstawionymi rękami i uderzyła ręką o nóż sieczkarki, rozcinając dłoń przez całą długość i kalecząc jednocześnie palce. Okazało się następnie, że przyczyną jej przestachu, a pośrednio i ciężkiego skaleczenia, była zbita bryła śniegu. W jednym z majątków została porwana przez tryby konnej młocarni 56-letnia kobieta, ulegając ogólnemu potłuczeniu przy równoczesnym złamaniu ręki i obojczyka. Winę ponosił dzierżawca, który nie zabezpieczył młocarni, wobec czego sprawę skierowano do prokuratora.

W leśnictwie obok dość charakterystycznych wypadków złamania ręki, któremu uległ gajowy wskutek uderzenia drągiem przez zatrzymanego złodzieja leśnego oraz ciężkiego poranienia innego gajowego przez nieznaną napastników — wydarzył się śmiertelny wypadek wskutek przygniecenia ścinaniem drzewem oraz ciężki wypadek przy podnoszeniu kłód w lesie, przyczem kłoda, niepodparta legarem, osunęła się robotnikowi na nogę, powodując pęknięcie kości goleniowej. Poza tem w dziale tym wydarzył się szereg wypadków wskutek uszkodzenia narzędziami ręcznymi, jak np. siekierami. Winę tych wypadków przypisać należy poczęści także i nieostrożności samych robotników.

W przemyśle włókienniczym w jednej z wytwórni waty robotnica przy oczyszczaniu z pakul walców zgrzeblarki została pochwycona za chustkę, która osłaniała jej głowę, i doznała częściowego oskalpowania głowy. W przędzalni robotnica wsadziła palce w tryby cewiarki (szpulmaszyny), przyczem nastąpiło zmiżdżenie palców. W wykończalni sukna robotnik, przy nakładaniu pasa pralki, wpadł do kadzi, doznając obrażenia nóg. W fabryce wataliny kierownik fabryki, a poprzedni jej właściciel, pragnął skrócić zbyt luźno naciągnięty pas, po zesunięciu go na wał, obracający się na wysokości około 4 m. nad podłogą; w pewnej chwili został przez ten pas uchwycony, wciągnięty na górę i obrocony kilkakrotnie przez wał, poczem odrzucony został na odległość około 6 m., przyczem noga, urwana w połowie goleni, pozostała na wale, uchwycona w pętlę pasa. Poszkodowany doznał połamania żeber, ogólnego potłuczenia i złamania podstawy czaszki tak, że po dwóch godzinach zakończył życie. W tartaku, robotnik przy pomocy drążka podwazał przednią część kłoca, celem wprowadzenia go między walce traka, i w tej chwili drążek wyslizgnął się, spadając pod ramę traka, która znajdowała się w ruchu. Uderzony ramą traka drugim końcem uderzył robotnika w szczękę dolną z lewej strony, powodując jej złamanie oraz utratę przytomności robotnika. W tartaku robotnik, zatrudniony przy strugarce, po zrzuceniu pasa w dolnej transmisi, został porwany przez niezabezpieczony wał i zabity na miejscu. W fabryce dykty robotnik, zatrudniony w suszarni dykty, wszedł w czasie

ruchu pędni do części komory, zawierającej napęd wentylatorów, i, zaczepiony przez wał za rozpięte ubranie, doznał wgniecenia 2-ch żeber oraz licznych innych obrażeń.

W przemyśle spożywczym, w młynie motorym robotnik, obsługujący generator gazu ssanego, uległ śmiertelnemu zatruciu. W młynie, pomimo istnienia dogodnych schodów, młynarz, zatrudniony już kilkanaście lat, zjeżdżał windą towarową. W czasie jazdy pękł pas, prowadzący platformę, i młynarz spadł razem z platformą, doznając uszkodzenia kości w obydwu stopach. W młynie 4-letni chłopak podszedł niepostrzeżenie do końca wału, wystającego nazewnątrz, który porwał go i rozniósł na strzępy.

Inspektor pracy, opisując wypadki przy pracy, podnosi ofiarności robotników, z jaką wykonywują pracę, nie bacząc na następstwa, jakie mogą wynikać dla ich zdrowia, i podkreśla fakt, że poszkodowani przy wypadkach albo ich rodziny dają najczęściej wyraz jedynie trosce o dalszy byt, a natomiast nigdy nie zdarza się słyszeć złorzeczeń lub wyrzekan pod jakimkolwiek bądź adresem.

Stopień niebezpieczeństwa w roku sprawozdawczym, obliczony w odsetkach wypadków w stosunku do ogólnej ilości robotników, zatrudnionych w odnośnych grupach zatrudnienia, przedstawia się następująco: w rolnictwie 0,37%; w leśnictwie, z powodu braku ścisłych danych co do ilości zatrudnionych w tym dziale robotników, obliczenia nie można przeprowadzić, przypuszczalnie jednak stopień niebezpieczeństwa jest bardzo wysoki; w przemyśle mineralnym — 0,18%; w hutnictwie i mechanicznej przeróbce metali — 0,78%; w przemyśle maszynowym i elektrotechnicznym — 1,71%; w przemyśle chemicznym — 1,82%; w włókienniczym — 0,32%; w przemyśle garbarskim 0,31%; w drzewnym — 1,07%; w spożywczym 0,45%; w budowlanym — 0,95% i w zakładach użyteczności publicznej — 1,97%.

Zestawienie powyższe wskazuje na duże niebezpieczeństwo pracy w zakładach użyteczności publicznej, w przemyśle chemicznym i metalowym.

Wykonywanie ustaw ochronnych. W związku z przeprowadzonymi wizytacjami inspektorzy pracy wydali 3.725 zleceń w zakresie ustawodawstwa ochronnego. Z liczby tej około 73% stanowią zlecenia, wydane w formie nakazów.

Najczęstszym powodem wydawanych zleceń była *nieprawidłowa ewidencja pracujących i ich zarobków, nieprowadzenie ksiąg fabrycznych, książeczek obrachunkowych, regulaminów, ogłoszeń i t. p.*, stanowiąc 49,3% ogólnej ilości zleceń tego zakresu. Z kolei sprawy wypłaty zarobków stanowiły 26,3%, czas pracy — 22,2%. Pozostałe zlecenia stanowią w ogólnej ilości stosunkowo nieznaczną ilość — 2,8% — wydanych zleceń.

W porównaniu z rokiem poprzednim za-

równo ilość zleceń, jak i stopień ich wykonania (około 66% zleceń wykonanych) były nieco niższe, niż w roku poprzednim.

Wykroczenia. Zarówno podczas przeprowadzania wizytacji, jak i przy wykonywaniu innych czynności urzędowych stwierdzano liczne wykroczenia przeciwko obowiązującym przepisom prawnym. Protokoły ustaliły wykroczenia w 9.014 wypadkach. Liczba ta jest wyższa od zeszłorocznych o blisko 9%.

Administracyjnie ukarano winnych wykroczeń w 1.021 wypadkach, 394 wykroczenia skierowano do sądów ogólnych, zaś 9 do sądów pracy. Ilość wykroczeń, ukaranych administracyjnie, jest liczbowo i procentowo niższa od zeszłorocznej, natomiast wzrosła ilość spraw, skierowanych do sądów (z 3,1% na 3,9%).

Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. o *umowie o pracę robotników oraz pracowników umysłowych* (Dz. U. Nr. 35/28, poz. 323 i 324) dały podstawę do stwierdzenia 3.257 (36%) wykroczeń. Jak zwykle, pozycję największą stanowią tu bardzo liczne przekroczenia przepisów o ewidencji pracujących, księgach, książeczkach obrachunkowych, regulaminach i ogłoszeniach. Z liczby 2.683 stwierdzonych wykroczeń tego rodzaju powyżej 75% wytknięto w wydanych nakazach powizytacyjnych, zalecających usunięcie ich w krótkich zazwyczaj terminach, z pozostałych w większości wypadków — winni ukarani zostali administracyjnie, mniejsza część skierowana została do sądów ogólnych. Przepisy, dotyczące wynagrodzenia pracowników, dały 379 wykroczeń, załatwionych w 80% w drodze nakazów i zleceń. Pozostałe wykroczenia spowodowały ukaranie winnych w drodze administracyjnej, bądź skierowanie odnośnych spraw na drogę sądową. Wykroczenia przeciwko przepisom o świadectwach pracy, pisemnemu potwierdzaniu i wypowiedaniu umowy o pracę, w liczbie 159, załatwiono w drodze nakazów, a w 2-ch wypadkach ukarano winnych administracyjnie. Wykroczenia przeciwko przepisom o wyznaczaniu zarządzającego zakładów przemysłowych (33) oraz o nakładaniu kar przez pracodawców na robotników (3) ścigane były surowiej, gdyż w pierwszej grupie ukarano winnych administracyjnie w 58% wypadków, — w drugiej wszystkich.

Wykroczenia przeciwko przepisom ustawy o *czasie pracy* i wydanych na jej tle ustaw i rozporządzeń, — stwierdzono w 649 (72%) wypadkach. Stosowano tu również rygory silniejsze, gdyż 74% wykroczeń spowodowało ukaranie administracyjnie winnych, a około 6% skierowanych zostało na drogę sądową.

Wykroczenia przeciwko przepisom o *pracy kobiet* (w liczbie 37), o *pracy dzieci i młodocianych* (22), oraz o *stosunku zarządów przedsiębiorstw do inspektorów pracy* (13) ścigane energicznie, z wyjątkiem bowiem jednej sprawy

(praca kobiet) — we wszystkich innych winni ukarani zostali administracyjnie, a jedna sprawa (stosunek zarządu) skierowana została na drogę sądową.

Wykroczenia przeciw ustawie o urloпах stwierdzono tylko w 3-ch wypadkach, bez stosowania silniejszych rygorów.

Wykroczenia przeciw przepisom o urządzeniach higieniczno sanitarnych i ochronnych w liczbie 5.033, stanowiące 56% wszystkich stwierdzonych wykroczeń, utrwalono protokółarnie i w drodze nakazów zarządzone usuwanie niedomagań, — a tylko w 81 wypadkach sprawy z tego zakresu skierowane zostały do sądów.

Ujawnianie wykroczeń, szczególnie w zakresie przepisów o czasie pracy, jest bardzo trudne. Wykazała to, między innymi, planowa akcja, przeprowadzona w przemyśle włókienniczym 32 Obwodu, w celu wykrywania nielegalnej pracy nocnej, przyczem były wypadki sygnalizowania przybycia inspektora z portjerni do fabryki, poczem zaraz ruch zamierał, i wynikały trudności w utrwaleniu faktu wykroczenia.

Zezwolenia na przedłużenie czasu pracy oraz na pracę nocną (art. 15 i 6 b ustawy z dnia

18.XII 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu — Dz. U. R. P. Nr. 2/20, poz. 7) uzyskały: 4 zakłady włókiennicze dla 152 robotników, 1 garbarnia dla 2 rob., 20 tartaków i 4 fabryki dykty dla 1.109 rob., 8 wytwórń oleju dla 42 rob. i jedno przedsiębiorstwo budowlane dla 40 robotników. Razem zezwolenia uzyskało 38 zakładów dla 1.345 robotników, natomiast odmownie załatwione zostały podania 15-tu zakładów włókienniczych, które dotyczyły 291 robotników.

Zezwolenia na przedłużenie czasu pracy na zasadzie art. 6 punkt b. przytoczonej wyżej ustawy uzyskały: 1 przedsiębiorstwo budowlane dla 18 robotników, 2 banki oraz 1 zakład ubezpieczeń dla 75 robotników, — razem 3 przedsiębiorstwa dla 93 robotników.

Ogółem w sprawach powyższych wydano opinie co do 72 podań.

Okręgowy inspektor pracy wydał zezwolenie w 1 wypadku dla 4 robotników rzeźni miejskiej na zasadzie paragrafu 4 rozporządzenia z dnia 26.I. 1922 r. w sprawie czasu pracy osób, zatrudnionych przy pilnowaniu (Dz. U. R. P. Nr. 18/22, poz. 148).

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników									
	Liczba robotników:					Liczba robotników:					Liczba robotników:					Liczba robotników:									
	Liczba zakładów	Doro- słych:		Mło- docia- nych		O g ó ł e m	Liczba zakładów	Doro- słych		Mło- docia- nych		O g ó ł e m	Liczba zakładów	Doro- słych		Mło- docia- nych		O g ó ł e m	Liczba zakładów	Doro- słych		Mło- docia- nych		O g ó ł e m	
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		
III Górnictwo . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przem. mineralny .	69	144	2	1	147	43	387	40	3	430	25	715	116	4	835	6	305	60	4	1	370				
V Hutnictwo i mech. przerób metali . . .	2	4	—	—	4	2	20	—	—	20	3	100	5	—	105	—	—	—	—	—	—				
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	41	86	—	2	88	14	116	1	6	123	4	147	3	5	155	1	42	1	15	—	58				
VII Przem. chemiczny	23	63	—	—	63	9	52	17	—	69	1	20	1	—	21	—	—	—	—	—	—				
VIII Przem. włókienniczy	38	82	7	—	89	32	190	147	—	337	27	370	191	—	861	23	948	838	—	—	1786				
IX Przem. papierniczy	3	7	1	1	9	3	21	13	—	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz. . .	49	109	1	—	110	21	186	7	—	193	8	202	21	—	223	—	—	—	—	—	—				
XI Prz. drzew. i snc.	11	32	—	2	34	62	660	53	2	715	42	1171	106	12	1289	22	1483	150	3	3	1639				
XII Przem. spożywczy	455	915	12	5	932	143	1090	64	3	1157	16	395	58	—	453	4	248	95	—	—	343				
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny . .	3	8	2	—	10	3	18	10	1	29	2	38	35	—	74	—	—	—	—	—	—				
XIV Przem. budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	72	11	—	83	1	50	—	—	—	50				
XV Przem. poligraficzny	32	66	3	5	74	11	79	13	7	99	2	34	22	—	56	—	—	—	—	—	—				
XVI Zakłady użytecz- ności publicznej . .	23	58	—	—	58	14	120	16	—	136	5	165	9	1	175	5	208	123	—	—	331				
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	2	8	10	—	18	—	—	—	—	—	2	127	—	—	—	127				
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon . .	—	—	—	—	—	4	52	—	—	52	2	77	—	—	77	2	146	3	—	—	149				
XIX Hotele, gosp., ja- dłodajnie i usł. osob.	3	7	1	—	8	1	6	5	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
XX Zakł. widowiskowe	12	29	1	1	31	10	71	14	1	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	763	1610	30	17	1657	374	3076	410	23	13510	139	3506	878	22	4407	56	3557	1270	22	4	4853				
OGÓŁEM w okresie poprzednim	776	1620	30	25	1678	399	3138	385	60	193602	126	2849	924	109	63888	55	2935	914	23	16	3888				
RÓŻNICA w por. z okr. poprz. (±)	—	13	—	8	21	25	62	25	37	18	92	13	657	46	87	—5	11	622	356	1	12	965			

Liczba folwarków ponad 50 hektarów przestrzeni

C A I.

czynne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:			Ogólna liczba robotników:								
Liczba robotników:						Liczba robotników:						W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W okresie sprawozdawczym	W t e m:				W okresie poprzednim	W t e m:			
Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:					Mło-docia-nych:		W okresie poprzednim	Doro-słych:		Mło-docia-nych:			
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet				Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn		Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
2	316	64	15	18	413	—	—	—	—	—	144	160	2195	1867	282	27	19	2172	1785	318	42	27	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	6	129	124	5	—	—	69	64	5	—	—	
2	220	1	117	—	338	—	—	—	—	—	62	63	762	611	6	145	—	621	466	7	148	—	
5	917	134	—	—	1051	—	—	—	—	—	38	49	1204	1052	152	—	—	1421	1265	156	—	—	
19	1968	1929	—	5	3902	—	—	—	—	—	139	128	6975	3558	3412	—	5	5392	2785	2598	1	8	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	4	44	28	14	1	1	55	20	27	4	4	
1	105	16	—	—	121	—	—	—	—	—	79	83	647	602	45	—	—	481	465	14	1	1	
21	4902	978	5	—	5885	5	7959	596	—	8555	163	174	18117	16207	1883	24	3	8309	7393	1351	57	8	
2	311	67	—	—	378	1	230	478	—	708	621	614	3971	3189	774	8	—	3770	2770	994	6	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8	113	64	47	1	1	107	42	57	3	5	
7	1134	103	10	—	1247	—	—	—	—	—	10	5	1380	1256	114	10	—	758	743	15	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	46	229	179	38	12	—	205	173	20	9	3	
1	96	14	—	—	110	—	—	—	—	—	48	48	819	647	162	1	—	622	560	58	3	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	145	135	10	—	—	75	75	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	1	596	131	2	3	732	9	9	1010	871	134	2	3	414	403	9	2	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	19	13	6	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	18	117	100	15	2	—	98	85	8	4	1	
60	9969	3306	147	23	13445	7	8785	1205	2	3	9995	1409	—	37867	30503	7099	233	32	—	—	—	—	—
51	8354	2935	63	13	11365	1	198	450	—	—	648	1408	—	25069	19094	5638	280	57	—	—	—	—	—
+9	+1615	+371	+84	+10	+2080	+6	+8587	+755	+2	+3	+9347	+1	—	+12798	+11409	+1461	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ogólnej: 1.395 z liczbą robotników stałych: 8.123.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
1. Wizytacje.

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:						Liczba wizytacji: w tem:					Grupy zatrudnienia	Liczba zakł., obejrzanym z związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kołaudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinii	
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	Ogólna	w zakładach zatrudniaj.:							
					1 raz	2 razy	więcej razy				do 20 robotników	Powyżej 20 robotników	w nocy i w dni świąteczne					z powodu nie-szczęśliwych wypadków
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	1395	8123	3	0,2	3	—	—	59	0,7	3	2	1	—	—	I	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	III	—	—	—
IV Przemysł mineralny	144	2195	17	11,8	17	—	—	230	10,5	17	13	4	—	—	IV	—	—	3
V Hutnic. i mech. przerób metali	7	129	2	28,6	2	—	—	70	60,4	2	—	2	—	—	V	—	—	—
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	62	762	15	24,2	13	—	2	235	30,8	19	16	3	1	—	VI	—	—	1
VII „ chemiczny	38	1204	10	26,3	4	5	1	838	69,5	17	9	8	1	—	VII	—	—	—
VIII „ włókienniczy	139	6975	40	28,8	29	9	2	2758	39,6	54	20	34	2	1	VIII	7	4	16
IX „ papierniczy	6	44	1	16,7	1	—	—	2	4,5	1	1	—	—	—	IX	2	2	5
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	79	647	9	11,4	9	—	—	89	13,7	9	7	2	—	—	X	1	1	2
XI „ drzewny i snycerski	163	18117	72	44,2	46	16	10	7139	39,3	112	56	56	11	2	IX	2	—	14
XII „ spożywczy	621	3971	183	29,4	133	32	18	1974	49,8	257	238	19	17	4	XII	9	4	33
XIII „ konfekc. i galanter.	8	113	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XIII	—	—	—
XIV „ budowlany	10	1380	6	60,0	5	1	—	572	41,6	7	2	5	—	—	XIV	—	—	—
XV „ poligraficzny	45	229	7	15,6	7	—	—	26	11,4	7	7	—	—	—	XV	1	1	3
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	48	810	17	35,4	10	6	1	97	11,9	25	23	2	10	1	XVI	3	4	9
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	4	145	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XVII	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	9	1010	4	44,5	4	—	—	204	20,5	4	—	4	—	—	XVIII	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	4	19	2	50,0	2	—	—	4	21,1	2	2	—	—	—	XIX	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	22	117	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XX	—	4	4
OGÓŁEM			¹⁾	²⁾				¹⁾	²⁾	¹⁾								
w okresie sprawozdawczym	2804	45990	388	27,3	285	69	34	14305	37,6	536	396	140	42	9		25	20	90
OGÓŁEM																		
w okresie poprzednim	2825	35292	474	33,2	350	83	41	11481	44,3	661	534	127	58	8		19	29	60
RÓŻNICA																		
w porówn. z okr. poprz. (+)	-21	10698	-86	-5,9	-65	-14	-7	2824	-6,7	-125	-138	13	-16	+1		+6	-9	+30

¹⁾ Prócz powyższych dokonano w 53 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, 53 wizytacji, obejmujących 670 rob.

²⁾ Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

TABLICA III-a.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawcz.:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych					
	mieszkań- czych	prze- stronności	światła	przewietrza- nia ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, su- rowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych	innych spraw		Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodo- wla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IV Przemysł mineralny	—	2	3	5	3	—	1	6	10	10	—	7	—	10	—	—	—	—	—	—	7	1	65	59	159	138	28
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	2	—	—	—	—	—	2	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	11	11	—	—	6
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	9	8	1	9	—	12	5	7	6	—	2	1	5	—	—	—	—	—	5	—	70	34	4	—	83	
VII „ chemiczny	—	3	6	2	9	4	6	1	10	6	—	2	—	6	2	—	—	—	—	2	5	64	35	19	—	12	
VIII „ włókienniczy	—	8	27	22	23	—	—	12	21	20	—	—	—	3	7	2	—	—	—	10	13	172	61	132	89	112	
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	
X „ garbarski i przetwo- rów zwierzęcych	5	2	9	8	1	4	14	2	10	7	—	11	1	3	4	—	—	—	—	—	12	93	84	146	146	11	
XI „ drzewny i snycerski	5	17	52	45	95	14	38	40	39	32	4	23	3	17	6	—	4	—	—	18	21	473	314	319	215	284	
XII „ spożywczy	—	40	560	69	311	18	91	21	41	35	—	58	2	20	2	2	1	—	—	48	33	1352	823	885	751	927	
XIII „ konfekcyjny i galant.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10	—	—	—	—	
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	6	4	5	1	3	2	7	3	—	—	1	—	—	5	1	38	19	2	2	3	
XV „ poligraficzny	—	—	2	2	7	—	1	3	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	21	20	13	10	6	
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	1	2	5	5	1	6	—	2	7	—	5	—	3	1	2	—	—	—	9	1	50	36	73	50	8	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	2	1	4	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	2	2	25	25	7	7	—	
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	12	85	673	160	463	41	170	95	150	133	5	113	16	88	20	6	6	—	—	120	89	2445	1521	—	—	1480	
OGÓŁEM w okresie poprzednim	20	65	87	137	154	59	165	66	168	139	3	122	12	122	21	3	—	1	1	135	279	1759	1398	—	—	1097	
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	-3	20	586	23	309	18	+5	29	18	-6	2	-9	+4	34	-1	+3	+6	-1	-1	15	190	+686	+123	—	—	+383	
OGÓŁEM zleceń wykonanych	4	44	417	106	292	22	80	45	92	86	1	53	6	102	8	3	—	—	—	65	54	—	—	—	—	—	

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:														W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych				
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przevożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejsć, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń		w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	2	2	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	8	8	—	—	—	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IV Przemysł mineralny	1	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	24	157	132	22	
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8	—	—	4	
VI Przemysł maszynowy i elektrotech.	2	8	64	21	—	121	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	265	49	—	—	46	
VII " chemiczny	18	—	86	51	—	3	14	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	—	—	—	7	
VIII " włókienniczy	4	5	78	8	—	—	—	—	118	—	—	—	—	—	—	—	—	26	27	31	9	371	
IX " papierniczy	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—
X " garbarski i przetw. zwierz.	3	4	19	4	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	4	12	1	—	—
XI " drzewny i snycerski	109	70	386	108	3	11	4	3	11	—	—	—	—	—	—	—	—	52	29	75	34	1476	
XII " spożywczy	107	295	1665	88	148	6	2	9	7	—	—	—	—	—	—	—	—	436	—	—	—	—	—
XIII " konfekcyjny i galanter.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV " budowlany	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XV " poligraficzny	—	—	14	16	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	32	31	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telef.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł hotel., szynk. i usług osob.	8	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	252	421	2359	321	152	141	509	1042	118	3	567	27	28	214	211	395	138	6898	5040				3405
OGÓŁEM w okresie poprzednim	234	351	1717	207	59	15	208	132	150	—	500	4	71	221	211	391	360	4831	3856				3260
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	+ 18	+ 70	+ 642	+ 114	+ 93	+ 126	+ 301	+ 910	+ 32	+ 3	+ 67	+ 23	+ 43	+ 7	+ —	+ 4	+ 222	+ 2067	+ 1184				+ 145
OGÓŁEM zleceń wykonanych	144	277	979	204	15	36	322	384	124	—	445	—	6	93	77	191	108						

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządcom zakładów pracy w zakresie czasu pracy,
ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	1	—	—	—	35	—	—	—	—	35	—	40	—	37
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	1	—	—	98	8	—	—	—	—	109	46	359	196	32
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	—	—	—	8	2	—	—	—	—	10	10	—	—	15
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	17	—	—	38	14	—	—	—	—	72	62	19	—	16
VII „ chemiczny	—	1	—	32	13	—	—	—	—	53	27	47	—	130
VIII „ włókienniczy	13	—	—	43	—	—	—	—	—	57	23	85	40	76
IX „ papierniczy	1	—	—	4	—	—	—	—	—	5	1	—	—	1
X „ garbarski i przetwor. zwierzęcych	2	—	—	18	—	—	—	—	—	23	19	63	62	9
XI „ drzewny i snycerski	646	—	2	882	644	—	—	—	—	2486	1672	1664	1151	1406
XII „ spożywczy	101	2	5	497	93	—	—	—	—	713	506	1071	699	622
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	5	1	9	23	3	—	—	—	—	41	5	78	—	8
XIV „ budowlany	14	—	2	33	28	—	—	—	—	78	46	41	11	40
XV „ poligraficzny	3	—	—	22	15	—	—	—	—	40	39	15	12	12
XVI Zakłady użyteczności publicznej	4	1	—	30	11	—	—	—	—	47	33	74	27	43
XVII Handel, kredyty, ubezpieczenia	11	2	1	2	9	—	—	—	—	25	11	56	—	8
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	9	—	—	97	104	—	—	—	—	210	210	310	294	4
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	3	—	2	11	4	—	—	—	—	21	10	9	—	2
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	830	7	22	1838	983	—	2	31	12	3725	2720			2461
OGÓŁEM w okresie poprzednim	257	43	19	3030	421	9	5	134	13	3931	2482			2918
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	+573	-36	+3	-1192	+562	-9	-3	-103	-1	-206	+238			-457
OGÓŁEM zleceń wykonanych	410	3	16	1273	747	2	2	8	—					

TABLICA V.

Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków w:																		Następstwa:						
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, zórawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materie zapalne, trujące, gorące i żrące	Załamania się rusztiowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	OGÓLEM WYPADKÓW	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																		
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	6	4	—	—	—	—	—	26	4	14	7	—	1	37	14	113	8	58	47	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	—	1	3	
IV Przemysł mineralny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	13	—	4	9
VII " chemiczny	—	—	—	1	4	—	—	1	—	—	1	1	—	4	5	—	1	—	—	—	1	1	—	6	16
VIII " włókienniczy	1	4	—	—	—	11	—	—	—	—	1	—	—	—	3	1	1	—	—	—	—	—	2	12	8
IX " papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
XI " drzewny i snycerski	—	1	1	46	5	—	—	1	—	5	—	2	28	10	31	14	9	—	21	18	195	5	89	101	
XII " spożywczy	1	1	—	2	4	—	—	1	—	—	1	—	—	2	1	1	—	—	1	3	18	1	12	5	
XIII " konfekc. i galanter.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV " budowlany	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	5	2	2	—	—	—	—	—	13	1	9	3	
XV " poligraficzny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2	3	—	—	—	1	6	16	1	10	5	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	—	—	2	7	1	2	4	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	9	3	3	—	2	4	27	—	4	13	
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym	3	10	6	50	15	11	6	5	4	1	6	4	6	65	31	68	28	13	1	67	55	455	19	208	218
OGÓLEM w okresie poprzednim	2	11	5	31	23	8	6	10	—	—	7	3	17	33	23	72	27	6	—	69	46	449	23	184	242
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	+1	+1	+1	+19	+8	+3	-5	+4	+1	-1	+1	+1	+11	+18	-8	+4	+1	+7	+1	-2	+9	+6	-4	+24	-24

Uwaga. Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 455 wypadków — 144 wypadki (w tem 10 śmiertelnych) miały miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

OKRĄG VII.

WOJEWÓDZTWO KRAKOWSKIE.

Stan zatrudnienia. Stan zatrudnienia w roku 1933 można ująć jako ustabilizowanie się liczb z końca roku 1932.

Wynikła na skutek kryzysu fala redukcji robotniczych oraz zamykania zakładów pracy została w roku 1933 załamana, a nawet w połowie roku można było obserwować zjawisko drobnej poprawy w niektórych grupach przemysłu, względnie w poszczególnych zakładach przemysłowych. Szczególniej przemysły: budowlany, chemiczny i drzewny wykazują wzrost liczby zatrudnionych robotników.

Pewne przesunięcia w stanie zatrudnienia dokonały się w kierunku dalszego wypierania pracy mężczyzn przez pracę kobiet oraz usuwania robotników w wieku około lat 40 na rzecz robotników w wieku 20 — 25 lat.

Zatrudnienie młodocianych do lat 18 ulega pewnemu zmniejszeniu, a to na skutek specjalnie w tym kierunku prowadzonej akcji ze strony organów inspekcji pracy. Wzmogło się natomiast zatrudnienie młodocianych, którzy ukończyli 18 rok życia.

W roku sprawozdawczym dało się szczególnie zaobserwować zwalnianie robotników, osiadłych od dłuższego czasu w miastach, a przyjmowanie możliwie w szerokim zakresie robotników, przybywających ze wsi.

Robotnik wiejski, przybywszy do miasta, pracuje przy niższej płacy oraz daje się w szer-

szym stopniu wyzyskać zarówno co do czasu, jak i warunków pracy.

W bardzo wielu zakładach, szczególnie większych, stosowano jeszcze pracę przez niepełny tydzień, osiągając w ten sposób zatrudnienie większej liczby ludzi przy pracy 3 — 4 dniowej w tygodniu. Zjawisko zatrudniania przez niepełny tydzień większej liczby ludzi stosowano jednak w roku sprawozdawczym w w mniejszym zakresie, aniżeli w roku poprzednim. Specjalna akcja, prowadzona w kierunku stosowania pracy przez niepełny tydzień, w 1933 r. została załamana, i zarządy przedsiębiorstw raczej wolały redukować ludzi, aniżeli przejść na częściowe zatrudnianie pierwotnego stanu załogi.

Rejestrami inspekcji pracy nie zostały objęte tak zwane „roboty publiczne“, na których liczby zatrudnionych robotników w roku sprawozdawczym uległy poważnemu zwiększeniu.

Jeśli uwzględnić zatrudnienie na robotach publicznych, prowadzonych głównie przy pomocy Funduszu Pracy, to ogólny stan zatrudnienia w roku sprawozdawczym wykazuje poważny skok naprzód. Średnio zatrudnionych było na robotach publicznych około 7.500 ludzi.

Działalność inspekcyjna. Działalność wizytacyjna w roku sprawozdawczym uległa dalszemu wzmoczeniu, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym.

W roku 1930	na 1 siłę inspekcyjną	wypadło	121 wizytacji
„ „ 1931	„ 1 „ „	„	153 „
„ „ 1932	„ 1 „ „	„	167 „
„ „ 1933	„ 1 „ „	„	170 „

W roku sprawozdawczym osiągnięto wreszcie taki stan, że ponad 60% (66,3%) ogólnej liczby robotników przemysłowych zostało objętych wizytacjami. Fakt ten posiada duże znaczenie praktyczne w dziale poprawy warunków pracy, jak również decyduje o wzroście zaufania robotników do działalności urzędów inspekcji pracy. Już coraz częściej nie robotnik szu-

ka inspektora pracy, lecz inspektor trafia do robotnika poprzez warsztat jego pracy.

Drugim wysiłkiem urzędów tutejszych jest dążenie do objęcia wizytacjami przynajmniej 60% ogółu zakładów pracy w przemyśle. Niestety, w roku sprawozdawczym, jakkolwiek procent zakładów zwizytowanych uległ dalszemu zwiększeniu — z 45,3% w roku ubiegłym

do 54% w roku sprawozdawczym —, to prawdopodobnie dopiero rok następny pozwoli osiągnąć 60% zakładów zwizytowanych.

W roku sprawozdawczym wzmociono nadzór nad niektórymi zakładami pracy, przez częste stosowanie w tym samym roku wizytacyj następnych, kontrolujących wykonanie wydanych zarządzeń. Również szczególniejszą uwagę zwracano na zakłady mniejsze, posiadające z reguły gorsze urządzenia higieniczne i bardziej oporne odnoszące się do wykonywania przepisów ustawodawstwa ochronnego.

Liczba wizytacyj w zakładach poniżej 20 robotników wzrosła wydatnie. Również wydatnie zwiększyła się ilość wizytacyj, dokonanych z powodu nieszczęśliwych wypadków, oraz wizytacyj dokonanych nocą i w dni świąteczne.

Komisje. Udział inspektorów w komisyjnych dochodzeniach, zarządzonych przez władze przemysłowe I instancji w sprawie urządzenia lub rozbudowy zakładów przemysłowych — nie narzęca specjalnych uwag.

Podobnie jak w latach poprzednich, władze przemysłowe respektowały wydane przez urzędy inspekcji pracy zarządzenia, przez wpisywanie ich do warunków w wydanych konsensach.

Na szczególniejszą uwagę zasługują wydane przez inspekcje pracy opinie.

Częstokroć zwracają się urzędy do inspektorów pracy o wypowiedzenie się w wielu sprawach natury gospodarczej. Wydane opinie brane są następnie za podstawę do decyzji właściwych władz. W ten sposób punkt widzenia urzędów inspekcji pracy znajduje odpowiedni wpływ na decyzje gospodarcze innych władz. Ilość wydanych opinii uległa dalszemu zwiększeniu.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. Wobec trwającego ciągle jeszcze kryzysu, podobnie jak w roku ubiegłym, złagodzone wymagania w dziale higieny pracy, jeśli wymagania te połączone były z pokaźniejszymi inwestycjami, czy też wkładami pieniężnymi.

Należy zauważyć, że stwierdzono w dalszym ciągu wypadki niekorzystania z wyciągów (ekshaustorów), w celu zaoszczędzenia siły napędowej. W zakładach pracy, gdzie nie urządzono jeszcze ekshaustorów, w poszczególnych wypadkach stosowane są maski przeciwpyłowe. W roku sprawozdawczym prowadzono akcję, mającą na celu szersze zastosowanie masek przeciwpyłowych i przeciwgazowych, w wyniku której około 20 fabryk wprowadziło dla robotników maski bądź przeciwpyłowe, bądź też przeciwgazowe.

Odnośnie *jadalń* zlecenia dotyczyły prawie wyłącznie utrzymania w czystości już istniejących.

Urządzenie *ubieralń*, *umywalń*, *kąpieli i ustępów* wprowadza się systematycznie.

Zlecenia, dotyczące *wody do picia*, miały na względzie zaopatrywanie robotników w wodę

do picia w sposób higieniczny, oraz zastosowanie specjalnych naczyń, celem utrzymania odpowiedniej temperatury wody do picia.

W rubryce *ubrań ochronnych* wydawane zlecenia dotyczą zarówno wydawania ubrań, w ścisłym znaczeniu tego słowa, jak i wydawania okularów ochronnych.

W związku z przeprowadzonymi wizytacjami w zakresie higieny pracy, bezpieczeństwa pracy i warunków zdrowotnych robotników, udzielono mniej zleceń zwykłych, stosując częściej postępowanie nakazowe.

W roku sprawozdawczym organa inspekcji pracy w dalszym ciągu spotykały się ze zjawiskiem „zarywania” zarobków robotniczych. Celem zabezpieczenia robotnikom możliwości dochodzenia swych należności oraz zabezpieczenia tych należności, — wydano szereg zleceń i nakazów, dotyczących ewidencji pracujących i ich zarobków oraz wypłaty.

W tych zakładach przemysłowych, w których zaznaczyła się poprawa koniunkturalna, rozpoczęto systematyczne dopilnowywanie wykonywania zleceń, odraczanych w ostatnich latach z powodu kryzysu.

Nieszczęśliwe wypadki. Jakkolwiek liczba nieszczęśliwych wypadków w roku sprawozdawczym w porównaniu z okresem ubiegłym nie zmniejszyła się (w 1932 roku — 1263 wypadki, w 1933 r. 1266 plus 39 wypadków w zakładach nierejestrowanych), to jednakże fakt ten należy uważać za wynik dodatni, jeśli się weźmie pod uwagę zwiększenie ilości dni pracy w większości gałęzi przemysłu.

Dość duża ilość wypadków przypada na leśnictwo i rolnictwo, gdzie warunki pracy są prawie niedostępne do badania przez inspektora pracy.

Tak, jak i w roku ubiegłym, największa ilość wypadków (106) zaszła w Zjednoczonych Fabrykach Związków Azotowych w Mościcach. Są to jednak wypadki przeważnie lekkie.

Należy jeszcze zaznaczyć, że nieobsadzony do roku ub. teren 41 Obwodu przejawia największą liczbę nieszczęśliwych wypadków śmiertelnych. Kontrola zakładów przemysłowych, położonych na tym terenie, była przeprowadzana dorywczo, ze względu na znaczną odległość zakładów pracy od siedziby urzędu. Duża ilość zakładów przemysłowych (tartaków) na terenie 41 Obwodu położona jest daleko od stacji kolejowej (w odległości od 5 — 30 km.).

Charakterystyczniejsze *wypadki śmiertelne* miały przebieg następujący:

W rolnictwie: 1) Robotnik, idąc obok wozu, został kopnięty przez konia poniżej piersi i zmarł na miejscu. 2) Robotnik, chcąc zmienić buhajowi zerwany łańcuch na szyi, został uderzony przez buhaję rogami w klatkę piersiową i strącony kopytami. Po przeniesieniu do mieszkania zmarł.

W leśnictwie: 1) Robotnik został zabity przez padające drzewo, które wywrócił silny wiatr. 2) Robotnik, zajęty karczowaniem sosen w lesie, został zabity przez padające drzewo. 3) Dwaj gajowi, obchodzący las, zostali napadnięci przez złodziei leśnych i zabici.

W przemyśle mineralnym: 1) W cegielni miejskiej w Wieliczce z niewiadomych przyczyn oderwał się kurek spustowy przy kotle i para, uchodząca przez otwór, poparzyła śmiertelnie robotnika. 2) W cegielni palacz otrzymał polecenie wyczyszczenia kotła. Kocioł ten połączony był z drugim kotłem zapasowym. Kiedy robotnik wszedł do wnętrza kotła, drugi palacz, obsługujący kocioł zapasowy, otworzył wentyl celem uruchomienia maszyny, i para dostała się do kotła, gdzie znajdował się robotnik, parząc go śmiertelnie.

W hutnictwie: Robotnik wskutek nieostrożności i braku zabezpieczenia zanurzył nogę w roztopionym cynku; zmarł w 3 dni po wypadku.

W przemyśle drzewnym: Robotnik, chcąc nasmarować trak, wsunął głowę do koła rozprędnego traku. Stojący obok na podwyższeniu inny robotnik, zeskakując, mimowoli ruszył kółkiem od hamulca i spowodował opadnięcie rany traku i obrót koła rozprędnego, które zmiażdżyło głowę tamtego robotnika. Śmierć nastąpiła na miejscu.

W przemyśle budowlanym: Robotnik asfaltowy, pracujący przy budowie drogi, doznał zmiżdżenia nogi przez przejeżdżający samochód. Śmierć nastąpiła po upływie kilkunastu minut.

Choroby zawodowe. W roku sprawozdawczym zwracano w dalszym ciągu baczniejszą uwagę na badania, związane z powstawaniem chorób zawodowych. W przemyśle drukarskim i w fabrykach, mających styczność z ołowiem, przeprowadzano kontrole wspólnie z lekarzami miejskimi, względnie powiatowymi. Również w dziale przemysłu chemicznego przeprowadzono wizytacje, mające na celu walkę z chorobami zawodowymi.

Wykroczenia. Konieczność szczególniejszej troski, ażeby w okresie kryzysu przeciwstawić się nadmiernemu wyzyskowi pracy, powodowała, że liczba zastosowanych kar administracyjnych wzrastała w dalszym ciągu. Również liczby spraw, skierowanych zarówno do sądów ogólnych, jak i do sądów pracy, wzrosły nader wydatnie.

Tak silne wzmoczenie tempa represyjnego było konieczne ze względu na ujawniane *nieprawidłowe obliczanie zarobków, stosowanie 12 godzinnego dnia pracy, oraz zatrudnianie dzieci.*

Większość kar nałożonych dotyczyła wykroczeń przeciwko ustawie o czasie pracy, oraz wykroczeń dotyczących *regulaminów, ksiąg, obwieszczeń o czasie pracy i t. d.*

W porównaniu z okresem poprzednim liczba stwierdzonych wykroczeń również wzrosła. Należy tu podnieść szczególniejszą działalność urzędu inspekcji w walce o przekraczanie czasu pracy w niedziele i święta.

Zarejestrowane na dzień 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników						Zakłady zatrudniające 50—99 robotników					
	Liczba robotników:						Liczba robotników:						Liczba robotników:						Liczba robotników:					
	Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m		Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m		Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m		Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m	
	Liczba zakładów	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m	Liczba zakładów	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m	Liczba zakładów	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m	Liczba zakładów	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m
III Górnictwo . . .	12	31	—	—	2	33	33	351	—	—	—	351	30	890	4	1	—	895	7	350	—	—	—	350
IV Przem. mineralny .	25	69	1	5	2	77	48	429	20	15	1	465	52	1375	235	9	3	1622	18	1084	258	4	3	1349
V Hutnictwo i mech. przerób metali . . .	19	38	2	14	—	54	57	414	42	54	—	510	17	351	72	64	—	487	9	415	135	8	2	560
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	16	29	—	18	—	47	23	194	10	35	—	239	6	158	49	11	—	218	3	156	62	3	—	221
VII Przem. chemiczny	14	37	6	—	—	43	17	114	36	4	3	157	11	202	159	—	1	362	7	408	61	4	—	473
VIII Przem. włókienniczy	8	13	14	—	—	27	23	109	118	—	3	230	12	173	164	3	—	340	9	268	430	1	4	703
IX Przem. papierniczy	2	—	3	2	—	5	17	86	83	8	5	182	4	36	110	—	1	147	4	247	190	—	—	437
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz. .	12	34	—	—	—	34	15	104	10	1	—	115	5	113	51	1	17	182	6	339	83	—	—	422
XI Prz. drzew. i snc.	97	219	—	40	—	259	140	1095	21	91	—	1207	38	1026	24	39	—	1089	18	1218	71	16	—	1305
XII Przem. spożywczy	186	499	4	18	1	522	138	938	139	22	4	1103	21	411	206	271	—	888	9	481	130	—	11	622
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny .	31	57	38	—	1	96	85	312	287	21	77	697	21	266	333	10	8	617	6	126	270	—	4	400
XIV Przem. budowlany	4	13	—	—	—	13	65	614	26	45	2	687	31	760	26	46	2	834	11	702	6	8	—	716
XV Przem. poligraficzny	31	57	6	9	—	72	33	159	82	21	9	271	7	123	82	7	3	215	1	32	12	4	4	52
XVI Zakł. użyteczności publicznej	16	28	2	—	—	30	14	149	2	—	—	151	7	232	—	4	—	236	2	148	—	—	—	148
XVII Handel, kredyt ubezpieczenia . . .	2	7	—	—	—	7	9	77	—	4	—	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gosp., jado- dajnie i usług. osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	69	—	—	69	—	—	—	—	—	—
XX Zakł. widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	469	1131	76	106	6	1319	717	5145	876	324	104	6446	264	6116	1584	466	35	8201	110	5974	1708	48	28	7758
OGÓŁEM w okresie poprzednim	499	1312	28	87	3	1430	961	6985	952	445	49	8431	282	6739	1350	299	52	8440	121	6556	1735	153	73	8522
RÓŻNICA w por. z okr. popr. (+)	—	—	+	+	+	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+	+	—	—	—	—	—	—	—	—
	30	181	48	19	3	111	244	1840	76	124	55	1985	18	623	234	167	17	239	11	582	27	110	45	764

Liczba folwarków ponad 50 hektarów przestrzeni

C A I.

czyenne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Liczba zakładów	Zakłady zatrudniające 100—499 robotników					Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników					Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:											
	Liczba robotników:					Liczba robotników:					W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W okresie sprawozdawczym	W t e m:				W okresie poprzednim	W t e m:					
	Doro-słych:		Młodo-cia-nych:			Doro-słych:		Młodo-cia-nych:						Doro-słych:		Młodo-cia-nych:			Doro-słych:		Młodo-cia-nych:			
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	O g ó ł e m	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt
6	1482	28	—	—	1510	8	8627	145	7	—	8779	96	124	11918	11731	177	8	2	12892	12483	351	52	6	
14	2219	402	24	4	2645	—	—	—	—	—	—	157	171	6162	5176	916	57	13	6760	5761	780	174	45	
8	995	285	29	1	1310	—	—	—	—	—	—	110	142	2921	2213	536	169	3	3082	2342	471	260	9	
3	1021	143	21	—	1185	1	840	6	20	—	866	52	63	2776	2398	270	108	—	3293	2746	249	298	—	
9	1856	246	7	13	2122	2	2111	22	6	—	2135	60	62	5296	4728	530	21	17	4391	3834	484	60	13	
5	494	679	3	1	1177	1	623	959	—	1	1583	58	58	4060	1680	2364	7	9	4555	1713	2799	31	12	
3	97	298	—	11	406	1	449	262	21	—	732	31	42	1909	915	946	31	17	1889	834	983	40	32	
3	361	147	6	6	520	—	—	—	—	—	—	41	45	1273	951	291	8	23	1328	993	329	2	4	
9	924	34	102	—	1060	—	—	—	—	—	—	302	331	4920	4482	150	288	—	4525	4028	252	239	6	
8	1231	870	1	1	2103	2	382	782	—	—	1164	364	470	6402	3942	2131	312	17	6353	4466	1735	94	58	
2	68	194	—	2	264	2	495	788	3	1	1287	147	161	3361	1324	1910	34	93	3306	1482	1733	42	49	
14	2657	34	6	—	2697	3	1923	21	—	—	1944	128	154	6891	6669	113	105	4	6053	5865	94	83	11	
2	289	102	5	—	396	—	—	—	—	—	—	74	97	1006	660	284	46	16	1144	784	277	62	21	
4	698	13	7	—	718	1	655	—	—	—	655	38	37	1938	1910	17	11	—	2203	2179	17	7	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	10	88	84	—	4	—	78	74	—	4	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	69	—	69	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
90	14392	3475	211	39	18117	21	16105	2985	57	2	19149	1674	—	60990	48863	10704	1209	214	—	—	—	—	—	
88	13485	3221	382	82	17170	16	14507	3268	77	7	17859	1967	—	61852	49584	10554	1448	266	—	—	—	—	—	
2	007	254	171	43	947	5	1598	283	20	5	1290	296	—	862	721	150	239	52	—	—	—	—	—	

ogólnej: 571 z liczbą robotników stałych: 11.338.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.

I. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:							Liczba wizytacji:					Grupy zatrudnienia	Liczba zakł., obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kolaudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinii	
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	Ogólna	w tym:								
					1 raz	2 razy	więcej razy				do 20 robotników	powyżej 20 robotnik.	w nocy i w dni świąteczne	z powodunieszczęśliwych wypadków					
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	571	11338	1	0,2	1	—	—	290	1,7	1	—	1	—	—	—	I i II	—	—	—
III Górnictwo	96	11918	23	24,0	21	1	1	6107	51,4	27	11	16	—	—	2	III	3	2	3
IV Przemysł mineralny	157	6162	78	49,6	64	13	1	4074	66,1	93	29	64	—	—	2	IV	3	4	5
V Hutnic. i mech. przerób metali	110	2921	79	71,8	66	9	4	1922	65,8	97	74	23	—	—	3	V	16	25	34
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	52	2776	22	42,3	16	5	1	2341	84,3	29	20	9	—	—	2	VI	5	7	16
VII „ chemiczny	60	5296	42	70,0	30	8	4	5114	96,5	59	35	24	—	—	3	VII	15	20	17
VIII „ włókienniczy	58	4060	30	51,7	17	7	6	3868	95,2	52	18	34	—	—	—	VIII	6	6	6
IX „ papierniczy	31	1909	18	58,0	10	4	4	1509	79,0	32	13	19	1	—	—	IX	2	2	2
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	41	1273	23	56,0	17	3	3	1075	84,4	34	26	8	—	—	2	X	4	8	8
XI „ drzewny i snycerski	302	4920	168	55,6	107	49	12	3380	68,6	245	178	67	—	—	6	XI	15	20	22
XII „ spożywczy	364	6402	257	70,6	204	40	13	5766	90,0	325	291	34	41	—	4	XII	26	33	37
XIII „ konfekc. i galanter.	147	3361	70	47,6	51	16	3	1887	56,1	92	55	37	2	—	1	XIII	4	6	13
XIV „ budowlany	128	6891	23	17,9	20	3	—	1974	28,6	26	13	13	—	—	—	XIV	—	—	—
XV „ poligraficzny	74	1006	45	60,8	39	5	1	762	75,7	52	41	11	—	—	1	XV	1	3	10
XVI Zakłady użyteczności publicznej	38	1938	23	60,5	20	2	1	583	30,0	27	22	5	—	—	—	XVI	5	5	7
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	11	88	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XVII	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XVIII	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	2	69	—	100,0	2	—	—	69	100,0	2	—	2	—	—	—	XIX	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XX	—	—	—
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym	2242	72328	904	54,0	685	165	54	40631	66,3	1193	826	367	44	26			105	141	180
OGÓLEM w okresie poprzednim	2444	72579	891	45,3	682	163	46	36834	59,6	1169	676	493	31	6			126	144	164
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	-202	-251	+13	+8,7	+3	+2	+8	3797	+6,7	+24	+150	-126	+13	+20			-21	-3	+16

1) Prócz powyższych dokonano w 97 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, 109 wizytacji, obejmujących 2.476 robotników.

2) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

TABLICA III-a.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okr. sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych					
	mieszkań robotniczych	przeatronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, surowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych	innych spraw		Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
III Górnictwo	—	—	—	1	2	—	2	4	3	3	2	2	3	2	—	—	—	—	—	—	3	2	31	20	11	5	51
IV Przemysł mineralny	5	1	5	4	6	1	2	24	30	29	5	12	1	3	8	—	—	1	—	2	9	148	122	187	130	126	
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	1	3	5	6	4	3	5	15	16	1	3	7	1	7	8	—	1	—	10	12	108	81	192	148	108	
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	—	—	4	3	3	1	2	1	4	6	—	1	1	1	3	1	—	—	—	1	3	35	11	71	33	30	
VII " chemiczny	—	1	4	8	6	—	6	6	6	8	8	4	1	2	1	—	—	—	—	2	2	65	62	72	57	48	
VIII " włókienniczy	—	3	1	2	1	3	2	6	8	8	2	—	—	—	13	—	—	2	—	4	28	85	29	91	22	27	
IX " papierniczy	—	—	—	3	5	4	5	4	6	4	3	1	2	—	1	—	—	—	—	1	5	44	39	68	35	22	
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	—	1	2	3	1	1	4	4	11	11	2	2	2	1	2	3	1	—	—	1	7	59	45	88	52	25	
XI " drzewny i snycerski	2	4	5	4	10	1	10	14	12	21	—	7	6	4	1	1	—	3	—	5	15	125	100	183	138	95	
XII " spożywczy	5	6	6	14	22	—	33	11	26	27	6	16	3	3	11	3	—	2	—	12	45	251	212	227	185	101	
XIII " konfiec. i galanter.	1	2	7	7	6	1	4	13	9	14	1	5	10	2	5	14	—	1	—	13	30	145	120	146	99	68	
XIV " budowlany	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—	10	11	4	4	1	
XV " poligraficzny	—	2	4	8	7	1	2	2	7	9	—	2	3	4	6	—	—	5	—	4	11	77	63	104	74	84	
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	—	2	—	—	—	1	—	1	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2	13	13	12	12	10	5	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	—	—	—	—	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	14	21	43	63	76	17	77	95	138	159	31	59	39	28	50	43	1	13	2	60	172	1201	932	—	—	791	
OGÓŁEM w okresie poprzednim	29	11	37	58	50	27	58	138	206	244	21	55	52	44	55	13	—	18	2	124	216	1458	1014	—	—	615	
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	—	+	+	+	+	—	+	—	—	—	+	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—257	—82	—	—	+176	
OGÓŁEM zleceń wykonanych	24	16	24	39	54	18	46	70	111	121	13	50	19	18	33	9	1	12	—	44	69	—	—	—	—	—	

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:													W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych								
	kotłów i przewodów parowych	silników	pedni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przevożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podtóg	dróg, przejazdów, otworów	przejść, schodów, drzwi	innych spraw		Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów				
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
III Górnictwo	2	2	3	1	2	1	—	3	—	—	—	—	—	3	—	—	10	33	22	7	2	33				
IV Przemysł mineralny	2	9	59	1	7	1	—	5	—	—	—	—	—	2	—	—	172	144	158	111	2	147				
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	1	5	28	7	2	22	—	1	—	—	—	—	—	10	—	—	89	58	113	93	—	118				
VI Przemysł maszynowy i elektrotech.	—	4	7	4	—	7	—	1	—	—	—	—	—	4	—	—	2	1	34	12	25	21	25			
VII „ chemiczny	2	3	14	—	3	—	—	3	—	—	—	—	—	6	—	—	51	40	60	54	—	41				
VIII „ włókienniczy	2	3	13	13	—	—	—	4	2	—	—	—	—	2	—	—	50	29	38	17	—	21				
IX „ papierniczy	1	4	13	2	2	—	—	9	—	—	—	—	—	1	—	—	47	36	37	17	—	14				
X „ garbarski i przetw. zwierz.	1	6	15	12	—	—	2	6	—	—	—	—	—	2	—	—	67	57	71	47	—	28				
XI „ drzewny i snycerski	12	15	131	35	—	3	93	1	—	—	—	—	—	17	—	—	23	6	26	23	385	340	385	331	182	
XII „ spożywczy	22	38	270	25	2	1	3	15	—	—	—	—	—	19	—	—	19	1	523	501	281	252	223			
XIII „ konfekcyjny i galanter.	—	4	18	3	—	—	—	9	—	—	—	—	—	3	—	—	7	2	8	2	56	34	82	50	47	
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	5	—	—	—	—	4		
XV „ poligraficzny	—	7	10	2	2	1	—	12	—	—	—	—	—	11	—	—	15	—	—	—	1	61	50	63	51	23
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	2	8	3	—	9	3	1	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	30	30	22	—	—	8	10	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telef.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przem. hotel., szynk i usług. osobist.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	46	102	589	108	20	45	105	71	2	—	86	3	4	128	64	144	88	1605	1362	—	—	—	—	—	916	
OGÓŁEM w okresie poprzednim	53	83	375	39	18	36	103	53	9	—	95	6	5	89	52	142	184	1342	1055	—	—	—	—	—	482	
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	—	+	+	+	+	+	+	+	—	—	—	—	—	+	+	+	—	+	+	—	—	—	—	—	+	434
OGÓŁEM zleceń wykonanych	30	81	397	29	7	40	75	38	4	—	34	7	5	34	16	75	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
III Górnictwo	3	—	—	33	2	—	3	5	—	46	44	47	34	57
IV Przemysł mineralny	19	—	2	73	6	1	—	17	10	128	122	251	167	151
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	11	2	—	84	2	—	1	6	11	117	97	143	127	120
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	1	—	—	7	—	—	—	—	6	14	12	50	37	34
VII „ chemiczny	1	—	—	27	—	—	—	3	6	37	32	46	36	47
VIII „ włókienniczy	4	—	—	25	1	—	—	8	—	38	34	64	44	23
IX „ papierniczy	1	—	—	12	—	—	—	1	1	15	11	45	30	16
X „ garbarski i przetwor. zwierzęcych	1	—	—	30	—	—	—	2	—	33	33	85	48	20
XI „ drzewny i snycerski	16	4	1	297	3	—	1	32	7	361	346	408	348	268
XII „ spożywczy	51	4	11	319	1	—	—	24	8	418	388	548	507	249
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	9	3	1	111	14	—	1	4	11	154	146	145	116	99
XIV „ budowlany	1	—	—	15	—	—	—	1	—	17	17	47	45	11
XV „ poligraficzny	5	—	1	74	2	—	—	8	6	96	89	61	57	61
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	—	—	32	—	—	—	14	2	49	48	40	28	20
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	18	2
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	125	13	16	1139	31	1	6	125	68	1524	1420			1178
OGÓŁEM w okresie poprzednim	238	2	10	1306	191	9	6	117	146	2025	1642			392
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	-113	+11	+6	-167	-160	-8	-	+8	-78	-501	-222			+786
OGÓŁEM zleceń wykonanych	181	16	11	789	23	3	10	104	41					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																	OGÓŁEM WYPADKÓW	Następstwa:						
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, żorawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materiały zapalne, trujące, gorące i żrące	Zalamanie się ruszłowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z ruszłowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konną; zwierzęta		Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe
			Obrobiarki metali	Obrobiarki drzewa	Obrobiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																		
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	36	30	22	19	—	—	69	53	233	10	63	160	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	7	1	2	—	—	—	2	8	232*)	1*)	11*)	16*)	
IV Przemysł mineralny	2	—	3	7	—	—	1	3	2	3	—	—	46	2	43	8	2	—	35	30	190	2	22	166	
V Hutnic. i mech. przerób metali	1	5	22	1	—	—	3	—	—	—	—	—	2	3	—	1	—	6	12	63	1	13	49		
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	1	24	1	2	—	—	—	6	1	1	1	9	17	1	3	1	1	10	21	100	—	18	82		
VII " chemiczny	2	1	12	3	8	—	—	5	1	6	1	56	26	25	24	2	4	—	21	23	220	3	30	187	
VIII " włókienniczy	2	—	—	—	6	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	—	—	—	6	18	—	8	10		
IX " papierniczy	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	2	—	—	—	—	5	17	—	3	14	
X " garbarski i przetwo- rów zwierzęcych	—	—	1	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	4	—	14	—	5	9	
XI " drzewny i snycerski	1	5	1	44	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	7	—	—	6	16	86	5	30	51		
XII " spożywczy	1	6	—	1	25	—	2	—	1	3	—	4	8	5	5	8	1	9	33	112	—	22	90		
XIII " konfekc. i galanter.	—	—	3	3	11	—	—	2	—	—	—	—	4	—	—	1	—	2	3	29	—	—	29		
XIV " budowlany	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	3	20	9	14	11	1	8	13	83	4	20	59		
XV " poligraficzny	—	1	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	9	9	—	1	8		
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	2	1	3	3	—	—	—	2	2	2	—	—	5	2	4	7	—	9	19	61	—	9	52		
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	3	10	6	1	—	—	4	27	1	10	16		
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	3	7	2	—	5		
XIX Przemysł usług osobistych . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	4	3	1	—	—	3	14	1	6	7		
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OGÓŁEM	14	19	66	60	72	6	3	7	18	8	16	5	81	189	100	137	61	9	181	253	1305*	30*)	271*)	1004*	
w okresie sprawozdawczym :																									
OGÓŁEM	25	19	54	70	59	2	6	11	40	15	21	—	57	178	129	144	67	17	2	209	138	1263	21	268	974
w okresie poprzednim :																									
RÓŻNICA	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
w porówn. z okr. popr. ±	11	—	12	10	13	4	3	4	22	7	5	5	24	11	29	7	6	8	2	28	115	42	9	3	30

*) Liczby powyższe są niekompletne, ponieważ dla braku specyfikacji w/g przyczyn nie wymieniono jeszcze 851 wypadków w kopalniach węgla kamiennego na terenie Zagłębia Krakowskiego; z tej liczby śmiertelnych wypadków było 5, ciężkich 133 i lekkich 713.

Uwaga: Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 1.305 wypadków — 39 wypadków (w tem 8 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

OKRĄG VIII.

WOJEWÓDZTWA: LWOWSKIE, TARNOPOLSKIE I STANISŁAWOWSKIE.

Stan zatrudnienia. Wzmoczona w roku sprawozdawczym działalność wizytacyjna i wyłaniająca się stąd możliwość dalszego uzupełnienia rejestrów zakładów pracy a także dająca się odczuwać w niektórych gałęziach przemysłu poprawa gospodarcza sprawiły, że wspomniane rejestry wykazują wzrost stanu zatrudnienia na terenie okręgu, a mianowicie z 68.113 robotników w roku 1932 na 76.567 w roku 1933, a zatem przeszło o 12%.

Wykazani powyżej robotnicy zatrudnieni byli w 5.210 zakładach, z czego wynika, że ilość zarejestrowanych w roku sprawozdawczym zakładów pracy była o 682, czyli o około 15% wyższa, niż ilość, objęta rejestrami w roku poprzednim. Najbardziej wzrosła ilość zakładów pracy, wykazanych w *przemysle spożywczym*, gdyż o 171, którą to liczbą objęte są zresztą wyłącznie drobne młyny wodne i motorowe, zmechanizowane w roku sprawozdawczym piekarnie, które wskutek tego zostały objęte rejestrami, a wreszcie nowootwarte wytwórnie słodczy o motorowym napędzie.

Następną grupą, wykazującą znaczniejszy wzrost rejestrowanych zakładów pracy, jest przemysł drzewny, do którego należą na nowo uruchomione tartaki, wytwórnie skrzyń i t. p.

Z wykazanej powyżej ogólnej liczby 76.567 robotników, 64.238 t. j. 84, 8% przypada na dorosłych mężczyzn, 7.853, t. j. 10% na dorosłe kobiety 3.588, t. j. 4,8%, na młodocianych chłopców, a wreszcie 888, t. j. 1,2% na młodociane dziewczęta. Zestawienie to wykazuje, że stosunek procentowy zatrudnionych, rozpatrywanych według płci i wieku, nie uległ większym zmianom. W rzeczywistości liczba robotników, zwłaszcza dorosłych mężczyzn, była znacznie większa, gdyż nie uwzględniono w wykazach wszystkich robotników, zatrudnionych przy licznych wyrębach leśnych. Niestety, rejestracja przedsiębiorstw, trudniących się wyrębem lasów, następuje wiele trudności, gdyż sezonowe te przedsiębiorstwa mają zazwyczaj przemijający i krótkotrwały charakter, a inspektorzy pracy dowiadują się niejednokrotnie o istnieniu takich zakładów pracy z doniesień o nieszczę-

śliwych wypadkach, wpływających w kilka tygodni lub miesięcy po wypadku, a więc z reguły wówczas, gdy odnośny wyręb już jest ukończony.

Wykazany w tablicy I wzrost liczby zakładów górniczych tłumaczy się rozdrobnieniem większych firm naftowych, naogół jednak w *kopalnictwie naftowym* nie dała się zauważyć żadna poprawa, a spadek zatrudnienia, spowodowany wyczerpywaniem się złóż naftowych w Borystawiu, chociaż w słabszym tempie — postępował nadal.

Nie można jednak nie wspomnieć o objawach, które mogą w rezultacie spowodować poprawę w przemyśle naftowym. Są to na wielką skalę zakrojone badania odkrywcze ropy naftowej na przedgórzu podkarpackim, t. j. na północ od linii kolejowej Drohobycz — Stryj. Wiercenia próbne, dające zresztą już same przez się pracę pewnej ilości pracowników, znajdują się dopiero w stadium początkowym, a jednak otrzymane do tej pory wyniki pozwalają spodziewać się, że poszukiwania ropy nie będą bezskuteczne.

Kopalnie soli potasowych i kainitu w Kałuszu, Hołyniu i Stebniku pracowały przy ograniczonym ruchu, jakkolwiek dawał się odczuwać wzrost zbytu na te środki nawozowe, zwłaszcza wśród drobnych rolników tak, że z końcem września roku sprawozdawczego zwiększenie zbytu w stosunku do rezultatów sprzedaży w roku ubiegłym wynosiło w solach potasowych około 30%, zaś w niskoprocentowym kainicie około 70%.

W *przemysle mineralnym* ruch w kamieniołomach wykazywał pewne ożywienie w związku z robotami przy naprawie dróg. Z zakładów ceramicznych podjęty cegielnie —wprawdzie dość późno ze względu na niesprzyjające warunki atmosferyczne —ożywiona pracę, z jednej strony w związku z wyczerpaniem się dawnych zapasów cegły, z drugiej zaś żywiąc nadzieje na wzmoczenie się ruchu budowlanego; to też z tego powodu wzrósł dość znacznie stan zatrudnienia w tej gałęzi przemysłu, zwłaszcza, że została uruchomiona także pewna ilość ce-

gielń, które już od szeregu lat nie były w ruchu. Natomiast fabryki dachówek i sączków drenowych pozostawały nadal w zastoju.

W *przemysle maszynowym* miały miejsce liczne redukcje robotników, a także pewna ilość odnośnych zakładów pracy została unieruchomiona.

W *przemysle chemicznym* nie zaszły w roku sprawozdawczym znaczniejsze zmiany; zwyżka ilości rejestrowanych w tej grupie zakładów pracy polega na zaszeregowaniu do tej grupy fabryk gazoliny, gdyż jakkolwiek podlegają one w zakresie bezpieczeństwa pracy nadzorowi urzędów górniczych, to przecież są niewątpliwie zakładami chemicznymi. Fabryka wyrobów gumowych w Sanoku, produkująca artykuły gumowe techniczne, rozwijała się bardzo pomyślnie, podwajając w ciągu roku sprawozdawczego ilość zatrudnionych robotników i rozbudowując swoje urządzenia fabryczne.

W *dziale przemysłu włókienniczego* powstawały dość liczne, ale drobne wytwórnie artykułów dzianych tak, że ilość zarejestrowanych w tej grupie robotników znacznie wzrosła.

Fabryki garbarskie i drobne rękodzielnicze garbarnie w niektórych miasteczkach woj. stanisławowskiego pracują normalnie tak, że i w tych zakładach pracy stan zatrudnienia uległ pewnemu powiększeniu.

Ożywienie w przemyśle drzewnym, które już charakteryzowało koniec poprzedniego roku sprawozdawczego, utrzymało się i nadal, stopniowo się wzmagając. Korzystne warunki śnieżne w zimie r. 1932/33 pozwoliły dowieźć do tartaków znaczne zapasy kłoców, to też tartaki, posiadające dostateczny zapas surowca, pracowały intensywnie, zatrudniając przeważnie po 2, a nierzadko i po 3 zmiany robotników, produkując materiał eksportowy, wysyłany następnie do Anglii, Holandji, Belgii i Palestyny. Także fabryki skrzyń były w pełnym ruchu, opanowując rynki zagraniczne i rozszerzając swój eksport nawet na południową Afrykę i Amerykę. Ta korzystna konjunktura w przemyśle drzewnym sprawiła, że odnośne kategorie robotników stosunkowo łatwo znajdowały zatrudnienie i zarobek.

Przemysł spożywczy. W 3-ch cukrowniach kampanja trwała krótko, jednak stan zatrudnienia wzrósł z powodu zastosowania przez zarządy tych cukrowni w szerszych, jak dotychczas, ramach pracy na 4 zmiany.

Fabryki bekonów pracowały przy pełnym stanie zatrudnienia ze względu na pomyślne warunki zbytu tego towaru na rynkach zagranicznych.

Przemysł budowlany. Sezon budowlany znowu nie dopisał w roku sprawozdawczym tak, że bezrobocie wśród robotników budowlanych, zwłaszcza wykwalifikowanych, nie doznało odprężenia. Budowano jedynie małe domki na przedmieściach miast wojewódzkich, w małych miasteczkach i w podkarpackich zdro-

jowiskach, względnie letniskach, przyczem zatrudniona była przeważnie ludność miejscowa tak, że prace te tylko w niewielkim stopniu mogły wpłynąć na wzmożenie się stanu zatrudnienia bezrobotnych robotników przemysłowych w większych ośrodkach. Roboty publiczne, finansowane przez Fundusz Pracy, dawały zarobek dość znacznej ilości robotników; robotnicy ci rekrutowali się w znacznej mierze z ludności wiejskiej, zwłaszcza, gdy rozchodziło się o roboty przy regulacji rzek i naprawie dróg; jedynie przy budowie kanałów, wodociągów i ulic w większych miastach okręgu znaleźli zatrudnienie bezrobotni przemysłowi robotnicy. W każdym razie roboty te przyczyniły się niemało do częściowego złagodzenia skutków bezrobocia.

Działalność inspekcyjna. W roku sprawozdawczym specjalny nacisk położono na wzmożenie działalności wizytacyjnej, na skutek czego ilość *wizytacji* podniosła się z 1.499 w roku poprzednim do 2.219 w roku sprawozdawczym, a zatem o 47%. Stanowi to przeciętnie 246 wizytacji rocznie na jedną siłę inspekcyjną. Wizytacjami objętych zostało 1.968 zakładów (w roku poprzednim 1.306), a więc około 38% wszystkich zakładów, rejestrowanych na terenie Okręgu, w których zatrudnionych było 54,3% ogólnej ilości robotników, pracujących w przemyśle.

Ilość zakładów pracy, zwizytowanych w porze nocnej i w dni świąteczne, wzrosła o przeszło 15%; przeważnie wizytowano w porze nocnej i w dni świąteczne zakłady, co do których były przypuszczenia, że przekracza się w nich postanowienia o spoczynku nocnym, czy świątecznym. Wizytacje te dotyczyły przeważnie zakładów przemysłu spożywczego, jak młyny, piekarnie i t. p.

W 24 wypadkach przeprowadzono wizytacje przy sposobności badania na miejscu przyczyn i przebiegu nieszczęśliwych wypadków.

Komisje. W związku z trwającym przesileniem zmniejszyła się, w stosunku do roku poprzedniego, ilość przeprowadzanych przez władze przemysłowe komisyjnych dochodzeń do 422, a zatem o 6,4%. Znaczna ilość tych wszystkich dochodzeń dotyczyła drobnych zakładów pracy, przenoszących — zwłaszcza w większych miastach Okręgu — swoje pracownie z jednego wynajmowanego lokalu do innego. Najliczniejsze komisje dotyczyły zakładów przemysłowych działu spożywczego, jak młyny, piekarnie, drobne wytwórnie cukierków, słodczy, wody sodowej, chłodników i t. p. Opinie, wydawane przy takich dochodzeniach, są zawsze w całej rozciągłości uwzględniane, a niektóre władze przemysłowe zapraszały do takich komisji wyłącznie tylko inspektora pracy, a pomijały znawcę technicznego i sanitarnego, wiedząc, że ci znawcy do opinii inspektora pracy nie będą mieli nic do dodania.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. Jakkolwiek trudne warunki ekonomiczne większej części zakładów pracy usposabiały przedsiębiorców opozycyjnie do żądań inspekcji pracy w zakresie higieny i bezpieczeństwa pracy — wszelkie dostrzeżone podczas wizytacji wadliwości, mogące ujemnie wpływać na zdrowie robotników, względnie na ich bezpieczeństwo podczas pracy — były przedmiotem urzędowania inspekcji pracy, czy to w formie zleceń, czy też nakazów. Ogółem wydali inspektorzy pracy zarządom zakładów pracy 12.705 zleceń, z tego zaś 5.297 zleceń w formie nakazów, dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy.

O ile się rozchodzi o *choroby zawodowe*, to, między innymi, specjalną uwagę zwracano na schorzenia skórne robotników przemysłu naftowego, zwłaszcza zaś robotników, zatrudnionych w parafiniarniach. Wprawdzie, ani lekarze, ordynujący na terenach, na których znajdują się odnośnie zakłady pracy, ani też właściwe Kasy Chorych nie nadsyłały inspektorom pracy doniesień o stwierdzeniu takich chorób zawodowych, a robotnicy podczas wizytacji niechętnie wspominali o wymienionych dolegliwościach, obawiając się utraty pracy, — przeprowadzono jednak kilkanaście wizytacji, mających specjalnie na celu dokładne zbadanie w wytwórniach parafiny tych czynności, przy których najczęściej pojawiają się schorzenia skórne. Dotychczasowe badania, chociaż jeszcze nie ukończone, wykazują dobitnie, że odgrywa tutaj wielką rolę indywidualna wrażliwość organizmu danego robotnika na specjalne działanie parafiny. Stwierdzono, że wśród robotników, pracujących w identycznych warunkach, jedni chorowali, inni zaś nie wykazywali żadnych schorzeń, to też zasadniczo w wypadkach stwierdzenia chorób skórnych u robotników w parafiniarniach zarządzano doraźnie przenoszenie dotkniętych temi chorobami robotników do innych działów pracy, zalecając wszystkim robotnikom po pracy częste — o ile możliwości codzienne — kąpiele. Propozycje, skierowane do Kasy Chorych, by w celach profilaktycznych wprowadziły perjodyczne badania robotników, zatrudnionych w parafiniarniach, nie zostały jeszcze zrealizowane, jakkolwiek np. drohobycka Kasa Chorych zgodziła się na wprowadzenie takich badań w roku 1934.

Na wzmiankę zasługują również złe pod względem higieny warunki w jakich żyją robotnicy leśni, zatrudnieni w górach przy eksploatacji drzewostanów. Pomieszczeni są oni w t. zw. „kolibach”, t. j. szałasach, składających się z opartych o ziemię i w górze połączonych kłóców, pokrytych korą drzewną. W szczycie tak ułożonego dachu jest otwór, którym uchodzi dym z palącego się stale w takich kolibach ogniska, przy którym w dzień gotuje się jedyną ich potrawę — kukurydzianą kaszę, t. zw. mamalygę, okraszoną słoniną, a które w nocy służy do ogrzania śpiących robotników, leżących stopami w stronę ogniska, spoczywających na

podściółce z suchych liści, mchu i igliwia. U robotników tych występują — jako choroby zawodowe — choroby oczne (wskutek przebywania w gryzącym dymie ogniska) oraz zapalenia dróg oddechowych.

Wprowadzenie odpowiednich, chociażby przenośnych baraków, napotyka na sprzeciw przedsiębiorców, wzbraniających się robić większe wkłady, wobec sezonowego charakteru prac, trwających w jednym miejscu zaledwie parę tygodni.

Nieszczęśliwe wypadki. Z 1.648 wypadków, zgłoszonych w roku sprawozdawczym, 64 (w roku poprzednim 60), t. j. 3,8% ogólnej liczby wypadków, miało wynik śmiertelny, 707 (599), t. j. 43% — spowodowało utratę zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni, reszta zaś wypadków, t. j. 877 (771), czyli 53,2% było lżejszej natury.

Nieszczęśliwe wypadki w leśnictwie i w przemyśle drzewnym stanowią 51,6% wszystkich wykazanych nieszczęśliwych wypadków. Trzecie i czwarte miejsce pod względem ilości nieszczęśliwych wypadków — zresztą tak, jak i w roku ubiegłym, ma od siebie się różniące — zajmuje przemysł chemiczny — 8,6% i rolnictwo 8,5%, gdy tymczasem na inne grupy zatrudnienia przypada mniejszy już procent wypadków.

Jeśli chodzi o przyczyny wypadków, to najczęściej, bo prawie w 20% przyczyną było załamanie się rusztowań i spadnięcie przedmiotów; 15,7% wypadków zostało spowodowanych przez narzędzia ręczne, jak młoty, siekiery i t. p.; 12,4% wypadków wykazanych zostało w rubryce „inne przyczyny”; 12,3% miało miejsce przy ładowaniu, podnoszeniu i dźwiganiu ciężarów; 9,5% było następstwem upadku z drabin, z rusztowań, schodów i w zagłębienia; 8,9% wypadków było spowodowanych przez obrabiarki drzewa; 6,6% miało miejsce w związku z jazdą samochodem, wozem, konno, względnie wskutek uszkodzeń przez zwierzęta; w 3,5% nieszczęśliwych wypadków przyczynami były materje zapalne, trujące, gorące i żrące. Inne przyczyny nieszczęśliwych wypadków miały miejsce już znacznie rzadziej.

Z wykazanych 64 wypadków z wynikiem śmiertelnym — 39 (61%) przypada na rolnictwo i leśnictwo; 7 wypadków (11%), — na przemysł drzewny, po 4 wypadki (po 6,3%) — na przemysły spożywczy i budowlany; po 2 (po 3,1%) — na przemysły mineralny, maszynowy i użyteczności publicznej, gdy tymczasem reszta wypadków rozkłada się pojedynczo na przemysł górniczy, przeróbkę metali, komunikacje i przemysł usług osobistych.

Przyczyny *śmiertelnych wypadków* były następujące:

W rolnictwie. Robotnica, zatrudniona odnośzeniem słomy z młocarni do dźwigu, poruszającego ręcznie, doznała śmiertelnego uszkodzenia czaszki, gdy przeciążony dźwиг przewrócił

się na nią. Fornal, pławiący konie w Dniestrze, porwany został wraz z koniem przez prąd i utonął. Inny fornal, prowadzący konie po napojeniu ich do stajni — wskutek kopnięcia przez konia — doznał śmiertelnych obrażeń i zmarł w 3 dni po wypadku. 2 pastuchów zostało poranionych przez buhaja i zmarli na skutek tych obrażeń. Jednego fornala stratowały spłoszone konie. Robotnik folwarczny, ładujący na stacji kolejowej blaszanki z mlekiem, został przejechany przez nadjeżdżający parowóz w chwili, gdy przechodził przez tor. Fornal, czyszczący konia, został kopnięty w piersi, odnosząc śmiertelne obrażenia. Wreszcie chłopak stajenny, wysłany na pocztę konno, spadł w drodze z konia i zabił się, uderzając głową o ziemię.

W leśnictwie. 18 robotników, pracujących przy wyrębach leśnych, zostało przygniecionych upadającymi drzewami, względnie konarami, ponosząc śmiertelne obrażenia. Przy ryzowaniu drzewa zginęło w różnych eksploatacjach leśnych 3 robotników, wskutek uderzenia przez wyskakujące z ryzy kłocce. Robotnik leśny, przechodząc przez prowizoryczną kładkę nad potokiem, spadł z wysokości 10 m na kamienie, doznając pęknięcia czaszki, i zmarł w drodze do szpitala. Przy myśłowaniu kłoców, staczające się źle zabezpieczone kłocce zabiły robotnika, który nie zdążył na czas usunąć się. Robotnik leśny, przechodząc przez tor kolejki, został przejechany przez parowóz. Przy ładowaniu kłoców na wagony kolejki leśnej, został jeden robotnik zmiążdżony przez staczające się kłocce. Robotnik, wywożący saniami kłocce z lasu, został na zakręcie drogi przygnieciony do drzewa, ponosząc śmiertelne obrażenia. Inny robotnik, jadący z lasu saniami z ładunkiem kłoców, poślizgnął się przy hamowaniu saní i wpadł pod nie, ponosząc śmierć na miejscu. Wskutek postrzelenia straciło życie 3 gajowych: jeden postrzelił się sam przez własną nieostrożność i zmarł po amputacji ręki, drugiego postrzelił podczas polowania myśliwy, trzeciego podczas służbowego obchodu zastrzelili niewyśledzeni sprawcy.

W górnictwie. Maszynista w kopalni ropy, wychodząc po skończonej szychcie z maszynowni, chciał jeszcze skontrolować działanie smarnicy przy maszynie parowej, a, pochwycony przez wystający koniec wału za odzież i nawinięty na wał, poniósł śmiertelne obrażenia.

W przemyśle mineralnym. Robotnik w kamieniołomie gminnym został zasypany przez obsuwające się zwały kamienia; w innym kamieniołomie poniósł śmierć kierownik tego kamieniołomu, ugodzony w głowę głazem w chwili, gdy badał zawartość eksploатовanej skały.

W przemyśle metalowym. Robotnik odlewni żelaza i metali, wysłany po odbiór naleźności za wykonane odlewy, został przejechany przez samochód i zmarł w 48 godzin po wypadku, na skutek poniesionych obrażeń. Pomocnik kowalski w warsztatach mechanicznych doznał

śmiertelnych oparzeń przy eksplozji par eteryny, służącej do opalania pieca w kuźni. W czasie tej eksplozji ponieśli lżejsze oparzenia: inżynier, kontrolujący odnośną instalację, doprowadzającą eterynę do wspomnianego ogniska, mechanik i obecny przy tem szofer. Uczeń w fabryce maszyn, krytykując sposób nakładania przez jednego z robotników pasa na koło piły do piłowania żelaza, usiłował zrzucić z powrotem nałożony pas, by zademonstrować właściwy sposób postępowania, i został przytem przez ten pas porwany, rzucony na transmisję, przy czem doznał wewnętrznych śmiertelnych obrażeń. Uczeń ten pracował przy tokarce, położonej w przeciwnym końcu hali obrabiarek.

W przemyśle drzewnym. Robotnik i robotnica, donoszący wspólnie ze składu trociny do kotłowni tartaku parowego, zostali przysypani przez usuwające się zwały trocin i ponieśli śmierć przez uduszenie. Robotnik, obrzynający na pile cyrkularnej deski, został uderzony w brzuch odrzuconym wstecz obrzynkiem, wskutek czego wywiązało się śmiertelne zapalenie otrzewnej. Robotnik tartaczny, zatrudniony przy ładowaniu zdemontowanego kotła parowego na wóz, został przygnieciony przez staczający się kocioł i uległ śmiertelnym wewnętrznym obrażeniom. Robotnik tartaczny został przygnieciony deskami, zsuwającymi się z wykołojonego wózka kolejki wąskotorowej, doznając złamania kręgosłupa. Inny robotnik został w obrębie tartaku przejechany przez przejeżdżający parowóz. Wreszcie robotnik tartaczny, zatrudniony przy ładowaniu materiału na wagon kolejowy, został śmiertelnie zraniony w głowę przez spadającą belkę.

W przemyśle spożywczym. Robotnik młynarski a w innym młynie praktykant, zostali porwani przez pasy napędne i doznali śmiertelnych obrażeń. Inny robotnik młynarski, posługując się przenośną lampą elektryczną, został porażony prądem elektrycznym, wskutek uszkodzonej izolacji przewodów. Maszynista w młynie, przy nakładaniu pasa napędnego na koło pasowe pompy wodnej, został porwany za odzienie, doznając śmiertelnego zmiążdżenia klatki piersiowej.

W przemyśle budowlanym. Cieśla, ustawiając rusztowanie przy budowie kościoła—wskutek przechylenia się pod jego ciężarem deski—spadł z wysokości 8 m i zmarł w godzinę po wypadku. Pomocnik murarski spadł z rusztowania z wysokości 2-go piętra i poniósł śmiertelne obrażenia. Pomocnik ciesielski, zatrudniony przy rozbiorze drewnianej stodoły, został zabity przez spadającą belkę. Robotnik budowlany zmarł podczas pracy na skutek wady serca.

W zakładach użyteczności publicznej. Palacz kotłowni w łaźni zasłabł podczas pracy i, przywieziony do domu, zmarł. Robotnik, zatrudniony przy remoncie sieci napowietrznej jednej z elektrowni, został, podczas pracy na sieci, śmiertelnie porażony prądem elektrycznym.

W komunikacji. Robotnik kolejowy, zatrudniony wyładowywaniem dachówek z wozu kolejowego, schronił się podczas ulewy pod wóz i został przejechany, gdy manewrujący parowóz wóz ten przesunął.

W przemyśle usług osobistych. W pensjonacie w jednej z miejscowości klimatycznych maszynista został zabity wskutek wybuchu cylindra motoru spalinowego.

Wykroczenia. W związku ze wzmożoną działalnością wizytacyjną stwierdzono przez inspektorów pracy o 69% większą w stosunku do roku poprzedniego ilość wykroczeń zarządów zakładów pracy przeciwko obowiązującym postanowieniom prawnym, a równoległe do tego wzrosła o blisko 40% ilość kar administracyjnych.

Pomijając wykroczenia, dotyczące przepisów o urządzeniach ochronnych i higieniczno-sanitarnych, o których była poprzednio mowa, największa ilość wykroczeń, dotyczy postanowień o czasie pracy. W szczególności, prócz samowolnego przedłużania czasu pracy ponad ustawową normę, liczne były wypadki pracy w niedziele i święta. Wykroczenia te dotyczyły przeważnie rękodzielniczych piekarń, pracujących w niedziele, by dostarczyć świeżego pieczywa do rozmaitego rodzaju jadłodajń. Poza tem dotyczyły fryzjerów, wpuszczających w niedziele i święta klientów do fryzjerni tylnymi drzwiami i zatrudniających także w te dni robotników, a nawet uczniów do obsługi gości. Omawiane wykroczenia dochodzą do wiadomości inspektorów pracy za pośrednictwem doniesień organów policji państwowej. Wykroczenia przeciw-

ko tej ustawie o czasie pracy spowodowały w 853 wypadkach nałożenie przez inspektorów pracy kar administracyjnych. W przeważnej części wypadków, gdy ukarani żądali przedłożenia sprawy sądom do rozpatrzenia, sądy — zwłaszcza sądy pracy — utrzymywały administracyjnie nakładane kary.

Następnie najczęściej stwierdzone wykroczenia dotyczyły: niewywieszania regulaminów pracy, względnie wewnętrznych ogłoszeń, niewydawanie książeczek obrachunkowych; prawie w 35% stwierdzonych takich wykroczeń musieli inspektorzy pracy, przez nakładanie kar administracyjnych, zmuszać opornych przedsiębiorców do respektowania odnośnych przepisów ustawy.

Często wpływały do inspektorów pracy zażalenia z powodu niewydawania świadectw. Interwencje w tych sprawach dawały przeważnie dodatnie wyniki tak, że tylko w nielicznych wypadkach wdrażano postępowanie karno - administracyjne.

Dość liczne były również wykroczenia, dotyczące przepisów o wynagrodzeniu, jak np. wypłata wynagrodzenia weksłami, skryptami dłużnemi i towarami. W 33 wypadkach, gdy przedsiębiorcy nie okazywali dobrej woli do stosowania się do odnośnych przepisów, nałożono kary administracyjne.

Inne wykroczenia, a w szczególności wykroczenia, dotyczące pracy kobiet i młodocianych, stwierdzono tylko w nielicznych wypadkach i stosowano kary administracyjne, o ile przedsiębiorcy nie uchyłili stwierdzonych nieprawidłowości.

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników								
	Liczba robotników:					Liczba robotników:					Liczba robotników:					Liczba robotników:								
	Liczba zakładów	Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m	Liczba zakładów	Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m	Liczba zakładów	Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m	Liczba zakładów:	Doro- słych:		Mło- docia- nych:		O g ó ł e m
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	83	267	—	—	267	224	2929	—	6	—	2935	75	2250	—	15	—	2265	14	936	9	1	—	94	
IV Przem. mineralny	80	289	13	—	302	204	1789	170	70	11	2040	58	1436	118	51	11	1616	36	2722	66	39	25	285	
V Hutnictwo i mech. przerób metali	104	225	—	85	310	108	557	—	235	—	792	19	432	4	108	2	546	4	223	2	42	4	27	
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	61	141	—	52	193	62	471	2	158	—	631	30	646	11	117	—	774	7	405	14	71	3	49	
VII Przem. chemiczny	40	100	6	12	118	78	611	97	57	24	789	22	568	79	26	17	690	3	175	40	6	5	22	
VIII Prz. włókienniczy	10	5	20	2	8	35	26	24	193	21	17	255	11	63	207	17	22	309	1	25	35	10	18	8
IX Przem. papierniczy	14	12	15	—	4	31	29	106	163	26	32	327	12	152	153	23	20	348	4	87	118	17	9	23
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz.	54	121	7	1	1	130	59	367	47	8	422	9	193	24	—	—	217	2	91	24	—	2	11	
XI Prz. drzew. i snc.	146	364	—	79	—	443	237	1484	74	247	23	1828	112	2805	134	213	35	3187	28	1763	64	92	6	192
XII Przem. spożywczy	1282	2813	43	164	14	3034	662	4394	157	255	36	4842	59	1423	153	75	26	1677	11	449	231	43	33	75
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny	122	108	73	46	26	253	144	509	254	124	156	1043	9	96	116	17	5	234	2	63	46	2	1	11
XIV Przem. budowlany	26	60	12	12	—	84	86	777	67	64	3	911	14	350	34	32	3	419	5	384	34	7	2	42
XV Przem. poligraficzny	69	104	14	62	—	180	49	269	45	77	8	399	9	92	43	36	—	171	6	280	73	28	13	39
XVI Zakłady użyteczno- ści publicznej	60	143	16	10	3	172	54	357	91	16	—	464	21	522	83	17	6	628	5	277	17	21	4	31
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	81	158	27	19	—	204	70	501	98	35	12	646	6	85	53	3	2	143	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon	29	114	—	—	—	114	18	147	3	—	—	150	4	116	1	2	—	119	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gosp., ja- dłodajnie i usł. osob.	85	128	46	39	6	219	16	59	30	14	5	108	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakł. widowiskowe	25	43	13	2	—	58	29	135	32	12	—	170	2	50	1	3	—	54	1	36	32	4	—	7
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	2371	5195	305	585	62	6147	2155	15486	1523	1425	327	18761	472	11279	1214	755	149	13397	129	7916	805	383	125	922
OGÓŁEM w okresie poprzednim	1996	4221	219	482	55	4977	1881	13231	1476	1211	184	16102	416	10019	1100	515	75	11709	151	8658	657	311	105	973
RÓŻNICA w por. z okr. poprzedn. (+)	375	974	86	103	7	1170	274	2255	+47	214	143	2659	+56	1260	114	240	74	1688	22	742	148	72	20	50

Liczba folwarków porząd 50 hektarów przestrze

A I.

Zywność według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników,					Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników					Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:											
Liczba robotników:					Liczba robotników:					W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W okresie sprawozdawczym	W t e m :				W okresie poprzednim	W t e m :					
Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m				Doro-słych:		Mło-docia-nych:			W okresie poprzednim	Doro-słych:		Mło-docia-nych:		
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
5	1188	—	—	1188	2	1500	5	6	—	1511	403	348	9112	9070	14	28	—	9498	9419	17	62	—	
6	786	139	53	25	1003	—	—	—	—	—	384	363	7813	7022	506	213	72	6882	6393	329	120	40	
1	106	—	24	2	132	—	—	—	—	—	236	179	2051	1543	6	494	8	1414	1051	—	363	—	
4	711	49	48	1	809	—	—	—	—	—	164	174	2900	2374	76	446	4	3338	2841	71	424	2	
6	1602	170	24	14	1810	1	583	30	8	—	621	150	117	4254	3639	422	133	60	3408	2972	295	100	41
2	235	144	6	10	395	—	—	—	—	—	50	37	1082	352	599	56	75	642	141	444	28	29	
2	70	118	3	56	247	—	—	—	—	—	61	50	1184	427	567	69	121	112	437	524	55	108	
3	293	69	2	—	364	—	—	—	—	—	127	112	1250	1065	171	11	3	1133	967	156	9	1	
16	3313	38	48	—	3399	4	4930	100	90	—	5120	543	429	15902	14659	410	769	64	12999	11910	405	651	33
9	1041	1057	15	79	2192	6	3354	1875	58	25	5312	2029	1858	17813	13474	3516	610	213	17225	12945	3589	505	186
1	96	48	12	6	162	—	—	—	—	—	278	236	1804	872	537	201	194	1815	955	550	178	132	
7	1447	15	1	2	1465	1	730	—	—	—	730	139	97	4036	3748	162	116	10	1867	1644	117	96	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	133	120	1144	745	175	203	21	1058	693	138	210	17
5	1071	102	24	5	1202	—	—	—	—	—	—	145	120	2785	2370	309	88	18	2454	2061	335	50	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	157	106	993	744	178	57	14	787	607	155	25	—
1	105	36	2	—	143	1	1201	11	16	—	1228	53	40	1754	1683	51	20	—	1803	1718	53	32	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	101	80	327	187	76	53	11	289	157	70	50	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57	62	363	264	78	21	—	377	271	83	16	7
68	12084	1985	262	200	14511	15	12298	2021	178	25	14522	5210	—	76567	64238	7853	3588	888	—	—	—	—	—
70	10726	1703	223	174	12328	14	10325	2176	232	33	12766	4528	—	68113	57182	7331	2974	626	—	—	—	—	—
2	1336	282	39	26	1683	+	1	1973	—	155	54	8	1756	+682	+	8454	7056	522	+	614	+	262	—

Innej: 2615 z liczbą robotników stałych: 35.142.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
1. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:							Liczba wizytacji:				
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	%/o zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	Ogólna	w tym:			
					1 raz	2 razy	więcej razy				do 20 robotników	powyżej 20 robotnik.	w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczerliwych wypadków
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	2615	35142	8	0,3	7	1	—	1622	4,6	9	1	8	4	—
III Górnictwo	403	9112	101	25,0	89	8	4	3923	43,0	119	80	39	—	—
IV Przemysł mineralny	384	7813	67	17,4	58	6	3	2360	30,2	79	60	19	4	—
V Hutnic. i mech. przerób metali	236	2051	88	37,3	78	7	3	976	47,6	101	91	10	—	1
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	164	2900	39	23,8	32	5	2	1501	51,8	48	29	19	1	1
VII „ chemiczny	150	4254	87	58,0	76	6	5	3202	75,3	103	63	40	—	—
VIII „ włókienniczy	50	1082	27	54,0	25	2	—	673	62,2	29	25	4	—	—
IX „ papierniczy	61	1184	11	18,0	10	1	—	378	31,9	12	7	5	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	127	1250	30	23,6	29	1	—	442	35,4	31	21	10	—	—
XI „ drzewny i snycerski	543	15902	317	58,4	272	39	6	11827	74,3	370	194	176	3	10
XII „ spożywczy	2029	17813	931	45,9	844	77	10	12569	70,5	1028	952	76	132	8
XIII „ konfekc. i galanter.	278	1804	25	9,0	25	—	—	302	16,7	25	24	1	2	—
XIV „ budowlany	139	4036	39	28,0	37	2	—	1282	31,8	41	26	15	—	2
XV „ poligraficzny	133	1144	56	42,0	48	7	1	574	50,1	65	55	10	—	1
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	145	2785	66	45,5	55	10	1	918	33,0	78	72	6	3	1
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	157	993	46	29,3	42	3	1	491	43,4	51	47	4	9	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	53	1754	12	22,6	12	—	—	138	7,8	12	9	3	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	101	327	16	15,8	16	—	—	29	8,9	16	16	—	15	—
XX Zakłady widowiskowe	57	363	2	3,5	2	—	—	84	23,2	2	1	1	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	7825	111709	1968	37,6	1757	175	36	43231	54,3	2219	1773	446	173	24
OGÓŁEM w okresie poprzednim	7147	103397	1306	28,8	1153	113	40	37847	55,6	1499	1134	365	150	21
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprzedz. (+)	+678	+8312	+662	+8,8	+604	+62	-4	+5384	-1,3	+720	+639	+81	+23	+3

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakł., obejrzaných w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kolaudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinii
I i II	—	—	—
III	8	15	21
IV	30	32	49
V	9	12	21
VI	22	23	25
VII	34	40	52
VIII	5	5	6
IX	4	6	6
X	4	7	8
XI	26	33	49
XII	162	192	303
XIII	7	9	9
XIV	1	1	1
XV	8	8	10
XVI	3	5	6
XVII	19	32	34
XVIII	—	—	—
XIX	2	2	2
XX	—	—	—
	344	422	602
	297	451	618
	+47	-29	-16

*) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

TABLICA III-a.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																			W okresie sprawozdawcz.		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych		
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwanie pyłu	usuwanie pary lub gazów	usuwanie odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	złobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, surowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów		Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	13	1	3	—	—	1	—	2	—	1	—	5	1	1	—	—	—	—	—	1	—	29	8	—	—	2
III Górnictwo	7	5	14	16	4	7	4	4	23	21	34	45	23	45	23	4	—	—	—	42	28	385	51	125	2	94
IV Przemysł mineralny	19	1	2	3	4	2	2	18	17	35	6	29	3	35	2	—	—	—	—	42	18	241	38	155	10	123
V Hutnic. i mech. przerób metali	3	9	19	17	5	3	10	6	16	31	3	15	—	5	3	4	—	—	—	15	2	166	56	100	23	74
VI Przemysł. masz. i elektrotechn.	—	15	20	25	15	8	14	18	26	51	2	15	6	9	6	4	—	—	—	22	2	258	60	171	—	120
VII „ chemiczny	1	15	12	35	12	35	20	10	19	30	19	16	9	15	16	1	—	16	4	16	12	313	69	182	—	130
VIII „ włókienniczy	—	1	3	5	3	1	4	5	6	8	1	7	3	6	2	—	—	1	1	7	14	78	25	45	10	49
IX „ papierniczy	—	2	1	5	—	—	2	2	4	7	—	1	2	2	1	—	—	—	—	3	—	32	6	44	—	24
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	8	5	9	11	5	1	11	5	10	15	3	7	—	6	12	2	—	—	—	7	5	122	55	139	2	38
XI „ drzewny i snycerski	63	31	47	36	98	9	51	54	115	71	15	90	28	89	6	2	1	—	2	105	28	946	239	506	81	505
XII „ spożywczy	2	108	205	154	151	93	59	106	195	329	27	170	41	138	112	28	1	95	2	193	126	2329	664	1362	221	1617
XIII „ konfekc. i galanter.	—	22	33	22	5	—	5	—	1	6	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	98	2	43	4	49
XIV „ budowlany	—	—	1	—	—	—	1	3	10	4	—	17	3	5	—	—	—	—	—	14	1	59	7	31	3	23
XV „ poligraficzny	—	13	22	24	20	8	4	8	20	27	4	9	5	6	11	—	—	6	—	18	4	209	31	250	45	102
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	5	6	13	—	1	2	7	28	14	3	23	15	5	7	1	—	—	—	29	10	169	17	120	6	112
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	14	17	17	9	2	1	1	14	25	3	13	1	13	—	—	—	—	—	6	1	137	30	30	4	42
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	3	—	—	—	—	—	2	1	1	—	2	2	—	—	—	—	5	—	16	2	—	—	5
XIX Przemysł usług osobistych	—	1	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	8
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	116	246	415	387	331	171	190	290	505	680	121	463	140	384	203	46	2	119	10	528	247	5592	1360	—	—	3117
OGÓŁEM w okresie poprzednim	97	182	214	334	248	120	123	125	191	463	57	289	87	203	75	28	—	21	5	297	179	3338	411	—	—	2186
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (±)	+ 19	+ 64	+ 201	+ 53	+ 83	+ 51	+ 67	+ 165	+ 314	+ 217	+ 64	+ 174	+ 53	+ 181	+ 128	+ 18	+ 2	+ 98	+ 5	+ 231	+ 66	+ 2254	+ 949	—	—	+ 931
OGÓŁEM zleceń wykonanych	41	118	188	256	217	92	101	163	301	426	32	255	82	220	133	21	1	56	5	204	223	—	—	—	—	—

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	kotłów i przewodów parowych	silników	pedni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dzwigania ciężarów	podłóg	drog, przejazdów, otworów	przejsć, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	1	1	—	1	16	24	19	—	—	2
III Górnictwo	1	1	3	—	—	—	2	—	—	12	6	5	6	10	15	23	86	31	—	—	43
IV Przemysł mineralny	3	6	25	2	2	—	—	—	—	51	34	43	10	34	21	28	267	102	139	40	138
V Hutnictwo i mechan. przerób metali	—	11	28	5	3	16	5	1	—	20	3	8	18	6	18	4	146	48	90	30	70
VI Przemysł maszynowy i elektrotech.	5	8	61	13	1	29	2	—	—	14	1	2	11	6	15	2	172	36	134	4	93
VII „ chemiczny	19	24	40	12	—	1	—	10	—	35	3	—	28	11	28	14	229	44	208	9	95
VIII „ włókienniczy	1	3	15	2	1	—	—	1	4	7	—	—	7	3	8	6	58	39	24	9	63
IX „ papierniczy	—	3	3	3	—	1	—	2	—	5	—	—	3	—	5	—	25	11	43	2	29
X „ garbarski i przetw. zwierzęcych	4	5	7	—	—	—	—	3	—	7	—	—	14	8	16	5	69	21	119	4	51
XI „ drzewny i snycerski	98	104	282	60	—	43	353	19	3	94	55	68	137	134	177	85	1712	671	769	200	877
XII „ spożywczy	65	302	858	173	36	9	47	320	—	401	51	53	311	208	609	382	3823	1758	1491	410	1660
XIII „ konfekcyjny i galanter.	—	4	6	6	—	—	—	2	—	8	2	—	19	—	13	6	66	3	22	3	30
XIV „ budowlany	—	1	3	1	2	—	—	1	—	3	6	4	4	3	7	2	37	3	38	2	14
XV „ poligraficzny	—	8	15	4	—	—	—	4	—	19	—	—	24	8	14	14	110	27	89	11	61
XVI Zakłady użyteczności publicznej	4	21	40	25	9	3	—	3	—	23	3	2	21	9	20	12	195	42	90	14	118
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	1	—	2	9	4	—	—	—	—	10	1	10	15	1	11	11	75	13	35	8	33
XVIII Komunikacje, poczta, telegr., telef.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	5	5	3	16	7	—	—	2
XIX Przem. hotel, szynk i usług osobis.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	201	501	1388	316	58	102	411	376	7	713	169	200	629	446	983	613	7113	2875			3380
OGÓŁEM w okresie poprzednim	170	268	592	178	13	63	148	103	6	337	104	118	326	238	355	274	3293	746			1842
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	+ 31	+ 233	+ 796	+ 138	+ 45	+ 39	+ 263	+ 273	+ 1	+ 376	+ 65	+ 82	+ 303	+ 208	+ 628	+ 339	+ 3820	+ 2129			+ 1538
OGÓŁEM zleceń wykonanych	75	205	658	166	27	49	242	216	3	316	77	70	841	321	467	253					

TABLICA III-c.

Zlecenia nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy,
ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	3	5	4	2	3	—	—	—	2	19	3	—	—	1
III Górnictwo	22	8	11	101	10	1	—	37	7	197	38	67	—	106
IV Przemysł mineralny	22	19	19	38	22	4	—	8	6	138	37	146	12	87
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	13	6	17	41	14	9	—	8	3	111	34	93	31	74
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	31	15	7	34	18	10	2	9	6	132	22	115	—	56
VII „ chemiczny	22	17	10	47	16	3	—	15	6	136	25	97	—	71
VIII „ włókienniczy	10	3	1	66	—	—	—	8	3	91	51	37	10	54
IX „ papierniczy	6	2	—	16	1	1	—	4	—	30	10	30	—	21
X „ garbarski i przetwor. zwierzęc.	8	13	1	27	5	—	1	4	—	59	20	88	3	32
XI „ drzewny i snycerski	119	40	49	269	81	28	17	66	31	700	226	444	107	402
XII „ spożywczy	507	98	84	642	104	38	14	153	21	1661	491	1130	331	1005
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	27	15	17	1	1	—	—	2	1	64	4	34	14	19
XIV „ budowlany	18	—	10	23	4	—	—	6	8	69	12	51	18	44
XV „ poligraficzny	21	14	30	31	3	11	—	6	3	119	19	112	2	51
XVI Zakłady użyteczności publicznej	29	16	20	44	9	1	—	22	1	142	14	115	10	93
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	26	25	31	26	1	—	—	1	1	111	34	120	85	32
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	6	4	2	3	1	—	—	—	1	17	9	—	—	12
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	13	—	—	—	—	—	—	—	—	14	13	4	—	15
XX Zakłady widowiskowe	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	903	300	314	1411	293	107	34	349	100	3811	1062			2176
OGÓŁEM w okresie poprzednim	747	289	198	692	222	76	32	190	237	2683	623			1321
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	+156	+11	+116	+719	+71	+31	+2	+159	-137	+1128	+439			+855
OGÓŁEM zleceń wykonanych	574	120	141	842	177	35	26	198	63					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																		OGÓLEM WYPADKÓW	Następstwa:						
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, żorawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materje zapalne, trujące, gorące i żrące	Załamanie się ruszłowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z ruszłowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konną; zwierzęta	Ruch kolejowy		Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	OGÓLEM WYPADKÓW	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																			
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	2	—	—	23	2	1	1	3	2	205	51	77	59	6	147	77	659	39	308	312			
III Górnictwo	—	12	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—	6	3	6	5	—	6	6	40	1	16	23			
IV Przemysł mineralny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	13	2	7	1	1	5	6	36	2	7	27			
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	3	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2	1	2	—	3	1	15	1	8	6			
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	1	12	11	2	2	—	—	—	—	—	—	—	4	4	6	1	—	18	8	61	12	18	41			
VII " chemiczny	1	12	3	6	1	—	—	2	—	1	—	—	25	12	15	4	—	32	12	142	—	36	106			
VIII " włókienniczy	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	2	2			
IX " papierniczy	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	1	2			
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	10	2	1	—	—	5	3	23	—	6	22			
XI " drzewny i snycerski	12	7	—	135	2	—	—	—	1	—	—	—	1	42	16	56	1	11	15	324	7	133	184			
XII " spożywczy	—	8	2	—	3	—	—	9	—	1	—	—	5	4	11	10	—	3	15	33	4	31	48			
XIII " konfekc. i galanter.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	4	—	1	3			
XIV " budowlany	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	11	22	4	—	6	12	61	4	31	26			
XV " poligraficzny	1	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	6	—	5	1			
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	1	1	3	1	—	—	—	1	—	4	1	6	14	18	8	11	5	9	13	96	2	59	35			
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	9	—	1	6	21	—	15	6			
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	1	—	2	—	—	—	—	2	1	—	—	—	12	9	4	4	9	8	5	57	1	28	28			
XIX Przemysł usług osobistych	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	4	8	—	2	5			
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym	9	26	26	147	10	3	23	17	3	9	14	5	59	329	156	202	109	36	2	259	204	1648	64	707	877	
OGÓLEM w okresie poprzednim	4	18	27	124	16	1	14	15	8	4	6	10	42	216	116	170	108	26	6	191	304	1426	56	599	771	
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	+5	+8	-1	+23	-6	+2	+9	+2	-5	+5	+8	-5	+17	+113	+40	+32	+1	+10	-4	+68	+100	+222	+3	+103	+106	

Uwaga. Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 1.648 wypadków — 75 wypadków (w tem 7 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

OKRĄG IX.

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE.

Stan zatrudnienia. Ogólny stan zatrudnienia w roku sprawozdawczym doznał dalszego ograniczenia, pomimo tego, że niektóre działy przemysłu wykazywały pewne zwiększenie ilości zatrudnionych robotników. Wpłynęło na to przeważnie silne skurczenie się przemysłu węglowego oraz zakładów, związanych z kopalnictwem węglowym. Liczba robotników, zatrudnionych w przemyśle na terenie województwa śląskiego, w grudniu 1933 roku spada do liczby 120.945, wobec liczby 130.050 robotników, zatrudnionych w końcu grudnia 1932 r. W przeciągu roku utraciło pracę przeszło 9.000 pracowników, czyli około 7%. Ogólna ilość zakładów czynnych w porównaniu z rokiem 1932 zmniejszyła się o 605.

Największy spadek stanu zatrudnienia wykazuje *górnictwo*. Przyczyną tego spadku zatrudnienia są dwa poważne czynniki: zmniejszenie się popytu na węgiel i zwiększenie wydajności na robotnika i dniówkę. Zmniejszenie wydobywania węgla w roku 1933 w porównaniu z rokiem poprzednim, spowodowane brakiem zbytu, wynosiło tylko 8%, natomiast stan załogi w górnictwie spadł z 60.902 na 52.147, t. j. zmniejszył się o blisko 13%. Różnica pomiędzy procentowym spadkiem wydobywania, a procentowym zredukowaniem załogi spowodowana została wzrostem wydajności poszczególnego robotnika. Pomimo tak znacznego zmniejszenia liczby załogi, pozostali robotnicy nie pracowali cały tydzień. Większa część kopalń stosowała przeważnie t. zw. „świętówki”, lub też przejściowe zwolnienia części załóg, trwające po dwa lub trzy miesiące.

W *przemysle mineralnym* stan zatrudnienia w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszył się również. Cegielnie posiadały przeważnie jeszcze zapasy cegieł z lat ubiegłych, wobec czego nie wszystkie z nich zostały uruchomione na sezon letni. Jedyna na terenie IX Okręgu fabryka cementu w Goleszowie była słabo zatrudniona, a w końcu roku została unieruchomiona. Stosunkowo duże zamówienia miała pod koniec roku fabryka porcelany w Katowicach, na skutek czego zwiększono dość poważnie załogę.

Pewną poprawę można było zauważyć w *przemysle hutniczym*. Aczkolwiek stan załóg w hutach pozostał mniej więcej bez zmiany i wynosił około 24.500 robotników, to jednakże intensywność zatrudnienia była zwiększona, a tem samem zmniejszyła się ilość „świętówek”. Huty żelaza wykonywały przeważnie sowieckie zamówienia, które stanowiły większą część produkcji. Niekorzystnie natomiast wpływały na kształtowanie się stosunków uciążliwe warunki finansowe tych zamówień (niska cena i długie terminy spłaty), wobec czego zachodziły często wypadki spóźnienia wypłaty robocizny. Wobec pewnej stabilizacji cen cynku, hutnictwo cynkowe zdołało dostosować się do obecnych warunków i utrzymać stan załóg bez większych zmian. Natomiast jedyna obecnie czynna jeszcze huta ołowiu, zmuszona była wskutek braku zbytu wstrzymać swoją produkcję na przeciąg dwóch miesięcy i zwolnić na ten czas wszystkich zatrudnionych robotników.

Przemysł maszynowy i elektrotechniczny wykazuje naogół nieznaczny wynoszący 3% wzrost zatrudnienia. Niektóre mniejsze i średnie fabryki, dostarczające swe wyroby przede wszystkim dla przemysłu górniczego, nie były w stanie podołać zobowiązaniom finansowym, a tem samem zmuszone były do unieruchomienia swoich oddziałów i zwolnienia robotników. Natomiast lepiej zatrudnione były fabryki maszyn włókienniczych, które otrzymały zagraniczne zamówienia.

Również nieznacznie (o 3%) wzrósł stan zatrudnienia w *przemysle chemicznym*. Fabryka Związków Azotowych w Chorzowie posiadała poważne zapasy swoich wytworów z lat ubiegłych i, na skutek braku zbytu, zmuszona była zmniejszyć swoją produkcję. W związku z tem zredukowany został nieco stan załogi. Fabryki materiałów wybuchowych załóg nie zmniejszały, stosowały jednak liczne świętówki, zwłaszcza w porze wiosennej i letniej. Zwiększenie produkcji (o 25%) i stanu zatrudnienia nastąpiło natomiast w rafinerji nafty, na skutek przymusowego eksportu zagranicznego.

Przemysł włókienniczy. W przemyśle sukienniczym daje się zauważyć pewna minimal-

na poprawa. W pierwszym półroczu zatrudnienie było nieco większe, niż w drugim, zwłaszcza, że zamówienia państwowe, które miały nastąpić w połowie roku, skutecznie zostały dopiero pod koniec roku. Ogólna ilość zatrudnionych robotników w roku sprawozdawczym wzrosła o 6,5%. Liczba uruchomionych wrzecion wyniosła 12.126, a krosien 541, wobec 18.962 wrzecion i 476 krosien w roku poprzednim. Wydatny ubytek uruchomionych wrzecion został spowodowany przede wszystkim znacznym opóźnieniem zamówień państwowych. Eksport materiałów wełnianych wyniósł w tym roku 36.759 kg, t. j. o 46% mniej, niż w roku poprzednim. Poza tem należałoby nadmienić, że większe firmy naogół były gorzej zatrudnione, niż średnie i mniejsze, które często zmieniały swoich właścicieli. W przemyśle jutowym utrzymała się produkcja na wysokości zeszłorocznej, w konopnym zaś obrót wzrósł o 8%. Eksport towarów jutowych wyniósł około 60 wagonów.

Przemysł drzewny wykazuje naogół drobny spadek zatrudnienia, wynoszący około 9%. Główną przyczyną tego spadku należy szukać w zmniejszeniu się zamówień w fabrykach mebli. Tartaki natomiast pracowały nieco lepiej, dzięki zbytowemu tartego drzewa zagranicę. Intensywniej zatrudnione były również stolarnie budowlane, a to z powodu wzmoczenia się ruchu budowlanego.

Znaczne zwiększenie liczby zatrudnionych, dochodzące do 40%, wykazuje **przemysł budowlany**. Na wzrost zatrudnienia wpłynęło przede wszystkim finansowanie przez Fundusz Pracy robót publicznych przy budowie i naprawie dróg oraz regulacji rzek. Prywatny ruch budowlany był stosunkowo słaby.

W innych drobniejszych działach przemysłu stan poprzedni nie uległ większym zmianom.

Działalność inspekcyjna. Wizytacji przeprowadzono w roku sprawozdawczym we wszystkich obwodach 2.078, t. j. o 11% mniej, aniżeli w roku poprzednim. Jako przyczynę tego zmniejszenia, należy podać przeciążenie inspektorów pracy, względnie dużą ilością pojedynczych zatargów pomiędzy pracownikami i pracodawcami, wynikających na tle przesilenia gospodarczego i zmuszających personel wizytacyjny do ciągłych konferencji i pertraktacji. W związku z tem zmniejszyła się także ilość wizytowanych zakładów o 14% i wynosiła 1.739. Dwukrotnie, względnie kilkakrotnie wizytowano 280 zakładów, nocnych natomiast wizytacji było 10.

Udział inspekcji pracy w *dochodzeniach komisyjnych* w związku z otwarciem, lub przebudową zakładów przemysłowych wyraził się w liczbie 403 komisyj.

W zakresie przepisów socjalnych największą ilość nakazów wydano w związku z regulowaniem czasu pracy.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. Praca wizytacyjna inspektorów pracy szła w okresie sprawozdawczym w kierunku nie tylko usuwania dostrzeżonych braków i usterek przy pomocy wydawanych nakazów, lecz także w kierunku profilaktycznym przez udzielanie odpowiednich rad i wskazówek technicznych.

Stosowanie tych metod dawało w rezultacie dodatnie wyniki, szczególnie w tych wypadkach, przy których nawiązywano bezpośredni stosunek z zatrudnionymi robotnikami, względnie z przedstawicielami Rad Zakładowych.

Jak stwierdzono, w przeważającej ilości przedsiębiorstw większych — szczególnie w przemyśle ciężkim — zagadnienia higieny i bezpieczeństwa pracy osiągały zrozumienie, wyrażane przez inwestowanie odpowiednich urządzeń, organizowanie kursów i pogadek oraz angażowanie specjalnych sił technicznych, jako inżynierów bezpieczeństwa pracy. Natomiast w małych zakładach różnych gałęzi przemysłu, gdzie konieczny był nacisk ze strony wizytujących inspektorów pracy, celem doprowadzenia powyższych urządzeń do stanu chociażby prymitywnej możliwości, przedsiębiorcy znajdowali zawsze wytłumaczenie niedomagań istniejącym przesileniem gospodarczym.

Pewne działy przemysłu, np. przemysł spożywczy, traktowany był przez wizytujących pod kątem widzenia ogólnych ulepszeń higienicznych, przyczem dużą pomocą okazała się możliwość stosowania nowej ustawy przemysłowej, która na Śląsku weszła w życie z dniem 15.VII. 1933 r. Dotyczy to szczególnie ulepszeń w budowie wędzarni, chłodni, ogólnych ubikacji, warsztatów rzeźnickich, fabryk czekolady i cukierków oraz w przemyśle graficznym, a mianowicie odnośnie ubikacji zecerni i oddzielenia tychże od sal maszynowych drukarni.

W dziale górnictwa poważniejsze inwestycje z dziedziny higieny pracy w roku sprawozdawczym naogół przeprowadzane nie były. Jak i w poprzednim okresie sprawozdawczym, tak i w obecnym — robotnicy zatrudnieni na filarach i w chodnikach, są pod tym względem stosunkowo więcej uposledzeni, gdyż z natury rzeczy narażeni są częściej na nieszczęśliwe wypadki przy pracy lub też na choroby. Usuwanie tych niedomagań jest rzeczą bardzo trudną, ponieważ sam charakter pracy utrudnia zapobieganie, robotnicy zaś, obawiając się obniżki zarobków przy przeniesieniu ich na powierzchnię, niejednokrotnie tają nurtującą ich chorobę, czem pogarszają tylko ogólny stan zdrowia załóg, pracujących na dole. Szczególny nacisk kładziono na stosunki higieny w kopalniach mniejszych, które niezawsze stosowały potrzebne urządzenia, jak łazienki, ubieralnie i t. p., jednakowoż, na skutek nacisku wizytacyjnego, zmuszone były dostosować się do wydawanych nakazów, tak że

w chwili obecnej urządzenia tych kopalń pod względem potrzeb higieny traktować należy jako dostateczne.

Jednym z ważniejszych zadań inspekcji pracy w roku sprawozdawczym było otoczenie opieką robotników, pracujących w cegielniach, które, posiadając przeważnie charakter sezonowy, niechętnie i tylko pod wpływem sprawozdania wykonań nakazów dostosowywały się do koniecznych wymogów higieny i bezpieczeństwa pracy. Higijena pomieszczeń izb robotniczych i umywań pozostawia w przeważnej ilości cegielni b. wiele do życzenia, warunki zaś bezpieczeństwa są niejednokrotnie nader prymitywne. Niezależnie od urządzeń technicznych w zabudowaniach cegielni — odbudowa gliniaków jest prowadzona częstokroć wadliwie i jedynie na skutek wizytacji jest zmieniana na prawidłową. Wszystkie usterki i niedociągnięcia w urządzeniach technicznych cegielni okazują się nadto szczególnie groźne z tego powodu, że w pracy zatrudnione są po większej części kobiety, co powoduje zasadniczo zwiększoną możliwość nieszczęśliwych wypadków. Stan ten ulega zwolna zmianie na lepsze, wymagać będzie jednak w tym względzie dłużej pracy nadzorczej inspekcji.

W dziale przemysłu *hutniczego* największą uwagę ze strony wizytujących organów inspekcyjnych zwracano na huty cynku i ołowiu. Jak i w roku ubiegłym, specjalny nacisk kładziono na mycie rąk, używanie kąpeli po pracy oraz płókanie ust wodą utlenioną, jak również na używanie masek pyło- i gazo-chłonnych. Niezależnie od powyższego, ze strony zarządów hut dostarczana jest robotnikom podczas pracy czarna kawa, w niektórych zaś zakładach — mleko, które to środki działają w znacznym stopniu pokrzepiająco i są b. chętnie przez robotników spożywane. Pomimo wydanych zarządzeń, zgłaszanie osób chorych na ołowicę jest przez Kasy Chorych mało stosowane, i należałoby w tym względzie dążyć do ściślejszego przestrzegania rozporządzeń, szczególnie dlatego, że lekarze powiatowi, mając b. mało czasu, nie zawsze mogą towarzyszyć organom inspekcyjnym celem badania przyczyn, wywołujących ołowicę. Jak w górnictwie, tak i w hutnictwie zaznacza się pewna poprawa warunków bezpieczeństwa pracy, chociaż przy zwalczaniu nieszczęśliwych wypadków należy się liczyć zawsze z tą okolicznością, że — z powodu długotrwałego kryzysu i związanych z tem zwolnień — następuje nieunikniona zmiana personelu robotniczego, niejednokrotnie słabo wyszkolonego, co pociąga za sobą zwiększoną możliwość nieszczęśliwych wypadków. Szczególną uwagę w hutnictwie zwrócono na wysypywanie gorącego popiołu względnie żużli w miejscach nieodpowiednich, co wywoływało b. wielką ilość wypadków oparzeń stóp, wprawdzie mało niebezpiecznych, jednak wydarzających się zastraszająco często. Stan ten, na skutek wydanych zarządzeń, uległ zmianie i poprawie.

W zakładach przemysłu metalowego mniejsze fabryki odczuwały b. silnie kryzys gospodarczy; wielka liczba tych zakładów została unieruchomiona, pozostałe zaś tylko z trudem wykonywały nakazy inspektorów pracy. W zakresie higieny pracy zwracano specjalną uwagę na przewietrzanie i odpylanie zakładów, usuwanie dymu, wywoływanego złą wentylacją kominową, instalowanie umywań, względnie łazienek lub natrysków, szafek na ubranie, ubikacyj ustępowych oraz na spożywanie żywności poza obrębem miejsc pracy. Pewną trudnością w osiągnięciu właściwych zadań jest niechęć ze strony samych robotników do dostosowywania się do kulturalniejszych wymogów życia podczas przerw pracy lub po pracy. Zwalczanie tej niechęci wymaga długoletnich wysiłków uświadamiających i jest rzeczą niełatwą do zupełnego zrealizowania. To samo dotyczy warunków bezpieczeństwa pracy, które w małych zakładach, już z samej istoty rzeczy niejednokrotnie słabo zorganizowanych, są często przez samych robotników lekceważone. Dotyczy to np. smarowania maszyn w biegu, narzucania pasów transmisyjnych na będące w ruchu pędnie, nieużywania okularów ochronnych przy szlifowaniu lub spawaniu i t. p. Lekceważenie wyżej wymienionych warunków bezpieczeństwa stało się jakgdyby nałogiem atawistycznym, przechodzącym ze starszej generacji robotniczej na młodszą i — mimo wysiłków — ciężkich do wykorzenia. Napotykanne usterki w postaci braku odpowiednich zabezpieczeń przy różnego rodzaju maszynach, silnikach lub obrabiarkach usuwano odpowiednimi nakazami i, mimo trudności finansowych, zarządy przedsiębiorstw wypełniały te nakazy, wykazując tem samem zrozumienie potrzeby tych zmian.

W przemyśle włókienniczym w okresie sprawozdawczym nie wykonano żadnych dalszych urządzeń do odmgławiania w farbiarniach i apreturach wodnych, i stan obecny pod tym względem upodabnia się do stanu z roku poprzedniego. Znaczna ilość poleceń w tej gałęzi przemysłu odnosiła się do dostarczania robotnikom rękawiczek i mydła przy umywalniach oraz apteczek podręcznych.

Nieszczęśliwe wypadki. Ilość nieszczęśliwych wypadków przy pracy w porównaniu z okresem poprzednim zwiększyła się o 1,9%. Ogółem było wypadków 4.988 w r. 1933, wobec 4.734 w roku 1932. Odnosi się to zarówno do wypadków śmiertelnych (36 w 1933 r. wobec 29 w r. 1932), wypadków cięższego uszkodzenia ciała (786 w r. 1933 wobec 658 w r. 1932), jak również lżejszych (4.166 w r. 1933 wobec 4.047 w r. 1932).

Przyczyną zwiększenia się liczby nieszczęśliwych wypadków były częściowo masowe przeniesienia robotników z jednych działów pracy do innych, wskutek czego niektórzy robotnicy nie zawsze zostali dostatecznie obznaj-

mieni z nowymi działaniami pracy i grożącym im niebezpieczeństwem.

Największa ilość nieszczęśliwych wypadków przypada na hutnictwo i mechaniczną przeróbkę metali, a mianowicie: 2.833, t. j. przeszło 50% ogólnej liczby (w tem 11 śmiertelnych); następnie na przemysł maszynowy i elektrotechniczny (557, w tem 5 śmiertelnych). Poza tem większe ilości wypadków miały miejsce: w przemyśle chemicznym, w rolnictwie, w przemyśle budowlanym, w przemyśle spożywczym i w przemyśle drzewnym.

W kopalniach węgla i rudy, jako wyjętych w zakresie bezpieczeństwa pracy z pod kompetencji inspektorów pracy — stan wypadków przedstawiał się, jak następuje:

Wypadki śmiertelne	80
„ powodujące stałe zmniejszenie zdolności zarobkowania o 10% i ponad 10%	187
„ powodujące stałe zmniejszenie zdolności zarobkowania poniżej 10%	78
„ powodujące częściową niezdolność do zarobkowania, trwającą ponad 4 tygodnie	1.466
„ powodujące przejściową niezdolność do zarobkowania, trwającą ponad 3 dni do 4-ch tygodni	5.454

Większość śmiertelnych wypadków spowodowana bywa zbiegiem nieszczęśliwych okoliczności, lub też własną nieostrożnością robotników.

Jako charakterystyczne, ze względu na przyczyny, należy wymienić następujące wypadki śmiertelne:

1) Przy smarowaniu przełącznika do motoru w komorze wysokiego napięcia robotnik pomylił się co do drzwi i wszedł do komory, znajdującej się pod napięciem. Przypuszczając, że prąd jest wyłączony, przystąpił do czyszczenia mechanizmu przełącznika, przy czem dotknął się przewodu i został śmiertelnie poparzony.

2) W celu dokonania naprawy czerpaka majster przydzielił do tej pracy kilku robotników, nieobznajmionych z tego rodzaju robotą. Jeden z nich usadowił się wewnątrz rozwartej szczęki czerpaka i trzymał drąg żelazny, w który drugi robotnik uderzał młotem celem wybitcia bolca. W chwili, kiedy bolec wyskoczył, nieumocowane szczęki czerpaka zaczęły się rozsuwać, pociągając za sobą zawieszoną nad nimi skrzynię krążków dla lin, która to skrzynia zgniotła robotnika, znajdującego się w szczęce czerpaka.

3) W jednej z fabryk zatrudniony był pomocnik ślusarza. Robotnik ten, mimo istniejącego zakazu, uwidocznionego wywieszeniem na ścianie oraz regulaminem pracy, — w pewnej chwili zabrał się do zeszcicia pasa transmisji będącej w ruchu pompy wodnej. Wał pędny, na którym znajdował się pas, był w ruchu.

Naprawiając pas, robotnik nie zauważył, że pas ten zwolna nasuwał się na konsolę pędni, a ponieważ prawdopodobnie miał nogę przykrytą przez tenże pas, w pewnej chwili został porwany i po uniesieniu go w górę dostał się na wał pędni. Z powodu uderzenia głową w sufit hali pozostał on bez przytomności dłuższą chwilę, zawieszony na wale. Miejsce wypadku było nieczęsto uczęszczane, wskutek czego wypadek spostrzeżono dopiero wtedy, gdy motor elektryczny po spadnięciu pasa stanął. Przewieziony do szpitala, robotnik zmarł.

4) Przy przewożeniu prasy do słomy ze stodoły do szopy, wóz z prasą wiozły 4 konie, drugą parę prowadził fornał, któremu wystający wał prasy przygniotł głowę do odrzwia bramy.

5) Z motoru elektrycznego, mocy 5 KM, spadł pas. Motor był przenośny. Ażeby pas naciągnąć, kilku robotników razem z właścicielem gospodarstwa chciało przesunąć motor, który uziemienia nie posiadał, i, gdy go ujęli za żelazne rękojeście, jeden z podnoszących motor pozostał z rękami zaciśniętymi na rękojeściach. Oderwano go od motoru, ale już był martwy.

6) Robotnik w cegielni nakładał rękami pas na motor, mocy 40 KM. Wprawdzie motor był wyłączony, lecz obracał się jeszcze z wielką szybkością. Porwany przez koło pasowe, względnie pas, robotnik uderzył głową w beton fundamentu motoru z taką siłą, że nastąpiło złamanie kręgosłupa i wkrótce potem śmierć.

Innymi przyczynami śmiertelnych wypadków były: uderzenie w głowę węzłem, owiniętym drutem, podczas czyszczenia pneumatycznego rury; uderzenie głową o oś wozu podczas upadku na ulicy, spowodowanego najechaniem przez rowerzystę; ciężkie potłuczenie podczas zderzenia autobusu z furmanką; uszkodzenie wewnętrzne (podczas dźwigania szyny) z następnym zapaleniem płuc; przygnięcie głowy zbiornikiem żelaznym przy załadowywaniu go na wóz kolejowy.

Wykroczenia. Wykroczeń w roku sprawozdawczym stwierdzono o 198 więcej, aniżeli w roku poprzednim. Ilość wykroczeń wynosiła 640, z czego 59 ukarano administracyjnie, a 40 skierowano do sądów. Stwierdzenie większej ilości wykroczeń należy przypisać energiczniejszemu postępowaniu obwodowych inspektorów pracy, celem zmuszania opornych do stosowania się do przepisów ustawowych.

Najwięcej było, podobnie, jak i w roku poprzednim, wykroczeń przeciwko zaniedbywaniu urzędzeń ochronnych i higieniczno-sanitarnych, a następnie przeciwko uchylaniu się od przepisów o czasie pracy. Poza tem wykroczenia dotyczyły nieprzestrzegania postanowień o regulaminach pracy, wynagrodzeniu pracowników, pracy kobiet i młodocianych, urlopach, niestawiennictwie na wezwanie inspektora i t. p.

Wykaz zmian w strukturze organizacyjnej

Lp. pozycji	Nazwa jednostki organizacyjnej	Data utworzenia	Data likwidacji	Uwagi
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

CZEŚĆ CYFROWA

SPRAWOZDANIA Z OKRĘGU IX.

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników						Zakłady zatrudniające 5—19 robotników						Zakłady zatrudniające 20—49 robotników						Zakłady zatrudniające 50—99 robotników					
	Liczba robotników:						Liczba robotników:						Liczba robotników:						Liczba robotników:					
	Liczba zakładów	Doro- stych:		Mło- docia- nych		O g ó ł e m	Liczba zakładów	Doro- stych		Mło- docia- nych		O g ó ł e m	Liczba zakładów	Doro- stych		Mło- docia- nych		O g ó ł e m	Liczba zakładów	Doro- stych		Mło- docia- nych		O g ó ł e m
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
III Górnictwo	25	62	—	—	—	62	13	138	7	1	—	146	17	506	48	—	—	554	7	486	13	—	—	499
IV Przem. mineralny	32	58	4	5	—	67	50	426	120	21	3	570	38	1004	497	34	5	1540	9	321	240	29	7	597
V Hutnictwo i mech. przerób metali	221	172	4	122	—	298	51	309	35	89	—	433	16	348	126	38	6	518	12	644	87	57	4	792
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	173	171	—	170	—	341	73	425	27	232	—	684	23	504	58	125	3	690	6	317	62	48	2	429
VII Przem. chemiczny	14	21	6	—	—	27	21	120	76	3	—	199	10	232	103	—	—	335	5	192	134	—	—	326
VIII Przem. włókienniczy	17	32	7	1	1	41	29	177	133	1	2	313	19	314	298	6	2	620	16	590	412	4	2	1008
IX Przem. papierniczy	6	8	5	—	1	14	13	38	75	5	1	119	3	16	46	1	1	64	4	168	162	—	4	334
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz.	12	9	—	9	—	18	3	18	4	1	1	24	5	83	58	8	—	149	6	381	100	3	—	487
XI Prz. drzew. i snc.	354	378	10	202	—	590	83	478	42	177	—	697	21	265	49	39	—	353	13	756	111	44	—	911
XII Przem. spożywczy	1622	1696	152	961	21	2830	156	703	368	118	19	1208	27	397	331	13	8	749	8	308	220	1	13	542
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny	107	83	62	76	23	244	63	166	237	55	56	514	6	42	95	—	5	142	3	81	75	—	—	156
XIV Przem. budowlany	53	76	4	61	—	141	43	313	10	71	1	395	18	583	18	32	—	633	7	404	14	14	—	432
XV Przem. poligraficzny	38	50	24	6	3	83	27	137	107	11	7	262	6	91	60	11	—	162	7	246	175	14	18	453
XVI Zakłady użytecz- ności publicznej	4	8	5	—	—	13	20	142	81	5	—	228	8	183	89	4	2	278	10	515	88	14	1	618
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	16	28	15	1	1	45	30	174	54	12	—	240	3	43	37	—	1	81	1	10	82	1	1	94
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Hotele, gosp., ja- dłodajnie i usługi	86	91	63	28	8	190	13	40	29	17	14	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakł. widowiskowe	37	52	28	7	1	88	20	68	74	1	4	147	1	19	19	—	—	38	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	2817	2995	389	1649	59	5092	708	3872	1479	820	108	6279	221	4630	1932	311	33	6906	114	5419	1975	229	52	7675
OGÓŁEM w okresie poprzednim	3332	4431	581	1536	60	6608	807	4246	1845	1124	148	7363	230	4766	2095	452	42	7355	95	4508	1663	290	87	6548
RÓŻNICA w por. z okr. poprz. (±)	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—	—	-9	136	163	141	-9	-449	+19	911	312	61	35	1127

Liczba folwarków ponad 50 hektarów przestrzeni

A I.

zynne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Liczba zakładów	Zakłady zatrudniające 100—499 robotników					Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników					Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:										
	Liczba robotników:					Liczba robotników:					W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W okresie sprawozdawczym	W t e m:				W okresie poprzednim	W t e m:				
	Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m				Doro-słych:		Mło-docia-nych:			W okresie poprzednim	Doro-słych:		Mło-docia-nych:	
	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt
16	2840	115	4	2	2991	36	46715	1125	53	2	47895	114	109	52147	50747	1338	58	4	60902	58468	1869	124	41
3	398	354	24	17	793	1	553	8	—	—	561	133	166	4128	2760	1223	113	32	4571	2939	1466	210	56
17	4002	385	47	—	4434	9	16901	1002	175	15	18093	326	309	24568	22376	1639	528	25	24234	22076	1686	460	12
8	866	153	120	1	1140	3	2537	94	55	—	2686	236	304	5970	4820	394	750	6	5794	4425	365	996	8
13	2634	791	18	4	3447	2	2054	123	38	—	2215	65	73	6549	5253	1233	59	4	6353	4956	1284	105	8
7	624	1080	4	22	1730	1	438	1090	1	1	1530	89	94	5242	2175	3020	17	30	4842	2056	2671	55	60
4	562	259	3	12	836	1	450	106	2	—	558	31	28	1925	1242	653	11	19	1869	1226	616	14	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	34	675	491	162	21	1	641	465	156	20	—
1	229	167	3	3	402	—	—	—	—	—	—	472	515	2953	2106	379	465	3	3242	2287	445	500	10
4	656	114	6	48	824	2	748	696	9	2	1455	1819	2074	7608	4508	1881	1108	111	8421	5247	1985	1080	109
1	71	158	—	2	231	—	—	—	—	—	—	180	284	1287	443	627	131	86	1600	540	768	169	123
4	818	21	14	—	853	2	1153	4	—	—	1157	127	172	3611	3347	71	192	1	2591	2103	132	319	37
1	59	41	3	—	103	—	—	—	—	—	—	79	76	1063	583	407	45	28	1001	541	398	40	22
2	361	14	—	—	375	—	—	—	—	—	—	44	49	1512	1209	277	23	3	1551	1242	280	28	1
1	12	112	—	—	124	—	—	—	—	—	—	51	85	584	267	300	14	3	660	424	217	15	4
2	506	54	—	—	560	—	—	—	—	—	—	2	5	560	506	54	—	—	883	799	84	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	99	157	290	131	92	45	22	423	210	132	56	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58	72	273	139	121	8	5	372	161	178	31	2
84	14638	3048	246	111	18843	57	71549	4248	333	20	76150	4001	—	120945	103103	13871	3588	383	—	—	—	—	—
83	14977	3169	321	104	18571	59	77637	5379	499	90	83605	4606	—	130050	110565	14732	4222	531	—	—	—	—	—
+1	-339	+679	75	+7	+272	-2	6088	1131	166	70	7455	-605	—	-9105	-7462	-861	-634	148	—	—	—	—	—

ogólnej: 172 z liczbą robotników stałych: 6.079.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
I. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:						Liczba wizytacji:					
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	w tym:				
					1 raz	2 razy	więcej razy			Ogólna	do 20 robotników	powyżej 20 robotnik.	w nocy i w dni świąteczne	z powodunieszczeńliwych wypadków
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	172	6079	8	5,2	6	2	—	407	7,8	10	1	9	—	1
III Górnictwo	114	52147	70	61,4	57	10	3	53641	102,9	87	15	72	1	1
IV Przemysł mineralny	143	4128	83	58,0	71	9	3	2425	59,5	98	45	53	—	4
V Hutnic. i mech. przerób metali	326	24568	74	22,7	62	7	5	20963	85,4	94	50	44	—	13
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	286	5970	141	49,3	127	12	12	4425	74,1	160	119	41	—	5
VII „ chemiczny	65	6549	39	60,0	24	10	5	3494	53,4	62	19	43	2	—
VIII „ włókienniczy	89	5242	67	75,3	57	8	2	3660	69,8	79	48	31	3	—
IX „ papierniczy	31	1925	19	61,3	13	3	3	1688	87,2	32	13	19	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	26	675	18	69,2	13	4	1	578	85,6	24	10	14	—	1
XI „ drzewny i snycerski	462	2953	135	29,2	123	12	—	1325	44,8	147	122	25	—	2
XII „ spożywczy	1819	7608	845	46,4	691	134	20	4991	65,6	1019	969	50	3	5
XIII „ odzieżowy i galant.	180	1287	30	16,7	26	4	—	374	29,0	34	25	9	—	—
XIV „ budowlany	127	3611	74	58,2	70	4	—	4380	121,3	78	24	54	—	2
XV „ poligraficzny	79	1063	35	44,3	28	7	—	520	48,9	42	33	9	—	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej	44	1512	39	88,6	35	3	1	1092	72,2	44	27	17	1	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	51	584	41	80,4	38	3	—	477	81,7	3	37	7	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	2	560	2	100,0	1	1	—	560	100,0	12	—	3	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	99	290	10	10,1	8	2	—	140	48,3	44	9	3	—	—
XX Zakłady widowiskowe	58	273	9	15,5	9	—	—	38	13,9	9	9	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	4173	127024	1739	43,3	1459	235	45	105178	86,6	2078	1575	503	10	41
OGÓŁEM w okresie poprzednim	4769	136588	1893	41,0	1603	224	66	110055	84,5	2336	1795	541	22	64
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	—	—	—	+	—	+	—	—	—	—	—	—	—	—
	596	9534	154	2,3	144	11	21	4877	2,1	258	220	38	12	23

1) Prócz powyższych dokonano w 10 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, tyluż wizytacji, obejmujących 1.348 robotników.

2) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników, nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakł., obejrzanym w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kołaudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinii
I i II	—	—	—
III	5	5	8
IV	17	18	33
V	13	19	47
VI	13	26	52
VII	20	51	71
VIII	10	12	14
IX	7	8	14
X	3	2	7
XI	23	33	56
XII	110	170	282
XIII	7	8	16
XIV	—	—	—
XV	2	6	12
XVI	14	17	44
XVII	18	23	34
XVIII	—	—	—
XIX	—	1	74
XX	4	4	4
	266	403	768
	181	465	670
	+ 85	— 62	+ 98

TABLICA III-a.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy
i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																		W okr. sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych			
	mieszkańc niczych	prze stronności	świa tła	prze wietrza nia ogól nego	usu wania pyłu	usu wania pary lub gazów	usu wania od padków	ja dalni	ubie ralni	umy walni	ka piteli	ustę pów	ogrz ewania	wody do picia	ubrań ochron nych	sied zenia przy pracy	żłob ków dla niem owląt	ba dania zdrow ia robot ników	ba dania narzędzi, su rowców i produk tów w zakła dach pracy	ap teczek podręcz nych	in nych spraw	Ogółem zleceń		W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	47	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	52	23	11	—	52	
III Górnictwo	16	3	14	5	13	5	13	11	19	15	30	24	6	10	9	—	—	2	3	10	34	106	40	40	236	
IV Przemysł mineralny	16	3	4	5	6	5	11	27	42	16	7	26	3	3	8	—	—	2	5	6	8	201	79	234	49	202
V Hutnic. i mech. przerób metali	16	2	12	3	7	15	9	16	19	12	20	12	5	8	35	—	—	5	4	13	24	231	94	394	14	246
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	2	5	12	7	4	6	20	18	51	34	2	23	10	2	20	—	2	2	38	46	304	96	262	12	267	
VII " chemiczny	1	2	15	9	1	8	6	3	6	14	12	6	3	—	16	3	—	—	4	25	134	50	159	6	132	
VIII " włókienniczy	2	—	1	6	1	2	4	2	9	19	1	7	—	1	—	—	—	—	13	33	101	16	32	1	54	
IX " papierniczy	—	—	2	1	3	—	8	3	6	11	1	7	—	2	3	—	—	—	9	18	74	13	60	10	60	
X " garbarski i przetwo rów zwierzęcych	1	—	5	3	2	—	11	1	6	8	2	4	—	—	3	—	—	—	2	6	54	13	76	8	50	
XI " drzewny i snycerski	2	—	10	6	4	3	38	5	34	25	—	12	6	2	2	—	—	1	2	34	29	215	53	265	34	212
XII " spożywczy	64	15	52	33	19	71	67	12	144	300	6	35	17	6	14	—	—	8	9	21	519	1412	896	1535	100	1427
XIII " konfek. i galanter.	3	1	—	8	3	5	8	—	18	7	—	5	3	—	1	—	—	3	—	6	28	102	44	69	3	72
XIV " budowlany	2	—	2	—	—	—	2	5	3	6	—	22	5	4	3	—	—	—	26	11	91	14	36	4	67	
XV " poligraficzny	—	2	2	5	8	—	8	6	9	5	1	3	1	1	1	—	1	—	4	23	80	3	128	8	62	
XVI Zakłady użyteczności publicz.	—	1	5	2	—	4	3	—	10	5	8	4	2	1	2	—	—	—	4	7	59	21	52	2	56	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	2	2	5	5	—	5	3	16	11	—	8	6	2	1	—	—	—	5	26	90	43	24	1	78	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	13	3	11	
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3	—	8	3	3	
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	172	36	138	97	73	125	213	109	392	588	89	206	72	42	119	3	—	24	25	195	842	3454	1564		3290	
OGÓŁEM w okresie poprzednim	72	32	201	206	160	203	190	133	429	467	110	191	52	44	104	—	1	17	8	154	984	3763	301		3285	
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	+ 100	+ 4	- 63	- 109	- 87	- 78	+ 23	- 24	+ 37	+ 21	+ 21	+ 9	+ 20	- 2	+ 10	+ 3	- 1	+ 7	+ 17	+ 41	- 142	+ 309	+ 1263		+ 5	
OGÓŁEM zleceń wykonanych	161	28	139	82	66	118	208	108	406	497	87	177	61	38	113	12	—	26	28	161	773					

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych	
	kotłów i przewodów parowych	silników	pędni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przevożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwignia ciężarów	podłóg	drog, przejazdów, otworów	przejsć, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń		w tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	1	2	—	—	3	—	3	—	6	—	2	—	—	3	2	23	8	13	—	23	
III Górnictwo	3	4	1	5	6	2	1	5	—	—	13	—	6	8	8	17	11	124	39	146	21	114
IV Przemysł mineralny	15	12	26	2	30	3	5	16	—	—	20	14	9	6	41	37	296	97	300	64	290	
V Hutnic. i mech. przerób metali	2	2	12	7	5	12	5	5	—	—	16	8	7	21	15	24	184	62	369	18	185	
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	1	6	11	8	6	15	5	13	—	—	13	2	6	11	10	16	161	62	259	15	158	
VII " chemiczny	5	2	4	3	2	2	2	4	—	—	12	7	6	7	20	23	124	31	150	10	115	
VIII " włókienniczy	6	3	15	7	4	1	3	—	37	—	6	—	—	3	—	8	112	32	46	—	51	
IX " papierniczy	1	1	4	3	3	—	3	5	—	—	9	2	2	4	10	13	71	23	66	—	56	
X " garbar. i przetw. zwierz.	3	1	3	—	—	1	—	6	—	—	2	—	—	3	2	7	32	8	108	7	31	
XI " drzewny i snycerski	13	10	18	17	1	3	46	3	—	—	6	4	4	17	10	17	223	54	397	40	218	
XII " spożywczy	12	30	44	41	6	2	5	28	—	—	24	7	6	77	22	59	538	379	629	56	594	
XIII " konfekc. i galanter.	10	1	6	4	—	3	—	4	—	—	2	1	1	5	6	7	62	29	26	—	33	
XIV " budowlany	—	1	4	1	1	—	—	—	—	—	1	4	3	2	4	4	32	3	70	—	24	
XV " poligraficzny	—	3	2	1	—	—	—	1	—	—	5	—	—	5	—	3	31	—	58	13	24	
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	11	—	1	19	4	—	1	2	—	—	3	2	1	5	5	13	85	24	61	—	80	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	2	1	—	—	1	—	—	2	1	1	7	3	6	47	21	12	—	42	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. .	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	1	5	—	—	—	5	
XIX Przemysł usług osobistych . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	7	3	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	9	15	—	20	3	15	
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	82	77	153	122	69	47	76	96	37	6	137	58	56	181	166	257	535	2155	874			2061
OGÓŁEM w okresie poprzednim	116	114	305	269	103	130	122	99	4	1	115	71	73	200	174	272	570	2738	260			2389
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	34	37	152	147	34	83	46	-3	33	+5	22	-13	-17	-19	-8	-15	-35	-583	+614			-328
OGÓŁEM zleceń wykonanych	70	90	158	135	58	50	73	86	11	6	132	53	56	181	153	228	521					

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy,
evidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	1	2	—	—	1	—	4	2	—	—	4
III Górnictwo	8	—	1	4	6	—	—	2	18	39	35	64	10	37
IV Przemysł mineralny	14	2	1	—	2	3	—	2	16	41	18	120	28	47
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	6	2	—	1	4	2	—	3	13	31	11	44	7	29
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	15	1	4	17	6	15	—	—	26	84	30	112	8	79
VII „ chemiczny	3	—	—	2	3	—	—	—	9	17	10	31	2	17
VIII „ włókienniczy	13	9	4	3	26	8	—	—	2	65	—	64	—	65
IX „ papierniczy	6	—	3	11	6	3	—	1	5	35	4	25	—	34
X „ garbarski i przetwor. zwierzęc.	8	—	—	1	2	—	—	1	8	21	7	21	1	21
XI „ drzewny i snycerski	5	1	3	7	4	9	—	1	19	49	17	77	7	48
XII „ spożywczy	83	5	5	22	15	20	—	4	22	176	115	272	68	164
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny . . .	6	—	1	—	—	6	—	—	2	15	4	19	3	14
XIV „ budowlany	27	—	4	—	5	1	—	1	4	42	8	63	4	41
XV „ poligraficzny	4	—	—	—	—	2	—	—	3	9	5	19	3	9
XVI Zakłady użyteczności publicznej . . .	2	—	—	1	—	—	—	1	6	10	1	7	—	7
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	13	—	2	—	—	—	—	1	10	26	8	17	—	21
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	2	—	—	—	—	—	—	—	4	6	—	6	3	6
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	215	20	28	70	81	69	2	18	167	670	275			643
OGÓŁEM w okresie poprzednim	464	20	25	159	67	45	2	3	177	962	144			969
RÓŻNICA w porównaniu z okresem popr. (±)	-249	—	+3	-89	+14	+24	—	+15	-10	-292	+131			-326
OGÓŁEM zleceń wykonanych	212	20	28	62	80	65	2	18	156					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																OGÓLEM WYPADKÓW	Następstwa:							
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, żorawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materje zapalne, trujące, gorące i żrące	Zakamienie się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów		Jazda samochodem, wozem i konna; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																		
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	1	1	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	2	21	81	48	111	1	—	38	45	369	2	211	156
III Górnictwo	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	16	3	16	—	—	3	9	51*)	1*)	8*)	42*	
IV Przemysł mineralny	—	2	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	3	12	7	16	—	—	6	16	84	2	20	62	
V Hutnic. i mech. przerób metali	5	8	232	9	6	—	—	46	5	14	15	360	215	229	673	16	65	1	199	735	2333	11	226	2596	
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	3	1	148	7	2	—	1	6	2	8	2	37	55	26	78	6	5	—	61	109	557	5	102	450	
VII „ chemiczny	7	2	3	9	10	—	—	6	—	5	6	42	19	39	71	9	6	—	30	104	370	3	48	319	
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	—	23	—	—	—	—	—	7	3	1	12	1	—	—	5	15	67	—	14	53	
IX „ papierniczy	—	1	—	2	5	—	—	—	—	—	—	3	12	10	19	2	1	—	10	15	80	—	13	67	
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	1	6	—	—	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	—	4	2	18	—	6	12	
XI „ drzewny i snycerski	—	—	2	43	—	—	—	—	1	1	—	1	5	10	13	1	—	—	16	9	102	—	23	79	
XII „ spożywczy	—	3	—	1	5	—	—	1	—	4	—	3	9	13	20	11	2	—	19	29	120	4	37	79	
XIII „ konfekc. i galanter.	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	1	3	9	—	2	7	
XIV „ budowlany	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	6	36	24	32	8	1	—	22	30	163	6	47	110	
XV „ poligraficzny	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	—	—	6	
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	1	1	1	1	—	—	—	1	1	1	4	5	19	7	10	—	—	11	19	82	—	18	64	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	5	2	1	—	3	7	21	—	5	16	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	2	6	5	6	—	4	12	11	1	2	41	
XIX Przemysł usług osobistych . . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	1	—	—	—	6	43	1	3	6	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	1	1	
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym . . .	16	19	391	73	50	23	21	2	60	9	35	24	480	411	471	1017	195	89	1	432	1161	3983	36	786	4166
OGÓLEM w okresie poprzednim	6	18	295	64	88	28	21	12	59	19	35	7	454	374	455	916	161	80	—	391	1247	4730	25	658	4047
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+) . . .	+10	+1	+96	+9	+38	+5	—	+10	+1	+10	—	+17	+26	+37	+16	+101	+34	+9	+1	+41	+78	+258	+11	+128	+119

*) Liczby powyższe są niekompletne, ponieważ dla braku specyfikacji w g przyczyn nie wymieniono jeszcze 7.265 wypadków w kopalniach węgla kamiennego i rudy; w tej liczbie śmiertelnych wypadków było 80, ciężkich 1.731 i lekkich 5.454.

OKRĄG X.

WOJEWÓDZTWO POZNAŃSKIE

Stan zatrudnienia. Stan zatrudnienia w zakładach przemysłowych, zarejestrowanych przez inspekcję pracy, wykazuje 59.795 robotników. W porównaniu z rokiem ubiegłym liczba zarejestrowanych robotników spadła o 739. Po znacznym spadku stanu zatrudnienia w latach ubiegłych (33 tysiące robotników, t. j. 37,6%) nastąpiło w roku sprawozdawczym pewne odprężenie i względna stabilizacja. Również dalsze redukcje dni i godzin pracy zachodziły rzadziej, niż w roku ubiegłym. Podczas gdy we wszystkich gałęziach przemysłu stan zatrudnienia wykazuje nieznaczne zmiany, w przemyśle maszynowym i elektrotechnicznym zmniejszyła się liczba zatrudnionych robotników o 1.653 czyli o 25%, w przemyśle mineralnym natomiast zwiększyła się o 479, czyli o 8%.

Zlikwidowano ogółem 82 zakłady przemysłowe, z tych ważniejsze: fabrykę makaronów — 31 robotników, fabrykę gazomierzy — 38 pracowników, fabrykę bielizny i fartuchów — 29 robotników, 2 drukarnie — 14 robotników. Z nowopowstałych zakładów zasługują na wymienienie: huta szkła, zatrudniająca 230 robotników i fabryka preparatów odżywczych z 31 robotnikami.

Na ogólną liczbę 59.795 robotników, zatrudnionych w przemyśle, było: *mężczyzn* 47.582 — 79,6% *kobiet* 10.193 — 17,0%; *chłopców* 1.510 — 2,5%, *dziewcząt* 510 — 0,9%. W porównaniu z rokiem ubiegłym wzrósł odsetek zatrudnionych mężczyzn o 1,4% oraz odsetek kobiet o 0,6%, spadł natomiast odsetek chłopców o 1,5% oraz odsetek dziewcząt o 0,4%. Od roku 1930, kiedy to rozpoczęła się akcja inspektorów pracy, dotycząca walki z bezrobociem i wpływania na pracodawców, by w miejsce młodocianych zatrudniali żywicieli rodzin, — odsetek zatrudnionych młodocianych stale spada na korzyść odsetka mężczyzn, co wykazuje następująca tabela:

	1930 r.	1931 r.	1932 r.	1933 r.
mężczyzn	71,4%	74,0%	78,2%	79,6%
kobiet	17,8%	16,3%	16,4%	17,0%
chłopców	8,3%	7,5%	4,0%	2,5%
dziewcząt	2,5%	2,2%	1,3%	0,9%

Udział kobiet w produkcji jest najznaczniejszy: w przemyśle włókienniczym (68%), w przemyśle konfekcyjnym (57%), w przemyśle papierniczym (45,4%), w którym zatrudnia się kobiety specjalnie przy pakowaniu. Chłopców zatrudnia się jeszcze w nadmiernej liczbie przy mechanicznej obróbce metali, zwłaszcza w mniejszych warsztatach, zatrudniających do 4 robotników. Jednakże i w tych zakładach spadł odsetek ich w porównaniu z rokiem 1930 z 37% na 21%.

W ważniejszych gałęziach przemysłu stan zatrudnienia przedstawia się następująco:

Przemysł mineralny. W cegielniach stan zatrudnienia, który w latach ubiegłych stale spadał, w roku sprawozdawczym wzrósł o 8%; zwłaszcza cegielnie, położone w pobliżu większych miast, pracowały przez dłuższy okres czasu i przy większym stanie zatrudnienia. W obwodzie poznańskim pracowały wszystkie cegielnie z wyjątkiem trzech; w obwodzie bydgoskim na 28 cegielń było czynnych 21. Fabryki wapna, które zatrudniały w roku ubiegłym 286 robotników po 4 dni w tygodniu i 6 godzin na dobę, w roku sprawozdawczym zwiększyły liczbę robotników do 556. Wapiarnia w Miasteczku, produkująca wapien nazowowy jako podstawowy produkt, była nieczynna również w roku sprawozdawczym. *Huty szkła* pracowały tylko przez 6 — 8 miesięcy; *fabryki porcelany i fajansu* zatrudniały ogółem 768 robotników, czyli o 25% mniej, niż w latach normalnych.

Przemysł maszynowy. W tej gałęzi przemysłu spadła liczba zatrudnionych robotników w porównaniu z rokiem ubiegłym o 1.653 robotników, czyli o 25%. Największa *fabryka maszyn* H. Cegielskiego w Poznaniu, która zatrudniała w latach normalnych 3.200 robotników, a w 1932 roku — 1.709 robotników, — w końcu roku 1933 mogła zatrudniać tylko 1.285 robotników. *Fabryka sygnałów kolejowych* w Bydgoszczy zatrudniała w roku sprawozdawczym tylko 80 robotników, podczas gdy w latach normalnych było w niej zatrudnionych 450, a w roku poprzednim jeszcze 212 robotników. W *fabryce fortepianów* w Bydgoszczy stan zatrudnienia spadł ze 170 robotników na 28.

W innych zakładach tej gałęzi przemysłu pracowano również przy znacznie ograniczonej liczbie robotników oraz ograniczeniu czasu pracy, a mianowicie pracowano 4 — 5 dni w tygodniu, względnie 6 — 7 godzin na dobę.

Przemysł drzewny. Stan zatrudnienia w tej gałęzi przemysłu, odgrywającej w czasach normalnych — zwłaszcza w obwodzie bydgoskim — dominującą rolę, nie uległ poprawie. Zatrudniono zaledwie 50% robotników w stosunku do lat normalnej koniunktury. Większe tartaki prywatne były przeważnie nieczynne, mniejsze pracowały dorywczo po kilka miesięcy w roku. Z nieczynnych w roku poprzednim tartaków uruchomiono jedynie tartak państwowy pod Bydgoszczą, który zatrudnił 200 robotników.

Przemysł spożywczy. Z 18 cukrowni, istniejących na terenie województwa poznańskiego, podczas kampanji dwie były nadal nieczynne, a jedna, posiadająca 2 oddzielne fabryki, ograniczyła przeróbkę buraków tylko do jednej z nich. Zatrudnionych było podczas kampanji 19.236 pracowników (w r. 1932 — 19.266), z których 16.978 (83%) pracowało na 4 zmiany po 6 godzin na dobę, co umożliwiło zatrudnienie 4.288 bezrobotnych.

Stan zatrudnienia we wszystkich innych gałęziach przemysłu spożywczego pozostał bez zmian.

Działalność inspekcyjna. Ogólna liczba wizytacji zakładów pracy w okresie sprawozdawczym wynosiła 1.527; w porównaniu z okresem poprzednim zmniejszyła się o 28%. Stosunek procentowy zakładów zwiedzonych do ogólnej ich liczby zmniejszył się o 15,8%, a stosunek procentowy robotników, objętych wizytacjami, do ogólnej liczby robotników — tylko o 2,9%. Do zmniejszenia się liczby wizytacji przyczyniła się w znacznej mierze redukcja personelu o 2 osoby oraz wizytowanie zakładów, leżących zdala od dróg komunikacyjnych, a przez kilka lat niewizytowanych lub wogóle niewizytowanych.

Przy układaniu planu wizytacyjnego uwzględniano w pierwszym rzędzie zakłady, w których częściej zachodzą nieszczęśliwe wypadki oraz zakłady, których nie wizytowano od dłuższego czasu. Specjalną uwagę poświęcono robotom, wykonywanym z kredytów Funduszu Pracy. Celem stwierdzenia przestrzegania przepisów ochronnych przy tych robotach, wykonywanych przeważnie zdala od dróg komunikacyjnych, inspektorzy pracy przeprowadzili 36 wizytacji w 22 przedsiębiorstwach. W myśl rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o zapobieganiu chorobom zawodowym i ich zwalczaniu, inspektorzy pracy wizytowali wspólnie z lekarzami powiatowymi 22 zakłady pracy, w których rodzaj zatrudnienia naraża pracujących na choroby zawodowe, względnie, w których warunki higieniczne wpływały niekorzystnie na zdrowie pracownika. Zwizytowano mianowicie 7 zakładów gra-

ficznych, 3 gazownie, hutę szkła, garbarnię, fabrykę płyt, błon i papierów fotograficznych, termochemiczną przetwórnę padlin, hurtownię skór surowych, sortownię szmat, tkalnię, introligatarnię, młyn motorowy i fabrykę maszyn. Stwierdzone niedomagania pod względem higieny pracy zostały usunięte nakazami; oznak chorób zawodowych u pracowników nie stwierdzono. W porze nocnej przeprowadzono 12 wizytacji, w tem 10 w piekarniach, celem stwierdzenia, czy pracodawcy przestrzegają przepisów ustawy o czasie pracy oraz ustawy o pracy kobiet i młodocianych. Wizytacji, przeprowadzonych celem badania przyczyn nieszczęśliwych wypadków, dokonano 129, badano przeważnie wszystkie wypadki śmiertelne i cięższe. Poza tem przy wizytacjach badano również lżejsze wypadki.

Komisje. Udział inspektorów pracy przy otwieraniu lub przebudowie zakładów pracy ograniczał się do małych zakładów, z wyjątkiem nowopowstałej huty szkła pod Poznaniem, zatrudniającej 230 robotników, fabryki preparatów odżywczych — 31 robotników i odbudowanej cegielni — 39 robotników.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. Mimo trudnego położenia materialnego pracodawców, stan zakładów pod względem higieny i bezpieczeństwa pracy polepsza się z roku na rok. Na ogólną liczbę 1.527 wizytacji wydano 6.188 zleceń, w tem 5.319 w formie nakazów. Na każdą wizytację przypadają zatem 4 zlecenia. Z osiągniętych wyników w zakresie higieny pracy zasługują na wzmiankę następujące. Ulepszono oddział mielenia i pakowania proszku do prania w fabryce mydła; pakowanie odbywa się przy pomocy aparatu, wykluczającego prawie pylenie się proszku. W innej fabryce mydła zainstalowano wentylator w oddziale pakowania proszku do prania. Urządzono łaźniaki: w elektrowni miejskiej, gazowni i rzeźni, oraz w młynie. Przeprowadzono wydawanie bezpłatnych biletów do łaźni miejskich robotnikom, zatrudnionym w fabryce bekonów i w rzeźni miejskiej. Zremontowano i oddano robotnikom do użytku łaźniaki w gazowni. Wybudowano 7 odpowiednich schronów na miejscach prac ziemnych, przeprowadzanych z ramienia Funduszu Pracy. Urządzono szatnie i umywalnie w fabryce siatek drucianych i w fabryce bekonów. W jednej emaljni urządzono szafkę z ekshaustorem, służącą do malowania gódek przy pomocy rozpylacza. Zastosowano okulary ochronne przy szlifowaniu marmuru, respiratory w trzepakniach włókna i przy pracach dezynfekcyjnych w sortowni szmat oraz rękawice przy dezynfekcji włosia. Poddano w 23 wypadkach badaniu lekarskiemu robotników, zatrudnionych przy surowcach i materiałach trujących.

O ile stan średnich i większych zakładów pod względem higieny pracy jest naogół znośny, to w mniejszych zakładach, zwłaszcza, rzemieślniczych, w warsztatach krawieckich, kon-

fekcji damskiej, modniarskich, restauracjach, kawiarniach, kuchniach przemysłowych, drobnych piekarniach niezmechanizowanych i w warsztatach rzeźnickich — zakładach nawet dziś dobrze prosperujących, w których siłą roboczą stanowi często 1 do 2 marnie płatnych robotników albo gorzej jeszcze wynagradzanych kobiet lub młodocianych uczniów, — warunki zdrowotne pracowników są naogół bardzo niekorzystne. Tych drobnych zakładów, nie podlegających rejestracji, jest na terenie X Okręgu przeszło 25 tysięcy. Zadaniem inspekcji pracy będzie otoczyć swoją opieką w najbliższej przyszłości i te drobne zakłady. Poszczególne inspektorzy pracy już w roku sprawozdawczym zajęli się szczegółowo mniejszymi piekarniami, rzeźniami i zakładami fryzjerskimi. Nieznośny stan pod względem higieny pracy jednego warsztatu rzeźnickiego zmusił nawet inspektora pracy do wystąpienia z wnioskiem do władzy administracji ogólnej o zamknięcie jego, co też wkrótce nastąpiło. Pracę nad poprawą warunków higienicznych w tych drobnych zakładach będą inspektorzy pracy systematycznie prowadzić nadal.

Warunki *bezpieczeństwa pracy* w zakładach przemysłowych są naogół o wiele lepsze, niż warunki zdrowotne i stale się poprawiają. Zwłaszcza zabezpieczenia maszyn, silników, pędni i obrabiarek są zadowalające, to też odsetek nieszczęśliwych wypadków, spowodowanych przez siłę mechaniczną, w stosunku do ogólnej liczby wypadków, spada z roku na rok; w roku sprawozdawczym wykazuje on najniższą cyfrę — 21,8%, podczas gdy w dawnych latach przekraczał 36%. Wobec rzadziej zachodzących niedomagań pod względem zabezpieczenia silników, maszyn, pędni i obrabiarek liczba wydanych przez inspektorów pracy zleceń, dotyczących tych urządzeń, spada stale z roku na rok. Wzrasta natomiast liczba zleceń, dotyczących przewożenia i ładowania materiałów, następnie — podłóg, drzwi, przejść, schodów, drabin i t. p., gdyż przy tych czynnościach, względnie urządzeniach, stwierdza się najliczniejsze niedomagania, a co za tem idzie i nieszczęśliwe wypadki.

Przyczyny nieszczęśliwych wypadków dają najlepszy drogowskaz inspektorom pracy, jak przeprowadzać celowo i sprawnie wizytacje zakładów, celem ulepszenia bezpieczeństwa pracy i zredukowania liczby nieszczęśliwych wypadków. Inspektor pracy, mając przy sobie podczas wizytacji doniesienie o nieszczęśliwych wypadkach danego zakładu, choćby najlżejszych, i badając miejsce i przyczynę tych wypadków, osiąga niezawodnie lepsze rezultaty, niż inspektor pracy, wizytujący zakład podług utartego schematu. Każdy nieszczęśliwy wypadek, choćby najdrobniejszy, badany z okazji wizytacji zakładu, przyczynia się do wzbogacenia doświadczenia inspektora pracy.

Powtarzające się nieszczęśliwe wypadki przy kopaniu gliny w cegielniach dały powód

do wydania odpowiednich nakazów. Dużo uwagi poświęcano ochronie tarcz szlifierskich, następnie przewodom elektrycznym i przenośnym lampom elektrycznym. Wobec licznych nieszczęśliwych wypadków w przemyśle budowlanym — wydano 57 nakazów, dotyczących rusztowań, ładowania, podnoszenia i dźwignia materiałów budowlanych, podłóg, otworów, przejść i drabin. W dwóch zakładach zostały zaprowadzone skuteczne ochrony przy łańcuchach od wielokrążków, ponieważ łańcuchy te, wskutek pęknięcia ogniwa w chwili napięcia i odrzucenia go w stronę zatrudnionych robotników, powodowały okaleczenie robotników.

Zlecenia w liczbie 159, podane w tablicy III b pod rubryką: „inne sprawy”, dotyczyły ostrzeżeń przy wejściach do kotłowni, do sal maszyn i do magazynów materiałów wybuchowych lub łatwopalnych, następnie — urządzeń przeciwpożarowych, przechowywania materiałów wybuchowych oraz wywieszania przepisów bezpieczeństwa i plakatów.

Nieszczęśliwe wypadki. Na ogólną liczbę 1.493 zgłoszonych nieszczęśliwych wypadków 78,2% przypada na wypadki, niezależne od siły mechanicznej. Najczęstszymi przyczynami nieszczęśliwych wypadków było załamanie się rusztowań i spadnięcie przedmiotów: 254 — 17% wszystkich wypadków; dalej narzędzia ręczne: 202 — 13%, jazda samochodem i wozem oraz zwierzęta: 147 — 10%. Wypadków z następstwem śmierci było na 1.000 pracowników, zatrudnionych w przemyśle, 0,3 (w 1932 roku — 0,3), z utratą zdolności do pracy powyżej 4 tygodni — 3,9 (w 1932 — 4,5), a lżejszych wypadków 16 (w 1932 r. — 33).

Z *wypadków śmiertelnych* zasługują na uwagę następujące:

W gospodarstwie rolnem robotnicę przy odgarnianiu zboża z pod młocarni chwycił za suknie łaźnik walca transmisyjnego, okręcił ją, rozbijając jej głowę o klepisko. Śmierć nastąpiła natychmiast. Walec nie był zabezpieczony.

Podczas krajania sieczki robotnik, stojący obok maszyny, przez nieuwagę włożył w koło widły, które odrzucone zraniły go w brzuch tak silnie, że po trzech dniach zmarł.

Podczas pracy przy sieczkarni napędowej drewniane koło sieczkarni rozleciało się. Część koła z impetem uderzyła robotnika w głowę, kładąc go trupem na miejscu.

W dwóch cegielniach, przy podkopywaniu gliny, bryła gliny osunęła się, przysypując i zabijając dwóch robotników na miejscu.

Robotnik, zatrudniony przy smoleniu dachu w cegielni, dotknął przewodów elektrycznych o wysokim napięciu, znajdujących się na dachu, i został śmiertelnie porażony prądem.

Chłopiec do posyłek w drogerji w czasie nieobecności właściciela przyrządził zaprawę do podłogi na kuchence gazowej. W pewnej chwili zawartość garnka zapaliła się. Obawiając się wzniesienia pożaru w drogerji, chłopiec

zaniósł garnek z płonąca zawartością do piwnicy i sam uległ poparzeniu i uduszeniu.

W browarze robotnik przy wytaczaniu ze składnicy beczek, złożonych w dwóch warstwach, wybił klin podporowy z pod beczki dolnej, przyczem spadła beczka z górnej warstwy, powaliła robotnika na ziemię i przygniotła go całym swym ciężarem. Robotnik doznał pęknięcia czaszki, zgniecenia klatki piersiowej i pęknięcia kości miednicowej, w następstwie czego zmarł po 4 dniach.

Podczas jazdy pękła opona przy samochodzie ciężarowym. Dwie robotnice, przerażone hukem, otworzyły drzwiczki samochodu i wychyliły się w zamiarze wyskoczenia. W tej chwili wóz mijiał drzewo przydrożne, o które uderzyły drzwiczki i, zamykając się, przygniotły głowy robotnic tak, że śmierć nastąpiła na miejscu.

Przy ładowaniu wapna defekacyjnego w cukrowni, z powodu podkopania, bryła wapna obsunęła się, przygniatając robotnika do ściany wagonika. Nastąpił krwotok wewnętrzny i śmierć.

Palacz w młynie motorowym podczas kontrolowania gazowych rur został zaczadzony i zmarł na miejscu.

W cukrowni podczas naprawy silnika robotnik przykręcał śrubę; klucz z założonym przedłużaczem zsunął się z nakrętki i uderzył z całym rozmachem robotnika w bok, co spowodowało złamanie kilku żeber i śmierć po upływie kilku miesięcy.

Wszystkie wypadki śmiertelne zostały zbada- dane przez inspektorów pracy. Winni zostali pociągnięci do odpowiedzialności sądowej, a przyczyny wypadków w granicach możliwości zostały usunięte.

Zawiadomienia o nieszczęśliwych wypadkach nadsyłały inspekcji pracy władze bezpieczeństwa publicznego: w miesiąc po wypadku — 84%, w 2 miesiące — 13%, w 3 miesiące — 1,8% w dalszych miesiącach — 1,2%.

Wykroczenia. Liczba wykroczeń, stwierdzonych przez inspektorów pracy, wzrosła w

porównaniu z rokiem poprzednim o 28% i wynosiła 5.430. Największą liczbę wykroczeń stanowią wykroczenia przeciwko przepisom ochronnym i higieniczno - sanitarnym, mianowicie 60% wszystkich wykroczeń; następnie o regulaminach, księgach, ogłoszeniach i książkach obrachunkowych — 25%, o czasie pracy — 5% i o pracy kobiet i młodocianych — 2,6%. Zła wola i lekceważenie przepisów ochronnych stwierdzono w 344 wypadkach — 6,3%, skutkiem czego ukarano winnych administracyjnie w 232 wypadkach a 112 spraw skierowano do sądów. Szczególnie w drobnych zakładach rzemieślniczych, jak w piekarniach, warsztatach rzeźniczych i w zakładach fryzjerskich, zachodzą jeszcze wypadki wykraczania przeciwko przepisom ustawy o czasie pracy i pracy młodocianych, to też inspektorzy pracy przeprowadzali wizytacje tych zakładów nawet w porze nocnej i winnych dotkliwie karali.

Na ogólną liczbę 232 orzeczeń i nakazów karnych uprawomocniło się 164 — 70%. Do sądów wniesiono odwołania od 62 orzeczeń. Ogólna suma grzywien, nałożonych uprawomocnionymi orzeczeniami i nakazami karnymi, wynosiła 16.435 zł.; poza tem ukarano w 7 wypadkach aresztem po 2 dni i w 3 wypadkach po 1 dniu. Wykonano 75 orzeczeń i nakazów karnych na sumę 5.645 zł. i 13 dni aresztu, częściowo wykonano 26 orzeczeń i nakazów na sumę 1.415 zł. Nie wykonano do końca roku sprawozdawczego 63 orzeczeń i nakazów na sumę 9.375 zł. oraz na 4 dni aresztu. Sądy Okręgowe uchylły orzeczenia karne inspektorów pracy w 20 wypadkach; w kilku wypadkach obniżyły, względnie podwyższyły grzywny. Od daty przesłania akt do sądów do daty wydania wyroków upływał czas od 3 tygodni do 3 miesięcy.

Z powodu lekceważenia przez pracodawców obowiązków płacenia należnego robotnikowi wynagrodzenia, inspektorzy pracy skierowali do władz administracji ogólnej 50 wniosków o ukaranie winnych na zasadzie art. 59 prawa o wykroczeniach.

CZEŚĆ CYFROWA
SPRAWOZDANIA Z OKRĘGU X.

Zarejestrowane na dzień 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników								
	Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:							
		Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:					
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt				
O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m									
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	37	—	—	—	37	—	—	—	—	—			
IV Przem. mineralny	27	61	7	2	1	71	85	680	136	7	1	824	55	1287	367	13	3	1670	14	676	218	8	4	906
V Hutnictwo i mech. przerób metali	67	125	9	32	—	166	37	234	18	35	2	289	9	240	37	15	—	292	5	279	94	20	—	395
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	211	288	4	77	—	369	148	966	2	103	—	1073	32	736	3	53	—	792	7	326	88	49	2	460
VII Przem. chemiczny	54	71	82	1	1	155	20	106	70	6	1	183	5	91	61	—	1	153	3	58	126	—	1	185
VIII Przem. włókienniczy	11	12	17	2	3	34	15	49	112	6	7	174	4	22	106	—	8	136	2	13	96	—	—	109
IX Przem. papierniczy	14	23	16	1	2	42	7	38	51	2	2	95	5	32	92	2	2	128	5	167	190	1	10	368
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz.	24	36	6	—	—	45	5	24	2	—	—	26	1	16	28	4	1	49	—	—	—	—	—	—
XI Przem. drzew. i snyc.	328	659	9	69	—	737	222	1565	48	134	3	1750	31	866	33	21	1	921	6	422	10	5	—	437
XII Przem. spożywczy	1083	2251	125	123	10	2509	241	1491	359	50	15	1915	44	1019	283	6	43	1351	14	527	364	16	18	925
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny	34	25	48	10	7	96	36	116	242	5	15	378	5	43	100	—	5	148	1	7	73	—	—	80
XIV Przem. budowlany	21	55	—	9	—	64	59	430	2	56	—	488	9	276	—	8	—	284	5	342	—	9	—	351
XV Przem. poligraficzny	48	92	29	11	1	133	72	354	108	25	10	497	12	219	131	24	6	380	5	173	156	8	6	343
XVI Zakłady użytecz- ności publicznej	75	196	—	3	—	199	43	520	14	8	1	543	10	307	33	3	—	343	6	321	4	1	—	326
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	5	18	—	1	—	19	10	65	5	4	—	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	1	11	—	—	—	11	4	111	1	2	—	114	1	55	—	—	—	55
XIX Hotele, gosp., ja- dłodajnie i usł. osob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakł. widowiskowe	1	4	—	—	—	4	1	5	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	2203	3916	355	341	25	4637	1002	6654	1169	441	57	8321	227	5302	1275	151	70	6794	74	3366	1414	117	43	4940
OGÓŁEM w okresie poprzednim	1777	3484	408	445	55	4392	1276	7642	1293	300	185	9925	254	5269	1278	439	116	7094	87	4243	1193	262	38	5786
RÓŻNICA w por. z okr. poprzedn. (+)	+ 426	+ 432	- 53	+ 104	+ 30	+ 245	- 274	- 988	- 129	- 359	- 128	- 1604	- 27	+ 33	+ 5	- 208	- 46	- 296	- 13	- 877	+ 221	+ 145	- 45	- 846

Liczba folwarków ponad 50 hektarów przestrzeni

C A I.

czynne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników						Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników						Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:										
Liczba robotników:						Liczba robotników:						W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W t e m:										
Doro-słych:		Młó-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:		Młó-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:				Młó-docia-nych				W okresie poprzednim	Doro-słych:		Młó-docia-nych			
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet			Chłopców	Dziewcząt	Mężczyzn	Kobiet		Chłopców	Dziewcząt	Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt
2	623	14	—	1	638	—	—	—	—	—	3	3	675	660	14	—	1	718	702	11	2	3		
13	1985	637	56	40	2718	—	—	—	—	—	194	183	6189	4689	1365	86	49	5710	4177	1310	117	106		
2	394	99	12	—	505	—	—	—	—	—	120	135	1647	1272	257	114	4	1709	1289	196	204	20		
5	516	258	34	52	860	1	1505	24	71	—	1600	404	415	5152	4337	374	387	54	6705	5364	434	847	60	
5	742	254	2	4	1002	—	—	—	—	—	—	87	86	1678	1068	593	9	8	1726	1025	654	10	37	
1	86	180	7	16	289	—	—	—	—	—	—	33	37	742	182	511	15	34	713	124	501	15	73	
3	367	191	—	—	558	—	—	—	—	—	—	34	35	1189	627	540	6	16	1082	529	487	21	45	
2	305	5	—	—	310	—	—	—	—	—	—	32	35	430	381	44	4	1	489	434	45	8	2	
6	906	145	65	16	1132	—	—	—	—	—	—	593	614	4977	4418	245	294	20	5106	4390	249	434	33	
9	895	860	39	134	1928	18	17209	2357	107	19	19692	1409	1429	28320	23392	4348	341	239	28221	23058	4440	435	288	
3	231	307	16	21	575	1	356	367	—	—	723	80	81	1994	778	1137	31	48	1627	606	941	30	50	
2	240	—	—	—	240	—	—	—	—	—	—	96	111	1427	1343	2	82	—	1473	1316	3	135	19	
3	292	205	48	12	557	—	—	—	—	—	—	140	139	1910	1130	629	116	35	1815	1070	560	138	47	
7	1157	69	3	—	1229	1	535	8	—	—	543	142	141	3183	3036	128	18	1	3132	2992	98	42	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	19	93	83	5	5	—	105	84	17	1	3	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	180	177	1	2	—	190	180	4	2	4	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	9	9	—	—	—	13	13	—	—	—	
63	8739	3224	282	296	12541	21	19605	2756	178	19	22558	3390	—	59795	47582	10193	1510	510	—	—	—	—	—	
56	6873	2679	232	296	10080	22	19842	3102	263	50	23257	3472	—	60534	47353	9950	2441	790	—	—	—	—	—	
+ 7	1866	+ 545	50	—	2461	— 1	— 237	— 346	85	31	— 699	— 82	—	— 739	+ 229	+ 243	— 931	— 280	—	—	—	—	—	

ogólnej: 2.071 z liczbą robotników stałych: 124.493.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
1. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:							Liczba wizytacji:				
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	Ogólna	w tym:			
					1 raz	2 razy	więcej razy				w zakładach zatrudniaj.:	w nocy i w dni świąteczne	z powodnieszczęśliwych wypadków	
										do 20 robotników	powyżej 20 robotników			
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	2071	124493	17	0,8	13	3	1	1673	1,3	22	—	22	—	1
III Górnictwo	3	675	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	194	6189	93	48,0	80	11	2	6048	97,7	108	37	71	—	7
V Hutnic. i mech. przerób metali	120	1647	56	46,7	50	5	1	1108	67,3	62	48	14	—	7
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	404	5152	157	38,9	146	4	7	3297	64,0	170	157	19	—	15
VII „ chemiczny	87	1678	36	42,4	30	5	1	1398	83,3	42	31	12	—	5
VIII „ włókienniczy	33	742	15	45,4	14	1	—	585	78,8	16	9	7	—	2
IX „ papierniczy	34	1189	10	29,4	7	3	—	599	50,3	13	4	9	—	1
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	32	430	17	53,1	15	2	—	411	95,5	19	13	6	—	1
XI „ drzewny i snycerski	593	4977	266	44,8	242	23	1	3159	63,4	293	257	36	—	13
XII „ spożywczy	1409	28320	507	36,0	452	47	8	22221	78,5	573	485	88	10	49
XIII „ odzieżowy i galant.	80	1994	28	35,0	25	2	1	1888	94,5	32	22	10	1	2
XIV „ budowlany	96	1427	10	10,4	10	—	—	207	14,5	10	7	3	1	8
XV „ poligraficzny	140	1910	64	45,8	53	11	—	737	38,6	75	66	9	—	5
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	142	3183	61	42,9	49	12	—	1228	38,6	73	61	12	—	9
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	15	93	8	53,3	7	1	—	50	53,8	9	9	—	—	2
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	6	180	2	33,3	2	—	—	66	36,6	2	1	1	—	2
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	2	9	1	—	1	—	—	3	33,3	1	1	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	5461	184288	1348	39,2	1196	130	22	44678	71,9	1527	1208	319	12	129
OGÓŁEM w okresie poprzednim	5546	185668	1911	54,6	1669	226	16	46659	74,8	2172	1820	352	14	191
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	85	1380	563	15,4	473	96	6	1981	2,9	645	612	33	2	62

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakładów, objętych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kolaudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinii
I i II	—	—	—
III	—	—	—
IV	1	—	9
V	4	2	40
VI	3	4	31
VII	1	10	14
VIII	1	—	4
IX	—	—	3
X	—	—	3
XI	4	—	27
XII	22	14	181
XIII	1	1	10
XIV	—	—	1
XV	2	1	4
XVI	1	—	2
XVII	—	—	3
XVIII	—	—	—
XIX	—	—	—
XX	—	1	1
OGÓŁEM	40	25	333
OGÓŁEM	48	5	321
RÓŻNICA	8	20	12

1) Prócz powyższych dokonano w 148 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, 148 wizytacji, obejmujących 3.943 robotników.

2) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

TABLICA III-a

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																W okresie sprawozdawcz.		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych					
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwanie pyłu	usuwanie pary lub gazów	usuwanie odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	złobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, surowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych		innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	70	—	—	—	—	—	1	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	76	36	202	—	95	
III Górnictwo	—	—	7	2	1	1	4	14	28	23	1	16	1	6	6	—	—	4	—	15	11	140	122	106	41	136
IV Przemysł mineralny	—	1	7	1	2	4	2	—	3	7	—	2	1	—	1	—	—	3	—	10	12	56	49	109	41	53
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	20	4	4	14	7	7	21	27	—	10	7	1	6	2	—	3	—	45	14	192	163	412	161	203
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	1	4	7	3	4	4	—	4	5	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	7	41	34	62	14	46
VII " chemiczny	—	—	2	3	1	—	6	—	3	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—	2	5	26	26	43	26	27
VIII " włókienniczy	—	—	1	1	1	1	2	—	2	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	3	4	20	20	24	4	18
IX " papierniczy	—	—	2	3	1	—	3	—	3	1	1	—	1	—	—	—	—	—	2	2	3	22	15	51	26	27
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	25	4	18	6	33	4	38	28	—	7	3	—	5	1	—	3	—	67	14	258	229	560	175	277
XI " drzewny i snycerski	20	6	83	39	32	38	64	11	71	55	3	6	—	1	6	6	—	4	1	112	134	692	569	1202	380	706
XII " spożywczy	—	—	1	3	2	—	3	1	8	3	—	2	—	—	—	—	—	—	—	8	11	43	32	50	17	39
XIII " konfekc. i galanter.	—	—	2	—	—	—	—	1	12	1	—	2	—	2	—	—	—	—	—	13	1	35	33	61	37	26
XIV " budowlany	—	—	11	11	47	4	12	1	14	19	—	2	2	—	—	—	—	—	—	15	26	166	118	331	147	149
XV " poligraficzny	—	—	—	1	2	1	5	2	6	5	2	1	—	—	4	—	—	—	—	5	5	39	27	83	26	45
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	13	3	1
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	92	8	167	79	114	73	145	42	214	178	8	52	16	10	29	10	—	23	3	299	247	1807	1474			1849
OGÓŁEM w okresie poprzednim	229	35	264	132	199	115	394	87	328	358	16	62	68	5	28	2	2	51	1	390	561	3327	1107			3225
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	137	27	99	53	85	42	249	45	114	180	8	10	52	+5	+1	+8	-2	28	+2	91	314	1520	+367			1376
OGÓŁEM zleceń wykonanych	116	8	156	81	122	70	174	49	187	188	4	54	16	9	29	8	—	30	3	295	250					

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych	
	kotłów i przewodów parowych	silników	peśni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwignów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwignia ciężarów	podłóg	dróg, przejazdów, otworów	przejsi, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń		W tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	2	22	—	2
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	—
IV Przemysł mineralny	11	8	43	2	9	3	—	18	—	—	14	10	4	18	33	41	32	246	236	224	143	247
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	2	28	5	—	5	—	—	—	—	4	—	—	13	1	3	3	64	49	90	22	58
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	7	34	4	8	49	6	1	—	—	19	—	—	25	3	14	19	189	168	365	158	192
VII „ chemiczny	3	6	30	1	—	2	—	4	—	—	5	—	—	9	2	12	1	75	72	56	14	76
VIII „ włókienniczy	—	—	7	1	—	—	1	—	1	—	2	—	—	1	—	3	1	20	20	36	26	17
IX „ papierniczy	1	6	12	2	—	—	4	2	—	—	3	—	—	—	2	4	—	36	36	32	14	33
X „ garbar. i przetw. zwierz.	1	1	6	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	2	2	2	4	21	16	49	32	27
XI „ drzewny i snycerski	26	18	47	8	2	6	103	5	—	—	13	1	—	35	18	58	27	367	340	650	343	429
XII „ spożywczy	57	72	351	70	9	14	4	48	—	—	74	2	4	64	70	154	52	1045	930	1219	565	982
XIII „ konfekc. i galanter.	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	6	1	14	7	34	14	9
XIV „ budowlany	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	5	—	4	8	16	14	5	57	57	27	18	53
XV „ poligraficzny	—	11	15	1	—	1	—	5	—	—	2	—	—	12	2	8	4	61	55	80	48	54
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	1	6	4	5	4	5	—	—	—	—	4	5	—	7	4	4	8	57	42	78	38	57
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	2	20	7	2
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	2
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	4	4	19	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	100	137	579	102	36	86	119	85	4	—	147	21	14	194	153	325	159	2261	2037			2240
OGÓŁEM w okresie poprzednim	124	171	722	279	38	127	203	106	4	—	151	7	11	210	140	413	301	3007	1443			2860
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	24	34	143	177	-2	41	84	21	-	-	-4	+14	+3	-16	+13	-88	142	-746	+594			-620
OGÓŁEM zleceń wykonanych	95	134	566	96	31	82	137	81	4	-	158	20	12	181	152	324	167					

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynagrodzenia)	Oświadczenia młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	6	1	—	—	—	—	7	5	3	—	7
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
IV Przemysł mineralny	18	—	—	145	7	3	—	3	11	188	177	183	96	180
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	3	—	—	60	2	1	—	2	5	73	54	180	42	85
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	5	2	4	204	19	—	—	10	14	258	206	544	240	268
VII " chemiczny	4	1	—	36	4	1	—	2	5	53	46	93	18	56
VIII " włókienniczy	1	—	—	17	1	—	—	2	1	23	23	66	46	52
IX " papierniczy	—	—	—	15	2	1	—	2	2	23	22	41	11	21
X " garbarski i przetw. zwierzęcych	3	—	—	11	—	—	—	—	—	15	13	42	20	15
XI " drzewny i snycerski	11	2	3	271	31	—	—	13	9	340	291	722	227	380
XII " spożywczy	61	3	8	567	51	2	—	23	35	750	650	1314	559	805
XIII " konfekcyjny i galanteryjny	6	—	—	70	7	1	—	4	4	92	80	98	28	76
XIV " budowlany	13	—	—	55	1	—	—	1	4	74	70	161	121	68
XV " poligraficzny	2	3	—	76	6	—	—	3	12	102	85	223	114	87
XVI Zakłady użyteczności publicznej	6	4	—	46	2	—	—	—	1	59	44	125	52	60
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	7	—	—	46	—	—	—	3	5	61	42	66	26	37
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2	—	14	13	2
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	140	15	15	1626	134	9	4	68	109	2120	1808			2169
OGÓŁEM w okresie poprzednim	266	20	32	3066	176	9	6	184	128	3887	1618			3862
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	-126	-5	-17	-1440	-42	—	-2	-116	-19	-1767	+190			-1693
OGÓŁEM zleceń wykonanych	146	15	15	1697	126	10	4	63	93					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																		Następstwa:							
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materje zapalne, trujące, gorące i żrące	Załamania się ruszających, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z ruszowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	OGÓLEM WYPADKÓW	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe	
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																			
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	1	—	2	—	—	17	4	—	—	2	—	1	24	27	16	85	2	—	14	8	203	6	49	148	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	8	2	—	—	—	3	3	22	—	—	22		
IV Przemysł mineralny	—	1	—	—	1	—	—	—	1	2	—	—	2	14	5	14	10	8	—	7	10	75	3	17	55	
V Hutnic. i mech. przerób metali	1	2	28	8	1	—	3	1	—	—	1	13	15	1	1	2	—	—	—	12	6	95	—	14	81	
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	3	3	45	4	1	—	4	1	2	—	1	7	32	4	9	3	—	—	—	26	27	173	—	28	145	
VII " chemiczny	—	1	—	—	8	—	—	2	1	—	—	8	13	2	—	—	—	3	—	4	5	50	1	3	46	
VIII " włókienniczy	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	1	
IX " papierniczy	—	—	—	3	8	—	—	—	—	—	—	—	5	—	4	1	—	—	—	3	1	25	—	7	18	
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	1	2	9	—	4	5	
XI " drzewny i snycerski	1	2	—	49	1	—	1	1	—	—	—	—	12	4	11	3	—	—	—	11	9	105	—	26	79	
XII " spożywczy	2	10	5	2	23	—	2	9	1	3	1	28	56	40	18	14	10	—	—	65	52	341	5	64	272	
XIII " konfekc. i galanter.	—	1	—	—	6	—	1	—	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—	—	7	5	24	—	5	19	
XIV " budowlany	—	—	—	1	—	—	—	1	2	—	—	2	41	54	6	2	2	—	—	19	20	150	1	31	118	
XV " poligraficzny	—	—	—	—	12	—	4	—	1	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	3	3	27	—	3	24	
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	3	—	—	—	2	—	—	3	2	4	1	3	16	13	8	7	1	—	—	21	24	108	1	17	90	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	8	7	3	13	—	—	—	6	6	38	3	7	28	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	1	5	3	6	6	3	1	—	4	7	39	—	6	33	
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	2	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	1	—	—	—	1	—	5	—	1	4	
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym	10	21	80	69	65	2	19	21	18	11	9	4	73	254	168	102	147	29	1	202	188	1493	20	283	1190	
OGÓLEM w okresie poprzednim	83	101	93	107	123	1	34	63	15	22	44	13	60	116	165	111	152	13	1	228	147	1692	18	265	1409	
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	73	80	13	38	58	+	15	42	3	11	35	9	13	138	3	9	5	16	—	26	41	199	+	2	18	219

UWAGA: Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 1.493 wypadków 201 wypadków (w tem 3 śmiertelne) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

O K R Ą G X I .

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE.

Stan zatrudnienia. Rejestry inspekcji pracy XI Okręgu podają na dzień 31 grudnia 1933 r. 3.204 czynne zakłady, zatrudniające ogółem 36.540 robotników.

Zestawienie zarejestrowanych zakładów według kategorii wielkości wykazuje charakterystyczną dla przemysłu Pomorza przewagę ilościową zakładów drobnych nad przedsiębiorstwami średnimi i wielkimi.

W poniżej zamieszczonej tabelicy Nr. 1, gdzie widoczne są ilości i procenty zakładów,

zakwalifikowanych według ich rozmiarów, zwraca uwagę liczba przedsiębiorstw, zatrudniających do 4 robotników, które stanowią 67,6% wszystkich zarejestrowanych zakładów.

Przedsiębiorstwa zaliczone do dwóch najniższych kategorii zatrudnienia reprezentują przemysł w 91,3%. Zatrudniają one łącznie tylko 31,2% ogółu robotników. Poważna większość tych zakładów należy do rzemiosła.

Tablica Nr. 1.

Kategorie wielkości zakładów	Liczba zakładów	Liczba robotników	Stosunek procentowy do ogólnej liczby zakładów zarejestrowanych	Stosunek procentowy do ogólnej liczby robotników zarejestrowanych
Zakłady, zatrudniające do 4 robotn. . .	2.165	4.539	67,6%	12,4%
.. .. 5 — 19 robotn.	759	6.521	23,7 ..	17,8 ..
.. .. 20 — 49 ..	169	4.973	5,2 ..	13,6 ..
.. .. 50 — 99 ..	55	3.805	1,7 ..	10,4 ..
.. .. 100 — 499 ..	48	9.132	1,6 ..	25,2 ..
.. .. ponad 499 ..	8	7.510	0,2 ..	20,6 ..
O g ó ł e m . . .	3 204	36.540	100%	100%

Zakłady typu rzemieślniczego należą głównie do gałęzi przemysłu: spożywczego, drzewnego oraz maszynowego i elektrotechnicznego.

Wysoko oddawna postawiona kultura materialna województwa pomorskiego sprzyjała rozwojowi organizacji rzemiosła pod względem technicznym. Dzięki gęstej sieci elektryfikacyjnej Pomorza, przeważająca większość warsztatów rzemieślniczych została wyposażona w nowoczesne obrabiarki i jest prowadzona napędem elektrycznym. Odnosi się to głównie do stolarni, zarówno meblowych, jak i budowlanych, oraz do warsztatów naprawy maszyn rolni-

czych. Poza tem liczne są piekarnie mechaniczne i zmechanizowane wytwórnie cukierków.

Przemysł fabryczny, podobnie jak rzemieślniczy, koncentruje się w obrębie grup: spożywczej (w której pod względem wielkości dominują cukrownie, luszczarnia ryżu, fabryki tytoniowe, fabryki konserw rybnych i wędzarnie), drzewnej i metalowej, czyniąc je łącznie z grupą mineralną i budowlaną reprezentacyjnymi dla tutejszego Okręgu.

Poza tem rozmiary poważnego obiektu, jakim jest fabryka wyrobów gumowych „Pepege”,

podnoszą do rzędu grup reprezentacyjnych przemysł chemiczny.

Na terenie Okręgu XI — najbardziej eksponowanym na morze — znajduje się znaczna liczba wielkich przedsiębiorstw handlowo-transportowych o zatrudnieniu około i ponad 500 robotników, co wiąże się ściśle z międzynarodowym znaczeniem portu handlowego w Gdyni.

W gospodarczej strukturze Pomorza poważną rolę odgrywa również rolnictwo, skupiające pokaźną liczbę większych obiektów. Rejestry inspekcji podają w roku sprawozdawczym 3.134 folwarki, które zatrudniają niemal dwukrotnie większą liczbę robotników, niż przemysł. Skonstatowane zjawisko wysuwa potrzebę skierowania akcji ochrony pracy na robotników rolnych w zakresie szerszym, niż to praktykowano dotychczas.

Stan zatrudnienia w rolnictwie i przemyśle ilustruje poniższa tablica Nr. 2.

Tablica Nr. 2.

	Liczba jednostek gospodarczych	Liczba robotników	% jednostek gospodarczych	% robotników
rolnych . . .	3.134	66.433	49,5	64,5
przemysłowych	3.204	36.540	50,5	35,5
łącznie . . .	6.338	102.973	100%	100%

Zestawienie stanu zatrudnienia i ilości zakładów czynnych w roku sprawozdawczym i ubiegłym wykazuje przyrost o 3.135 robotników i o 314 zakładów.

Na przyroście tym zaciążyła wyłącznie Gdynia, która znajduje się w fazie ciągłej rozbudowy.

Na Gdynię przypada 89,3% ogólnego przyrostu robotników i 36,6% przyrostu zakładów. Już poza Gdynią teren 60 Obwodu, a także pozostałe Obwody notują bardzo minimalne wahania w liczbie robotników, a odnośnie nowopowstałych zakładów wykazują tylko przyrost zakładów najdrobniejszych.

Zmiany w stanie zatrudnienia w przemyśle oraz w rolnictwie i leśnictwie w okresie od 1929 r. do 1933 r. uwidocznione są w tablicy Nr. 5.

Tablica Nr. 5.

Lata	Przemysł			Rolnictwo i leśnictwo	
	Liczba zakładów	Stan zatrudnienia w jednostkach	Wskaźnik zatrudnienia (1929 r. = 100)	Liczba zakładów	Stan zatrudnienia w jednostkach
1929	2854	44515	100,0	3257	69170
1930	2865	42454	94,9	3257	69170
1931	2815	36411	81,8	3254	68770
1932	2890	33405	75,0	3203	66697
1933	3204	36540	82,8	3134	66433

Rozpatrując stan zatrudnienia w poszczególnych gałęziach przemysłu. zauważyć należy przede wszystkim wzrost zatrudnienia w grupie XVII (*handel, kredyt, ubezpieczenia*), który powiększył się w stosunku do r. 1932 o 1.492 robotników, co stanowi 46,7% ogólnego przyrostu w przemyśle w roku sprawozdawczym.

Przemysł *budowlany* zawdzięcza swój wzrost o 1.153 robotników (36,8%) wyłącznie niemal rozbudowie miasta i portu handlowego Gdyni. Poza Gdynią żywym ośrodkiem ruchu budowlanego był jedynie Toruń i to tylko w pierwszej połowie sezonu, gdyż pod koniec roku sprawozdawczego zostały już zakończone roboty przy budowie mostu przez Wisłę oraz bloków mieszkaniowych Zakładu Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych.

Przemysł mineralny. W związku z wymienionymi dwoma centrami ruchu budowlanego notowano intensywną pracę w *cegielniach* w całym pasie nadbrzeżnym, a nawet w najbliższych częściach obwodu tczewskiego oraz w podmiejskich ceglarniach m. Torunia. Na wymienionych terenach cegielnie pracowały od kwietnia do listopada przy pełnym tygodniu pracy i pełnej dniówce, wyprzedając zapasy z roku ubiegłego i materiał świeżo wyprodukowany. W pozostałej części Okręgu sezon w ceglarniach trwał przeważnie krócej. Biorąc jednak ogólnie, grupa mineralna, reprezentowana tu poza ceglarniami jeszcze przez zakłady kamieniarsko-rzeźbiarskie, zmniejszyła stan zatrudnienia o 289 robotników.

Znaczny przyrost w ilości robotników, bo o 810 osób (25,5% cyfry ogólnej), a największy w ilości przedsiębiorstw — o 151 — wykazuje *przemysł spożywczy*.

Wzmózone zatrudnienie w gałęzi spożywczej dostarczają zakłady z produkcją wybitnie sezonową: cukrownie, fabryki pierników, krochmalnie. Największa cukrownia „Chelmska” prowadząc kampanię z załogą 880 robotników, pracowała w ciągu roku tylko ze 140 robotnikami. Ogółem *cukrownie* zatrudniały w okresie kampanji, która trwała 3 — 4 tygodnie — 4.136 robotników. Wyjątek stanowiła cukrownia w Pelplinie (626 rob.), która, mając mniej zmechanizowaną produkcję, pracowała przez 5 tygodni.

Fabryki pierników zwiększały załogę robotniczą przed świętami Bożego Narodzenia i Wielkanocy, a sezon wynosił łącznie 4 miesiące.

Młyny, zgęszczone na Pomorzu przede wszystkim w obwodzie tczewskim, prosperowały na ogół dobrze. Jedynie młyny, położone w miastach w pobliżu Gdańska, osłabiły dotychczasowe natężenie produkcji w wyniku wydanego przez senat gdański zakazu swobodnego przewozu produktów rolnych przez granicę. Utworzenie w Gdańsku centrali sprzedaży, do której muszą być odstawiane wszystkie produkty spożywcze, i ustalenie obowiązujących

cen na te produkty ogromnie utrudniły zbyt właścicielom mleczarni i drobnym rolnikom.

W przemyśle chemicznym minimalne zwiększenie liczby pracujących zastosowała fabryka „Pepege”, która utrzymywała się w ruchu, skracając czas pracy do 3 dni w tygodniu.

Aczkolwiek na rynku pracy w omawianych wyżej gałęziach przemysłu zaznaczyła się pewna poprawa, to jednak w niektórych grupach zatrudnienia, jak: w komunikacji, w grupie mineralnej, maszynowej, a przede wszystkim drzewnej — nastąpiła dalsza depresja gospodarstwa.

Kończąc uwagi nad stanem zatrudnienia, zaznaczyć wypada, że zobrazowanie zagadnienia jest niezupełne. Niema możliwości — z braku danych statystycznych — wyeliminować z zarejestrowanych w przemyśle 36.540 robotników dokładnej liczby robotników sezonowych, a brak ścisłych danych o ilości przepracowanych robotnikodniówek nie pozwolił ustalić przeciętnej liczby dni pracy, przypadającej w ciągu roku na jednego robotnika.

Działalność inspekcyjna. Ujęcie cyfrowe działalności wizytacyjnej wskazuje na jej wzmożenie. Zarówno wzrosła jej wydajność, jak i zasięg. Dokonano 1.669 wizytacji, obejmujących 37% ogólnej ilości zakładów oraz 56% ogółu zatrudnionych robotników, przyczem ogólna liczba zakładów zwiedzonych zwiększyła się w porównaniu z rokiem ubiegłym o 216, a liczba zakładów zwiedzonych jednokrotnie o 102.

Poza tem zwizytowano 227 zakładów, niekwalifikujących się do rejestracji.

Większość wizytacji przypada na zakłady, zatrudniające do 20 robotników, co ściśle wiąże się z charakterem przemysłu na tutejszym terenie. Wizytacje przeprowadzane były we wszystkich grupach zatrudnienia, obejmując, z wyjątkiem grupy budowlanej (14%) i rolnictwa (0,2%), — najmniej 23% zakładów, rejestrowanych w poszczególnych grupach, a w niektórych — jak np. w poligraficznej — nawet 83%.

Higiena i bezpieczeństwo pracy. W wyniku całorocznych wizytacji wydano 4.432 zarządzenia (o 1.128 więcej, niż w poprzednim okresie sprawozdawczym) w zakresie higieny pracy i warunków zdrowotnych robotników oraz 1.646 zarządzeń (o 341 więcej) w zakresie bezpieczeństwa pracy. Znaczną przewagę liczebną zarządzeń, dotyczących higieny i warunków zdrowotnych, nad zarządzeniami z zakresu bezpieczeństwa pracy wy tłumaczyć należy tem, że przedsiębiorca tutejszy ma większe zrozumienie dla jawnego ryzyka, grożącego mu z powodu braku zabezpieczeń, niż dla ryzyka, ukrytego w zmniejszonej wydajności pracy, które stale ponosi, nie utrzymując na odpowiednim poziomie higieny i warunków zdrowotnych robotników. Dość niski na ogół stan w ostatnio wymienionej dziedzinie

razii przede wszystkim w zestawieniu z wysoką kulturą materialną Pomorza, która umożliwia i ułatwia rozwiązanie zagadnień, dotyczących urządzeń sanitarnych i higieny przemysłu i tem bardziej nie usprawiedliwia istniejących braków. Szczegółowy przegląd wydanych zarządzeń wysuwa niektóre z nich na plan pierwszy.

W fabryce „Pepege”, naprzykład, zarządono umieszczenie spluwaczek na odpowiedniej wysokości od ziemi, aby uniknąć w ten sposób zanieczyszczenia podłogi. Pilniejszą uwagę poświęcono w tejże fabryce poprawie zdrowotnych warunków pracy przy suszeniu kredy. Propozycja Departamentu Służby Zdrowia miała na celu zmechanizowanie unoszenia i opróżniania beczek z kredą. Technicznie plan ten dałby się przeprowadzić, ponieważ jednak wymaga ustawiania sita ponad suszarką i w związku z temże zmiany całej instalacji, — wypadło, uwzględniając trudną sytuację finansową fabryki, odstąpić od takiego zarządzenia. Poprzestano na wydaniu masek tym robotnikom, którzy przesypują kredę szuflami z beczek na sito, a następnie z sita na bęben suszący.

W przemyśle poligraficznym szczególniejszy nacisk położono na wyodrębnianie zecerni ręcznych i podniesienie warunków zdrowotnych w oddziałach linotypów.

Zwyczaj umieszczania zecerni w maszynowni, bądź w ubikacji, gdzie odbywają się prace introligatorskie, jest dość powszechny. Walka z nim jest utrudniona, gdyż na przeszkodzie stoi przeważnie ciasnota lokali. To też przy udzielaniu konsensów inspektorzy pracy ściśle przestrzegali prawidłowego rozlokowania szkodliwych działów w drukarni.

Zarządzenia, dotyczące linotypów, szły w trzech kierunkach: 1) zamiany linotypów, ogrzewanych benzolem, na linotypy z instalacją elektryczną; 2) instalowania przy linotypach, u których kociołki z ołowiem były podgrzewane zapomocą prądu elektrycznego, — wentylacji wyciągowej dla odprowadzania pary ołowiu nazewnątrz; 3) odgradzanie przestrzeni pod linotypami listwą blaszaną, celem lokalizowania obrzynków ołowiu.

Co do punktu 2-go — właściciele drukarni forsowali pogląd, że aspiracja przy linotypach z elektrycznym ogrzewaniem jest zbędna, ponieważ ołów nigdy nie dochodzi do stanu kipienia. Pogląd ten jest naturalnie nieuzasadniony, gdyż ołów wydziela parę również przy temperaturach niższych, niż temperatura wrzenia.

W pozostałych gałęziach przemysłu zarządzenia dotyczyły na ogół spraw, powszechnie znanych i nienasuujących wątpliwości, a wykonanie ich nie narażało na większe koszty.

W rolnictwie lustracje mieszkań robotniczych potwierdziły szereg zasadniczych braków. Dopiero na skutek wydanych zarządzeń stawiano ustępy, uszczelniano dachy, usuwano

z przed domów cuchnące błoto, wstawiano piece do ogrzewania mieszkań, bielono izby.

W przeciwieństwie do roku ubiegłego przy wydawaniu zarządzeń posługiwano się w okresie sprawozdawczym przeważnie nakazami.

Odrębny charakter pod względem metodycznym miały wizytacje „zapowiadane”, jakie tytułem próby zastosowano w rzemiośle. Stronę organizacyjną tych wizytacji i założenia, jakim koncepcja miała służyć, wyjaśniało sprawozdanie zeszłoroczne. W obecnym pozostaje omówić wykonanie i wynik wizytacji.

Generalizowanie akcji wizytacyjnej w rzemiośle, o które przedewszystkiem chodziło, — polegało na pozyskiwaniu przedstawicielstwa cechów dla podciągania warsztatów do poziomu, wymaganego przepisami ustawodawstwa ochronnego. Tak więc inspektorzy pracy zawiadamiali zarząd właściwego cechu o terminie, w jakim będzie się odbywać wspólny przegląd warsztatów odnośnej gałęzi rzemiosła w określonej miejscowości.

Przed wyznaczonym terminem zarząd cechu odbywał ze swymi zrzeszonymi specjalne posiedzenie, na którym inspektor pracy osobiście referował wymagania, jakie ustawodawstwo ochronne stawia w stosunku do warsztatów pracy i izb uczniowskich w zakresie higieny i bezpieczeństwa pracy oraz w odniesieniu do książek ewidencyjnych i wszelkich dokumentów kontroli nad stosunkiem pracy.

Wynosząc z tego posiedzenia schemat konkretnych żądań inspekcji, członkowie cechu przystępowali do porządkowania swych warsztatów. W zapowiedzianym już poprzednio terminie odbywał się „przegląd” warsztatów, w którym uczestniczył inspektor pracy i starszy cechu, a często również sekretarz, czy skarbnik cechu.

Jako wynik „przeglądu”, ocenę zakładów i ogólne wnioski, wysnuwane na podstawie dokonanych notatek, inspektor pracy przysyłał do zarządu cechu, gdzie okoliczność każdą rozpatrywano w świetle normujących przepisów i zarazem zaznajamiano się z grożącymi rygorami karnymi.

Trzeba podkreślić, że tam, gdzie praca wstępna, poprzedzająca „przeglądy” warsztatów, była przez inspektora należycie przemyślana i wykonana, udało się w pełni uzyskać wartości dynamiczne zapowiedzianych wizytacji. Podały one warsztaty rzemieślnicze niejako kontroli samorządnej ciała społecznego, pobudzając ambicję zawodową mistrzów w kierunku stosowania przepisów prawa ochronnego.

Opisanym przeglądom poddawano warsztaty rzemieślnicze jednorazowo, następne wizytacje odbywały się już ściśle w ramach ustalonych ustaw i obowiązującymi instrukcjami.

Nieszczęśliwe wypadki. Na ogólną liczbę 2.023 nieszczęśliwych wypadków — 1.408 (w tem 20 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

W roku sprawozdawczym liczba nieszczęśliwych wypadków, które dotarły do wiadomości inspektorów pracy, przewyższa znacznie (o 919) liczbę z roku ubiegłego. Mimo to, ponieważ niektóre powiaty nie przestały wcale doniesień, przypuszczać trzeba, że liczba rzeczywista jest jeszcze większa.

Wspominając o technice przesyłania zawiadomień, zaznaczyć należy, że terminowe przesyłanie zawiadomień nadal nie dopisuje. W przemysle o 1/3 ogólnej liczby wypadków doniesiono po 2 tygodniach, a o 1/3 — po miesiącu, po 6 miesiącach, a nawet po roku.

1.379 wypadków, czyli 68,2%, miało miejsce w rolnictwie. Stopień niebezpieczeństwa, jaki daje przeliczenie ilości wypadków na 100 robotników, czynnych w danej grupie zatrudnienia, jest w rolnictwie wyższy, niż w grupie metalowej (V i VI) i utrzymuje się na równym poziomie — 2,1 — z grupą budowlaną, zregulowaną obfitującą w wypadki przy pracy. Źródła tego zjawiska leżą niewątpliwie w szerokim naogół zastosowaniu w rolnictwie na Pomorzu maszyn, poruszanych siłą mechaniczną, i w braku należytego nadzoru nad bezpieczeństwem pracy w tej dziedzinie, a mianowicie: w braku obeznania robotnika z maszyną, w niedostatecznym uświadomieniu co do grożących mu niebezpieczeństw i w niestosowaniu właściwych osłon. Nie bez wpływu jest także niższa przeważnie inteligencja robotników rolnych.

Ta poważna pozycja, jaką zajmuje rolnictwo w ilości wypadków (62,5% śmiertelnych, 79% z utratą zdolności do pracy powyżej 4 tygodni, 58,2% pozostałych) nakazywałaby przystąpić do planowej akcji wizytacyjnej gospodarstw rolnych, nie czekając na wejście w życie w rolnictwie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16.III. 1928 r. o bezpieczeństwie i higienie pracy. Czasowo zarządzenia ochronne mogą mieć za podstawę obowiązujące w rolnictwie na terenie województwa pomorskiego przepisy o bezpieczeństwie pracy, wydane przez Nadprezydenta b. Prowincji Prus Zachodnich (Dz. Urzędowy z r. 1890, str. 195).

W grupie „handel, kredyt i ubezpieczenia”, która pod względem ilości wypadków i stopnia niebezpieczeństwa (5,7 na 100 zatrudnionych) przedstawia się w tutejszym przemyśle najgroźniejszą, zaważyły ekspedycyjne przedsiębiorstwa w porcie gdyńskim, dając 194 wypadki z ogólnej sumy dla tej grupy 204. Praca w porcie jest ciężka i niebezpieczna — zwłaszcza dla zatrudnionych w nocy. Najwięcej wypadków zdarza się przy przeładunku węgla z wagonów do statków zapomocą kranów. Chwytki kranów są bardzo niebezpieczne zarówno dla znajdujących się w wagonie robotników, którzy skierowują chwytnik na odpowiednie miejsce, jak i dla tych którzy zsypują węgiel z kątów wagonu do środka. Ponieważ punkt opadania chwiejącego się na linie chwytnika nie jest dokładnie zlokalizowany, a waga jego wynosi 1½ tonny, — wszelki uderzenia, bądź przygnięcia wywo-

łują ciężkie urazy. Dużo lepsze wyniki w zakresie bezpieczeństwa daje zastosowanie wywrotnicy, która samoczynnie unosi wagon, przechyla go nad luką statku i wysypuje ładunek.

Wiele uszkodzeń powoduje także wydobywanie złomu żelaza ze statków i ładowanie go do wagonów. Często podebrana nieostrożnie masa żelastwa zawala się, kalecząc robotników. Również nierzadkie są wypadki uderzenia żelazem, które wypada z unoszącego się w powietrzu kubła dźwigara statkowego. Wreszcie zdarzają się poślizgnięcia na pokładzie i uderzenie czy skaleczenie żelazem, a ponieważ ładowany materiał jest prawie zawsze zardzewiały, — nawet lekkie rany stają się niebezpieczne wskutek zakażenia.

Wymienione urządzenia przeładunku, do których zaliczyć trzeba jeszcze windy, były przyczyną najliczniejszych uszkodzeń (142 na 204).

Przemysł budowlany dał również poważną ilość wypadków i najwięcej po rolnictwie z wynikiem śmiertelnym. Przyczyną tych ostatnich było załamanie się rusztowań, upadek z nich, dźwiganie ciężarów i t. p.

Dużym wzrostem wypadków w przeciągu roku zaznaczył się przemysł chemiczny (z 21 na 57) — głównie fabryka „Pepege”. Znajac warunki, w jakich fabryka egzystowała, trudno nie powiązać tego z „kryzysową organizacją pracy”. Brak płynnej gotówki, produkcja od zamówienia do zamówienia, doraźny zakup węgla i surowca i gwałtowne zwiększenie natężenia pracy, aby przy ograniczonym do minimum stanie zatrudnienia zdążyć z terminową dostawą, niejednokrotnie praca nadliczbowa i w czasie przerw — oto szereg powodów, które złożyły się na wskazany przyrost wypadków. Rozumie się, że akordowe stawki płac, w warunkach, kiedy robotnik zarabkował w ciągu tygodnia ograniczonego do 3 dni, — wydatnie współdziałały z tem wszystkim, co zamyka w

sobie zastosowane tu pojęcie „kryzysowej organizacji pracy”.

Zresztą wzrost liczby nieszczęśliwych wypadków zauważyć się daje we wszystkich grupach zatrudnienia. Podczas gdy w r. 1932 ogólnie na 100 zatrudnionych robotników było dotkniętych nieszczęśliwymi wypadkami 1,1, to w roku bieżącym — 2. To też można, zdaje się, bez ryzyka przesady wyrazić pogląd, że obniżki płac i rosący niedobór w budżecie domowym, złe odżywianie, obawa redukcji, a w ślad za tem wyczerpanie fizyczne i nerwowe — burzą równowagę psychiczną robotnika i osłabiają instynkt samozachowawczy.

Wykroczenia. Liczba stwierdzonych wykroczeń zarządów zakładów przeciwko obowiązującym przepisom prawnym wzrosła o 963.

Niektóre kategorie wykroczeń, jak np. wykroczenia przeciwko przepisom o czasie pracy i częściowo o urlopach — zwiększyły się na skutek przedłużającej się trudnej sytuacji gospodarczej. Urlopy w największym odsetku dotyczą uczniów rzemieślniczych, którym wprawdzie urlopy się wydaje, lecz powszechnie nie płaci się za nie.

Wzrost wykroczeń, podobnie jak wzrost wypadków, budzą przeświadczenie, że ochrona pracy wymaga w czasie depresji gospodarczej stałej wytężonej czujności inspekcji, której nie mogą osłabiać zjawiska zmniejszenia zatrudnienia i zmniejszenia natężonej produkcji. Przeciwnie, w okresie kryzysu wyzysk pracy powszechnie wzrasta, co nakłada na inspekcję obowiązek szczególniejszej troski o robotnika.

Wykroczenia, ukarane administracyjnie, przedstawiają bardzo skromny odsetek 1,5, a wniesione do sądów, głównie z powodu odwołań od orzeczeń karno - administracyjnych — 0,2%.

Z art. 59 prawa o wykroczeniach inspektorzy skorzystali zaledwie w jednym wypadku.

Zarejestrowane do dnia 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników								
	Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:							
		Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:					
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt				
O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m									
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	30	—	—	—	30	—	—	—	—	—			
IV Przem. mineralny .	42	92	2	4	98	48	431	43	22	14	510	27	748	113	15	5	881	6	328	47	7	2	384	
V Hutnictwo i mech. przerób metali . . .	53	80	—	46	126	8	24	3	23	—	50	2	17	19	3	4	43	—	—	—	—	—	—	
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	176	261	—	160	421	81	504	7	193	—	704	10	268	18	48	2	336	3	135	—	80	—	215	
VII Przem. chemiczny	15	23	4	1	28	9	40	34	5	—	79	4	77	28	2	—	107	1	56	3	—	—	59	
VIII Prz. włókienniczy	1	1	2	—	3	1	2	15	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IX Przem. papierniczy	1	3	—	—	3	1	5	4	—	7	16	—	—	—	—	—	—	1	18	40	4	12	74	
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz. . .	6	11	—	2	13	3	40	1	1	—	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XI Prz. drzew. i snc.	295	485	3	157	1 646	183	1227	35	305	2	1569	29	731	63	22	—	816	6	380	18	3	6	407	
XII Przem. spożywczy	1357	2091	59	504	6 2660	215	1215	321	132	58	1726	39	709	328	16	50	1103	11	479	264	16	—	759	
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny .	49	41	14	44	—	95	24	116	45	17	17	195	1	8	12	—	4	24	1	37	37	—	—	74
XIV Przem. budowlany	55	106	—	36	—	142	66	504	2	56	—	562	25	722	—	8	—	730	11	620	—	7	—	627
XV Przem. poligraficzny	26	36	7	6	8	57	36	186	77	30	12	305	6	77	56	23	10	166	2	97	58	21	4	180
XVI Zakł. użyteczności publicznej	28	75	1	—	—	76	18	144	10	11	—	165	11	318	3	—	—	321	8	626	3	8	—	637
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	11	22	2	3	1	28	47	342	44	23	26	435	13	326	37	22	11	396	3	231	10	4	—	245
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon	3	10	—	1	—	11	5	35	7	1	—	43	—	—	—	—	—	—	2	136	8	—	—	144
XIX Hotele, gosp., ja- dłodajnie i usł. osob.	29	40	13	25	7	85	9	27	29	11	11	78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakł. widowiskowe	18	37	5	3	—	43	5	19	4	2	—	25	1	13	7	—	—	20	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	2165	3414	110	992	23	4539	759	4861	681	832	147	6521	169	4044	684	159	86	4973	55	3143	488	150	24	3805
OGÓŁEM w okresie poprzednim	1899	3121	122	781	8	4032	714	4467	630	932	135	6164	169	3973	593	257	71	4894	61	3515	547	177	32	4271
RÓŻNICA w por. z okr. poprzedn. (+)	+ 266	+ 293	- 12	+ 211	+ 15	+ 507	+ 45	+ 394	+ 51	+ 100	+ 12	+ 357	—	+ 71	+ 91	+ 98	+ 15	+ 79	- 6	- 372	- 59	+ 27	- 8	- 466

Liczba folwarków ponad 50 hektarów przestrzeni

C A I.

czynne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników					Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników					Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:											
Liczba robotników:					Liczba robotników:					W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W okresie sprawozdawczym	W t e m :				W okresie poprzednim	W t e m :					
Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:		Mło-docia-nych:		O g ó ł e m				Doro-słych:		Mło-docia-nych:			W okresie poprzednim	Doro-słych:		Mło-docia-nych:		
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	30	30	—	—	—	30	30	—	—	—	—	
1	112	3	—	115	—	—	—	—	—	124	120	1988	1711	208	48	21	2277	1873	316	80	8	8	
1	359	6	20	385	1	467	8	16	20	511	65	58	1115	947	36	108	24	997	834	25	114	24	
3	384	140	139	46	709	—	—	—	—	—	273	252	2385	1552	165	620	48	2487	1671	118	640	58	
2	329	14	3	—	346	1	559	1237	8	45	1849	32	26	2468	1084	1320	19	45	2173	1142	980	15	36
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	20	3	17	—	—	60	43	17	—	—	
1	75	48	—	—	123	—	—	—	—	—	4	4	216	101	92	4	19	208	111	79	4	14	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	11	55	51	1	3	—	60	48	2	10	—	
3	459	118	33	11	621	1	520	10	—	—	530	517	497	4589	3802	247	520	20	4808	3861	305	627	15
5	930	122	17	—	1069	4	3520	176	110	1	3807	1631	1480	11124	8944	1270	795	115	10314	8330	1287	609	88
1	37	80	9	14	140	—	—	—	—	—	—	76	67	532	239	188	70	35	578	282	190	75	31
18	2802	7	7	—	2816	—	—	—	—	—	—	175	146	4877	4754	9	114	—	3724	3571	42	111	—
1	80	50	7	2	140	—	—	—	—	—	—	71	58	848	476	248	87	37	713	413	187	68	45
1	176	4	5	2	187	—	—	—	—	—	—	66	70	1386	1339	21	24	2	1464	1369	50	44	1
8	1548	80	15	—	1643	1	792	18	3	—	813	83	58	3560	3261	191	70	38	2068	1928	86	28	26
3	883	11	4	—	898	—	—	—	—	—	—	13	12	1096	1064	26	6	—	1319	1275	29	15	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	6	463	67	42	36	18	36	11	15	9	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	21	88	69	14	5	—	89	71	13	5	—
48	8174	683	259	76	9192	8	5858	1449	137	66	7510	3204	—	36540	29494	4095	2529	42	—	—	—	—	—
41	7387	816	292	80	8577	6	4400	1033	15	21	5469	2890	—	33405	26863	3741	2454	347	—	—	—	—	—
-7	+787	-133	33	-4	+617	+2	+1458	+416	+122	+45	+2041	-314	—	+3135	+2631	+354	+75	+75	—	—	—	—	—

ogólnej: 3.134 z liczbą robotników stałych: 66.433.

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
1. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:						Liczba wizytacji: w tem:					
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	Liczba wizytacji w zakładach zatrudniających:			w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczęśliwych wypadków
					1 raz	2 razy	więcej razy			Ogólna	do 20 robotników	Powyżej 20 robotników		
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	3134	66433	7	0,2	7	—	—	206	0,3	7	3	4	—	—
III Górnictwo	1	30	1	100,0	1	—	—	30	100,0	1	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	124	1988	36	29,0	29	6	1	847	42,6	44	23	21	—	1
V Hutnic. i mech. przerób metali	65	1115	28	43,1	21	5	2	221	19,8	37	36	1	—	—
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	273	2385	100	36,6	79	16	5	1193	50,0	129	110	19	—	1
VII " chemiczny	32	2468	11	34,3	7	2	2	2359	95,5	17	6	11	—	—
VIII " włókienniczy	2	20	1	50,0	—	1	—	17	85,0	2	2	—	—	—
IX " papierniczy	4	216	3	75,0	2	1	—	197	91,2	4	2	2	—	—
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	9	55	3	33,3	3	—	—	35	77,7	3	3	—	—	—
XI " drzewny i snycerski	517	4589	207	40,0	131	58	18	2842	61,9	309	268	41	—	—
XII " spożywczy	1631	11124	605	37,1	409	166	30	7119	64,0	339	782	57	1	2
XIII " konfekc. i galanter.	76	532	18	23,6	11	3	4	288	54,1	32	26	6	—	—
XIV " budowlany	175	4877	26	14,1	25	1	—	2154	44,1	27	6	21	—	1
XV " poligraficzny	71	848	59	83,1	33	17	9	721	96,3	97	84	13	—	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	66	1386	26	39,2	16	6	4	389	28,1	41	34	7	—	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	83	3560	35	42,1	27	8	—	2055	57,7	43	26	17	4	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	13	1096	3	23,0	3	—	—	27	24,6	3	3	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	38	163	20	52,6	9	9	2	95	58,2	34	34	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	24	88	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM			1)	2)				1)	2)	1)				
w okresie sprawozdawczym	6338	102973	1189	37,1	813	299	77	20795	56,3	1669	1448	221	5	6
OGÓŁEM														
w okresie poprzednim	6133	101895	973	33,6	711	214	48	18529	55,6	1296	1079	217	10	10
RÓŻNICA														
w porówn. z okr. poprz. (+)	+205	+1078	+216	+3,5	102	+85	+29	2266	+0,7	+373	+369	+4	-5	-4

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zakł., obejrzanych w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kolidacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinii
I i II	—	—	—
III	—	—	—
IV	—	—	1
V	—	1	7
VI	1	3	32
VII	—	1	4
VIII	—	—	—
IX	1	1	2
X	—	2	2
XI	4	3	19
XII	20	18	121
XIII	1	1	6
XIV	—	—	—
XV	3	2	9
XVI	—	2	3
XVII	—	1	5
XVIII	—	—	1
XIX	1	—	1
XX	—	—	1
OGÓŁEM	31	35	214
OGÓŁEM			
w okresie poprzednim	19	51	195
RÓŻNICA			
w porówn. z okr. poprz. (+)	+12	-16	+19

1) Prócz powyższych dokonano w 227 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, tyluż wizytacji, obejmujących 943 robotników.

2) Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

TABLICA III-a.

**Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy
i warunków zdrowotnych robotników.**

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																	W okresie sprawozdawcz.:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych						
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	iadalni	ubieralni	umywalni	kapieli	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, surowców i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych	innych spraw		Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów		
																							Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów		
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	84	5	—	3	—	2	2	—	—	—	—	3	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	102	—	84	—	102	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	
IV Przemysł mineralny	2	—	1	2	11	1	9	6	13	14	3	8	—	1	2	—	—	—	—	—	—	20	9	102	57	60	15	77
V Hutnic. i mech. przerób metali	1	—	—	2	12	1	10	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	22	12	67	14	92	19	57	
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	25	17	30	11	40	35	21	6	39	54	—	18	5	1	1	—	—	7	1	50	28	389	179	355	124	254		
VII " chemiczny	1	—	—	1	8	—	—	3	5	3	—	—	2	—	—	—	—	5	—	6	7	43	12	61	18	45		
VIII " włókienniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	1	1	
IX " papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	2	9	—	1	
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	1	—	—	—	2	—	—	1	3	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	16	7	7	7	16		
XI " drzewny	29	10	16	7	109	4	81	14	82	62	—	24	5	1	—	1	—	22	—	109	72	648	329	432	62	522		
XII " spożywczy	206	75	90	57	398	192	276	11	167	169	4	67	13	8	53	4	—	42	6	253	369	2460	1066	1851	239	2076		
XIII " odzieżowy i galant.	38	2	4	1	11	—	3	1	12	15	—	2	—	1	2	—	—	3	—	5	5	107	64	44	7	77		
XIV " budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	37	—	42	4	44	—	40		
XV " poligraficzny	3	8	6	7	72	13	24	4	32	33	—	10	5	2	1	4	—	10	1	12	39	286	198	157	43	241		
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	1	1	—	12	4	3	6	15	8	1	5	1	—	—	—	—	—	—	10	6	73	37	37	4	51		
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	8	—	—	—	—	—	—	—	7	8	—	3	1	—	—	1	—	3	—	29	5	65	36	52	5	60		
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4		
XIX Przemysł usług osobistych	13	—	—	—	1	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	4	4		
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—		
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	411	118	148	91	676	252	429	54	381	376	8	145	32	14	65	13	—	100	8	555	556	4432	2029			3643		
OGÓŁEM w okresie poprzednim	407	160	169	112	318	169	546	45	310	241	5	138	35	24	54	7	—	53	2	347	162	3304	552			2640		
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	+4	42	21	21	358	83	117	9	71	135	3	+7	-3	10	11	+6	—	+47	+6	208	394	1128	1477			+1003		
OGÓŁEM zleceń wykonanych	382	68	115	83	580	210	361	38	288	320	5	108	24	12	54	14	—	75	8	467	431							

Sprawozdanie z Okręgu XI.

TABLICA III-b.
Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:														W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych		
	kotłów i przewodów parowych	silników	pedni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	drog. przejazdów, otworów	przejsć, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń		w tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	44	—	3
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
IV Przemysł mineralny	3	1	20	12	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	66	51	34	11	54
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	5	1	—	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	16	9	18	6	9
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	3	6	17	15	—	40	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	177	88	120	53	136
VII „ chemiczny	—	—	9	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	14	8	14	13
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2	2
IX „ papierniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbar. i przetw. zwierz.	1	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1
XI „ drzewny i snycerski	15	15	82	25	—	22	116	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	8	17	12	10
XII „ spożywczy	20	39	212	67	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	14	71	38	352
XIII „ odzieżowy i galant.	1	—	1	5	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	110	37	77	32	631
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	2	2	15
XV „ poligraficzny	—	3	7	8	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	6	8
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	6	2	11	6	—	9	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	4	3	17	61
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	5	6	—	42
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	5	—	9
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	49	66	368	135	8	81	131	113	—	—	96	1	—	203	88	187	120	1646	1035	—	1352
OGÓŁEM w okresie poprzednim	39	75	292	75	14	45	69	61	—	9	122	3	6	162	95	142	96	1305	423	—	1040
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	10	-9	76	60	-6	36	62	52	—	-9	26	-2	-6	+41	-7	-45	+24	+341	612	—	+312
OGÓŁEM zleceń wykonanych	45	59	308	102	10	60	115	95	—	—	90	7	—	165	68	134	94	—	—	—	—

TABLICA III-c.

Zlecenia i nakazy wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy, ewidencji pracujących i t. p.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wypłaty zarobków (wynağrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	3	—	—	15	3	—	—	—	—	25	—	—	—	25
III Górnictwo	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	2
IV Przemysł mineralny	9	—	—	57	7	—	—	6	1	80	58	24	8	58
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	2	—	—	9	—	4	—	13	—	28	16	14	6	21
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	18	18	2	82	9	42	—	20	7	198	149	190	33	133
VII „ chemiczny	2	—	—	7	—	—	—	1	1	11	—	36	15	11
VIII „ włókienniczy	—	—	—	6	1	—	—	—	1	8	—	7	5	8
IX „ papierniczy	—	—	—	5	—	—	—	—	—	5	5	6	—	—
X „ garbarski i przetw. zwierzęcych	2	—	—	3	2	2	—	—	—	9	—	9	3	9
XI „ drzewny i snycerski	51	33	5	207	19	60	1	60	19	355	321	233	29	308
XII „ spożywczy	72	78	6	461	68	179	—	192	32	1088	704	866	174	744
XIII „ konfekcyjny i galanteryjny	27	16	5	54	11	30	—	11	5	159	130	68	10	111
XIV „ budowlany	8	—	2	47	4	—	—	12	1	74	27	34	—	65
XV „ poligraficzny	18	13	4	88	22	30	—	21	14	210	152	64	17	170
XVI Zakłady użyteczności publicznej	5	1	—	14	—	1	—	9	1	31	20	31	7	30
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	60	18	9	132	14	31	—	42	2	308	229	170	33	250
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	1	—	—	3	—	—	—	—	—	4	4	15	7	4
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	77	42	33	127	8	28	—	32	—	347	338	75	20	261
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	355	223	66	1318	168	307	1	420	84	3042	2155			2208
OGÓŁEM w okresie poprzednim	217	117	40	841	75	300	2	158	96	1846	367			1753
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	+138	+106	+26	+477	+93	+107	-1	+262	-12	+1196	+1788			455
OGÓŁEM zleceń wykonanych	286	143	54	974	114	232	1	347	57					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																	OGÓŁEM WYPADKÓW	Następstwa:						
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, żorawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materje zapalne, trujące, gorące i żrące	Załamania się rusztkowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztkowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochoodem, wozem i konna; zwierzęta		Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe
			Obrabiarki metali	Obrabiarki drzewa	Obrabiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																		
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	8	4	7	3	—	140	10	—	2	—	9	15	68	365	69	410	3	—	87	185	1385	20	760	605
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	5	—	3	2
IV Przemysł mineralny	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3	1	—	—	—	—	—	12	1	4	7
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	4	—	1	—	1	—	—	—	—	—	8	1	—	—	—	—	—	1	2	18	—	11	7
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	3	6	2	1	—	—	—	1	1	—	—	2	6	6	4	—	—	—	4	3	39	—	15	24
VII „ chemiczny	—	2	1	1	4	—	—	—	1	—	1	—	4	1	6	13	—	—	—	6	14	57	—	15	42
VIII „ włókienniczy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IX „ papierniczy	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	2	1
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XI „ drzewny i snycerski	—	5	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	4	11	1	1	1	3	3	47	1	13	33
XII „ spożywczy	—	2	—	1	2	—	—	—	—	2	—	—	6	4	18	9	3	1	—	7	21	76	1	27	48
XIII „ konfekc. i galanter.	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	5	—	1	4
XIV „ budowlany	12	1	—	—	1	—	—	—	—	3	—	2	—	18	19	17	3	12	2	6	17	103	7	28	68
XV „ poligraficzny	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	—	4	1
XVI Zakłady użyteczności publicznej	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	1	11	12	5	1	1	1	—	2	4	41	1	6	34
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	1	—	—	—	—	—	4	—	—	—	1	10	6	142	8	5	11	4	11	204	1	61	142
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	2	2	—	2	2	10	21	—	8	13
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	1
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	2	21	18	23	21	—	141	10	6	9	5	12	39	127	440	274	430	25	10	124	280	2023	32	959	1032
OGÓŁEM w okresie poprzednim	1	6	20	34	11	—	71	1	6	7	5	21	31	80	213	128	236	30	8	73	122	1104	26	534	545
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+)	+ 1	+ 15	- 2	+ 11	+ 10	-	+ 70	+ 9	-	+ 2	-	- 9	+ 8	+ 47	+ 227	+ 146	+ 194	- 5	+ 8	+ 51	+ 158	+ 919	+ 6	+ 425	+ 487

U w a g a. Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 2023 wypadków 1408 wypadków (w tem 20 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

OKRĄG XII.

WOJEWÓDZTWA: WILEŃSKIE I NOWOGRODZKIE.

Stan zatrudnienia. W roku sprawozdawczym w porównaniu z rokiem poprzednim tablica I sprawozdania cyfrowego wykazuje wzrost zarówno zakładów, jak i zatrudnionych w nich robotników, przyczem ogólna liczba zakładów wzrosła o 8,5%, ogólna zaś liczba robotników — o prawie 19%.

Znaczny wzrost liczby zakładów ma miejsce przede wszystkim w przemysłach: spożywczych, budowlanych i konfekcyjnym, wzrost zaś liczby robotników — w przemysłach: budowlanym, drzewnym, spożywczym, mineralnym i w komunikacji.

W niektórych grupach przemysłu, zwłaszcza w przemyśle papierniczym i użyteczności publicznej, nastąpiło dość znaczne zmniejszenie liczby zatrudnionych.

Wzrost ogólnej liczby zakładów tłumaczy się powstaniem szeregu nowych zakładów pracy, zwłaszcza w grupach zatrudnienia: budowlanej, spożywczej, garbarskiej, poligraficznej i mineralnej, następnie — wciągnięciem do rejestru kilku zakładów czynnych, niezarejestrowanych dotychczas, wreszcie — uwzględnieniem w sprawozdaniu zakładów, uruchomionych w roku sprawozdawczym po dłuższej przerwie.

Wzrost liczby robotników w grupie XVIII (komunikacja) oraz spadek liczby zatrudnionych w grupie XVI (zakłady użyteczności publicznej) tłumaczy się przeniesieniem jednego zakładu z grupy XVI do grupy XVIII.

Intensywność zatrudnienia w poszczególnych poważniejszych w Okręgu grupach zatrudnienia, przedstawiała się, jak następuje:

Przemysł mineralny. Z dwóch hut szklanych (butelkowych) w Wilnie, zatrudniających ogółem przeszło 340 robotników, w tem 55 kobiet i 13 młodocianych chłopców, — jedna czynna była w ciągu całego roku, druga zaś huta została uruchomiona dopiero w październiku. Inna huta szklana, wyrabiająca przeważnie szkło galanteryjne i techniczne, pracowała bez przerwy, przyczem liczba robotników w ciągu roku stale wzrastała i pod koniec roku osiągnęła cyfrę 620 (w tem: 168 kobiet, 32 chłopców i 30 dziewcząt).

W cegielniach w roku sprawozdawczym dało się zauważyć naogół większe ożywienie.

Przemysł chemiczny. Zastępująca na omówienie fabryka wyrobów gumowych w Lidzie, była nieczynna w początku roku sprawozdawczego — przed rozpoczęciem sezonu letniego — przez 3 miesiące; następnie była nieczynna we wrześniu z powodu remontu motoru. Zatrudniała ona do 350 robotników, w tem 260 kobiet i 2 dziewcząt (w 1932 r. — do 300 robotników).

Przemysł papierniczy. Z 7 tekturowni, istniejących na terenie Okręgu, 3 tekturownie, zatrudniające około 400 robotników, czynne były cały rok; 3 inne tekturownie z powodu remontu pracowały z przerwami, przyczem jedna — z 2 - tygodniową, druga — z 6 - tygodniową i trzecia — z 4 - miesięczną przerwą; wreszcie jedna tekturownia, unieruchomiona jeszcze w 1932 r., nieczynna była w ciągu całego roku sprawozdawczego (zatrudniała w swoim czasie 90 robotników).

Następnie jedna fabryka papieru i tektury, zatrudniająca w 1932 r. do 150 robotników i pracująca po 2 — 3 dni w tygodniu, w roku sprawozdawczym pracowała bardziej intensywnie, przyczem w końcu roku była stale już czynna, zwiększając liczbę zatrudnionych do 170 robotników.

Pozostałe 2 papiernie, zatrudniające w swoim czasie około 400 robotników, w roku sprawozdawczym były nieczynne (jedna z nich została unieruchomiona jeszcze w 1929 r., druga zaś — w październiku 1932 r.).

Przemysł drzewny. Tartaki naogół pracowały w roku sprawozdawczym bardziej intensywnie, niż w roku poprzednim, niektóre z nich pracowały przez pewien czas na 2 zmiany.

Z 12 tartaków w Wilnie — 9 tartaków było czynnych z przerwą od 1½ do 3 miesięcy w ciągu roku (w roku 1932 przerwy wynosiły od 2½ do 10 miesięcy); pozostałe 3 tartaki w roku sprawozdawczym były nieczynne.

Na prowincji niektóre z t. zw. tartaków przemysłowych były w ruchu w ciągu całego roku, pozostałe pracowały z przerwami, przyczem przeciętny okres ich pracy da się określić na

6 miesięcy (w roku poprzednim na 4 — 5 miesięcy); wreszcie małe tartaki na prowincji, pracujące przeważnie na potrzeby okolicznych mieszkańców, czynne były, jak i w roku poprzednim, dorywczo.

Przemysł budowlany. Większe roboty budowlane miały miejsce przy budowach dla wojska. Poza tem prowadzone były przez władze samorządowe i kierownictwo dróg państwowych z sum Funduszu Pracy większe roboty drogowe.

W Wilnie prowadzone były w okresie sprawozdawczym roboty drogowe, wodociągowe i kanalizacyjne, zatrudniające ± 550 robotników; roboty budowlane dla Targów Północnych zatrudniały około 200 robotników; poza tem prowadzone były roboty przy remontach i drobny budownictwie.

Działalność inspekcyjna. Liczba wizytacji w porównaniu z 1932 r. wzrosła o 11%, również wzrosła — i to przeszło o 30% — liczba robotników, objętych wizytacjami.

Zwiedzona została stosunkowo znaczna ilość drobnych młynów na prowincji, dotychczas niewizytowanych wcale przez inspekcję.

W roku sprawozdawczym okręgowy inspektor pracy dokonał 27 kontrolnych wizytacji zakładów przemysłowych na terenie poszczególnych obwodów. Wizytacje powyższe dotyczyły przeważnie większych zakładów przemysłowych, położonych na prowincji.

Bezpieczeństwo i higiena pracy. Tablice III-a i III-b wykazują, że liczba zleceń w zakresie higieny pracy w porównaniu z rokiem poprzednim naogół nieco zmniejszyła się (o 5%), natomiast liczba zleceń w zakresie bezpieczeństwa pracy znacznie się zwiększyła (o 44%), przyczem wzrost zarządzeń w tym kierunku dotyczy przede wszystkim pędni i obrabiarek.

Na wzrost ten wpłynęły w znacznym stopniu wizytacje w drobnych młynach (o czem wspomniałem już wyżej), w których stan bezpieczeństwa był w stanie bardzo opłakany.

Jak i w poprzednich latach kryzysu, inspektorzy unikali wydawania z zakresu higieny pracy takich zleceń, które finansowo poważnie obciążałyby przedsiębiorstwa.

Najkosztowniej w roku sprawozdawczym zarządzeniami były żądania wybudowania w paru wypadkach poczekalni - jadalni.

Mimo ostrożności w stawianiu nowych żądań w sprawach bezpieczeństwa, inspekcja stale jednak zwiększała swe wymagania; w szczególności miało to miejsce w odniesieniu do zabezpieczenia transmisji, zwłaszcza w tartakach i młynach; żądało się coraz częściej zabezpieczenia poszczególnych części transmisji otulinami, niezależnie od ogólnego ogrodzenia działu transmisyjnego, które to ogrodzenie — pod warunkiem zamykania drzwi na kłódkę oraz poza tem zabezpieczenia transmisji barjerą — poprzednio przeważnie było tolerowane.

Należy tu jednak podkreślić, że poważną

przeszkodą w należytem zabezpieczeniu transmisji w młynach jest ciasnota pomieszczenia.

Częściej również, niż w latach poprzednich, zwracano baczną uwagę na przyrządy wyłączające przy poszczególnych obrabiarkach.

Procent wykonanych należyte zleceń w stosunku do wydanych przedstawia się naogół niezbyt pomyślnie; chcąc zabezpieczenia ochronne doprowadzić do odpowiedniego stanu, trzeba nieraz dokonać kilku wizytacji w jednym zakładzie. Najczęściej jednak — zwłaszcza w drobnych zakładach — nie jest to skutkiem złej woli, lub lekceważenia ze strony przedsiębiorstwa, lecz ma się tu raczej do czynienia z nieumiejętnością w wykonaniu zabezpieczeń (zakłady te bowiem nie mają najczęściej należyte wykwalifikowanych mechaników).

To też inspekcja pracy na terenie Okręgu uważa, że wybitnie przyczyniłoby się do poprawy stanu bezpieczeństwa w zakładach rozsyłanie, względnie wydawanie przy wizytacjach rysunków wzorowych zabezpieczeń, czy też oracowanie w tym celu tanich popularnych podręczników z odpowiednimi przejrzystymi rysunkami. Akcja taka szczególnie byłaby pożądaną w odniesieniu do gospodarstw rolnych, ponieważ przypuszczać należy, iż inspektor pracy nie tak predko jeszcze dotrze bezpośrednio do poszczególnych gospodarstw.

Nieszczęśliwe wypadki. Ogólna ilość nieszczęśliwych wypadków w roku sprawozdawczym w porównaniu z 1932 r. wzrosła o 37, t. i o 12,6%. W pierwszym rzędzie wzrost liczby wypadków miał miejsce w przemyśle budowlanym (z 31 na 64), a następnie w rolnictwie i leśnictwie (ze 120 na 134), przyczem w tych ostatnich dwóch grupach wzrosła również liczba wypadków śmiertelnych (z 8 na 10). Aczkolwiek ruch w zakładach przemysłu drzewnego był w roku sprawozdawczym bardziej ożywiony, to jednak liczba wypadków spadła z 62, przy 6 śmiertelnymi, w 1932 r. na 54, z 3 śmiertelnymi, w 1933 r.

Ogólna liczba wypadków z wynikiem śmiertelnym naogół uległa zmianie gdyż jeden z wykazanych wypadków nie był wypadkiem przy pracy, a mianowicie: pracownik składnicy galanterijnej utonął, kąpiąc się w czasie przerwy obiadowej.

Wypadki śmiertelne zdarzyły się w następujących okolicznościach:

1) W rolnictwie i leśnictwie.

Przygnięcie kamieniem, który podczas podkopywania osunął się do dołu na robotników (2 wypadki).

Przygnięcie padającym drzewem (4 wypadki).

Pochwycenie robotnicy przez wał transmisyjny przy konnej młocarni.

Wypadkowe postrzelenie stróża przy manipulacji bronią.

Przygniecenie robotnika przez konie.
Robotnik został zabity przez byka.

2) W przemyśle.

Robotnik cegielni trafił głową pomiędzy skrzynię mieszadła i dyszel kieratu i uległ śmiertelnym uszkodzeniom.

Śmiertelne uszkodzenie przy ścinaniu drzewa (2 wypadki).

Uderzenie w brzuch deską, odrzuconą przez piłę tarczową.

Dwaj robotnicy ponieśli śmierć na skutek wypadków przy obsłudze pędni.

Upadek do kanału i utonięcie w komorze turbinowej.

Przy robotach budowlanych miały miejsce 2 wypadki z powodu spadnięcia z wysokości, a jeden — z powodu przygniecenia częścią ściany, która podczas rozbiórki muru upadła na robotnika.

Robotnik, skacząc w biegu do wagonu, trafił pomiędzy ścianę wagonu, a słup telegraficzny i doznał zgniecenia klatki piersiowej.

Wykroczenia. Ogólna liczba stwierdzonych wykroczeń w porównaniu z 1932 r. wzrosła o 1.184, przyczem zwiększenie liczby wykroczeń dotyczy głównie wykroczeń przeciwko przepi-

som o urządzeniach ochronnych i higieniczno-sanitarnych.

Wzrost powyższy tłumaczy się przede wszystkim zwizytowaniem w roku sprawozdawczym szeregu małych młynów na prowincji, gdzie stan bezpieczeństwa był w wielkim zaniedbaniu, poza tem — większą liczbą wizytacji, wreszcie — zmianą w jednym z obwodów dotychczasowego sposobu obliczania wykroczeń i dostosowaniem się do ogólnie przyjętych pod tym względem zasad.

Wzrosła również znacznie w roku sprawozdawczym liczba orzeczeń i nakazów karno-administracyjnych (z 75 w roku poprzednim do 130 w roku sprawozdawczym).

Kary za wykroczenia nakładane były przez inspektorów w wysokości od 5 do 250 zł., w kilku zaś wypadkach zastosowano karę aresztu (od 1 do 7 dni).

Z wykroczeń przeciwko przepisom o czasie pracy najwięcej wykroczeń dotyczyło pracy w niedziele i dni świąteczne, przeważnie w żydowskich zakładach rzemieślniczych i handlowych.

W sprawach karno-sądowych wysokość wymierzonych kar wynosiła od 100 do 300 zł., w jednym zaś wypadku (za wykroczenie z dziedziny bezpieczeństwa pracy) sąd wymierzył grzywnę 50 zł. i 7 dni aresztu.

W szeregu wypadków rozprawy sądowe jeszcze nie odbyły się.

Zarejestrowane na dzień 31 grudnia 1933 r. zakłady

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zakłady zatrudniające do 4 robotników					Zakłady zatrudniające 5—19 robotników					Zakłady zatrudniające 20—49 robotników					Zakłady zatrudniające 50—99 robotników							
	Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:				Liczba zakładów	Liczba robotników:						
		Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:			Doro- słych:		Mło- docia- nych:				
		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			
O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m					O g ó ł e m								
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	55	—	—	—	55		
IV Przem. mineralny .	25	85	3	—	88	27	232	29	1	262	9	231	38	—	269	1	47	3	—	50			
V Hutnictwo i mech. przerób metali . . .	3	10	—	—	10	4	25	—	1	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
VI Przemysł maszyn. i elektrotechniczny	25	66	—	11	77	15	124	—	18	142	4	118	—	17	135	3	139	50	—	189			
VII Przem. chemiczny	18	41	8	—	49	4	19	16	—	35	—	—	—	—	—	1	64	—	—	64			
VIII Prz. włókienniczy	16	25	22	—	47	18	35	129	2	2 168	3	12	100	—	112	1	10	52	—	2 64			
IX Przem. papierniczy	4	5	5	—	10	10	46	62	2	110	2	29	23	—	52	3	153	82	5	4 244			
X Przemysł garbarski i przetw. zwierz. .	23	60	1	—	61	19	119	17	—	136	5	180	4	—	184	1	60	28	—	88			
XI Prz. drzew. i syc.	34	94	—	—	94	30	295	15	6	316	38	879	94	94	1067	12	654	91	—	745			
XII Przem. spożywczy	436	790	15	1	806	132	737	210	7	4 958	17	283	201	—	484	4	65	185	—	2 252			
XIII Przem. konfekcyj- ny i galanteryjny .	13	24	8	1	33	24	64	99	14	16 193	6	72	84	—	4 160	3	26	118	40	12 196			
XV Przem. poligraficzny	—	—	—	—	—	5	67	—	—	67	6	173	—	—	173	11	731	33	—	764			
XV Przem. poligraficzny	35	86	4	6	96	24	205	24	8	2 239	1	26	2	—	28	—	—	—	—	—			
XVI Zakłady użytecz- ności publicznej .	17	46	—	—	46	9	53	20	—	73	3	91	—	—	91	1	58	—	—	58			
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
XVIII Komunik., poczta, telegraf, telefon .	—	—	—	—	—	1	9	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
XIX Hotele, gosp., ja- dłodajnie i usł. osob.	1	4	—	—	4	3	20	18	—	38	1	13	7	—	20	—	—	—	—	—			
XX Zakł. widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
OGÓŁEM w okr. sprawozdawczym	650	1336	66	19	1421	325	2050	639	59	24 2772	95	2107	553	111	4 2775	42	2062	642	45	20 2769			
OGÓŁEM w okresie poprzednim	593	1223	70	24	1317	321	2030	624	60	31 2745	89	1915	483	123	25 2546	27	1193	477	117	84 1871			
RÓŻNICA w por. z okr. poprz. (+)	+57	113	-4	-5	104	+4	+20	+15	-1	-7	+27	+6	192	+70	12	21	+229	+15	869	165	72	64	898

Liczba folwarków ponad 50 hektarów przestrzeni

C A I.

wynne według liczby oraz płci i wieku robotników.

Zakłady zatrudniające 100—499 robotników					Zakłady zatrudniające ponad 499 robotników					Ogólna liczba zakładów:		Ogólna liczba robotników:										
Liczba robotników:					Liczba robotników:					W okresie sprawozdawczym	W okresie poprzednim	W okresie sprawozdawczym	W t e m:				W okresie poprzednim	W t e m:				
Doro-słych:		Młodocia-nych:		O g ó ł e m	Doro-słych:		Młodocia-nych:		O g ó ł e m				Doro-słych:		Młodocia-nych			W okresie poprzednim	Doro-słych:		Młodocia-nych	
Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt		Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt					Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt			Mężczyzn	Kobiet	Chłopców	Dziewcząt
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	55	55	—	—	—	—	—	—			
2	273	55	13	341	1	390	168	32	30	620	65	62	1630	1258	296	46	30	1499	1103	259	96	41
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	9	36	35	—	1	—	80	70	—	10	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	45	543	447	50	46	—	521	420	48	53	—
1	88	260	—	2	350	—	—	—	—	—	24	21	498	212	284	—	2	423	177	246	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	37	391	82	303	2	4	358	76	281	—	1
3	355	168	1	2	526	—	—	—	—	—	22	24	942	588	340	8	6	1115	732	372	5	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48	45	469	419	50	—	—	480	427	53	—	—
3	381	37	—	—	418	—	—	—	—	—	117	120	2640	2303	237	100	—	2073	1710	259	104	—
3	305	183	—	—	488	—	—	—	—	—	592	535	2988	2180	794	8	6	2742	2100	613	4	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46	39	582	186	309	55	32	532	166	197	57	112
11	1888	53	9	—	1950	—	—	—	—	—	33	16	2954	2859	86	9	—	1550	1462	16	72	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	56	363	317	30	14	2	373	330	26	17	—
1	158	1	1	—	160	—	—	—	—	—	31	33	428	406	21	1	—	623	573	49	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	191	—	—	—	191	—	—	—	—	—	2	1	200	200	—	—	—	9	9	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	62	37	25	—	—	62	37	25	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	3639	757	24	4	4424	1	390	168	32	30	620	1138	—	14781	11584	2825	290	82	—	—	—	—
17	2519	790	95	45	3449	1	512	—	—	—	512	1048	—	12440	9392	2444	419	185	—	—	—	—
+8	+1120	-33	71	41	+975	—	-122	+168	32	30	+108	+90	—	+2341	+2192	+381	-129	-103	—	—	—	—

ogólnej: 3.344 z liczbą robotników stałych: 14.677

TABLICA II.
Inspekcje zakładów pracy.
1. Wizytacje.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Ogólna liczba zarejestrowanych:		Liczba zakładów zwiedzonych i robotników, objętych wizytacjami:						Liczba wizytacji:					
	zakładów czynnych	zatrudnionych robotników	Ogólna liczba zakładów zwiedzonych	% zakładów zwiedzonych	Liczba zakładów zwiedzonych:			Ogólna liczba robotników, objętych wizytacjami	% robotników, objętych wizytacjami	w tym:				
					1 raz	2 razy	więcej razy			Ogólna	do 20 robotników	powyżej 20 robotników	w nocy i w dni świąteczne	z powodu nieszczerliwych wypadków
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	3344	14677	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	1	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	65	1630	16	25	15	1	960	59	17	12	5	—	—	—
V Hutnic. i mech. przerób metali	7	36	3	43	3	—	18	50	3	3	—	—	—	—
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	47	543	10	21	9	1	211	39	11	8	3	—	—	—
VII „ chemiczny	24	498	4	17	3	1	122	85	5	—	3	—	—	—
VIII „ włókienniczy	38	391	9	24	8	1	110	28	10	7	3	—	—	—
IX „ papierniczy	22	942	12	55	8	2	823	87	19	5	14	—	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	48	469	12	25	11	1	282	60	13	8	5	—	—	—
XI „ drzewny i sycerski	117	2640	57	49	40	6	1825	74	91	34	57	—	—	—
XII „ spożywczy	592	2988	186	31	159	16	1496	50	226	205	21	1	10	—
XIII „ konfekc. i galanter.	46	582	18	39	18	—	357	61	18	12	6	—	—	—
XIV „ budowlany	33	2954	18	55	14	1	2236	76	29	1	28	—	—	—
XV „ poligraficzny	60	363	32	53	28	2	240	66	38	36	2	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publicznej	31	428	11	35	9	1	56	13	14	13	1	3	—	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	2	200	1	50	1	—	191	96	1	—	1	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	5	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	4492	29458	389	34,2	326	33	30	9227	62,4	495	346	149	8	20
OGÓŁEM w okresie poprzednim	4392	27117	351	33,5	281	53	17	7058	56,7	446	338	108	27	10
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (+)	+ 90	+ 2341	+ 38	+ 0,7	+ 45	+ 20	+ 13	+ 2169	+ 5,7	+ 49	+ 8	+ 41	+ 19	+ 10

2. Udział inspektora przy otwieraniu lub przebudowie zakładów przemysłowych.

Grupy zatrudnienia	Liczba zał., obejrzanym w związku z ich otwarciem lub przebudową	Liczba komisji (wraz z kolaudacjami)	Ogólna liczba wszelkich wydanych opinij
I i II	—	—	—
III	—	—	—
IV	—	—	—
V	—	—	—
VI	1	1	1
VII	—	—	—
VIII	—	—	—
IX	—	—	—
X	2	2	2
XI	1	1	1
XII	6	6	10
XIII	—	—	—
XIV	—	—	—
XV	1	1	1
XVI	—	—	—
XVII	—	—	—
XVIII	—	—	—
XIX	—	—	—
XX	—	—	—
OGÓŁEM	11	11	17
OGÓŁEM	21	21	28
RÓŻNICA	+ 10	+ 10	+ 11

¹⁾ Prócz powyższych w 21 zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji, oraz w szkołach i na kursach rzemieślniczych dokonano 21 wizytacji, obejmujących 107 robotników i 183 uczniów.

²⁾ Przy obliczaniu ogólnego procentu zakładów zwizytowanych i objętych wizytacjami robotników nie uwzględniono grup I i II: „Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo”.

TABLICA III-a.

Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie higieny pracy i warunków zdrowotnych robotników.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:																W okresie sprawozdawcz.		W okresie poprzednim.		Ogółem zleceń wykonanych				
	mieszkań robotniczych	przestronności	światła	przewietrzania ogólnego	usuwania pyłu	usuwania pary lub gazów	usuwania odpadków	jadalni	ubieralni	umywalni	kąpiele	ustępów	ogrzewania	wody do picia	ubrań ochronnych	siedzenia przy pracy	żłobków dla niemowląt	badania zdrowia robotników	badania narzędzi, urządzeń i produktów w zakładach pracy	apteczek podręcznych		innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	—	—	—	—	1	—	5	2	8	—	—	2	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	—	—	—	1	1	1	2	2	2	—	—	4	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VII „ chemiczny	—	—	1	1	1	1	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VIII „ włókienniczy	—	—	1	1	1	1	1	3	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IX „ papierniczy	8	—	3	1	—	—	2	1	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
X „ garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	—	—	3	3	3	8	8	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XI „ drzewny i snycerski	—	1	5	—	—	1	1	30	4	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XII „ spożywczy	2	2	12	8	2	2	7	12	9	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIII „ konfekc. i galanter.	—	—	6	4	—	4	4	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XV „ poligraficzny	—	2	5	12	21	5	12	—	12	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	10	5	39	35	25	19	31	59	48	72	3	1	18	8	14	1	—	1	1	16	68	474	246	—	218
OGÓŁEM w okresie poprzednim	2	1	45	22	31	15	50	36	70	88	8	2	27	13	13	1	—	2	—	17	54	497	193	—	213
RÓŻNICA w porówn. z okr. popr. (+).	+8	+4	-6	+13	-6	+4	-19	-23	-22	-16	-5	-1	-9	-5	+1	—	—	-1	+1	1	14	-23	+53	—	+5
OGÓŁEM zleceń wykonanych	—	2	18	12	13	12	11	24	21	37	1	2	8	7	8	—	—	1	—	7	34	—	—	—	—

TABLICA III-b.

Zlecenia i nakazy, wydane zarządom zakładów pracy przez inspektorów pracy
w zakresie bezpieczeństwa pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:														W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych			
	kotłów parowych	silników	pedni	przewodów elektrycznych	kranów i dźwigów	obrabiarek metali	obrabiarek drzewa	obrabiarek innych materiałów	maszyn włókienniczych	maszyn rolniczych	urządzeń pomocniczych	przewożenia surowców i materiałów	ładowania, podnoszenia i dźwigania ciężarów	podłóg	drog, przejazdów, otworów	przejsi, schodów, drzwi	innych spraw	Ogółem zleceń		W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IV Przemysł mineralny	—	—	4	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	4	15	4	4	
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	6	2	3	
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	2	9	1	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	14	6	12	5	
VII „ chemiczny	3	—	—	—	—	1	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	15	10	17	9	10	
VIII „ włókienniczy	—	3	7	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	—	28	18	30	5	18	
IX „ papierniczy	6	3	20	—	4	1	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	53	25	35	11	25	
X „ garbar. i przetw. zwierz.	—	3	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	16	26	23	12	
XI „ drzewny i snycerski	5	17	108	9	2	8	108	—	—	3	—	—	—	—	—	—	293	228	197	36	103	
XII „ spożywczy	12	52	366	15	61	1	42	140	—	5	—	—	—	—	—	—	835	642	563	214	309	
XIII „ konfekc. i galanter.	—	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	7	2	—	3	
XIV „ budowlany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	9	5	5	5	—	
XV „ poligraficzny	—	5	5	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	13	8	7	6	7	
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	—	—	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	8	13	6	5	
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XVIII Komunikacje, poczta i t. p. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XIX Przemysł usług osobistych . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	26	92	542	28	67	15	154	156	15	—	12	—	—	28	64	86	43	1328	986	—	—	504
OGÓŁEM w okresie poprzednim	21	71	365	21	63	4	95	93	11	—	8	—	—	22	46	75	27	922	323	—	—	443
ROZNIKA w porówn. z okr. popr. (+)	+5	+21	+177	+7	+4	+11	+59	+63	+4	—	+4	—	—	+6	+18	+11	+16	+406	+663	—	—	+61
OGÓŁEM zleceń wykonanych	9	41	203	7	23	4	50	78	7	—	4	—	—	9	26	29	14	—	—	—	—	—

TABLICA III-c.

**Zlecenia i nakazy, wydane przez inspektorów pracy zarządom zakładów pracy w zakresie czasu pracy,
evidencji pracujących i t. p.**

GRUPY ZATRUDNIENIA	Zlecenia lub nakazy dotyczyły:									W okresie sprawozdawczym:		W okresie poprzednim:		Ogółem zleceń wykonanych
	Czasu pracy	Urlopów	Zawarcia i rozwiązania umowy o pracę, świadectw pracy	Ewidencji pracujących i ich zarobków	Wyплаты zarobków (wynagrodzenia)	Oświaty młodocianych robotników	Nakładania kar przez pracodawców na robotników	Wyznaczenia zarządzającego	Innych spraw	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	Ogółem zleceń	W tem zleceń w formie nakazów	
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	2	—	—	19	2	—	—	—	3	26	12	33	12	8
V Hutnictwo i mechaniczny przerób metali	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	3	—
VI Przemysł maszynowy i elektrotechniczny	2	1	1	6	—	—	—	—	1	11	9	9	6	5
VII " chemiczny	1	2	1	—	—	—	—	—	—	5	3	11	—	7
VIII " włókienniczy	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	—	19	2	6
IX " papierniczy	4	2	—	7	4	—	—	—	—	17	8	30	10	15
X " garbarski i przetw. zwierzęcych	1	2	1	14	—	—	—	—	—	18	10	23	15	8
XI " drzewny i snycerski	18	—	—	70	3	—	—	—	1	93	69	70	19	54
XII " spożywczy	24	1	4	76	4	—	—	6	9	124	63	120	59	52
XIII " konfekcyjny i galanteryjny	16	—	2	5	—	—	—	2	—	25	18	6	2	7
XIV " budowlany	11	—	12	17	8	—	—	—	—	48	8	12	8	20
XV " poligraficzny	1	—	1	35	1	—	—	1	2	41	22	33	12	17
XVI Zakłady użyteczności publicznej	1	—	1	5	—	—	—	1	—	8	3	22	13	6
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	16	—	9	—	1	—	—	—	2	28	5	15	10	9
XVIII Komunikacje, poczta, telegraf, telefon	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	1
XIX Przemysł hotel., szynkarski i usług osob.	11	—	2	—	—	—	—	—	—	13	4	15	2	2
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	3	—	—	—	2	5	—	—	—	—
OGÓŁEM w okresie sprawozdawczym	108	8	36	255	26	—	1	11	20	465	234			217
OGÓŁEM w okresie poprzednim	78	3	2	295	20	—	1	13	14	426	173			163
RÓŻNICA w porównaniu z okresem poprz. (+)	+30	+5	+34	-40	+6	—	—	-2	+6	+39	+61			+54
OGÓŁEM zleceń wykonanych	22	5	35	122	15	—	1	6	11					

TABLICA V.
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy.

GRUPY ZATRUDNIENIA	Przyczyny nieszczęśliwych wypadków:																Następstwa:									
	Silniki	Pędnie	Maszyny z silnikami:					Maszyny bez silników	Dźwigi, żórawie, dźwignie	Przewody elektryczne	Kotły, przewody parowe, parniki	Eksplozje materiałów wybuchowych	Materie zapalne, trujące, gorące i żrące	Załamania się rusztowań, spadnięcie przedmiotów	Upadek z drabin, z rusztowań, schodów, w zagłębienia	Ładowanie, podnoszenie i dźwiganie ciężarów	Jazda samochodem, wozem i konną; zwierzęta	Ruch kolejowy	Przewóz wodą (upadek z pokładu)	Narzędzia ręczne (młoty, siekiery etc.)	Inne przyczyny	OGÓLEM WYPADKÓW	Śmierć	Utrata zdolności do pracy powyżej 4-ch tygodni	Pozostałe	
			Obrobiarki metali	Obrobiarki drzewa	Obrobiarki innych materiałów	Maszyny włókiennicze	Maszyny rolnicze																			
I i II Rolnictwo, ogrodnictwo, hodowla i leśnictwo	—	—	1	—	—	14	19	—	—	—	—	—	20	8	13	28	—	—	—	13	18	134	10	82	42	
III Górnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV Przemysł mineralny	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	1	3	—	—
V Hutnic. i mech. przerób metali	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—
VI Przemysł masz. i elektrotechn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VII " chemiczny	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	5	—	—	—	—	—	—	8	—	2	6	—
VIII " włókienniczy	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—
IX " papierniczy	1	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	9	—	4	5	—
X " garbarski i przetworów zwierzęcych	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—
XI " drzewny i snycerski	2	—	12	—	—	—	—	—	—	1	—	1	15	—	11	—	—	—	—	6	6	54	3	35	16	—
XII " spożywczy	8	—	2	11	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	2	1	—	—	—	7	7	34	3	22	9	—
XIII " konfekc. i galanter.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—
XIV " budowlany	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3	—	20	10	4	4	—	—	—	9	11	64	3	29	32	—
XV " poligraficzny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVI Zakłady użyteczności publiczn.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	1	5	—	5	—	—
XVII Handel, kredyt, ubezpieczenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3	5	1	4	—	—
XVIII Komunikacje, poczta i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	1	—	—	—	—	—	2	9	1	3	5	—
XIX Przemysł usług osobistych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XX Zakłady widowiskowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
OGÓLEM w okresie sprawozdawczym:	12	—	21	14	1	14	20	3	1	1	3	1	64	22	41	34	—	—	—	30	49	331	22	192	117	
OGÓLEM w okresie poprzednim:	2	6	3	21	6	—	8	19	5	2	3	1	4	46	32	28	34	1	—	21	52	294	21	145	128	
RÓŻNICA w porówn. z okr. poprz. (—)	2	6	3	—	8	1	6	1	2	1	2	2	3	18	10	13	—	—	—	9	3	37	1	47	11	

U w a g a. Z ogólnej liczby zgłoszonych w roku sprawozdawczym 331 wypadków—170 wypadków (w tem 12 śmiertelnych) miało miejsce w zakładach, niekwalifikujących się do rejestracji.

SKŁAD PERSONELU INSPEKCYJNEGO

SKŁAD PERSONELU INSPEKCYJNEGO
I WYKAZ URZĘDÓW INSPEKЦИИ PRACY.

SKŁAD PERSONELU INSPEKCYJNEGO

Główny Inspektor Pracy

Pierwszy zastępca Głównego Inspektora Pracy

Drugi " " " "

Nr. okręgu	Nr. obwo- du	Terytorjum okręgu lub obwo- du	Siedziba urzędu
I.		<i>m. st. Warszawa</i>	Warszawa Marszałkowska 84 tel. 9-52-09
	1.	<i>m. st. Warszawa</i> Komisarjaty: 6, 8, 11, 16, 23	tel. " 9-62-21
	2.	<i>m. st. Warszawa</i> Komisarjaty: 1, 9, 10, 13, 20, 21	tel. " 9-74-98
	3.	<i>m. st. Warszawa</i> Komisarjaty: 7, 12, 19, 22	tel. " 9-12-50
	4.	<i>m. st. Warszawa</i> Komisarjaty: 2, 3, 4, 5, 26	tel. " 9-74-98
	5.	<i>m. st. Warszawa</i> Komisarjaty: 14, 15, 17, 18, 24, 25	tel. " 9-12-50
II.		<i>Woj. warszawskie</i>	Warszawa Al. Jerozolimska 6 tel. 788-48
	6.	Pow. ciechanowski, makowski, mławski, przasnyski, pultuski	tel. " 617-70
	7.	Pow. mińsko-mazowiecki, radzyński, warszawski	"
	8.	Pow. błoński, grójecki, rawsko-mazowiecki	"
	9.	Pow. łowicki, skierniewicki, sochaczewski	Łowicz Piłsudskiego 71 tel. 44
	10.	Pow. kutnowski, lipnowski, nieszawski, włocławski	Włocławek Bulwarowa 22 tel. 167
	11.	Pow. gostyniński, płocki, płoński, rypiński, sierpecki	Płock Starostwo tel. 73

U W A G A: Siedziby urzędów podane zostały według stanu aktualnego, a personel inspektorski według

I WYKAZ URZĘDÓW INSPEKCJI PRACY

*Marjan Klott de Heidenfeldt.**Inż. Henryk Zagrodzki
Jan Gnoiński*

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor okręgowy Podinspektor Podinspektor	Wacław Prenier Dr. Marja Kolabińska Mgr. praw Michał Monkielewicz
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Stefan Kwapiński Regina Szeligowska
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Inż. Aleksander Kowalski Aniela Oxnerowa
Inspektor obwodowy	Stefan Grabowski
Inspektor obwodowy Podinspektor	Tadeusz Domaniewski Lucyna Woliniewska
P. o. inspektora obwodowego	Inż. Zygmunt Szumski
Inspektor okręgowy Lekarz inspekcyjny P. o. podinspektora	Włodzimierz Wojtkiewicz Dr. Henryk Hummel Elżbieta Higuierowa
Inspektor obwodowy	Inż. Przemysław Podgórski
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Romuald Gregołatys Emilja Frelkowa
Inspektor obwodowy	Inż. Władysław Dubowik
Inspektor obwodowy	Władysław Tomczyk
Inspektor obwodowy	Inż. Kazimierz Ossowski
P. o. Inspektora obwodowego	Feliks Rybicki

stanu na dzień 31 grudnia 1933 r.

Nr. okręgu	Nr. obwo- du	Terytorjum okręgu lub obwodu	Siedziba urzędu
III.		<i>Woj. łódzkie</i>	Łódź Zawadzka 1 tel. 230-00
	12.	m. Łódź Komisarjaty: 1, 2, 3, 5, 13, 14	tel. " 101-87
	13.	m. Łódź Komisarjaty: 8, 9, 10, 11	"
	14.	m. Łódź Komisarjaty: 4, 6, 7, 12	"
	15.	Pow. łaski, łęczycki, łódzki, sieradzki	"
	16.	Pow. brzeziński, piotrkowski, radomszczański	Piotrków Słowackiego 26 tel. 73
	17.	Pow. kaliski, kolski, koniński, turecki, wielki	Kalisz Kolegjalna 1 tel. 2-13
IV.		<i>Woj. kieleckie</i>	Kielce Marsz. Focha róg Solnej tel. 4
	18.	Pow. jędrzejowski, kielecki, miechowski, pińczowski, stopnicki	"
	19.	Pow. konecki, kozienicki, opoczyński, m. Radom, pow. radomski	Radom Sienkiewicza 7 tel. 15-70
	20.)	Pow. iłżecki, opatowski, sandomierski	tel. " 15-71
	22.	m. Częstochowa, pow. częstochowski, włoszczowski	Częstochowa Aleja II 35 tel. 48
	23.	m. Dąbrowa Górnicza i z pow. będzińskiego gminy: Bobrowniki, Grodziec (z wyjątkiem kopalni „Jowisz”), Łągisza, Łosień, Strzemieszyce, Wojkowice Kościelne i Zagórze	Sosnowiec 3-go Maja 9 tel. 85
	25.	m. Sosnowiec, z pow. będzińskiego gminy: Będzin, Czelaź, Konstantynów, Miłowice, Modrzejów, Niwka, Pogoń i kopalnia „Jowisz”, pow. Olkusi	
	24.	Pow. zawierciański	Zawiercie Sądowa 6 tel. 113

*) Obwód 21 został skasowany w 1931 roku.

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor okręgowy P. o. podinspektora	Inż. Wacław Wyrzykowski Dr. Marja Przedborska
Inspektor obwodowy	Zygmunt Humięcki
P. o. inspektora obwodowego	Inż. Tadeusz Kakowski
Inspektor obwodowy Podinspektor	Inż. Julian Rutkiewicz Emilja Michalska
P. o. inspektora obwodowego P. o. podinspektora	Stanisław Opolski Zygmunt Melechowicz
Inspektor obwodowy	Lucjan Wróblewski
P. o. inspektora obwodowego	Bronisław Drecki
Inspektor okręgowy Podinspektor	Juljan Kowalik Pelagja Pawelska
P. o. inspektora obwodowego	Wiesław Kuliczkowski
Inspektor obwodowy	Inż. Jan Maciejewski
P. o. inspektora obwodowego	Inż. Józef Helbrecht
Inspektor obwodowy Podinspektor	Inż. Witold Wasilewski Aleksander Radłowski
Inspektor obwodowy Podinspektor P. o. podinspektora	Inż. Aleksander Fedorowicz Karol Rychłowski Inż. Izaak Feferman
P. o. inspektora obwodowego	Inż. Antoni Pawłowski

Nr. okręgu	Nr. obwo- du	Terytorjum okręgu lub obwo- du	Siedziba urzędu
V.		<i>Woj. lubelskie i wołyńskie</i>	Lublin Al. Racławickie 6 tel. 68
	26.	Pow. garwoliński, lubartowski, m. Lublin, pow. lubelski, puławski, radzyński	" tel. 13-68
	27.	Pow. biłgorajski, hrubieszowski, tomaszowski, zamojski	Zamość Staszica 3 tel. 118
	28.	Pow. chełmski, janowski, krasnostawski, włodawski	Chełm Górka Katedralna 2 tel. 40
	29.	Pow. bialski, łukowski, siedlecki, sokołowski, węgrowski	Siedlce Kościuszki 3 tel. 35
	30.	Pow. horochowski, kowelski, lubomelski, sarneński, włodzimierski	Kowel Poniatowskiego 8 tel. 105
	31.	Pow. dubieński, kostopolski, krzemieniecki, łucki, rówieński, zdołbunowski	Łuck Szopena 11 tel. 234
VI.		<i>Woj. białostockie i poleskie</i>	Białystok Orzeszkowej 5 tel. 387
	32.	m. Białystok, pow. białostocki, bielski, wysokomazowiecki	" tel. 78
	34.	Pow. łomżyński, ostrołęcki, ostrowski	" tel. 78
	33.	Pow. grodzieński, sokółski, wołkowyski	Grońno Wróblewskiego 2 tel. 194
	35.	Pow. augustowski, suwalski, szczuczynski	Grońno Wróblewskiego 2 tel. 194
	36.	Pow. brzeski, kobryński, kosowski, koszyrski, prużański	Brześć Dąbrowskiego 23 tel. 73
	37.	Pow. drohicki, łuniniecki, piński, stoliński	Pińsk Bernardyńska 12 tel. 39
VII.		<i>Woj. krakowskie</i>	Kraków Lubelska 27 tel. 14-25
	38.	m. Kraków, pow. bocheński, chrzanowski, krakowski	"

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor okręgowy P. o. podinspektora	Jan Kowalik Dr. Stanisław Rejcher
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Inż. Henryk Rosen Tadeusz Karwowski
P. o. inspektora obwodowego	Stefan Budzyński
P. o. inspektora obwodowego	Józef Kalicki
Inspektor obwodowy	Bohdan Guranowski
P. o. inspektora obwodowego	Jarosław Komarnicki
Inspektor obwodowy	Czesław Zakrzewski
Inspektor okręgowy	Inż. Ludomir Butwiłowicz
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Inż. Aleksander Kimmel Henryk Wolanin
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Michał Janowicz Józef Rojszyk
Inspektor obwodowy	Walerjan Nawracki
Inspektor obwodowy	Mgr. praw Mirosław Jakóbkiewicz
Inspektor okręgowy	Franciszek Czarnecki
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Inż. Kazimierz Lipczyński Inż. Wacław Królikiewicz

Nr. okręgu	Nr. obwo- du	Terytorjum okręgu lub obwodu	Siedziba urzędu
	39.	Pow. bialski, myślenicki, wadowicki, żywiecki	Biała Graniczna 5 tel. 26-09
	40.	Pow. brzeski, dąbrowski, mielecki, ropczycki, tarnowski	Tarnów Wałowa 22 tel. 3-20
	41.	Pow. gorlicki, jasielski, limanowski, nowosądecki, nowotarski	Nowy Sącz Szwedzka 8 tel. 210
VIII.		<i>Woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie</i>	Lwów Plac Smolki 3 tel. 827
	42.	Pow. bobrecki, gródecki, jaworowski, m. Lwów, pow. lwowski, mościcki, rawski, sokalski, żółkiewski	"
	43.	Pow. drohobycki, leski, rudecki, samborski, sanocki, turczański	Drohobycz Ratusz tel. 2-28
	44.	Pow. brzozowski, dobromilski, jarosławski, kolbuszowski, krośnieński, lubaczewski, łańcucki, niżański, przemyski, przeworski, rzeszowski, tarnobrzegi	Przemysł Dworskiego 21 tel. 402
	45.	Pow. horodeński, kołomyjski, kosowski, nadwórniański, stanisławowski, śniatyński, tłumacki	Stanisławów Bilińskich Gmach Sądu Okr. tel. 2-36
	46.	Pow. doliński, kałuski, rohatyński, stryjski, żydaczowski	Stryj Trzeciego Maja 16 tel. 147
	47.	Pow. borszczowski, brodzki, brzeżański, buczacki, czortkowski, kamionecki, kopczyński, podhajecki, przemyslański, radziechowski, skałacki, tarnopolski, trembowelski, zaleszczycki, zbaraski, zborowski, złoczowski	Tarnopol Mickiewicza 45 tel. 310
IX.		<i>Woj. śląskie</i>	Katowice Kilińskiego 9 tel. Województwo Śląskie, wewn. 345
	48.	m. Katowice, pow. katowicki	" tel. wewn. 167
	49.	m. Huta Królewska, pow. świętochłowicki	} Królewska Huta Wolności 32 tel. 756
	50.	Pow. lubliniecki, tarnogórski	
	51.	Pow. pszczyński, rybnicki	Rybnik Wysoka 2 tel. 157
	52.	m. Bielsko, pow. bielski, pow. cieszyński	Bielsko Piłsudskiego 5 tel. 13-95

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Inż. Stanisław Bortkiewicz Mgr. praw Irena Zimmerspitzówna
P. o. inspektora obwodowego	Kazimierz Korkiewicz
Inspektor obwodowy	Władysław Krzyształowicz
Inspektor okręgowy	Inż. Stanisław Zwoliński
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Inż. Stanisław Pławski Inż. Piotr Łada-Skrzeszewski
Inspektor obwodowy	Inż. Grzegorz Wasylyszyn
Inspektor obwodowy Podinspektor	Inż. Adam Mianowski Mgr. praw Jan Szałağan
Inspektor obwodowy	Inż. Emiljan Witoszyński
Inspektor obwodowy	Inż. Karol Tutakiewicz
Inspektor obwodowy	Michał Jabłoński
P. o. inspektora okręgowego P. o. podinspektora	Inż. Artur Maske Dr. Wacław Orłowski
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Inż. Władysław Seroka Inż. Józef Wesołowski
Inspektor obwodowy Podinspektor	Inż. Maksymiljan Franke Franciszek Papier
Inspektor obwodowy	Inż. Henryk Oszczakiewicz
Inspektor obwodowy Podinspektor	Dr. Hugo Bartonec Paweł Cienciała

Nr. okręgu	Nr. obwo- du	Terytorjum okręgu lub obwo- du	Siedziba urzędu
X.		<i>Woj. poznańskie</i>	Poznań Stefana Czarnieckiego 9 tel. 69-56
	53.	Pow. czarnkowski, międzychódzki, nowotomy- ski, obornicki, m. Poznań, pow. poznański, średzki, śremski, szamotulski, wrzesiński	"
	54.	m. Bydgoszcz, pow. bydgoski, chodzieski, szu- biński, wągrowiecki, wyrzyski	Bydgoszcz Jagiellońska 3 tel. 381
	55.	m. Gniezno, pow. gnieźnieński, m. Inowrocław, pow. inowrocławski, mogileński, żniński	Inowrocław Pakowska 8 Gmach Sądu tel. 125
	56.	Pow. gostyński, kościański, leszczyński, rawic- ki, wolsztyński	Leszno Plac Kościuszki 4 tel. 17
	57.	Pow. jarociński, kępiński, krotoszyński, ostrow- ski	Ostrów Wrocławska 16 tel. 196
XI.		<i>Woj. pomorskie</i>	Toruń Kochanowskiego 1 tel. 257
	58.	Pow. brodnicki, działdowski, m. Toruń, pow. toruński, wąbrzeski	"
	59.	Pow. chełmiński, m. Grudziądz, pow. grudziąd- ki, lubawski, świecki, tucholski	Grudziądz Plac 26 Stycznia 32 tel. 49
	60.	m. Gdynia, pow. morski, kartuski	Gdynia Stefana Żeromskiego 45 tel. 16-65
	61.	Pow. chojnicki, kościerski, sępoleński, staro- gardzki, tczewski	Tczew Krótka 10 tel. 84
XII.		<i>Woj. wileńskie i nowogródzkie</i>	Wilno Ostrobramska 19 tel. 51
	62.	m. Wilno	" tel. 81
	63.	Pow. mołodecki, oszmiański, wileńsko-trocki, wołyński	" tel. 16.25
	64.	Pow. brasławski, dziśnieński, święciański, po- stawski, wilejski	"
	65.	Pow. baranowicki, lidzki, nieświeski, nowo- gródzki, słonimski, stołpecki, szczuczyński	Lida Suwalska 15 tel. 69

*) Chwilowy wakans.

Stanowisko	Imię i nazwisko
Inspektor okręgowy	Dr. Stanisław Mroczkowski
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Stanisław Sułkowski Inż. Jan Hewryk
Inspektor obwodowy Podinspektor	Inż. Stanisław Napierkowski Zygmunt Bojankowski
P. o. inspektora obwodowego	Adam Repetowski
P. o. inspektora obwodowego Podinspektor	Antoni Burasiewicz Antoni Mrowicki
Inspektor obwodowy	Antoni Sukiennicki
Inspektor okręgowy P. o. podinspektora	Inż. Ludomir Butwiłowicz Adela Rusinowa
Inspektor obwodowy	*)
P. o. inspektora obwodowego	Władysław Dąbrowski
Inspektor obwodowy	Franciszek Szulz
P. o. inspektora obwodowego	Klemens Suchożebrski
Inspektor okręgowy	Inż. Bolesław Leszczyński
Inspektor obwodowy P. o. podinspektora	Stanisław Fedecki Franciszek Umiastowski
Inspektor obwodowy	Kazmierz Rusiecki
" "	" "
Inspektor obwodowy	Inż. Aleksander Lewicki

TABLE I

CONTENTS

1. Introduction	1
2. Materials and Methods	2
3. Results	3
4. Discussion	4
5. Conclusion	5
6. Acknowledgments	6
7. References	7
8. Appendix	8
9. Index	9
10. Summary	10
11. Bibliography	11
12. Glossary	12
13. Abbreviations	13
14. Figures	14
15. Tables	15
16. Footnotes	16
17. Correspondence	17
18. Author's address	18
19. Received	19
20. Accepted	20
21. Published	21
22. Copyright	22
23. Reprints	23
24. Distribution	24
25. Subscription	25
26. Advertising	26
27. Back issues	27
28. Microfilm	28
29. Photocopying	29
30. Permissions	30
31. Corrections	31
32. Errata	32
33. Notices	33
34. Announcements	34
35. Reviews	35
36. Editorial	36
37. Correspondence	37
38. Index	38
39. Summary	39
40. Bibliography	40
41. Glossary	41
42. Abbreviations	42
43. Figures	43
44. Tables	44
45. Footnotes	45
46. Correspondence	46
47. Author's address	47
48. Received	48
49. Accepted	49
50. Published	50
51. Copyright	51
52. Reprints	52
53. Distribution	53
54. Subscription	54
55. Advertising	55
56. Back issues	56
57. Microfilm	57
58. Photocopying	58
59. Permissions	59
60. Corrections	60
61. Errata	61
62. Notices	62
63. Announcements	63
64. Reviews	64
65. Editorial	65
66. Correspondence	66
67. Index	67
68. Summary	68
69. Bibliography	69
70. Glossary	70
71. Abbreviations	71
72. Figures	72
73. Tables	73
74. Footnotes	74
75. Correspondence	75
76. Author's address	76
77. Received	77
78. Accepted	78
79. Published	79
80. Copyright	80
81. Reprints	81
82. Distribution	82
83. Subscription	83
84. Advertising	84
85. Back issues	85
86. Microfilm	86
87. Photocopying	87
88. Permissions	88
89. Corrections	89
90. Errata	90
91. Notices	91
92. Announcements	92
93. Reviews	93
94. Editorial	94
95. Correspondence	95
96. Index	96
97. Summary	97
98. Bibliography	98
99. Glossary	99
100. Abbreviations	100
101. Figures	101
102. Tables	102
103. Footnotes	103
104. Correspondence	104
105. Author's address	105
106. Received	106
107. Accepted	107
108. Published	108
109. Copyright	109
110. Reprints	110
111. Distribution	111
112. Subscription	112
113. Advertising	113
114. Back issues	114
115. Microfilm	115
116. Photocopying	116
117. Permissions	117
118. Corrections	118
119. Errata	119
120. Notices	120
121. Announcements	121
122. Reviews	122
123. Editorial	123
124. Correspondence	124
125. Index	125
126. Summary	126
127. Bibliography	127
128. Glossary	128
129. Abbreviations	129
130. Figures	130
131. Tables	131
132. Footnotes	132
133. Correspondence	133
134. Author's address	134
135. Received	135
136. Accepted	136
137. Published	137
138. Copyright	138
139. Reprints	139
140. Distribution	140
141. Subscription	141
142. Advertising	142
143. Back issues	143
144. Microfilm	144
145. Photocopying	145
146. Permissions	146
147. Corrections	147
148. Errata	148
149. Notices	149
150. Announcements	150
151. Reviews	151
152. Editorial	152
153. Correspondence	153
154. Index	154
155. Summary	155
156. Bibliography	156
157. Glossary	157
158. Abbreviations	158
159. Figures	159
160. Tables	160
161. Footnotes	161
162. Correspondence	162
163. Author's address	163
164. Received	164
165. Accepted	165
166. Published	166
167. Copyright	167
168. Reprints	168
169. Distribution	169
170. Subscription	170
171. Advertising	171
172. Back issues	172
173. Microfilm	173
174. Photocopying	174
175. Permissions	175
176. Corrections	176
177. Errata	177
178. Notices	178
179. Announcements	179
180. Reviews	180
181. Editorial	181
182. Correspondence	182
183. Index	183
184. Summary	184
185. Bibliography	185
186. Glossary	186
187. Abbreviations	187
188. Figures	188
189. Tables	189
190. Footnotes	190
191. Correspondence	191
192. Author's address	192
193. Received	193
194. Accepted	194
195. Published	195
196. Copyright	196
197. Reprints	197
198. Distribution	198
199. Subscription	199
200. Advertising	200

SPIS RZECZY.

I. SPRAWOZDANIE GŁÓWNEGO INSPEKTORA PRACY.

	Str.
Ustawodawstwo ochronne:	
Ustawy i rozporządzenia	7
Wyjaśnienia i interpretacje	10
Sprawy administracyjne:	
Zmiany organizacyjne i terytorjalne	11
Sprawy personalne	11
Sprawy budżetowe	11
Rejestracja pracowniczych związków zawodowych	12
Ochrona pracy kobiet i młodocianych:	
Stan zatrudnienia kobiet i młodocianych	13
Ochrona macierzyństwa robotnicy	14
Praca dzieci niżej lat 15-tu	14
Badania lekarskie młodocianych	15
Uczniowie w rzemiośle i przemyśle	17
Dokształcanie młodocianych	18
Nieszczęśliwe wypadki przy pracy młodocianych i kobiet	19
Płace kobiet	21
Ochrona robotnicy od nadmiernego wysiłku przy pracy i badania warunków pracy kobiet i młodocianych	21
Wychowanie fizyczne kobiet pracujących	25
Ochrona pracy robotników rolnych i dozorców domowych:	
Robotnicy rolni	26
Dozorcy domowi	30
Higjena pracy:	
Sprawy organizacyjne	30
Choroby zawodowe	31
Higjena pracy poszczególnych zawodów i gałęzi produkcji	33
Organizacja służby bezpieczeństwa w zakładach pracy	35
Krótkie sprawozdanie z działalności Instytutu Spraw Społecznych w zakresie bezpieczeństwa pracy	40
Rola czynnika ubezpieczeniowego w akcji zapobiegania wypadkom	41
Stan zatrudnienia	42
Zarobki robotnicze w przemyśle w roku 1933	44
Zatargi zbiorowe między pracownikami a pracodawcami i działalność rozjemcza inspektorów pracy:	
Przebieg ważniejszych zatargów zbiorowych	47
Działalność rozjemcza inspektorów pracy	52
Krótka charakterystyka strajków i lokautów	53
Cyfrowe zestawienie czynności inspektorów pracy w 1933 roku	55

II. SPRAWOZDANIA OKRĘGOWYCH INSPEKTORÓW PRACY.

Sprawozdanie z czynności Okręgu I (m. st. Warszawa):	
opisowe	71
cyfrowe	74
Sprawozdanie z czynności Okręgu II (woj. warszawskie):	
opisowe	84
cyfrowe	86

	Str.
Sprawozdanie z czynności Okręgu III (woj. łódzkie):	
opisowe	93
cyfrowe	97
Sprawozdanie z czynności Okręgu IV (woj. kieleckie):	
opisowe	105
cyfrowe	107
Sprawozdanie z czynności Okręgu V (woj. lubelskie i wołyńskie):	
opisowe	115
cyfrowe	120
Sprawozdanie z Okręgu VI (woj. białostockie i poleskie):	
opisowe	127
cyfrowe	134
Sprawozdanie z Okręgu VII (woj. krakowskie):	
opisowe	141
cyfrowe	144
Sprawozdanie z Okręgu VIII (woj. lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie):	
opisowe	151
cyfrowe	156
Sprawozdanie z Okręgu IX (woj. śląskie):	
opisowe	163
cyfrowe	167
Sprawozdanie z Okręgu X (woj. poznańskie):	
opisowe	175
cyfrowe	179
Sprawozdanie z Okręgu XI (woj. pomorskie):	
opisowe	187
cyfrowe	192
Sprawozdanie z Okręgu XII (woj. wileńskie i nowogródzkie):	
opisowe	199
cyfrowe	202
Skład personelu inspekcyjnego i wykaz urzędów inspekcji pracy	209

